

Academia de Științe
a Moldovei

INCE

Ministerul Economiei
al Republicii Moldova

INSTITUTUL NAȚIONAL DE CERCETĂRI ECONOMICE

ANALELE

Institutului Național de Cercetări Economice

Ediția a IV-a / nr. 1, 2014

ISSN 1857-3630
ISBN 978-9975-4326-6-5

Chișinău, 2014

**Analele Institutului Național de Cercetări Economice – publicație recomandată
pentru editare de către Consiliul științific al INCE, proces verbal nr.3 din 21.05.2014.**

COLEGIUL DE REDACȚIE:

Redactor-șef:

Alexandru STRATAN, doctor habilitat, conferențiar universitar (INCE)

Redactor-șef adjunct:

Gheorghe ILIADI, doctor habilitat, profesor cercetător (INCE)

Redactor științific:

Tudor BAJURA, doctor habilitat, conferențiar universitar (INCE)

Membrii:

Altınbec MOLDAEV, doctor habilitat, profesor universitar (Kazahstan)

Sandor J. ZSARNOCZAI, doctor, profesor universitar (Ungaria)

Emil DINGA, doctor, profesor universitar (România)

Ceslav CIOBANU, doctor, profesor universitar (SUA)

Elena P. DUREAN, doctor (România)

Mihail FIODOROV, doctor (Rusia)

Camelia GAVRILESCU, doctor (România)

Euphrasia Susy SUHENDRA, doctor, profesor universitar (Indonezia)

Ercean UYGUR, doctor, profesor universitar (Turcia)

Iulia ABUHOVICI, doctor (Belarus)

Tudor CIUMARA, doctor, conferențiar cercetător (România)

Natalia RAD, doctor, conferențiar universitar (Ucraina)

Iulia LUPU, doctor, conferențiar cercetător (România)

Nicolai SAHA KHII, doctor habilitat, profesor universitar (Ucraina)

Ionel LEONIDA, doctor, conferențiar cercetător (România)

Ileana ANASTASE, doctor (România)

Tatiana MANOLE, doctor habilitat, profesor universitar (INCE)

Olga GAGAUZ, doctor habilitat, conferențiar cercetător (INCE)

Valeriu DOGA, doctor habilitat, profesor universitar (INCE)

Angela TIMU, doctor, conferențiar cercetător (INCE)

Vadim MACARI, doctor, conferențiar cercetător (INCE)

Victor MOROZ, doctor, conferențiar cercetător (INCE)

Anatolii ROJCO, doctor, conferențiar cercetător (INCE)

Galina SAVELIEVA, doctor (INCE)

RECENZENI ȘI TIINȚIFICI:

Galina ULIAN, doctor habilitat, profesor universitar (USM)

Alexandru GRIBINCEA, doctor habilitat, profesor universitar (ULIM)

Victor MOCANU, doctor, conferențiar universitar (AM)

REDACTORI LITERARI:

Redactor-șef: **Iulita BÎRC**

Redactor tehnic: **Tatiana PARVAN, Nadejda TÎMBUR**

Machetare computerizat : **Andrian SCLIFOS**

Designer copert : **Alexandru SANDULESCU**

Analele INCE constituie o publicație științifică anuală, elaborată în baza rezultatelor investigațiilor Institutului din domeniile: economie, finanțe, statistică și sociologie. Publicația este recomandată tuturor celor interesați de problemele socio-economice și financiare actuale, inclusiv: doctoranzilor, studenților la specialitățile sus-numite, specialiștilor din domeniile respective etc.

Preluarea textelor editate în revista „Analele INCE” este posibilă doar cu acordul autorului. Responsabilitatea asupra fiecărui text publicat aparține autorilor. Opinia redacției nu coincide totdeauna cu opinia autorilor.

© Institutul Național de Cercetări Economice, 2014

Adresa redacției: Complexul Editorial, INCE, MD-2064,
or. Chișinău, str. Ion Creangă, 45. **tel.:** +373-22-50-11-30, **fax.:** +373-22-50-74-37-94
web: www.ince.md/complexul-editorial/; **e-mail:** bircaulita@mail.ru

CUPRINS

ECONOMIE

ALEXANDRU STRATAN Potențialul inovațional și impactul inovațiilor asupra performanțelor întreprinderii.....	7
ANDRII VIKTOROVYCH SAVITSKYI Stimulation of production quality of light industry enterprises in the system of influence of the main factors and their groups of indicators on integration processes.....	11
TUDOR BAJURA, SVETLANA GANDACOVA Pia a produselor alimentare a Republicii Moldova: realizări și neajunsuri.....	17
-	21
:	28
:	32
VASILII RYABOKONI Condițiile materiale de perfecționare a structurii forței de muncă în mediul rural.....	39
-	45
MARIA OLEINIUC Abordări conceptuale privind calitatea.....	52
.....	54
NATALIA VINOGRADOVA Analiza factorilor și formelor de parteneriat public-privat în Republica Moldova.....	59
ELENA CONDREA Contribuția unor întreprinderi autohtone la asigurarea securității alimentare a Republicii Moldova.....	65
LIDIA MAIER, IULITA BÎRC Infrastructura de susținere a inovării și transferului tehnologic și rolul ei în dezvoltarea IMM-urilor inovative în Republica Moldova.....	71
DANAIA BEIVU Pescuitul fluvial recreativ în Uniunea Europeană	80
FINANȚE	
GHEORGHE ILIADI Bazele conceptual-metodice ale reglementării guvernamentale a stabilității factorilor inflaționali în economiile de tranziție.....	86

IVAN LUCHIAN	
Evolu ia i problemele actuale ale eticii bancare.....	92
ION MOROZNIUC	
Politicile monetare i valutare ale b nccii na ionale a Moldovei.....	97
RODICA PERCIUN, ALEXANDRU COLESNICOV, TATIANA COLESNICOVA	
Abord rile de stress-test în sistemul bancar moldovenesc.....	103
SVETLANA DODON	
Optimizarea deficitului bugetar ca premisa ini ial i necesitatea predominant a realiz rii cre terii economice.....	106
ION MOROZNIUC, TATIANA IA I IN	
Stabilizarea finan elor publice – factor important pentru dezvoltarea economiei na ionale.....	112
ION VASELA CU, DANAIA BE IVU	
Analiza costurilor tarifare la cultivarea florii-soarelui în Republica Moldova.....	118
POLITICI SOCIALE. DEMOGRAFIE	
ANATOLII ROJCO	
Evaluarea gradului de inegalitate în bun starea popula iei Republicii Moldova.....	123
GALINA SAVELIEVA	
Variabilele economice – ca premis a securit ii demografice în Republica Moldova.....	129
.....	137
LIUBOVI HRISTIUC	
Analiza inegalit ii în utilizarea activelor economice ale gospod riilor casnice din Moldova.....	142
LEONORA CIOBANU	
Evaluarea inegalit ii accesului la serviciile de protec ie a s n t ii.....	146
TATIANA COLESNICOVA, TATIANA IA I IN	
Analiza cadrului legislativ al Republicii Moldova privind turismul viti-vinicol.....	151
.....	155
ANA TOMCEAC, RAISA TARAGAN	
Unele concepte i caracteristici ale îmb trânirii	161
.....	167
ECATERINA GARABAJII	
Aziluri de b trâni – ca form institu ional a asisten ei sociale a persoanelor în etate.....	171
RAISA TARAGAN, ANA TOMCEAC	
Evaluarea cadrului legislativ pentru dezvoltarea serviciilor sociale i medicale pentru persoanele vârstnice din Republica Moldova.....	174

STATISTICĂ ȘI ECONOMETRIE**TRAIAN COLĂȚEA, IULITA BÎRC, ALEXANDRU GRIBINCEA**

Statistica comerțului intern național: starea actuală și perspective..... 181

ZINOVIA TOAC, ZAHARIA OLĂRESCU

Specificul procesului de prognozare a evoluției economiei naționale în actuala situație politico-economică 189

ECONOMIE

POTENȚIALUL INOVAȚIONAL ȘI IMPACTUL INOVAȚIILOR ASUPRA PERFORMANȚELOR ÎNȚREPRINDERII

ALEXANDRU STRATAN, dr.hab., INCE

Developing enterprise innovation is largely determined by the climate innovation potential and innovation that characterizes the company to create innovative opportunities and innovation activity of the company to use the existing innovative potential. The paper reveals that as a result of innovation activity, enterprises pass through considerable organizational changes occurring not only directly in the sphere of production, but also in the entire service system and its management.

Key words: *innovation activity, innovation, innovation potential, research and development.*

Dezvoltarea inovațională a întreprinderii, în mare parte, este determinat de nivelul potențialului inovațional și al climatului inovațional, care caracterizează posibilitățile companiei de a crea inovații, precum și de activitatea inovațională a companiei în vederea utilizării potențialului inovațional existent. Articolul relevă, ca în rezultatul activității inovative, la întreprinderi au loc transformări organizatorice considerabile nu doar nemijlocit în sfera de producție, dar și în întregul sistem de deservire și management al acesteia.

Cuvinte cheie: *activitate inovațională, inovare, potențial inovațional, cercetare-dezvoltare.*

JEL Classification: O 31, H2, E23, D13, D24, L32

Introducere. Obținerea performanțelor înalte în domeniul producției, economic, social, ecologic și alte domenii ale funcționării întreprinderii devine posibilă cu condiția indispensabilă de realizare intensivă și pe scară largă a rezultatelor activității științifice și de inovare. În procesul stabilirii și dezvoltării relațiilor de piață în ara noastră, elaborarea și implementarea diverselor inovații (tehnice, tehnologice, organizatorice, de management etc.) devin cea mai importantă premisă de supraviețuire a oricărei întreprinderi în condițiile concurenței acerbe [1, p. 427-429].

Întreprinderile, implicate în activitatea inovațională, se concentrează asupra cutărilor tehnologiilor principale noi și eficiente, asupra proiectării tipurilor de produse necesare, dar încă necunoscute, asupra noilor metode de organizare a producției, de comercializare a produselor etc.

Conținutul de bază. *Activitatea inovațională a întreprinderii reprezintă acea sferă de funcționare a acesteia, care este orientată spre utilizarea practică a rezultatelor științifice și tehnico-științifice și a potențialului intelectual în scopul înnoirii forțelor de producție, obținerii unor tipuri de produse noi sau îmbunătățite, unor metode noi de fabricare a acestora și satisfacerii necesităților de piață ale societății în bunuri și servicii competitive, precum și dezvoltării relațiilor organizatorico-economice și cooperării în mediul de piață.*

Principalele motive stimulative ale dezvoltării activității inovative la întreprinderi sunt astfel de premise obiective, precum:

- necesitatea sporirii competitivității produselor fabricate de întreprinderi, în ansamblu;
- tendința permanentă a întreprinderilor producătoare de a-și extinde piețele de desfacere a produselor și de a satisface în acest fel necesitățile pieței;
- posibilitățile reale de majorare a sumei veniturilor obținute.

În procesul activității inovative, întreprinderea își definește un *program inovațional*, care reprezintă un complex de proiecte și evenimente investiționale prevăzute pentru realizare, racordat la resurse, executori și termenele de realizare a acestora și care ar fi capabil să asigure îndeplinirea eficientă a sarcinilor privind absorbția noilor tehnologii, fabricarea tipurilor principale noi de produse, perfecționarea sistemului curent de organizare a producției și managementului întreprinderii.

Organizarea activității inovative la întreprinderi, amploarea și ritmurile de dezvoltare a acesteia, în mare măsură, sunt determinate de nivelul suportului oferit de stat acestui tip de activitate [1, p. 427-429].

Orice stat, dispunând de un întreg arsenal de resurse, atât de implicare activă, cât și de reglementare descentralizată, realizează politica sa inovațională pe calea realizării strategiilor elaborate. Rolul statului, sub controlul curții, de regulă, se află majoritatea instituțiilor de știință academică, a instituțiilor ramurale de

cercetare tiin ific i de înv mânt superior, care sunt principalul generator de idei noi, a performan elor tiin ifice i inova iilor, const în elaborarea unor asemenea strategii inovative, care s fie receptive i accesibile pentru utilizarea practic de c tre orice subiect al activit ii antreprenoriale.

Rezultatul final al implic rii active a statului în activitatea inovativ a întreprinderii trebuie s fie elaborarea i utilizarea vast i intensiv a noilor elabor ri tiin ifice în domeniul tehnicii, tehnologiei, organiz ri produc iei i managementului întreprinderii în majoritatea absolut a subiec ilor activit ii inovative a rii, or, rezultatele finale utile ale proceselor inovative la nivel de economie na ional în ansamblu, sunt realizabile atunci i doar atunci, când aceste procese comport un caracter de mas , universal.

Esen a strategiei implic rii active a statului în procesul inovativ const , în primul rând, în recunoa terea de c tre stat a activit ii tiin ifice, tehnico- tiin ifice i inovative drept element principal i determinant al cre terii economice a rii, iar, în al doilea rând, în necesitatea nu doar a proclam ri declarative a acestui principiu, dar i în consolidarea acestuia în legisla ia corespunz toare, i în elaborarea mecanismelor economice de stimulare a dezvolt rii proceselor inovative.

Strategia reglement rii descentralizate reprezint un mecanism mai complicat de participare a statului în sfera tiin ific i inovativ , esen a creia se rezum în faptul, c statul în această strategie, de i de ine un rol important, nu se manifest în m suri dure de politic , ceea ce este specific pentru strategia implic rii active, dar în sistemul de mecanisme cu o influen indirect , secundar a statului asupra dezvolt rii proceselor inovative în ar . La aceste mecanisme pot fi raportate:

- crearea condi iilor de sporire a activit ii inovative a tuturor participa ilor în cadrul acestor procese;
- alocarea resurselor publice pentru formarea cererii ini iale la inovatii;
- manifestarea statului în calitate de fondator al infrastructurii sferei inovative;
- asigurarea de c tre stat a celor mai favorabile condi ii de ob inere, în caz de necesitate, a licen elor i brevetelor str ine pentru utilizarea inova iilor vizate de acestea în cadrul întreprinderilor autohtone etc.

Crearea întreprinderilor inovative presupune, în primul rând, formarea mediului intern necesar – a **poten ialului inovativ** al agentului economic, capabil de a genera idei i de a realiza procesul de comercializare a lor pe parcursul întregului ciclu inovativ. În al doilea rând, este necesar crearea condi iilor exterioare favorabile dezvolt rii inovative, partea component cea mai important a creia este formarea infrastructurii inovative.

Poten ialul inovativ al întreprinderii este un complex de caracteristici ale produc iei tehnico- tiin ifice, aflate la dispozi ia întreprinderii i ale resurselor pentru crearea acesteia, care pot fi utilizate pentru implementarea inova iilor în fabricarea bunurilor i serviciilor [2, p. 54-55].

Produc ia tehnico- tiin ific include:

- documenta ia tehnico- tiin ific , care con ine rezultate des vârite ale activit ilor de cercetare i dezvoltare (C&D) (proiecte tehnice, instruc iuni tehnologice, re ete, planuri de afaceri, planuri tehnico-organizatorice, diferi i moduli), brevete sau înregistrate în ordinea stabilit ;
- modele experimentale, de testare;
- servicii tehnico- tiin ifice (know-how, transferul tehnologiilor, instruirea cadrelor, expertiz , consiliere, supravegherea de autor, asamblarea sistemelor tehnice);
- produsul de program/software (programe, algoritmi).

Componenta poten ialului inovativ include poten ialul *tiin ific* i *tehnico- tiin ific*. Poten ialul tiin ific reprezint totalitatea organizat a resurselor pentru realizarea C&D, care include componenta financiar , tehnico-material , a resurselor umane, informa ional , intelectual i cea de infrastructur .

Resursele financiare sunt caracterizate de suma total a cheltuielilor pentru inovatii i de ponderea acestora în volumul de comercializare a produc iei întreprinderii, de ponderea cheltuielilor pentru C&D în valoarea produsului brut regional sau în produsul intern brut (PIB) al rii, precum i de distribuia acestor mijloace pe direc iile principale.

Despre starea bazei tehnico-materiale a poten ialului inovativ ne atest costul ma inilor respective, al dispozitivelor i utilajului, vârsta lor medie (dup exploatarea lor de peste 5 ani, de regul , acestea nu mai pot fi utilizate pentru ob inerea informa iei tiin ifice principale noi), ponderea în costul total al fondurilor fixe. O importan deosebit revine tot rii cu calculatoare, cu tehnic de calcul i informatic pe cap de angajat (ponderea locurilor de munc computerizate).

Poten ialul inovativ al resurselor umane este caracterizat nu doar de num rul total al personalului implicat în C&D i de nivelul calific rii acestuia, dar, în special, de existen a colectivelor cu experien corespunz toare, conduse de a a-numi ii lideri-generatori de idei.

Resursele informaționale sunt determinate atât de prezența sistemelor informaționale proprii, cât și de posibilitățile accesului operativ la bogăția de cunoștințe, acumulate în lume.

Resursele intelectuale includ documentația tehnologică, brevetele, licențele, planurile de afaceri cu privire la asimilarea inovațiilor, programul inovațional al întreprinderii.

Resursele de infrastructură presupun existența propriilor direcții de C&D, a serviciului de marketing (comercializare a producției), serviciului juridic și de brevetare, serviciului informațional etc.

Tipurile enumerate de resurse sunt parte componentă a potențialului total al resurselor firmei, care poate fi structurat în potențial tehnico-tiințific, potențial tehnologic de producție, potențial financiar-economic și potențial al resurselor umane. Astfel, potențialul inovațional reprezintă o parte, nucleul potențialului total al companiei (figura 1).

Cu toate acestea, termenul de potențial (inclusiv inovațional) nu poate fi limitat doar la componenta materială, în cazul dat – la totalitatea resurselor.

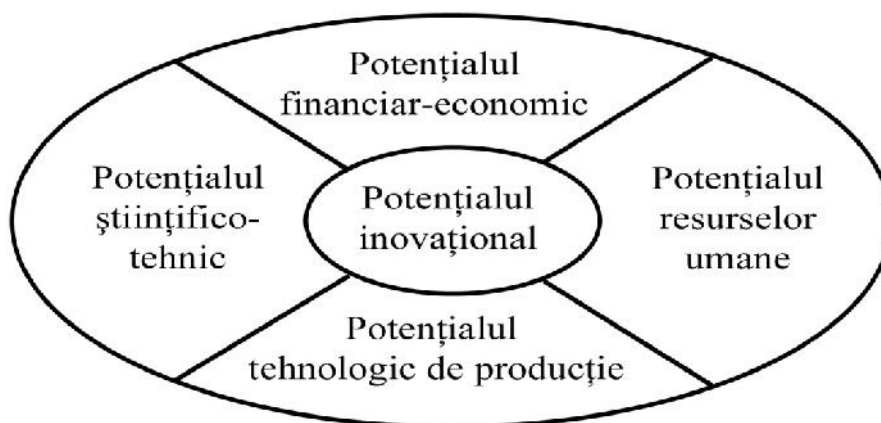

Fig. 1. Potențialul inovațional ca parte a potențialului total al întreprinderii

Potențialul întotdeauna este o caracteristică posibilă internă de realizare a sarcinii întreprinderii. Prin urmare, vorbind despre potențialul inovațional, trebuie să avem în vedere nu doar existența resurselor necesare pentru activitatea inovațională, dar și existența posibilităților de utilizare eficientă a acestora. Aceste posibilități în, în primul rând, de formarea în companie a unei *atmosfere inovaționale* corespunzătoare, care, la rândul său, depinde mult de mediul exterior favorabil sau nefavorabil atingerii scopului inovațional. O verigă importantă în sistemul formării condițiilor externe favorabile este crearea infrastructurii inovaționale, predestinată pentru a contribui la dezvoltarea inovațională a întreprinderii.

Astfel, dezvoltarea inovațională a întreprinderii, în mare parte, este determinată de nivelul potențialului inovațional și al climatului inovațional, care caracterizează posibilitățile companiei de a crea inovații, precum și de activitatea inovațională a companiei în vederea utilizării potențialului inovațional existent.

Orice inovație înseamnă schimbarea, care implică perturbarea stabilității producției, a ritmului normal al muncii și necesită cheltuieli considerabile de resurse și timp. De aceea, tendința neîntemeiată spre schimbări continue, spre inovații de dragul inovațiilor duce întreprinderea sau organizația la criză sau chiar la faliment. Inovațiile, mai ales cele radicale și cele rapide, sunt justificate doar în cazul, în care implementarea lor se reflectă pozitiv asupra rezultatelor activității întreprinderilor.

Inovația se consideră realizată în cazul, în care ea este implementată pe piață sau în procesul de producție. Reieșind din caracteristicile respective, inovațiile tehnico-tiințifice (tehnologice) trebuie:

- să dea noutate;
- să satisfacă cererea de piață;
- să aducă profit producătorului.

Prin urmare, inovațiile sunt materializarea noilor idei și cunoștințe, descoperiri, invenții și elaborări tehnico-tiințifice în procesul de producție în scopul comercializării lor pentru satisfacerea anumitor cereri ale consumatorilor. De aceea, trăsăturile indispensabile ale inovațiilor sunt nu doar noutatea lor tehnico-tiințifică, dar și aplicabilitatea lor industrială. Realizarea comercială, în raport cu inovațiile, acționează drept capacitate potențială, dezvoltarea creșterii necesită anumite eforturi. De remarcat, că pentru inovație sunt importante, în egală măsură, toate trăsăturile enumerate mai sus (noutatea tehnico-tiințifică, aplicabilitatea

**STIMULATION OF PRODUCTION QUALITY
OF LIGHT INDUSTRY ENTERPRISES IN THE SYSTEM
OF INFLUENCE OF THE MAIN FACTORS AND THEIR GROUPS
OF INDICATORS ON INTEGRATION PROCESSES**

ANDRII VIKTOROVYCH SAVITSKYI
applicant of Khmelnytsky National University

The article examines the main trends of the production quality improvement of national enterprises of light industry based on the current circumstances of their activity. There was researched the main components of internal and external factors of influence on the production quality processes of light industry enterprises, which are defined within the groups of indicators that allows specifically make influence on these or other characteristics of manufactured products and ultimately impact on the integration processes of light industry enterprises.

Key words: *production quality, internal and external factors, groups of quality control indicators, integration processes, external trade.*

Articolul analizează principalele tendințe de îmbunătățire a calității producției întreprinderilor naționale ale industriei ușoare, bazate pe condițiile actuale ale activității lor. Au fost cercetate principalele componente ale factorilor interni și externi de influență asupra proceselor de calitate a producției întreprinderilor industriei ușoare, care sunt definite în cadrul grupurilor de indicatori care permit influența pe aceste sau alte caracteristici ale produselor fabricate și în cele din urmă au un impact asupra integrării proceselor din întreprinderile din industria ușoară.

Cuvinte cheie: *calitatea producției, factori interni și externi, grupe de indicatori de control ai calității, procesele de integrare, de comerț exterior.*

JEL Classification: H25, E23, D13, D24
UDC: 658.56:67/68

Resolution of problem. At the present stage of development of national manufacturing enterprises it is very important to research all the stimulation and intensification of the quality processes throughout the enterprises' activity with taking to the attention all the conditions in which they develop, and all the requirements that are placed on the goods production by foreign consumers. Light industry is not an exception in question of production quality research and all the factors that can influence on the level of its development, as well as the respective groups of parameters that determine the strength of the factors. According to the manufacturing activity situation of other industries, it must be considered that light industry, can't be independent from the influence of external market and orient its activity only around national market with consider quality processes of the enterprises separately from the integration processes.

The analysis of recent researches and publications where started the beginning of the problem solving. Problems of development of national enterprises of light industry and the growth of their production quality in accordance with all the influential elements of development under the conditions of the integration processes are devoted to the work of such scholars, scientists and researchers as Voynarenko M.P., Husar B.S., Tsykaliuk O.S., Zajtseva L.O., Krivoshchekov V.I., Morozov Y.D., Lojko D.M., Denisenko M.P., Malyuga L.M., Mytsa V.V., Yakimlyuk O.O., Nosova N. ., Saraeva .M., Pozhnev O.V., S renko K.Y., Smoleniuk P.S., Shapoval M. ., Levkulych V.V. etc.

The aim of the article is to study the basic aspects of the production quality improving based on the definitions of the main factors and their groups of indicators that influence on its development in the integration processes intensification.

The studies result. According to the period of recent years, light industry has taken a quite specific position in the development of the economy. Throughout the last decade, the power of light industry enterprises acquired the descending character, but also in many cities the light industry enterprises occupy quite considerable proportion of the region's industry. As for today, the industry numerates a considerable number of workers and about a hundred of thousand enterprises. In the process of development and the years of independence, it was made many attempts to strengthen state regulation of light industry, but each

time they were based only in the center of several business structures. Modern legislation can't provide adequate state support for the light industry enterprises, which could protect the interests of national manufacturers [9, p.166].

Light industry has a great potential, and has many advantages to develop their production, according to the function of other industries promoting. It means that the development of quality processes, especially in light industry is very important in all spheres of different areas of consumers' goods production [1, p.13].

At present time, national manufacturers have to work in a difficult competitive environment, which dictated by foreign market. The question of stimulation of the quality processes of enterprises has been considered carefully enough after Ukraine's accession to the WTO. Acquisition of membership in this organization helped to liberalize the market structures of Ukraine with other countries, increased competition of national goods on the national and foreign markets, which subsequently led to an active search for better ways of quality production and research of all positive and negative factors that influence on its development.

Before proceeding to the consideration of the factors that can influence on the quality processes of the light industry enterprises it must be considered a number of other circumstances in which they must develop its activities. At first it must be considered very important fact that has taken place of huge influence on the production quality before the entry of Ukraine to the WTO and after his accession has strengthened even greater extent. The fact is that after the liberalization of the market structures, competitive advantages of countries of Asia and Europe in the goods supply of light industry raised more than largely because of the labor productivity of these countries according to the manufacturing cost of production is much higher. The main reason for this trend is closed technological cycle of production, which is based on the usage of own raw material base by the enterprises of mentioned countries [11, p.61].

Modern conditions of trade relations and the expansion of sales to the foreign market due to the integration and regional association create a new business rules for the national enterprises of light industry, especially in the matters relating to improving the quality of products. Stimulation of the quality processes of the national enterprises is primarily connected with the fact that deals with trade direction based on the production for the international foreign markets. According to this each manufacturer must take into account that quality processes not only require, but also enhance the performance of the enterprise as a whole, and especially in the direction of the production scale increasing, expanding the range of products, the reorganization of production through the introduction of new technologies.

In the author's opinion, when considering the question of the production quality of light industry enterprises, it must be considered all the following circumstances in which the light industry enterprises functioning and get not only successful and profitable activity, but guided in the right direction on the basis of modern integration transformations according to the whole industry of the country.

At first, it should be noted that national market is out of raw material base, that allows to produce high quality products, especially with the accordance to the requirements of foreign markets. It means that national production of light industry can't compete with foreign producers due to constant unnecessary costs for its manufacturing. Primarily, it is connected with the search of necessary raw materials abroad. That's why, it should be noted that all the quality processes which can stimulate activity of light industry enterprises are still under influence of problems that are associated with the fact that manufactured products can't fully meet by the foreign consumers, as its quality parameters and properties are not high enough for the external market.

In order to be able to survive and find a way to lead businesses on the foreign markets, national manufacturers of products should go to the production of goods by the tolling scheme and production work for customers. As a result, while getting high-quality raw materials from Europe, national enterprises of light industry have an opportunity to establish some external trade relations, get income and develop cooperation on the new markets by sewing light industry products for foreign clients that will meet international standards. In the future, this kind of cooperation will gradually allow for national enterprise to use foreign experience in the sphere of quality control in order to create their own material and raw material base on the national market.

Secondly, the entry to the WTO requires accelerated reaction from national enterprises in the sphere of the production quality improvement. It is connected with the fact that the liberalization of foreign trade on the national market has been largely intensified and displaces production of national manufacturer. In order to strengthen positions of light industry enterprises, there must be provided rapid acceleration of the quality processes growth.

Third circumstance is, that national market is not enough relevant technologically that could ensure the modernization of enterprises, in order to promote production of high quality products. That’s why, in order to meet the desired product quality parameters in accordance with the requirements of international standards, national enterprises of light industry gradually rebuilt their production processes. In order to do this, there was purchased some foreign equipment for the modern sewing, attracted foreign companies’ workers, retrained stuff workers, automated production process that based on the computerization. The usage of foreign technologies also was held under the cooperation of enterprises production process development by the tolling scheme.

Quality of products is extensive enough concept that is worth exploring from different views and perspectives. When researchers research qualitative parameters of some product, it must be taken into the account all the elements and components that form them, namely factors. At all stages of production, from design to its sales, production quality can be influenced by wide variety of factors, including both fixed and variable as well. Each factor that can influence on the development of the quality parameters of products, in its turn, can act both independently and in conjunction [13, p.52].

Production quality under the influence of various factors is defined as a specific strength of each of them that during manufacturing process can make some changes in the properties of raw materials, production of specific components, labor and goods as a whole [14].

According to most scientists and researchers opinions all the factors that influence on the production quality can be classified into two groups: factors that depend on the internal conditions of enterprise; and factors which depend on the external environment in which the company operates. Also, there are some scientists who can identify other groups of factors that can influence on the production quality. For example, Krivoshchekov V.I. and Morozov Y.D., consider another very important group of factors of product quality, which is associated with the staff and members of staff of the company and is justified only on the separate consideration of the human factor from internal and external. According to its vector of action human factors can make its influence on the different level of degree of influence on a group of internal and external factors [5, p.25].

The most influential factors is the group of internal factors that are associated with the internal state of the company and confirm the possibility of enterprise’s business to operate in the external environment, as well as to compete for strengthening the competitive position of enterprise. Conducting competition in most cases justified by the qualitative properties of products according to the rule that the products will be more competitive if the consumer chooses its qualitative characteristics [7, p.90].

According to the all studies have been made above, the author believes that all the internal and external factors that influence on the quality of products should be considered by the four components, such as: the human factor component and qualified level of stuff; production costs component; organization of production and marketing component; technological component of production providing (Table 1).

Table 1. Internal and external factors that influence on the quality of products in the system of their components*

Components		Factors
Internal factors	human factor and qualified level of stuff	professional and qualified staff level; quality of human resource management;
	production costs	material resources base and its quality; production costs of an enterprise in manufacturing of quality products; profitability and income turnover; expenses for marketing and expansion of product sales; increase of the circulating capital value;
	organization of production and its marketing	production structure of the enterprise, the presence of a quality management system in the enterprise; sales volumes, the presence of manufacturing products on the market; product prices, attracting investment and additional funding;
	technological providing of production	the usage of new equipment and computer technology in the production process; new equipment and hand tools introduction; innovation introduction;
External	human factor and qualified level of stuff	foreign exchange personnel; the growth in demand for products;
	production costs	expansion of the market of raw materials, labor and means of labor; importing of

Components	Factors
	the necessary raw materials; import of technology;
organization of production and its marketing	fiscal and monetary policy; the integration process strengthening; supporting industries development; tax policy; investment policy; the availability of relevant regulations in the field of quality; location of the enterprise; purchasing power of consumers and their requirements; the level of competition and production industry; standardization and certification of production;
technological providing of production	scientific and technological progress development; innovation development; the development of technologies for conservation of resources.

Source: * Made and systematized by the author on the basis of [2, p.279-280], [4, p.297], [7, p.89-90], [12, p.65-66], [14].

Researching the factors that influence on the quality of products, it should be noted that in order to satisfy the consumer, it necessary to pay attention to the consumer's properties of products which can characterize products through single or complex parameters, namely factors [5, p.25].

According to emphasized components of factors that influence on the quality of products, in the author's opinion there are certain groups of indicators within these components that relate to each factor component and allow to affect through them on every or specific characteristics of the manufactured products. That's why, according to the author's opinion, within the factorial components are three main groups of indicators that can influence on the qualitative properties of the products, such as: the indicators of professional and qualified level of workers; production costs indicators; the indicators of technological providing of production. Considering modern circumstances, in which functioning national enterprises of light industry compared with the development of necessary production quality processes for improvement of foreign trade relations with the WTO and all the integration processes in their system, it is necessary to represent the direct influence of the factors and indicators for quality processes of light industry enterprises (Fig.1).

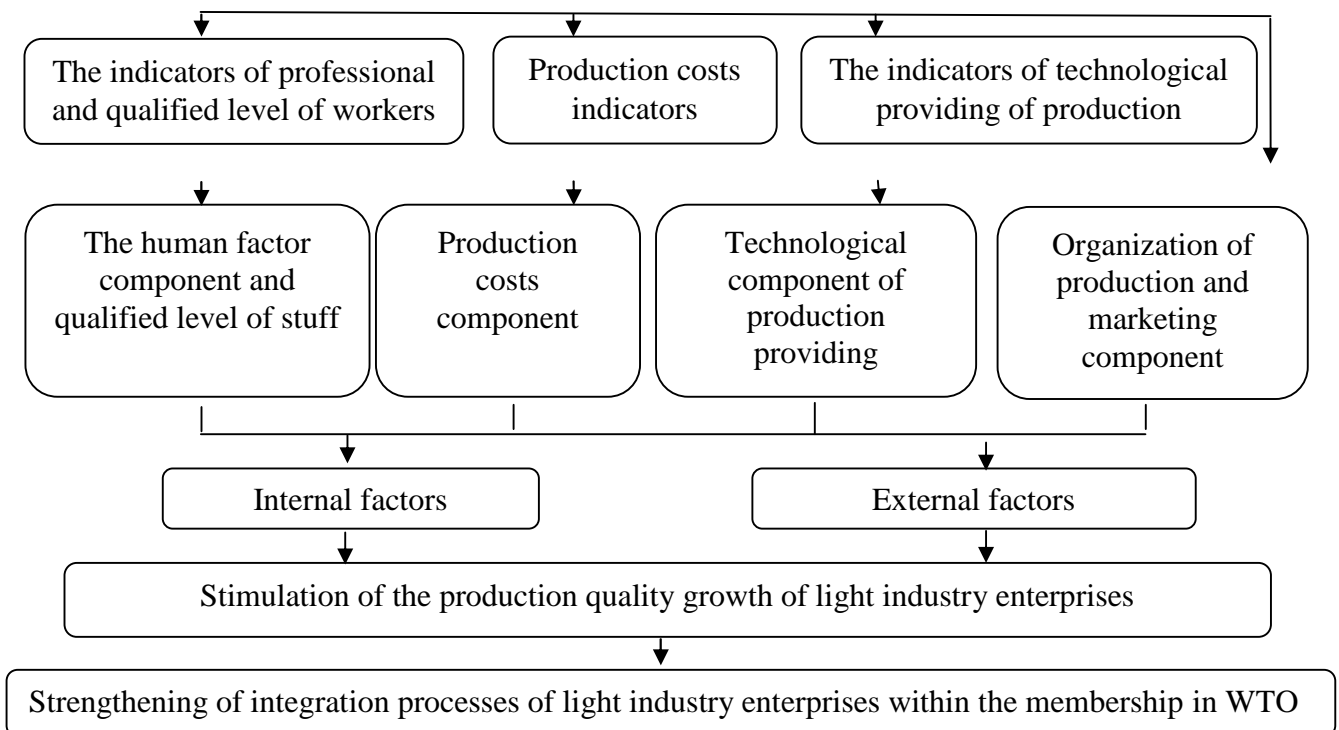

Fig.1. Factors of influence and their key indicators of products quality for the strengthening of integration processes of enterprises *

Source: * Made and systematized by the author.

According to the Fig.1, It should be noted that during the development of the quality parameters of products, mainly manufacturers should pay attention to the performance and professional qualification of workers, costs and technological indicators of production. All these groups of indicators refer to the components of internal and external factors in the development process of products quality. Also all these groups of indicators made in close connection with the organization of production and marketing component of these same factors.

Researching the development of production quality and its impact on the integration processes on the basis of consideration of labor indicators, it must be underlined that modern enterprises modernization through the introduction of technologies based on the results of scientific and technical progress requires more qualified workers of light industry enterprises, who are able to acquire new skills while working with new equipment. In this case, the production quality improvement depends on motivation, skills and training experience of employees. If enterprises can involve skilled workers on a permanent basis, it will contribute to their stable learning and gaining new experience in solving problems concerning production. However, such approach must be based on another important level of quality work of staff personnel such as their material support, because every worker doesn't want to make his job, if he doesn't get an appropriate financial return [6, p.9].

Increasing training of workers and obtaining their better skill level is based on a purely integrative character as constant training practice and improvement of staff work is required by international standardization and certification of production, which is directly related to the production of quality products [10, p.54-55].

Significant elements that influence on the integration processes and associated with the development of production quality are indicators of production costs. Researching light industry enterprises activity, as noted earlier, a major amount of costs associated with industry product manufacturing accounted for the purchase of raw materials, which is a prerequisite for the implementation of the process of production of high quality products according to the fact that more expensive raw materials are more capable of providing high quality products [3, p.142]. Besides this, in order to minimize the costs, it must be complied all the requirements and changes which are set up in modern standards, because all the changes that made in international standards caused by changes in consumers demands that adequately promotes the improvement of products. That's why, high-quality products should be presented not only as a standardized, certified and manufactured in accordance with all modern requirements of production technology, but also must be more time-consuming and economical [10, p.54-55].

As for today, there is a wide range of problems associated with the integration processes of national enterprises of light industry connected with outdated technologies and equipment. As it was previously mentioned, the usage of outdated technology leads to additional costs and adversely influence on the achievement of high quality characteristics of products according to the requirements of the external market. These problems can be solved by retooling, reconstruction and modernization of enterprises, that requires considerable material means, money and time for training and learning how to work with new technologies. However, it provides some slowdown in the integration processes of the enterprises of light industry, which means that the enterprises will not be able for quickly mastering the market and presenting their products in comparison with foreign analogues as competitive and confident in their positions to compete with other producers [8, p.197].

Conclusions. As a result, it should be noted that the production quality of light industry processes can't be considered separately from the integration processes. That's why the production quality improvement is the main tool of competition advantages in cooperation with foreign markets. In its turn, we researched, that stimulation of manufacturing of quality products based on a number of factors and their derivative indicators that can be used to intensify the degree of force of every factor of the development of the quality parameters of products. That's why, in order to increase the level of products quality of national enterprises of light industry, all the managers and chief technologists must properly examine and analyze all the components of the production process at every stage of manufacturing that can influence on the development of qualitative properties of every production unit.

Referin e bibliografice

1. : 2009, 6, 1, .13-19.

PIA A PRODUSELOR ALIMENTARE A REPUBLICII MOLDOVA: REALIZĂRI ÎNEAJUNSURI

TUDOR BAJURA, dr. hab., prof., INCE
SVETLANA GANDACOVA, cercet. t., INCE

The paper analyzed some positive developments of revitalized market management mechanism in Republic of Moldova. Based on analysis were found some successful results of the local food market throughout the alimentary value chain movement of goods – from the farmer to the final consumer. Were also indicated some shortcomings of the domestic food market, firstly, price volatility, increased weight and absolute import volumes etc. Were submitted some proposals to improve the situation on the food market.

Keywords: *food; price subsidies; agricultural enterprises; food imports; consumption structure; price volatility; production volume; food security of the country; agricultural insurance; agricultural investment.*

În articolul dat sunt analizate unele realizări pozitive de revitalizare a mecanismului de gospodărire de piață în Republica Moldova. În baza analizei efectuate au fost constatate unele rezultate pozitive de funcționare a pieței produselor alimentare pe tot lanțul valoric de la producător agricol spre consumator final. Totodată, au fost indicate și unele neajunsuri ale pieței alimentare autohtone, în primul rând, instabilitatea preurilor, creșterea ponderii și volumelor absolute de import etc. Au fost înaintate și unele propuneri de îmbunătățire a situației pe piața produselor alimentare.

Cuvinte cheie: *produse alimentare; preuri, subvenții; întreprinderi agricole; importul produselor alimentare; structura consumului; instabilitatea preurilor; volumul de producție; securitatea alimentară a țării; asigurări în agricultură; investiții agricole.*

JEL Classification: Q1, H2, L10, L23, L29, O30, Q11, Q16

Introducere. Piața produselor alimentare constituie un fragment de importanță majoră a mecanismului general de gospodărire de piață. Republica Moldova, ca un stat în curs de dezvoltare, este caracterizat prin ponderea absolută și relativ înaltă a pieței produselor alimentare, care ocupă 43,2 (datele a.2012) procente în structura cheltuielilor de consum ale gospodăriilor casnice. În primele două grupe quintile, adică grupele de cel mai scăzut nivel de venituri și consumuri, ponderea produselor alimentare constituie mai mult de 50,0 la sută. Deci, piața produselor alimentare pentru aproximativ 40 de procente din populația țării este piața principală, iar stabilitatea și previzibilitatea acestei piețe pot fi apreciate ca factor important de stabilitate socială, economică și politică a țării. Este de menționat, totodată, că volatilitatea preurilor pe piața produselor alimentare formează o imagine negativă asupra acestei piețe. În ultimii ani, ca un factor de destabilizare poate fi apreciat și ponderea tot mai mare a produselor de import. În cazul dat creșterea nu numai pericolul destabilizării pieței produselor alimentare, dar și pericolul imposibilității de a ține sub control această piață, în primul rând, imposibilității de a menține preurile stabile la cele mai importante produse alimentare.

În lucrare este formulată propunerea de asigurare a securității alimentare a țării prin ridicarea nivelului de producție și de consum al produselor alimentare autohtone până la cel puțin 80 de procente din volumul total de consum. Cu acest scop, statul trebuie să asigure creșterea treptată a volumelor de subvenționare a sectorului agrar, crearea climatului investițional atractiv în spațiul rural, asigurarea producătorilor agricoli cu condiții mai favorabile de ieșire la pensie etc.

Conținutul de bază. Ca un fragment aparte al sistemului de economie de piață, comercializarea produselor alimentare în Republica Moldova, în perioada anilor de reformare, a trecut prin schimbări radicale. Esența economică și socială a acestora o constituie transformări esențiale atât privind formele de proprietate, cât și modalitățile și formele organizatorice ale comerțului intern și (mai ales) extern cu produse alimentare, dezvoltarea infrastructurii pieței alimentare, dinamica investițiilor în cadrul pieței alimentare etc.

Caracteristicile generale ale pieței alimentare le formează, în primul rând, starea și ritmurile de dezvoltare ale celor doi indicatori principali ai acestei piețe și anume: accesul economic și accesul fizic al cetățenilor la produsele alimentare. Conform datelor Biroului Național de Statistică, volumul oficial

recunoscut al vânz rilor de produse alimentare din ultimii ani constituie aproximativ 1/3 din totalul vânz rilor cu am nuntul.

Este important de subliniat, c în a.2012 num rul total al unit ilor mici i mijlocii de comer , din care majoritatea covâr itoare comercializeaz produse alimentare, a dep it num rul de 20,0 mii unit i cu personal mediu scriptic al salariilor la nivel de aproape 80,0 mii de persoane i venituri din vânz ri de peste 36,3 miliarde de lei, din care produsele alimentare constituie aproximativ 12,1 miliarde de lei.

Analizând în dinamic indicatorii principali de dezvoltare a pie ei alimentare autohtone, putem constata îmbun t irea permanent (de la an la an) a accesului fizic al consumatorilor la produsele alimentare, cre terea nivelului de calitate al acestor produse, nivelului de diversitate, de asortiment etc.

Totodat , este de constatat i cre terea nivelului de acces economic al popula iei rii la produsele alimentare din simplul motiv, c ritmurile de cre tere ale salariilor minime, pensiilor etc. dep esc permanent ritmurile de cre tere ale pre ului co ului minim de consum.

Din analiza efectuat , de exemplu, putem constata, c dac în a.2000 pe un salariu nominal mediu lunar cet eanul rii a avut posibilitate de a cump ra 97,1 kg de pâine din f in de grâu, atunci în a.2012 tot pe acest salariu mediu lunar capacitatea de plat s-a ridicat pân la 322,5 kg sau de 3,32 ori. În dimensiuni comparabile au crescut posibilit ile de cump rare a altor produse alimentare în perioada analizat , ceea ce denot , în primul rând, eficien a economic i orientarea social a reformelor efectuate.

În calitate de indicator principal de evaluare a bun st rii popula iei rii, în literatura de specialitate, deseori, se utilizeaz ponderea produselor alimentare în componen a total a cheltuielilor de consum. Este de constatat, c pe parcursul perioadei analizate (anii 2000-2012), această pondere s-a mic orat de la 60,4% la începutul perioadei (a.2001) pân la 43,2% în a.2012, adic cu 17,2 unit i procentuale [1, 2].

De men ionat, c ponderea produselor alimentare în volumul total al cheltuielilor de consum r mâne relativ mai înalt i la ziua de ast zi în spa iul rural (46,9% în a.2012), stipulat de m rimea absolut i relativ mai mic a veniturilor disponibile în compara ie cu spa iul urban. Totodat , cere s fie subliniat faptul mic or rii cu ritmuri i mai accelerate a acestui indicator în spa iul rural (-19,9 p.p.) în perioada sus-men ionat . Corespunz tor, cre te ponderea cheltuielilor de între inere a locuin elor (locul doi cu 17,2% în 2012), cheltuielilor pentru haine i înc l minte (locul trei cu 10,6% în a.2012) etc.

În ambele spa ii de trai (urban i rural), îns , indicatorii mai buni privind structura cheltuielilor de consum sunt manifesta i, deocamdat , numai pentru ultimele dou grupe quintile, restul 60% din popula ia rii fiind r ma i în urm atât dup structura veniturilor, cât i dup structura cheltuielilor de consum, care trebuie s fie treptat îmbun t ite.

Fie i f r această lacun , pia a produselor alimentare nu poate fi apreciat ca una perfect din cauza instabilit ii pre urilor.

De men ionat, în primul rând, c instabilitatea pre urilor constituie o caracteristic specific nu numai a pie ei autohtone a produselor alimentare, dar i a pie ei mondiale. Cunoscute sub categorie „price volatility”, fenomenul instabilit ii pre urilor stârnete îngrijor ri tot mai mari atât în rândul produc torilor agricoli, cât i în rândul consumatorilor.

În calitate de exemplu aducem faptul cre terii pre ului interna ional al grâului de toamn (Hard Red Winter, US Gulf, f.o.b.) de la 285,0 USD pentru o ton la 24.01.2014 pân la 366,0 USD la 09.05.2014, adic cu 28,4 la sut într-o perioad de doar 3 luni [3].

Întrucât exist o distan considerabil de la centrele interna ionale principale de comercializare angro a grâului de toamn , în Republica Moldova trendul pre ului respectiv a manifestat o tendin opus , dar nu mai pu in dinamic . Conform datelor Biroului Na ional de Statistic , în ianuarie-martie 2014, pre urile la grâu s-au mic orat cu 20,3% fa de perioada similar a anului precedent. Tot din sursa indicat putem men iona faptul mic or rii pre urilor în perioada sus-men ionat la porumb cu 40,2% i floarea-soarelui cu 26,0%. Concomitent, au crescut esen ial pre urile de vânzare ale cartofului – cu 68,4%, legumelor – cu 52,3%, fructelor – cu 36,5% etc. [4].

Relativ mai stabile, conform sursei sus-men ionate, sunt pre urile la produsele animaliere, care în perioada primului trimestru a anului 2014 au crescut cu 13,2% fa de aceea i perioad a anului precedent.

În ce prive te pre urile cu am nuntul, evident, ele sunt i mai volatile, manifestând dependen complet de o mul ime de factori fie de ordin natural, fie de provenien antropogen , de conjunctura pie elor, de m rimea (capacitatea) rezervelor etc. În mod deosebit se men ioneaz rolul speculan ilor pe pia a produselor alimentare, ultimii deseori fiind aprecia i ca principalii provocatori ai instabilit ii pre urilor la aceste produse.

La general vorbind, instabilitatea preurilor de piață ale produselor alimentare constituie un factor distructiv din punctul de vedere al producătorilor acestor produse. Alături de micșorarea veniturilor, în cazul preurilor sunt în scdere, agricultorii suferă din cauză creșterii datoriei față de creditori, față de colectivele de muncă, față de furnizorii de surse energetice, îngrășăminte, mijloace de protecție a plantelor etc. Însuși procesul de investiții în agricultură devine mai puțin atractiv, fiind asociat cu riscul falimentului, cu pierderea încrederii din partea contragenților și etc.

Ca un instrument eficient de combatere a riscurilor de producție în agricultură, în țările industrial dezvoltate, este pe larg utilizată asigurarea activității agricole, de obicei, cu suportul financiar considerabil din partea statului. În Republica Moldova, acest mecanism de stabilizare a stării economico-financiare a producătorilor agricoli, practic, nu este aplicat din motivul bugetului deficitar al statului. Investigiile efectuate arată, că sistemul subvenționat de asigurare a riscurilor în agricultură în a.2013 a acoperit numai 25,9 mii ha de culturi agricole, ceea ce constituie doar 1,04% din toată suprafața terenurilor agricole [6].

Drept consecință, practic toată povara riscurilor în sectorul agrar cade însuși pe producătorii agricoli, din care motiv aproximativ 1/3 din ei, iar în anii de criză (ex., a.2007, 2012 cu secete excesive) – peste 50 la sută finalizează anii respectivi cu pagube esențiale. Din cauza condițiilor climatice nefavorabile, dar și luând în considerare criza economico-financiară mondială din ultimii ani, numărul întreprinderilor agricole s-a micșorat în anii 2009-2012 cu 131 de unități sau cu 8,1 la sută.

Cauza principală a lichidării unui număr atât de mare a întreprinderilor agricole, care sunt, practic, furnizorii cei mai importanți de materie primă prelucrată pe piața internă a Republicii Moldova, constituie starea de faliment a acestor întreprinderi.

Datele Biroului Național de Statistică al Republicii Moldova ne arată că, chiar cu lichidarea celor mai mari debitori din rândul întreprinderilor agricole, volumul total de datorii ale întreprinderilor rămase la 01.01.2013 a ajuns până la suma de 8 792,1 milioane de lei sau câte 5,9 milioane de lei în calcul la o singură întreprindere.

Dat fiind, că aproximativ jumătate din aceste întreprinderi funcționează eficient, concluzionăm că celelalte 5,0 la sută de întreprinderi au datorii, practic, irecuperabile la nivel de cel puțin 10-12 milioane de lei în calcul la o întreprindere. În linii mari, situația financiară este cea, care subminează esențial stabilitatea atât a pieței produselor alimentare, cât și a sectorului agroalimentar în întregime.

Având acumulate atâtea datorii, întreprinderi agricole sunt restricționate în ce privește accesul la credite, mai ales creditele investiționale, de lungă durată. Tot din datele BNS al Republicii Moldova putem constata, că volumul total de cheltuieli pentru procurarea activelor pe termen lung (forma cea mai activă a investițiilor) în a.2012 a constituit numai 371,2 milioane de lei sau doar 4,4% din volumul total de încasări ale anului respectiv. În comparație cu volumul total al producției agricole din a.2012 (19 922 mil. MDL), cheltuielile întreprinderilor agricole pentru procurarea activelor pe termen lung au constituit numai 1,9%, ceea ce este absolut insuficient nici măcar pentru reproducerea simplă a fondurilor fixe și a celor circulante, nemaivorbind despre reproducerea lărgită a lor, despre formarea rezervelor, despre plata destoinică a muncii etc.

În aceste condiții este de menționat dependența tot mai pronunțată a pieței alimentare autohtone de fluctuațiile, deseori imprevizibile, internaționale ale preurilor de piață la produsele alimentare, provocat prin creșterea permanentă a ponderii importului acestor produse.

Conform analizei efectuate, importul produselor fito- și zootehnice (din componența numai primelor patru grupe a Codului NM) în a.2012 a constituit 743,3 milioane de dolari SUA sau 8 837,7 milioane de lei. Pentru comparație, vom reaminti că încasările oficial înregistrate (legiferate) ale producătorilor agricoli din vânzarea producției mrfurilor și serviciilor în a.2012 au constituit numai 6 524,6 milioane de lei, adică abia 73,8 la sută din valoarea declarat la vamă a produselor alimentare importate. Evident, preurile cu amănuntul ale produselor de import sunt mult mai mari în comparație cu cele afișate în declarațiile vamale.

Oricum, volumul total al importului produselor alimentare în a.2012 a constituit 44,4 la sută față de valoarea producției agricole brute, obținute în acest an în gospodăriile autohtone de toate categoriile. Cu alte cuvinte, nivelul de import al produselor alimentare în Republica Moldova este de două ori mai mare decât media mondială. Faptul dat este destul de alarmant din punctul de vedere atât al securității alimentare a țării, cât și al stabilității pieței alimentare autohtone. Este necesar de menționat, că la începutul perioadei de postprivatizare (a.2000), volumul total al importului produselor alimentare a constituit 109,7 milioane de dolari SUA (1 397,3 mil. MDL) sau 16,9% din volumul brut al producției agricole, obținute în gospodăriile de toate categoriile existente. Chiar și în comparație cu încasările oficial înregistrate ale

agricultorilor volumul importului a fost atunci mult mai mic i a constituit numai 62,4% din volumul total al acestora din urm .

Concluzii i recomand ri. Cu toate c pia a produselor alimentare în toat perioada de postprivatizare func ioneaz relativ stabil, ea nu este lipsit i de unele semnale evidente de alarm . Instabilitatea pre urilor (price volatility) i substituirea treptat a produselor autohtone cu cele de import constituie dou fenomene majore de îngrijorare a produc torilor agricoli autohtoni. Drept consecin negativ a acestor dou fenomene, o mare parte de întreprinderi agricole, furnizori principali de produse alimentare, atât pe pia a intern a Republicii Moldova, cât i cea extern , se afl într-o stare financiar deplorabil , volumul total de datorii fiind mai mare decât suma anual a încas rilor, conturile curente – sistematic blocate etc.

Pentru dep irea situa iei de criz a produc torilor agricoli de dimensiuni mijlocii i mari, care constituie majoritatea covâr itoare a întreprinderilor agricole, este necesar de elaborat o strategie de restructurare a agriculturii cu luarea în considera ie necesit ii de:

- stingere a datoriilor istorice (cu termen de peste trei ani) fa de bugetul de stat, fa de bugetele locale i alte organe publice;
- restructurare a datoriilor istorice fa de furnizorii principali ai întreprinderilor agricole;
- creare a lan urilor valorice sub form organizatoric de clustere agroalimentare, inclusiv: agricultur ; industria de prelucrare a materiei prime agricole; transport; comer ul angro i cel cu am nuntul. (la caz) structuri de microfinan are a produc torilor agricoli.

Referin e bibliografice

1. BIROUL NA IONAL DE STATISTIC AL REPUBLICII MOLDOVA. *Anuarul Statistic al Republicii Moldova*. Chi in u: Statistica, 2001. 149 p.
2. BIROUL NA IONAL DE STATISTIC AL REPUBLICII MOLDOVA. *Anuarul Statistic al Republicii Moldova = Statistical Yearbook of the Republic of Moldova 2013*. Chi in u: Statistica, 2013. 556 p. ISBN 978-9975-4068-4-0.
3. Food and Agriculture Organization of the United Nations [accesat 8 mai 2014]. Disponibil: <http://www.fao.org/economic/est/prices/GIWPQueryServlet>
4. BIROUL NA IONAL DE STATISTIC AL REPUBLICII MOLDOVA. *Anuarul Statistic al Republicii Moldova = Statistical Yearbook of the Republic of Moldova 2005*. Chi in u: Statistica, 2005. 555 p. ISBN 978-9975-9828-2-4.
5. BAJURA T. *Sistemul subven ionat de asigurare a riscurilor în agricultur : ghid metodologic*. Institutul Na ional de Cercet ri Economice. Chi in u, 2014. 77 p. ISBN 978-9975-9932-1-0.

Recomandat spre publicare: 11.05.2014

The article describes the main aspects of export-import activities of enterprises in light industry, based on the current conditions of their development. Also reflected the interplay of internal and external factors on the business of import-export businesses. Location is determined customs-tariff regulation system strengthening factors of import-export business of light industrial businesses.

Key words: *export-import activities, customs, external and internal factors, customs-tariff regulation of foreign trade, WTO.*

Articolul descrie principalele aspecte ale activităților de export-import ale întreprinderilor din industria ușoară, bazate pe condițiile actuale de dezvoltare a lor. Totodată, este reflectată influența reciprocă a factorilor interni și externi asupra activității de import-export a întreprinderilor. Este determinată locația vamal-tarifară de reglementare în sistemul factorilor de consolidare a activității de export-import a întreprinderilor din industria ușoară.

Cuvinte cheie: *activități de export-import, taxele vamale, factori externi și interni, reglementarea vamal-tarifară, comerț exterior, OMC.*

: 339.543.66:67/68

JEL Classification: H23, H25, H29, F5, F29

2. 2012, 64, .10-18.
3. , 2010.
- 18 .
4. , 2006. 792 .
ISBN 966-364-221-1.
5. 2009, 3, 2, .77-80.
6. ; ”
2009, 3 (93), .207-213.
7. :
2009, 2, .5-12.
8. :
2012, 3 (19), .210-219.
9. :
2012, 47, .165-177.
10. :
304 . , 2010.
11. :
2012, 2 (28), .312-315.
12. :
2011, 7 (104), .138-144.
13. [accesat 25 mai 2014]. Disponibil:
<http://uk.wikipedia.org/wiki/> –
14. [accesat 27 mai 2014]. Disponibil: http://esteticamente.ru/portal//Soc_Gum/Vcndtu/2011_52/31.htm

Recomandat spre publicare: 08.02.2014

:

In 2008 was organized "Începem". On this event the Internet-entrepreneurs and experts shared their experience of successful projects and discussed startups. Further, the projects Launch48 Moldova, -2012 were organized. In autumn 2011, the company Simpals announced the establishment of startup incubator – Garage. In 2014 it was created the group on Facebook-Startup Moldova, for communication and exchange the experience between startups from Moldova.

Key words: start-up incubator, venture project, IT companies, investment.

În anul 2008 a fost organizat "Începem". Pe acest caz, Internet-antreprenori i exper i au împ rt it experien a lor de proiecte de succes i start-up discutate. Mai mult, au fost organizate proiectele Launch48 Moldova, Hackathon 2012. În toamna anului 2011, compania Simpals a anun at înfiin area de pornire incubator – Garage. În 2014 a fost creat grupul de pe Facebook Startup Moldova, pentru comunicare i schimb de experien între start-up din Moldova.

Cuvinte cheie: incubator start-up, proiect de risc, companii de IT, investi ii.

JEL Classification: C60, C69, C79,C89

(Start-up) – , - , 5 : (seed stage), (startup stage), (growth stage), (expansion stage) « » (exit stage) [1]. , 5 10

28 2011 «Simpals Garage» – «Simpals Garage»

Garage» Crash Test, garage.md. «Simpals Garage» «Simpals Garage»

Simpals Garage Simpals, – 999.md, Forum.md, Drive.md, Play.md, Point.md. «Simpals»

3D « » [2]. Simpals Garage

Weekend – Start-up Weekend. Start-up USAID, CEED,

2012 Start-up Weekend- : Push&Go, Street Ads, Punobere.eu.

Push&Go -

iPhone,

Street Ads – Google

. Punobere.eu

www.instudies.com.

5- Startup Weekend Moldova 2013

: De La Tara –

. HashStream –

. Social Media Kingdom –

Vintage.

" "

Hai la Tara:

SW

4,

ANTIM

[3].

CBP-2012

30%

2013
30

2013

1966

Argidius,

2013

1,34

400

: 3/4

ANTIM (21

) ¼ –

-2013

1355

232

42%

50

[4].

2013-

✓
✓

().

out-door ()

✓

✓

✓

✓

()

– Victoriabank

(Linella), (Simpals)

(Bios-GRM SRL) 185

1,5

– Entranse 2 Your Business,

2013 " " . 25 2013

10 25%

()

10

IT-

IT-

Start-up Weekend- ,
 Startup Weekend
 Startup-Moldova. 47 2014
 Startup-Moldova 300
 93% 88%
 – 87% [5].

Referințe bibliografice

1. [accesat 27 mai 2014]. Disponibil: <http://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%A1%D1%82%D0%B0%D1%80%D1%82%D0%B0%D0%BF>
2. Garage startup incubator [accesat 25 mai 2014]. Disponibil: <http://garage.md/ru/about>
3. Startup Weekend Moldova [accesat 25 mai 2014]. Disponibil: <http://www.allmoldova.com/project/startlab/3517.html>
4. ANTIM . 2013, 23 (999), 21 [accesat 25 mai 2014]. Disponibil: <http://www.logos.press.md/node/37014>
5. [accesat 25 mai 2014]. Disponibil: <http://journal.dasreda.ru/news/5377-issledovanie-tolko-tret-startapov-vyzhivayut-posle-zaversheniya-programmy-inkubirovaniya>

Recomandat spre publicare: 14.05.2014

:

, . . . ,

This article examines new state policy of France in innovative modernization of national industry. In focus – analyze major changes in the objectives, principles, guidelines and priorities of industrial policy and innovation of the French government. Particular attention is paid to the analysis of specific industrial strategy of the government Francois Hollande.

Keywords: national system of innovation, science and technology policy of the state, science, industrial policy, government, state innovation policy France Francois Hollande.

Acest articol analizeaz noua politic de stat a Fran ei în domeniul moderniz rii inovatoare a industriei na ionale. În centrul aten iei – analiza schimb rile majore în obiectivele, principiile, direc iile i priorit ile politicii industriale i de inovare a guvernului francez. O aten ie deosebit este acordat analizei de specificitate a strategiei industriale a guvernului Francois Hollande.

Cuvinte cheie: sistemul na ional de inovare, politica tiin ei i tehnologiei de stat, tiint , politic industrial , guvern, politic inova ional de stat, Fran a, Francois Hollande.

JEL Clasificare: O30, O32, O25, O19, O43, F3

2009 . 3,5% [2].
2005 .

, 2008 . 1,9%,

2008 ., ,
 2013 . , - 8,6%, -
 13%. 2014 . - -
 26,06 . , - 37,48 . [7]. ,
 1. 90- . . 70- .
 2004 . . ,
 I . 2008-2009 .
 2008 . (- 30%) 13% 16%
 [6].
 (, , , , ,) . - ,
 (, , , , ,) .
 : , ;
 - ;
 - ;
 : .
 , -
 , , -
 1,4% (1,39% 2012 .). 10 ,
 [3]. 2
 , « 40 . ¹, 2%
 » [5].
². , 6%, - 25% [1].
 , 1980- . (40%

¹ 2010 . 26,7 .
²

30%)¹.
 1950 . , 1976 .
 2006 . 0,1 8,8%, 2012 . 7,5 4,6%.
 4,7%, - 20,7% [4].
 , 2000-
 , () .
 : (, ,)
 , ;
 , -
 ,
 « » . , ,
 (, ,
).
 - 2008-2009 . 2009 .
 (7%)
 , 2010 .
 « » (“Investissements d’avenir”)²,
 .
 ,
 :
 ;
 •
 •
 •
 2.

redressement productif». - « » («Ministère du
 2009 .
 ,
 ,
 ,
 12 . 2013 .
 « » (La
 Nouvelle France industrielle») [8].

¹ 2012 . : Les chiffres clés 2012 et enjeu/Fédération des industries mécaniques/ .P.2013 .
 Fédération des industries mécaniques : www.fim.net/main/core.php?pag_id=16085
² « » (“Investissements d’avenir” . : Un emprunt national pour
 préparer la France de demain/ www.economie.gouv.fr.().

»¹.

Referin e bibliografice

1. CENTRE D'ANALYSE STRATÉGIQUE. Analyse R&D et structure des entreprises: une comparaison France/Etats-Unis. In: La note de veille. 2010, no. 173, avril, p. 2.
2. CENTRE D'ANALYSE STRATÉGIQUE. L'évolution recente des systèmes de recherché. In: La note d'analyse. 2012, no. 275, avril, p. 3.
3. CENTRE D'ANALYSE STRATÉGIQUE. Les aides publiques à la R&D: mieux les évaluer et les coordonner pour améliorer leur efficacité. In: La note d'analyse. 2011, no. 208, janvier, p. 4.
4. CENTRE D'ANALYSE STRATÉGIQUE. Analyse R&D et structure des entreprises: une comparaison France/Etats-Unis. In: La note de veille. 2010, no. 173, avril, p. 1.
5. CLÉMENT, M. *L'Avenir des industries mécaniques*. Conseil Économique, Social et Environnemental. Paris, 2009. 225 p.
6. DESTOT, M. 2012-2017: Quel avenir pour l'enseignement supérieur et la recherche? Paris: Ed. Fondation Jean-Jaures, 2012, avril [accesat 2 mai 2014]. Disponibil: <http://www.jean-jaures.org/Publications/Essais/2012-2017-quel-avenir-pour-l-enseignement-superieur-et-la-recherche>
7. FILLON, F., BAROIN, F. Projet de loi de finances pour 2011 [accesat 27 mai 2014]. Disponibil: <http://www.assemblee-nationale.fr/13/pdf/projets/pl2824.pdf>
8. MINISTÈRE DU REDRESSEMENT PRODUCTIF. La Nouvelle France industrielle [accesat 25 mai 2014]. Disponibil: www.redressement-productif.gouv.fr
9. Questions a Yves Fiorda, vice-président de la Fédération des Industries Mécaniques en charge de la formation [accesat 25 mai 2014]. Disponibil: <http://www.bienplusqu1industrie.com/3-questions-a-yves-fiorda-vice-president-de-la-federation-des-industries-mecaniques-en-charge-de-la-formation/>
10. Conseil Économique, Social et Environnemental [accesat 12 mai 2014]. Disponibil: <http://www.lecese.fr/>

Recomandat spre publicare: 15.04.2014

¹ Intervention du président de la République sur « la nouvelle France industrielle »
Palais de l'Élysée - 12 septembre 2013/P.13// www.elysee.fr

CONDIȚIILE MATERIALE DE PERFECȚIONARE A STRUCTURII FORȚEI DE MUNCĂ ÎN MEDIUL RURAL

VASILII RYABOKONI,
dr., membru corespondent al
Academiei Naționale de Științe Agrare din Ucraina

This paper determined the material conditions of operation are determined agriculture and implementation specifics of working activity of people in rural areas in terms of food security training system in Ukraine.

Keywords: labor, power production, tool work, goods, material conditions.

În articol sunt determinate condițiile materiale de funcționare a agriculturii și particularitățile de implementare a activității de muncă a persoanelor din mediul rural în condițiile de formare a sistemului de securitate alimentară din Ucraina.

Cuvinte cheie: forță de muncă, forță de producție, instrument de muncă, bunuri materiale, condiții materiale.

JEL Classification: E31, J21, J62, R10

Introducerea. Structura forței de muncă în agricultură reprezintă un fenomen complex și multidimensional. Formarea, dezvoltarea și perfecționarea are loc sub influența directă a forțelor de producție și a relațiilor de producție. Economisții clasici au remarcat faptul, că la baza dezvoltării societății se află dezvoltarea forțelor de producție, în primul rând, remedierea instrumentelor de muncă. Formarea forței de muncă cu instrumentele procesului de muncă, desfășurarea procesului de muncă propriu-zis este imposibil, iar, în consecință, și a procesului de producție a bunurilor materiale. Prin urmare, acest raport nu apare ca ceva fix, static, dar, dimpotrivă, trebuie analizat în mișcare și dezvoltare. Totuși, raportul cantitativ și calitativ al elementelor forțelor de producție influențează atât factorii de producție în sine, cât și relațiile de producție. Astfel, sub influența progresului tehnic se produc schimbări calitative privind mijloacele de muncă, care sunt în continuă evoluție și remediere. Pentru „transformarea acestora din valori de consum doar posibile în valabile și aplicabile” sunt necesare modificări corespunzătoare ale forței de muncă.

Pe de o parte, mijloacele de producție reprezintă grila de dezvoltare a forței de muncă umane, materializarea cunoștințelor acumulate, a experienței și ingeniozității umane, iar pe de altă parte, utilizarea eficientă a acestora necesită un nivel respectiv de pregătire a forței de muncă. Deci, nivelul de dezvoltare a forței de muncă trebuie să corespundă naturii și nivelului de dezvoltare a mijloacelor de producție. Între factorii personali și materiali de producție există o corelație dialectică constantă.

Pentru agricultură acest fapt înseamnă, că schimbările profunde în baza tehnică a producției agricole au un impact semnificativ asupra naturii și conținutului muncii, condiționează anumite modificări structurale a forței de muncă, înaintând cerințe înalte pentru nivelul de educație și formarea profesională.

Conținutul de bază. Totodată, trebuie analizată și specificitatea agriculturii. În agricultură, comparativ cu alte ramuri, impactul condițiilor naturale asupra formării structurii forței de muncă se produce conform direcțiilor sale specifice și anume:

1. Omul, în cadrul relațiilor biologice, face parte din structura totală a biosferei. Din aceste considerente, evoluția omului, ca organism viu, se produce în conformitate cu legile științelor naturii, împreună cu întreaga biosferă și noosferă sa, influențând asupra lor, în același timp, suportând influența inversă a acestora. Rolul determinant este jucat de activitatea de producție a societății.

2. Procesul de producție în agricultură este strâns legat de condițiile naturale și climatice, care, într-o oarecare măsură, determină nivelul și natura de pregătire profesională a forței de muncă și calificarea acesteia.

3. Activitatea de producție a omului, în domeniul agriculturii, este asociată cu următoarele mijloace specifice de producție, cum ar fi: terenul, vitele de producție și de lucru, culturile de fructe perene etc. Aceste circumstanțe posedă impact specific asupra componenței calitative și cantitative a forței de muncă. Deficitul de teren ca un mijloc de producție presupune un proces de sporire a utilizării forței de muncă și eliberarea acesteia în alte domenii prin utilizarea mecanizării în agricultură.

Interacțiunea legilor economice și naturale nu schimbă direcția generală a schimbărilor

structurale ale for ei de munc în localit ile rurale, dar, în acela i timp, impune o anumit amprent , asociat , în special, cu caracterul sezonier al produc iei, cu particularit ile biologice ale terenurilor i ale organismelor vii.

Prezentându-se drept o component integral a for ei generale de munc a societ ii, totalitatea for ei de munc în agricultur se dezvolt ca parte a unui întreg. Totodat , ca ramur privat , are un ir de regularit i interne de dezvoltare, care determin specificitatea ei i, respectiv, constituie obiectul unui studiu special. Din punctul de vedere al procesului de munc simplu, formarea for ei de munc totale în agricultur este determinat de caracteristicile de dezvoltare a for elor sale de produc ie, în special prin influen a factorilor naturali biologici, climatici etc. asupra st rii generale (nivelul i specificitatea) a muncii sociale în agricultur – specializarea, cooperarea, asocierea i concentrarea.

În cadrul analizei diviz rii muncii între industrie i agricultur , economi tii clasici remarc o tendin important în schimb rile structurale ale for ei de munc , condi ionate de dezvoltarea for elor de produc ie. Mai exact, num rul relativ de persoane, ocupate în agricultur , nu poate fi definit doar prin num rul persoanelor angajate direct: la producerea agricol particip mai mul i indivizi, care nu se subordoneaz în mod direct acestuia. Justificând procesul de eliberare a for ei de munc din agricultur , economi tii clasici au subliniat faptul, c acesta se desf oar par ial, deoarece în cazul producerii cantitative – agricultur pe scar larg – munca devine mai productiv , dar i pentru c o mare parte a popula iei non-agricole desf oar lucr ri de între inere a terenurilor, furnizând capital constant agriculturii, cum ar fi: îngr minte minerale, semin e de peste hotare, diverse tipuri de autovehicule. Astfel, dezvoltarea for elor de produc ie determin un proces dublu în cadrul circula iei for ei de munc în localit ile rurale: reducerea absolut a ocup rii directe în producerea agricol i cre terea num rului de produc tori, care particip indirect la proces, iar reducerea absolut i relativ a num rului de persoane ocupate în agricultur în procesul de diviziune a muncii este înso it de schimb rile calitative ale for ei de munc . Acest lucru este evident, în special, la etapa reutil rii tehnice a produc iei agricole, care reprezint baza modific rilor în natura i con inutul muncii agricole, transformând-o în diverse tipuri de munc cu forme specifice industriale de realizare a cerin elor anumitor legi economice.

Pe parcursul dezvolt rii, reutilarea tehnic a agriculturii parcurge mai multe etape. Prima etap se caracterizeaz prin: mecanizare par ial , implementarea ma inilor i mecanismelor speciale în produc ie. În această perioad se creeaz doar condi ii i premise pentru transformarea for ei de munc agricole în variet i industriale. Introducerea ma inilor contribuie la schimb ri fundamentale în baza tehnic a producerii, în diviziunea în continuare a for ei de munc , la cre terea cantitativ a profesiilor cu profil îngust, la transform ri progresive ale naturii i con inutului muncii.

Începând cu etapa ini ial , introducerea ma inilor, în special a tractoarelor, a jucat un rol progresiv decisiv în cre terea produc iei agricole totale, precum i în restructurarea psihologiei ranului. La prima etap au fost solu ionate, în principal, aspectele privind satura ia cantitativ a agriculturii cu ma ini i mecanisme speciale.

La etapa a doua se desf oar trecerea de la mecanizarea anumitor tipuri de activit i spre mecanizarea complet a proceselor de produc ie. Ma inile i mecanismele fragmentate sunt înlocuite cu sistemul de ma ini, care contribuie, în mod activ, la cre terea productivit ii muncii, la reducerea num rului for ei de munc , în special a lucr rilor cal-manuale i par ial mecanizate, la dispari ia opera iunii de munc manual , la schimbarea raportului dintre munca fizic i mental spre cre terea ponderii celei din urm , la schimbarea structurii for ei de munc .

Pentru etapa a treia este caracteristic tranzi ia de la mecanizarea complex spre automatizarea vast a tuturor unit ilor de produc ie, care schimb radical con inutul, natura muncii, rolul i locul omului în procesul ocup rii for ei de munc . Automatizarea producerii necesit un nivel înalt de preg tire profesional i de calificare a resurselor umane, de instruire i cultur a acestora.

La etapa actual , tr s turile caracteristice ale reutil rii tehnice a agriculturii constau în: trecerea de la mecanizarea anumitor tipuri de lucr ri la mecanizarea i automatizarea complex a proceselor de produc ie. Odat cu cre terea cantitativ a noilor ma ini i cu mecanizarea proceselor individuale, tot mai evident este introducerea sistemului de ma ini în procesul de producere. Pe parcursul industrializ rii se intensific diviziunea muncii, iar în acest context, cre te concentra ia i specializarea produc iei agricole datorit cooper rii intereconomice i integr rii agro-industriale, are loc procesul de extindere i aprofundare a rela iilor din industrie i agricultur . În acest sens, munca în agricultur cap t un con inut calitativ nou, care, atât în agricultur , cât i în zootehnie, potrivit gradului de dezvoltare, tot mai mult se apropie de munca de tip industrial. Industrializarea produc iei agricole înainteaz necesitatea obiectiv i condi ia de remediere a

situației, în general, a forței de muncă din mediul rural. Acest fapt este determinat de mai mulți factori. Realizarea obiectivului de producție este imposibil fără dezvoltarea dinamică a tuturor sectoarelor economiei. Un rol deosebit de important îl joacă agricultura, care este menită pentru a satisface nevoile crescânde ale populației în produse alimentare și a industriei – în materie primă.

Această problemă poate fi soluționată prin consolidarea rolului factorilor intensivi și reducerea numărului de persoane ocupate în agricultură, care este imposibil fără transformările industriale în continuare din acest domeniu. Datorită dezvoltării industrializării, creșterea productivității muncii în agricultură poate fi analizată ca o rezervă a forței de muncă pentru sfera productivă și neproductivă. Utilizarea eficientă și înaltă productivă a noilor tehnologii agricole care apar în economia rurală necesită nu doar creșterea cantitativă a muncitorilor calificați, dar, de asemenea, perfecționarea continuă a cunoștințelor sale. Pe de o parte, industrializarea economiei rurale înaintea necesității obiective de îmbunătățire a componenței cantitative a forței de muncă, iar pe de altă parte, ea creează premisele adecvate pentru aceasta. De exemplu, trecerea agriculturii spre o bază industrială contribuie la îmbunătățirea condițiilor de muncă, la schimbarea naturii și conținutului său, precum și la majorarea veniturilor lucrătorilor din localitățile rurale și, astfel, la satisfacerea mai completă a nevoilor materiale ale acestora. Totodată, domeniul de aplicare a legii economiei de timp se extinde, ceea ce permite sporirea nivelului de satisfacție și a nevoilor spirituale – apare timp pentru recreare culturală, pentru instruire profesională în general, sport etc.

În anii '80 ai secolului XX, în Ucraina, ritmul de dezvoltare industrială a contribuit foarte mult la consolidarea bazei materiale și tehnice a agriculturii, care a parcurs modificări profunde cantitative și calitative și a avut ca rezultat creșterea **echipării** forței de muncă și saturația fondului economiei rurale.

Având în vedere importanța industrializării agriculturii cu scopul remedierii eficienței producției sociale totale și bazându-se pe nivelul atins în dezvoltarea industriei, s-a decis orientarea spre o accelerare a rețehnologizării economiei rurale și apropierea muncii agricole, conform nivelului de echipare, cu muncă industrială.

O importanță deosebită este acordată aspectelor de redresare calitativă a echipamentelor furnizate, creșterea sistemului de mașini pentru mecanizarea complexă a proceselor de producție a culturilor de câmp, universalizării, unificării tehnologiei, raportului rațional al capacității de energie și a mașinilor de lucru. Pe terenurile colhozurilor și sovhozurilor au început să apară tractoare și mașini pentru recoltarea cerealelor și a sfeclii de zahăr cu capacități mai înalte și viteze mai mare, atât autohtone, cât și de producere străină, precum și altă tehnică. Saturația cu tehnică nouă a permis remedierea nivelului de mecanizare a producției, reducerea perioadei de muncă, iar pe unele terenuri – trecerea la mecanizarea complexă și automatizarea parțială.

Totodată, în anii '90, situația bazei materiale a agriculturii a început să se agraveze brusc. Tranziția sectorului agricol la relațiile de piață, distorsiunile reformei agrare, lichidarea colhozurilor și sovhozurilor au condus la un declin total al gospodăriilor și distrugerea asistenței tehnice. Agricultură este asigurată în proporție de aproximativ 50-60% cu principalele utilaje agricole, luând în considerare faptul, că cca 90% din tehnică are nevoie de reparație capitală.

Anual, întreprinderile agricole casează de 8-10 ori mai mult tehnic decât cumpără nouă. În anii 2001-2010, mijloacele fixe ale economiei naționale au crescut de 5,5 ori, iar în agricultură, dimpotrivă, a scăzut cu 20%. Potrivit nivelului de aprovizionare cu resurse materiale și tehnice, Ucraina se situează cu mult în urma țărilor dezvoltate. În medie, în Ucraina, la 1 hectar de teren agricol revine de 5-7 ori mai puține mijloace fixe comparativ cu întreprinderile agricole cu o bază materială și tehnică completată. Dinamica datelor, în dependență de ani, denotă o dereșteră bruscă a cantității tehnicii în întreprinderile agricole (Tabelul 1).

Tabelul 1. Disponibilitatea utilajului tehnic în întreprinderile agricole (sfârșitul anului 2011) *

	1991	1996	2000	2005	2011	În anul 2011 comparativ cu 1991 (în %)
Tractoare, mii unități	497,3	441,7	318,9	216,9	147,1	29,5
Puterea motoarelor pentru tractoare, mii kW	31423	28078	20611	14792	12656	40,2
Combine de recoltat cereale, mii unități	105,2	85,9	65,2	47,2	32,1	30,5
Combine de recoltat porumb, mii unități	15,3	12,0	7,9	4,8	2,3	15,0
Combine de recoltat sfeclă, mii unități	19,8	18,3	13,0	8,5	3,8	19,2

Sursa: *Agricultura Ucrainei, Date statistice, 2011, art. 203

Potrivit datelor sondajului selectiv, reprezentate în Tabelul 2, asigurarea gospodăriilor rurale cu utilaj tehnic nu este cea mai bună.

Tabelul 2. Disponibilitatea utilajului tehnic în gospodăriile rurale în anul 2011 (în %)*

	Toate gospodăriile	Inclusiv gospodăriile cu teren aferent		
		0,5 ha și mai puțin	0,51-1,00 h	1,01 ha și mai mult
Gospodării cu utilaj tehnic, inclusiv:	14,8/100	8,7/100	14,4/100	28,8/100
Tractoare	16,7	3,5	11,6	28,4
Combine	1,7	0,4	0,9	3,1
Semănătoare	9,4	2,3	7,6	15,2
Camioane	3,4	1,9	1,5	5,5
Cultivator	13,8	3,2	11,4	22,3

Sursa: * Caracteristicile agricole principale ale gospodăriilor din localitățile rurale în anul 2012. Buletin statistic, Serviciul de Stat de Statistică, p. 20.

Pe parcursul anilor de independență s-a redus drastic producerea mașinilor agricole. Dacă în anul 1990 au fost produse 106 mii de tractoare și 57 mii de semănătoare, în anul 2011 acestea constituiau respectiv 6,4 și 4,9 mii de unități, reprezentând doar 6 și 9%. Această situație a condus la o creștere semnificativă a sarcinii pe unitate de mijloace tehnice, precum și la saturația pieței cu tehnic străin.

Potrivit estimărilor oamenilor de știință CN "Institutul de Economie Agrară", necesitatea tehnologică a complexului agro-industrial în mijloace tehnice se calculează în valoare de cca 300 de miliarde de dolari, adică pe parcursul a 10 ani, anual este necesar de achiziționat tehnic în valoare de 22-28 de miliarde UAH. De fapt, sunt cumpărate de zece ori mai puține mijloace tehnice, iar pe piața ucraineană sunt reprezentate mai mult de 70% din tehnic importat. Toate companiile majore (agroholdingurile) activează doar cu mașini importate. În anul 2011 au fost cumpărate 586 de combine de recoltat cereale, inclusiv 78,7% de origine străină. Desigur, tehnica străină, potrivit caracteristicilor sale tehnice și economice, este mult superioară față de cea autohtonă. În special, aceasta permite prelucrarea solului și semănarea cu o reducere de 7 ori a consumului de combustibil și de 10 ori a costului forței de muncă, iar cheltuielile directe de exploatare fiind mai mici de 2 ori.

Actualmente, piața mondială de utilaje agricole este împărțită, practic, între companiile transnaționale, precum: „John Deere”, „New Holland”, „AGCO” și „Same Deutz-Fahr”. Aceste companii, deseori, în special pe piața de tractoare din SUA, constituie 95%, iar în Europa de Vest – 85%. În Europa de Vest activează mai mult de cinci mii de întreprinderi agricole constructoare de mașini. Desigur, producătorul intern nu poate concura cu astfel de companii, prin urmare, nu este surprinzător faptul, că utilajul tehnic importat este achiziționat cu o valoare mult mai mare decât cel național.

Având în vedere faptul, că aproximativ 17 milioane de hectare de teren sunt utilizate de către întreprinderile agricole, cu o suprafață de 500 ha de teren agricol, precum și în gospodăriile populației, care sunt obligate să utilizeze tehnologia învechită din cauza lipsei de resurse financiare, și că astfel de gospodării au nevoie doar de 200 de mii de tractoare, cu capacitatea de 18-40 CP, pe ordinea de zi este o problemă serioasă: reproducerea și dezvoltarea bazei tehnico-materiale a agriculturii.

Trecerea producerii agricole spre industrial condiționează necesitatea creșterii, în mod semnificativ, a capacității de energie. Înănd cont de specificul producției agricole și de experiența țărilor capitaliste dezvoltate, capacitatea de muncă în agricultură trebuie să fie mai mare decât în industrie. Creșterea capacității de muncă este asigurată atât prin majorarea capacității totale a motoarelor mecanice, precum și prin utilizarea pe largă a energiei electrice.

Energia electrică joacă un rol de lider în modificările tehnicii și tehnologiei de producere. Totodată, energia electrică unește mașinile și mecanismele într-un sistem unic, asigură ritmul de muncă al lor și continuitatea ciclului de producere, creează premise reale și condiții pentru mecanizarea și automatizarea complexă a producerii. Electrificarea este în raport cu procesele ce vizează schimbarea muncii agricole în diverse activități industriale, substituirea muncii manuale cu cea mecanizată, modificarea aspectului social al satului.

Cu toate acestea, agricultura stagnează evident la capitolul volumul total al consumului de energie electrică și nivelul capacității de muncă. De la an la an se urmărește o tendință constantă de reducere a capacităților de energie în cadrul întreprinderilor agricole. În particular, în anul 2011, comparativ cu 1991, capacitatea de energie s-a redus cu 73,3 mil kWh sau de trei ori. Nu au fost încă utilizate și posibilitățile mari propuse spre înlocuirea energiei electrice cu alte tipuri de energie. În perspectivă, energia electrică poate fi utilizată pe larg pentru tratarea solului, combaterea buruienilor, treieratul cerealelor, tratarea semințelor, iradierea animalelor etc. Cele menționate contribuie la economii semnificative privind forța de muncă și materialele în producția agricolă.

În unele cazuri, potrivit experienței autohtone și de peste hotare, în agricultură este rațional, din punct de vedere economic, de a utiliza sursele regenerabile de energie.

În anul 2010, cheltuielile de energie în structura sinecosturilor produselor agricole au constituit 18%, iar pentru culturi – 23,1%. Astfel, domeniul dat deține un mare potențial pentru producerea resurselor energetice, dar consumă doar 1% de biocombustibil și de euro din volumul total al consumului de energie. Utilizarea surselor regenerabile de energie pot fi obținute prin următoarele direcții principale:

- extinderea procesării produselor agricole cu biocombustibil;
- producerea cu turbine eoliene de energie mecanică, termică și electrică;
- obținerea razei și a cldurii la temperaturi scăzute datorită energiei solare și geotermale;
- utilizarea vastă a energiei eoliene și solare de către cei ce pot aplica asemenea operații.

Aplicarea pe larg a tipurilor alternative de energie în agricultură reprezintă o condiție obiectivă pentru creșterea economică în continuare și soluționarea problemelor privind omajul. În rile europene se desfășoară un lucru activ în această direcție, printre care lider este Germania, asigurând 25% din ocuparea forței de muncă în acest sector în UE. Se preconizează că până în anul 2020, dezvoltarea energiei alternative va permite creșterea numărului de locuri de muncă în Germania cu 140 de mii, în Polonia – cu 160 de mii, în Spania, Italia și Franța, respectiv: 120, 140 și 60 de mii.

În Ucraina, în conformitate cu proiectul național „Energia Naturii” (Decretul prezidențial al Ucrainei din 08.09.2010), este planificat de a construi o capacitate eoliană de 2000 MW și până la 1000 MW de energie solară, care, anual, vor permite producerea a 4,5-5,0 miliarde kW de energie electrică pur ecologică.

Pentru realizarea potențialului agricol privind producerea și utilizarea surselor alternative de energie sunt prevăzute următoarele măsuri, în special:

- extinderea capacității privind producerea biocombustibilului din materii prime agricole;
- elaborarea și implementarea noilor tehnologii de producere a biocombustibilului;
- introducerea standardelor de producere privind utilizarea rotației culturilor energetice spațioase etc.

Cu toate acestea, în agricultură, la etapa incipientă se află nu doar utilizarea noilor tipuri de energie, dar este nerezolvată și problema înlocuirii muncii manuale neproductive. În special, nivelul mecanizării anumitor tipuri de muncă în domeniul creșterii plantelor este redus și există un mare volum de muncă manuală în sfera creșterii animalelor. De exemplu, în anul 2012, 90% din gospodăriile rurale au utilizat munca manuală pentru prelucrarea pământului, 10,4% din gospodării prelucraza pământul doar manual, 7,8% – cu tractorul, 50,4% – manual și cu tractorul. Se estimează că mecanizarea producerii doar a culturilor cu muncă intensivă în agricultură, chiar și în baza echipamentelor existente, ar permite reducerea, în mod semnificativ, a costurilor forței de muncă. Potrivit capacităților potențiale de industrializare, ramurile agricole pot fi divizate în trei grupe.

Primul grup – ramurile în care, practic, procesele de producere sunt mecanizate (cerealele); al doilea – ramurile, al căror echipament tehnic este în curs de dezvoltare și prelucrare (creșterea porcinelor), iar al treilea – ramurile, pentru care nu există soluții acceptabile de inginerie nici din punct de vedere teoretic (fructele de pădure și unele culturi legumicole).

În prezent, există un decalaj semnificativ în dezvoltarea bazei materiale și tehnice, în nivelul de mecanizare a agriculturii unor regiuni și gospodării, care, cu siguranță, influențează diferit asupra soluționării problemelor privind formarea și îmbunătățirea structurii forței de muncă. Desigur, drept urmare a diferențierii bazei tehnico-materiale apar și fluctuații mari între cei ocupați cu munca manuală și mecanizată.

Această situație se explică, în primul rând, prin diferite niveluri de dezvoltare a forțelor de producție în agricultură. De aceea, îmbunătățirea tuturor forțelor de muncă în anumite regiuni ale țării este în strâns legătură cu procesul de aliniere a bazei materiale și tehnice a agriculturii. La soluționarea acestor probleme este nevoie de o abordare diferențiată, luând în considerare nu doar mijloacelor de producție existente, dar necesitățile de ele în funcție de condițiile naturale și climatice, precum și de nivelul de specializare.

Un impact semnificativ asupra schimbărilor structurale de lucrători agricoli în procesul de

industrializare este produs de specializarea i concentrarea produc ei în baza cooper rii intereconomice i integr rii agro-industriale. Pe parcursul cooper rii intereconomice i integr rii agro-industriale se intensific diviziunea muncii, se modific structura produc ei. În locul gospod rii multisectoriale apar întreprinderile agricole specializate pe anumite tipuri de produc ie, unele din acestea se desprind de agricultur i se dezvolt în ramuri independente ale industriei (produc ia de furaje, depozitare i prelucrare etc.), se extind i se consolideaz leg turile dintre celulele de produc ie, se aprofundeaz cooperarea muncii la nivel na ional. Noile forme de organizare a produc ei sociale faciliteaz tranzi ia agriculturii de la mecanizarea par ial la cea complex a proceselor de produc ie pentru implementarea sistemului de ma ini, fapt ce permite mecanizarea complet a multor procese de producere i modificarea tehnologiei. Potrivit unor indicatori (consumul de energie, electricitate, fonduri, condi iile, remunerarea productivit ii), munca în întreprinderile i organiza iile intereconomice se va apropia de munca în industrie.

Concluzii. Deci, o regularitate important de dezvoltare a agriculturii, la etapa actual , este echiparea tehnic (modernizarea), care pune pe ordinea de zi sarcini principale noi atât de producere, cât i socio-economice i asigur solu ia complet a acestora. În acest proces, sunt identificate dou tendin e opuse: pe de o parte, lent, dar are loc saturarea cantitativ a agriculturii cu tehnic , îmbun t irea caracteristicilor calitative, iar, pe de alta, o parte din opera iunile de producere r mâne nemecanizat , ceea ce conduce la o cre tere a diferen ierii dintre munca industrial i cea manual . Toate acestea prezint un anumit efect i asupra structurii personalului, nevoilor i form rii lui.

În direc iile strategice de dezvoltare a agriculturii din Ucraina pe perioada de pân în anul 2020, sunt preconizate un ir de m suri privind reproducerea i dezvoltarea bazei materiale i tehnice. În special, se prevede:

- restructurarea ingineriei autohtone în conformitate cu complexul agroindustrial, bazat pe crearea asocia iilor industrial-financiare na ionale i interna ionale;
- crearea întreprinderilor comune privind producerea mijloacelor tehnice pentru localit ile rurale cu o localizare de transla ie a componentelor autohtone i a agregatelor de la 20-80% i mai mult;
- achizi ionarea licen ei pentru producerea tractoarelor compacte de calitate înalt i a altor mijloace tehnice, care nu se produc în Ucraina;
- contribuirea la extinderea pie ei serviciilor tehnice i utilizarea în comun a tehnicii agricole, inclusiv în condi iile de cooperare i arend ;
- restabilirea sistemului anual de formare, calificare i recalificare a personalului ingineresc-tehnic, a mecanizatorilor cu larg profil, a profesiilor muncitorilor pentru industria constructoare de ma ini;
- îmbun t irea actelor normative i de drept privind sprijinul acordat de stat pentru modernizarea tehnic i tehnologic a produc ei agricole, precum i dezvoltarea industriei autohtone constructoare de ma ini, a investi iilor de baz i preferen iale.

Dezvoltarea for elor de produc ie ale agriculturii moderne prezint o serie de cerin e fa de for a de munc în general, propor iile i rela iile sale interne. Creând o anumit dezmembrare calitativ i o propor ionalitate cantitativ a produc ei agricole, for ele de produc ie reprezint o baza material real pentru formarea i perfec ionarea întregii for e de munc i a elementelor sale individuale, determin natura i intensitatea schimb rilor structurale ale for ei de munc în ramura culturilor i cre terii animalelor.

Referin e bibliografice

1. = *Agriculture of Ukraine: statistical yearbook 2011*. , 2012. 386 . [accesat 16 iunie 2014]. Disponibil: <http://agroua.net/statistics/>
2. = *Main indicators of agricultural activity of households in rural area in 2012: statistical bulletin*. , 2013. 19 .
3. . 2005, 12, .48-52.
4. . 2009, 4, 2, .29-33.
5. », 2009. 398 .
6. . 2009, 12, .6-21.
7. , 2007. 330 .

Recomandat spre publicare: 04.03.2014

Moldova becomes a party to a free trade zone with the EU and Turkey. Along with the positive factors of trade liberalization, there are a number of risks that could lead to bankruptcy of producers, primarily food products.

Keywords: reexport, regime for processing on customs territory.

Moldova devine parte a unei zone de comerț liber cu UE și Turcia. Împreună cu factorii pozitivi ai liberalizării comerțului, există o serie de riscuri care ar putea duce la faliment de producători, în principal produse alimentare.

Cuvinte cheie: reexport, regim pentru prelucrare pe teritoriul vamal.

JEL Classification: F36, F35, F37, F40, F59

«
».
1996
26
2001
(), 130
- 5,5%.
2012 4,6%,
10%,
- 9,6%.

21 2008

1. 2008-2013

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2013/2008, %%
–	1591,1	1283	1541,5	2216,8	2161,9	2399	150,8
:							
C	820,1	667,3	728,9	1083	1013,4	1140,9	139,1
C	450,9	393,6	514,8	746,6	786,2	761,6	168,9
	33,4	31,8	67,5	73,4	56,1	127,1	380,5
–	4898,8	3278,3	3855,3	5191,3	5212,9	5492,7	112,1
:							
C	2105,3	1421,2	1704,2	2256,3	2318,6	2472,8	117,5
C	886,7	679,9	721,4	1049,6	1015,6	998,9	112,7
	231,9	172,4	205,8	366,9	388,2	381	164,3

2008 39,1%, 17,5%, 12,1%, 50,8%, » –

2013 32,6% \$12,5 \$8,4

(United Nations Commodity Trade Statistics Database).

2.

2012

	772,32
	272,01
	85,87
	57,56
	29,77
	25,64
	19,68
	16,80
	9,88

	6,30
	5,43
	4,96
	3,92
	2,68
	1,67
	0,39
	0,36
	0,36
	0,24
	0,23
	0,14
	0,08
	0,04
	0,01
	427,04
	411,31
	1,62
	14,11
	30,84

« ».

\$464,0 .., 2013 \$565,8 . 2008

3.

()

	2008	2009	2010	2011	2012	2013
	464,0	395,8	410,6	522,1	526,4	565,8
	-339,2	-284,0	-308,5	-424,0	-396,2	-414,9
	124,8	111,7	102,1	98,0	130,2	150,9
	26,9	28,2	24,9	18,8	24,7	26,7

Draexlmaier Automotive –

2007)

\$72,0 . \$138,5 . 2011 \$210,5 . 2013- . \$57,8 . ,

4.

	2012			2013		
			, %			, %
	2161,86	526,35	24,3	2399,03	565,82	23,6
	356,72	220,46	61,8	413,07	261,59	63,3
	202,37	130,20	64,3	185,28	126,24	68,1
	83,89	59,58	71,0	105,58	60,63	57,4
	70,20	29,64	42,2	113,13	25,95	22,9
	74,18	13,47	18,2	85,34	14,38	16,9
	16,65	5,72	34,4	15,79	7,33	46,4
	9,51	7,99	84,0	8,27	6,17	74,6
	30,17	6,58	21,8	35,48	5,92	16,7
	33,85	3,35	9,9	32,90	4,62	14,0
	5,86	3,52	60,1	7,83	4,11	52,5
	56,06	30,95	55,2	127,15	29,18	22,9
	655,14	7,90	1,2	632	10,70	1,7

- 2013 : \$38,3 ;
 - : \$62,8 ;
 - \$84,1 ;
 - \$5,2 .
- \$16,5 .

5.

	2005	2009	2010	2011	2012	2013
	314,26	157,26	175,84	177,81	210,65	226,75
	10,49	23,83	20,98	24,29	24,00	32,35
	2,39	9,39	7,97	6,83	7,85	9,14
	1,27	3,50	4,13	5,60	4,84	8,18
	1,59	3,23	2,41	3,38	4,26	4,90
	1,37	4,22	2,52	3,03	1,95	2,63
	0,01	0,24	0,48	0,74	1,04	1,96
	0,71	0,72	1,02	1,01	1,06	1,73
	1,20	0,63	0,58	0,56	0,96	1,17
	0,85	0,55	0,72	0,95	0,98	1,16
	278,95	110,54	116,97	103,25	126,55	117,27
	234,92	52,15	62,20	47,90	61,02	45,33
	36,56	44,02	41,33	38,54	46,04	52,96
	7,47	14,37	13,44	16,81	19,49	18,98
	18,40	13,56	23,98	31,93	29,29	40,90

Referințe bibliografice

1. United Nations Commodity Trade Statistics Database [accesat 26 aprilie 2014]. Disponibil: <http://comtrade.un.org/db/>
2. 2008-2013 . [accesat 12 mai 2014]. Disponibil: http://www.bnm.md/ru/balance_of_payments
3. [accesat 26 aprilie 2014]. Disponibil: <http://www.statistica.md/category.php?l=ru&idc=336&>
4. [accesat 26 mai 2014]. Disponibil: http://www.gov.md/public/files/2014/ianuarie/21/__.pdf
5. [accesat 16 aprilie 2013]. Disponibil: http://www.noi.md/ru/news_id/35616

Recomandat spre publicare: 02.03.2014

ABORD RI CONCEPTUALE PRIVIND CALITATEA

MARIA OLEINIUC, dr., lector superior
Universitatea de Stat „A. Russo” din B i i

In a market economy, the issue of quality is the most important factor for improving the standard of living, securitat ii economic, social and environmental. The problem of quality assurance is very important for any industrial enterprise. Therefore, current business conditions focuses on providing high-quality product quality through the development and implementation of quality management systems.

Keywords: *quality, total quality, quality assurance, ISO 8402, ISO 9000 etc.*

Într-o economie de pia , problema calit ii este cel mai important factor pentru îmbun t irea nivelului de trai, securit ii economice, sociale i a mediului. Problema asigurarii calit ii este foarte important pentru orice întreprindere industrial . Prin urmare, condi iile actuale de afaceri se concentreaz pe furnizarea calit ii produsului de înalt calitate, prin dezvoltarea i implementarea sistemelor de management al calit ii.

Cuvinte cheie: *calitate, calitate total , asigurarea calit ii, ISO 8402, ISO 9000 etc.*

JEL Classification: Z0, L15, L10, L23

Introducere. Într-o economie de pia , problema de calitate este cel mai important factor de îmbun t ire a nivelului de trai, securit ii economice, sociale i de mediu. Calitatea privit ca un concept complex, reprezint eficien a tuturor aspectelor activit ii economice: strategia de dezvoltare, produc ie, marketing, etc. Cea mai important parte a întregului sistem de calitate o reprezint calitatea produselor.

Problema asigurarii calit ii este foarte important pentru orice întreprindere industrial . Prin urmare, în condi iile actuale întreprinderile î i concentreaz aten ia la asigurarea calit ii produc iei de calitate înalt prin intermediul dezvoltarii i implementarii sistemelor de management al calit ii.

Asigurarea calit ii implic dezvoltarea standardelor de calitate, alocarea responsabilit ii privind calitatea i controlul calit ii lucr rilor.

Con inutul de baz . În literatura de specialitate i în practica interna ional exist interpret ri diferite ale conceptului de calitate.

Calitatea este considerat o categorie filosofic . Se consider c pentru prima dat acest termen a fost analizat de c tre Aristotel în sec. III î.e.n., care considera c „calitatea este diferen a dintre obiecte dup principiul „r u-bun” [3, p. 3]

De asemenea o abordare filosofic ne prezint i Hegel, care dup p rerea lui „calitatea este în primul rând identic cu certitudinea, astfel încât ceva înceteaz s mai fie ceea ce este, când î i pierde calitatea sa” [3, p. 3].

Vestitul savant japonez Kaoru Ishikawa considera c „calitatea este proprietatea de a satisface nevoile consumatorilor” [3, p. 3].

Joseph Juran analiza conceptul de calitate din dou puncte de vedere: din punct de vedere obiectiv calitatea este ceea ce corespunde pentru utilizare, din punct de vedere subiectiv – calitatea este nivelul de satisfac ie a consumatorului.

David A. Garwin, profesor la Harvard Business School a pus în eviden cinci orient ri principale în definirea calit ii produselor [2]:

1. **Orientarea transcendent .** Potrivit acestei orient ri calitatea reprezint o entitate atemporal , absolutul fiind perceput de fiecare individ în mod subiectiv;
2. **Orientarea spre produs.** Aceast orientare este total opus orient rii anterioare i conform ei, calitatea este considerat o m rime care poate fi m surat exact;
3. **Orientarea spre procesul de produc ie.** Calitatea este privit din perspectiva produc torului. Pentru fiecare produs exist cerin e specificate, care trebuie îndeplinite;
4. **Orient ri spre costuri.** Calitatea produsului este definit prin intermediul costurilor i, implicit, a pre urilor la care sunt comercializate;
5. **Orientarea spre utilizator.** Potrivit acestei orient ri, calitatea produsului reprezint aptitudinea de a fi corespunz toare pentru utilizare – concept introdus de Juran.

În 1986, standardul ISO a formulat termenul de calitate pentru toate ramurile industriale. Conform acestui standard, calitatea este un set de propriet i i caracteristici ale produselor sau serviciilor care le dau posibilitatea de a r spunde necesit ilor a teptate.

În 1994, ISO 8402 propune o altă definiție a calității. Calitatea este un set de caracteristici ale produsului atribuite capacităților de a satisface necesitățile curente și viitoare ale consumatorilor.

Cerintele de calitate sunt definite de către standardul ISO 9000. Prima ediție a seriei de standarde internaționale ISO 9000 a ieșit la sfârșitul anilor '80 ai secolului precedent. Ea a marcat apariția de standardizare internațională la un nivel calitativ nou. Aceste standarde au invadat în mod direct procesul de producție, domeniul de conducere și au stabilit cerințe clare pentru sistemele de asigurare a calității. Ele au pus bazele pentru certificarea sistemului de calitate. A apărut o direcție independentă a managementului – managementul calității.

De asemenea acest standard a introdus o nouă concepție cum ar fi „asigurarea calității” și „spirala calității”.

Standardele internaționale ISO 9000 au stabilit o abordare unică a termenilor contractuali de evaluare a sistemelor de calitate și în același timp au reglementat relația dintre producători și consumatori. Cu alte cuvinte, standardele ISO 9000 sunt orientate dur spre client.

Termenul de calitate este format sub influența circumstanțelor istorice și industriale. Aceasta se datorează faptului că fiecare producție socială și-a avut propriile cerințe obiective privind calitatea.

La începutul etapei producției industriale pe scară largă era implementat controlul calității care presupunea o anumită precizie.

Odată cu creșterea complexității produsului a crescut și numărul de proprietăți care trebuiau evaluate. Începând cu dezvoltarea PT-ului, al cărui rezultat a fost automatizarea producției au apărut dispozitive automate de control, echipamente complexe și alte sisteme, a apărut conceptul de „fiabilitate”. Astfel, conceptul de calitate permanent era în dezvoltare.

Odată cu necesitatea creșterii controlului calității au fost elaborate metode noi pentru colectarea, prelucrarea și analiza informațiilor privind calitatea. Întreprinderile care funcționau într-o economie de piață au încercat să organizeze monitorizarea calității în timpul procesului de producție și consum. Accentul a fost pus pe prevenirea defectelor.

Calitatea din punct de vedere al producătorului și din punct de vedere al consumatorului sunt concepții care se intercalează. Întreprinzătorul trebuie să aibă grijă de calitate pe întreaga perioadă de consum. Acest lucru este important pentru produsele care se deosebesc printr-o complexitate mare de exploatare.

Deci, putem conchide faptul că termenul de „calitate” în literatura de specialitate este abordat diferit. Dar, principala diferență în abordarea calității este determinarea ei în dependență de tipul de sistem economic existent. Cea mai răspândită diferență este cea dintre sistemul administrativ de comandă și economia de piață.

Concluzii. Aadar, în economia administrativă de comandă calitatea este tratată din punct de vedere al producătorului, iar în economia de piață din punct de vedere al consumatorului.

Totuși, nu trebuie să analizăm calitatea izolat numai din punct de vedere al producătorului sau numai din punct de vedere al consumatorului. Calitatea producției este caracterizată atât din punct de vedere extern cât și intern. La componentele interne ale calității se atribuie termenul de exploatare, zero defecte, design, caracteristicile tehnice. Componentele externe ale calității includ în sine competitivitatea produsului, corespunderea produsului cerințelor consumatorilor.

Calitatea produsului de poate manifesta în procesul de consum al lui. În ceea ce privește conformitatea calității produsului în dependență de cerințele consumatorului s-a format într-o economie de piață. Ideea acestei abordări pentru determinarea calității produselor le aparține savanților J.Van Ettinger și J. Sittig.

Ei au dezvoltat o ramură specială a științei cum este „qualimetria”. Qualimetria este știința metodelor de măsurare și cuantificare a indicatorilor de calitate. După părerea savanților, calitatea poate fi exprimată în valori numerice, în cazul în care consumatorul este în stare să clasifice proprietățile în funcție de importanța lor. Ei considerau că calitatea este o cantitate măsurabilă, și prin urmare neconcordanța produsului față de cerințele preconizate pot fi exprimate prin orice măsură permanentă, care de obicei sunt banii.

Calitatea este un concept complex care reflectă eficiența tuturor aspectelor legate de întreprindere. Conceptul de calitate permanentă a fost discutat atât de comunitatea științifică cât și de practicieni.

Analizând cele expuse mai sus putem conchide faptul că „calitatea este o categorie fundamentală care definește stilul de viață, baza socială și economică pentru dezvoltarea cu succes a omului și a societății”.

Referințe bibliografice

1. OLARU, M. *Managementul calității*. București: Ed. Economic, 1999.
2. GARWIN, D.A. What does Product Quality Really Mean? In: Sloan management Review. 1984, october 15, pp. 25-43.
3. . . . : . . . , 2006. 288 .

Recomandat spre publicare: 28.01.2014

V (1,22%) 5 I
 36,01 (0,24%). -1,76 , . . . 20

I V

1.

						, %				
	I	II	III	IV	V	I	II	III	IV	V
	1,48	6,25	10,91	21,07	39,38	0,20	0,58	0,79	1,18	1,30
	0,19	14,76	14,39	27,08	47,80	0,03	1,36	1,04	1,49	1,53
	0,30	7,64	7,37	17,81	21,21	0,04	0,71	0,54	1,01	0,73
	1,76	4,90	10,90	18,52	36,01	0,24	0,46	0,79	1,05	1,22

: 2012 .

84 (- 99, 79,6% [1, .4]. 100 - 75).

2012 .

2

7-15 100% - 92,1%, 11-15 - 85,7%, . . . 14,3%

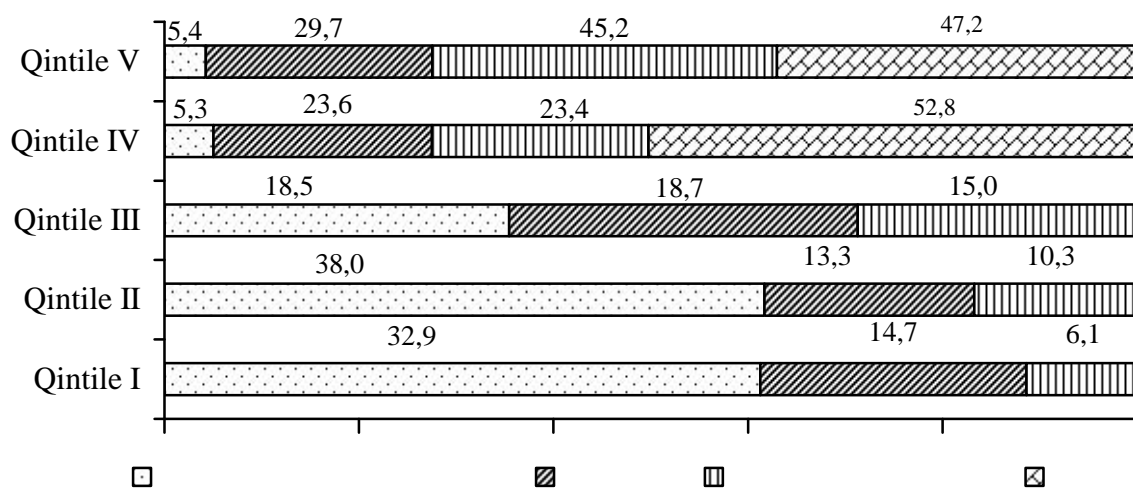
7-15 88,4%, 11,6%

16-18 38,0%

2.

	, %
3-6	84,2
7-10	92,1
11-15	85,7
16-18	62,0
19-23	28,8
7-15	88,4

: [2, .19].

1. Distribuția pe cinci categorii a populației în funcție de nivelul de trai în anul 2012. %

Distribuția pe cinci categorii a populației în funcție de nivelul de trai în anul 2012 este prezentată în figura 1. Se observă că în anul 2012, 5,4% din populație aparține celui de-al cincilea quintil (cel mai bogat), în timp ce 52,8% aparține celui de-al patrulea quintil. În ceea ce privește celelalte categorii, se poate observa că acestea sunt distribuite în mod relativ egal între cele cinci quintile, cu excepția celui de-al cincilea quintil, care are o pondere semnificativ mai mică (5,4%) și a celui de-al patrulea quintil, care are o pondere semnificativ mai mare (52,8%).

Distribuția pe cinci categorii a populației în funcție de nivelul de trai în anul 2012 este prezentată în figura 2. Se observă că în anul 2012, 14,7% din populație aparține celui de-al cincilea quintil (cel mai bogat), în timp ce 29,7% aparține celui de-al patrulea quintil. În ceea ce privește celelalte categorii, se poate observa că acestea sunt distribuite în mod relativ egal între cele cinci quintile, cu excepția celui de-al cincilea quintil, care are o pondere semnificativ mai mică (14,7%) și a celui de-al patrulea quintil, care are o pondere semnificativ mai mare (29,7%).

Distribuția pe cinci categorii a populației în funcție de nivelul de trai în anul 2012 este prezentată în figura 3. Se observă că în anul 2012, 6,1% din populație aparține celui de-al cincilea quintil (cel mai bogat), în timp ce 45,2% aparține celui de-al patrulea quintil. În ceea ce privește celelalte categorii, se poate observa că acestea sunt distribuite în mod relativ egal între cele cinci quintile, cu excepția celui de-al cincilea quintil, care are o pondere semnificativ mai mică (6,1%) și a celui de-al patrulea quintil, care are o pondere semnificativ mai mare (45,2%).

Referin e bibliografice

1. MINISTERUL EDUCA IEI AL REPUBLICII MOLDOVA. Raport cu privire la activitatea Ministerului Educa iei în anul 2012. 32 p. [accesat 24 iunie 2014]. Disponibil: http://edu.md/file/Raportul%20ME%20_2012.pdf
2. BIROUL NA IONAL DE STATISTIC AL REPUBLICII MOLDOVA. Educa ia în Republica Moldova: publica ie statistic = Education in the Republic of Moldova: statistical publication 2012/2013. Chi in u, 2013. 132 p. [accesat 2 iunie 2014]. Disponibil: http://www.statistica.md/public/files/publicatii_electronice/Educatia/Educatia_RM_2013.pdf
3. BIROUL NA IONAL DE STATISTIC AL REPUBLICII MOLDOVA. For a de munc în Republica Moldova: ocupare i omaj = Labour force in the Republic of Moldova employment and unemployment 2013. Chi in u, 2013. 167 p. [accesat 5 mai 2014]. Disponibil: http://www.statistica.md/public/files/publicatii_electronice/ocupare_somaj/Fora_Munca_2013.pdf
4. BIROUL NA IONAL DE STATISTIC AL REPUBLICII MOLDOVA. Pia a muncii în Republica Moldova 2012: culegere statistic = Labour market in the Republic of Moldova 2012: statistical compilation. Chi in u, 2012. 123 p. [accesat 15 iunie 2014]. Disponibil: http://www.statistica.md/public/files/publicatii_electronice/piata_fortei_de_munca/Piata_Muncii_2012.pdf

Recomandat spre publicare: 22.05.2014

ANALIZA FACTORILOR ȘI FORMELOR DE PARTENERIAT PUBLIC-PRIVAT ÎN REPUBLICA MOLDOVA

NATALIA VINOGRADOVA, dr., INCE

The article analyzes the factors and forms of the public-private partnership (PPP) in the Republic of Moldova. In particular, the process of formation of legal and institutional framework for the PPP's development has been studied; there were determined their strengths and some shortcomings have been identified. The practice of implementing of the public-private partnership in the Republic of Moldova has been analyzed, taking into account their forms and sectors of activity. Recommendations to improve the PPP process in the country have been elaborated.

Key words: public-private partnership, public property, concession, the Republic of Moldova.

În articol se analizează factorii și formele de parteneriat public-privat (PPP) în Republica Moldova. În special, a fost studiat procesul de instituire a cadrului legislativ și instituțional pentru dezvoltarea PPP-ului; au fost identificate punctele forte și unele lipsuri ale lui. A fost analizată experiența de realizare a parteneriatului public-privat în Republica Moldova, ținând cont de formele și tipurile de activități. De asemenea, au fost elaborate recomandări pentru perfecționarea procesului de PPP în țară.

Cuvinte cheie: parteneriat public-privat, proprietate publică, concesiune, Republica Moldova.

JEL Classification: H4, L30, L32, J48

Introducere. În lume, multe țări se confruntă cu "deficitul de infrastructură" [1] (aglomerarea drumurilor, starea necorespunzătoare a traseelor și a obiectelor de recreere, înrăutățirea stării colilor, spitalelor, rețelelor de alimentare cu apă și altor obiecte ale infrastructurii, care fie că lipsesc, fie că sunt uzate, fie că necesită reparații urgente).

Guvernele multor țări au ajuns la concluzia, că doar mijloacele bugetare nu sunt suficiente pentru soluționarea problemelor de infrastructură, "recuperarea" infrastructurii existente și/sau crearea proiectelor complet noi. Un instrument important pentru a depăși "deficitul de infrastructură" a devenit parteneriatul public-privat.

Instituirea cadrului legislativ. În Republica Moldova parteneriatul public-privat (PPP) se află la etapa de instituire, deși bazele acestui proces au fost puse încă la mijlocul anilor '90, când, paralel cu procesul privatizării au început să fie elaborate mecanismele de administrare a proprietății de stat, inclusiv în comun cu sectorul privat. În special, la nivel legislativ au fost prevăzute astfel de posibilități:

– *reorganizarea întreprinderilor de stat în societăți pe acțiuni* cu atragerea capitalului privat (Programul de activitate al Guvernului pentru anii 1994-1997; Regulamentul cu privire la reorganizarea în societăți pe acțiuni a întreprinderilor de stat și dearend, care nu sunt supuse privatizării, în cadrul Hotărârii Guvernului Nr.287 din 13.05.1994 cu privire la reglementarea și accelerarea procesului de privatizare a patrimoniului de stat);

– *crearea întreprinderilor dearend* de către membrii colectivelor întreprinderilor de stat (municipale) reorganizate (Lege Nr. 845 din 03.01.1992 cu privire la antreprenoriat și întreprinderi), precum și *darea înarend a proprietății de stat* (Hotărârea Guvernului Nr. 635 din 06.07.1999 cu privire la modul de dare înarend și cuantumul arendei patrimoniului de stat);

– *concesionarea terenurilor și altor resurse naturale; bunurilor mobile și imobile ale domeniului public ori privat ale statului sau ale unităților administrativ-teritoriale; lucrărilor și serviciilor de interes public național sau local* (Lege Nr. 534 din 13.07.1995 cu privire la concesiuni).

Însă realizarea posibilităților, prevăzute de către legislație, în ansamblu nu a dus la efectul pozitiv așteptat de stat.

De aceea, în anul 2007 a fost încheiat acordul dintre Ministerul Economiei și UNDP privind dezvoltarea conceptului de PPP și procesul de implementare a fost activizat [6]. De asemenea a fost inițiat proiectul dezvoltării parteneriatului public-privat, principală instituție interesată și participant al cărui a fost Ministerul Economiei și Comerțului al Republicii Moldova, care a activat cu suportul UNDP (2007-2009) [8].

În perioada anilor 2007-2010 a fost elaborat cadrul legislativ, care reglementează . În primul rând,

în a.2008 a fost adoptat Legea cu privire la parteneriatul public-privat. În a.2010 aceasta a fost finalizat , dup care au fost introduse o serie de modific ri i complet ri în alte acte normativ-legislative [10].

În R. Moldova în Legea nr.179 din 10.07.2008 cu privire la parteneriatul public-privat este adoptat urm toarea defini ie: *parteneriatul public-privat* – contract de lung durat , încheiat între partenerul public i partenerul privat pentru desf urarea activit ilor de interes public, fondat pe capacit ile fiec rui partener de a repartiza corespunz tor resursele, riscurile i beneficiile [4] (aceast defini ie nu corespunde pe deplin defini iilor PPP, adoptate în rile economic dezvoltate, unde esen a PPP este transmis prin termenii ”abordare” (Canada), ”mecanism economic” (România), iar ”contractul” este v zut ca instrument de PPP).

Tendin a de atragere a sectorului privat la exploatarea activelor de infrastructura prin intermediul parteneriatului public-privat este men ionat într-o serie de documente strategice, adoptate în R. Moldova. Astfel, în *Strategia na ional de dezvoltare „Moldova 2020”* este indicat necesitatea explor rii poten ialului de parteneriat public-privat în domeniul infrastructurii drumurilor i serviciilor de logistic aferente serviciilor de transport i serviciilor aferente infrastructurii drumurilor. În *Strategia de dezvoltare a sectorului întreprinderilor mici i mijlocii pentru anii 2012-2020* PPP este indicat în calitate de direc ie prioritar entru dezvoltarea infrastructurii rurale, precum i pentru dezvoltarea parteneriatului în afaceri. În *Strategia na ional de dezvoltare regional pentru anii 2013-2015* unul din mecanismele i instrumentele de realizare a obiectivului “Diminuarea disparit ilor semnificative locale, inter- i intra-regionale” este men ionat parteneriatul public-privat în implementarea proiectelor de dezvoltare regional .

În acela i timp, în legisla ia prezent exist „p r i slabe”, care creeaz riscuri pentru interesele partenerilor de stat i cei priva i. Spre exemplu, lipse te o interpretare unic a celor mai importante aspecte ale reglement rii PPP în Legea cu privire la parteneriatul public-privat i Legea cu privire la concesiuni. În Legea cu privire la se prevede, c concesiile, drept una din formele de PPP, sunt reglementare de legisla ia privind concesiunile. În timp ce Legea privind concesiunile, adoptat înc în a.1995, nu indic , c concesiunea este una dintre formele de PPP, precum i con ine discrepan e (este în dezacord) cu legisla ia, referitoare la PPP. De aceea, exist un risc sporit de nerespectare a procedurii necesare la realizarea concesiunilor, ceea ce ar putea afecta negativ interesul public, precum i cauza riscuri pentru partenerul privat.

De aceea este ra ional de a introduce modific rile necesare în Legea cu privire la concesiuni, în deplin conformitate cu prevederile de baz ale Legii cu privire la PPP. În versiunea nou a Legii este necesar de a indica, c concesiunea este una dintre formele de PPP, i de aceea la realizarea concesiunilor este necesar, în primul rând, s fie luat în considerare legisla ia, care reglementeaz PPP.

Baza institu ional pentru dezvoltarea parteneriatului public-privat. În Republica Moldova la toate nivelele sunt create structuri, care îndeplinesc anumite func ii în procesul realiz rii parteneriatului public-privat: Consiliul Na ional pentru parteneriatul public-privat, Agen ia Propriet ii Publice (APP), Re eaua interministerial PPP. Principalele elemente ale cadrului institu ional sunt stabilite în Legea privind PPP [4, 7].

În prezent, îns , principalele institu ii nu numai c sunt create oficial, dar au i început s activeze. Spre exemplu, s-au desf urat dou edin e ale Consiliului Na ional pentru parteneriatul public-privat, i-a început activitatea Re eaua interministerial PPP.

Concomitent, în activitatea organelor de stat în sfera PPP se recunoa te existen a problemei insuficien ei de preg tire, lipsa de cuno tin e necesare la func ionarii responsabili, în special, la etapa de elaborare i ini iere a proiectelor de PPP [10]. Spre exemplu, legisla ia prevede [2, 4], c la etapa ini ierii parteneriatului public-privat partenerul de stat este responsabil pentru elaborarea *studiului de fezabilitate*. Acest document are o mare importan pentru încheierea contractului i realizarea proiectului de PPP, el trebuie s cuprind justificarea tehnic i economic a proiectului de parteneriat public-privat, caracteristicile principale, indicatorii tehnico-economici ai parteneriatului public-privat, identificarea i analiza riscurilor. În acela i timp, Agen ia Propriet ii Publice examinând studiile de fezabilitate înaintate de c tre autorit ile administra iei publice locale, în raportul pentru a.2012 [9] a indicat, c studiile de fezabilitate prezentate spre avizare nu corespund con inutului cadru prev zut de c tre legisla ie. În special, în proiectele, legate de concesionarea serviciilor de salubritate la nivel local, a depistat mai multe înc lc ri, i anume: au fost elaborate studii ce nu cuprind o analiz tehnic i economic am nun it , lipsind analiza exact a cheltuielilor preconizate, investi ia preconizat i recuperarea ei în timp, analiza cost-beneficiu, precum i analiza riscurilor legate de proiect, partajarea lor între parteneri i metodele de acoperire a riscurilor, recomandând autorit ilor publice s analizeze aceste elemente în cadrul studiului de fezabilitate a

proiectului. Astfel, autoritățile administrației publice locale deseori nu au capacitate suficientă pentru elaborarea unor studii de fezabilitate. În legislație este stipulat, că studiul de fezabilitate poate fi elaborat nemijlocit de către „partenerul public, grupul de experți sau de către persoana desemnată de acesta”, dar nu este indicat, în ce mod organele de administrare publică locale pot fi atrase și din ce surse este necesar de a fi plătiți experții externi. Probabil, în acest caz în legislație este necesar să se prevadă surse de plată pentru munca experților la realizarea studiilor de fezabilitate și concomitent să fie reglementată procedura concurențială de selectare a experților/grupeii de experți.

Experiența de realizare a parteneriatului public-privat în Republica Moldova. Potrivit datelor prezentate de către Direcția parteneriat public-privat în cadrul APP la prima edină a Rețelei interministeriale PPP din 18 septembrie a.2013, în R. Moldova au fost **inițiate în total 259** de proiecte de parteneriat public-privat, majoritatea dintre care (82,6%) sunt proiecte de concesiune a *serviciilor de salubritate* (Figura 1).

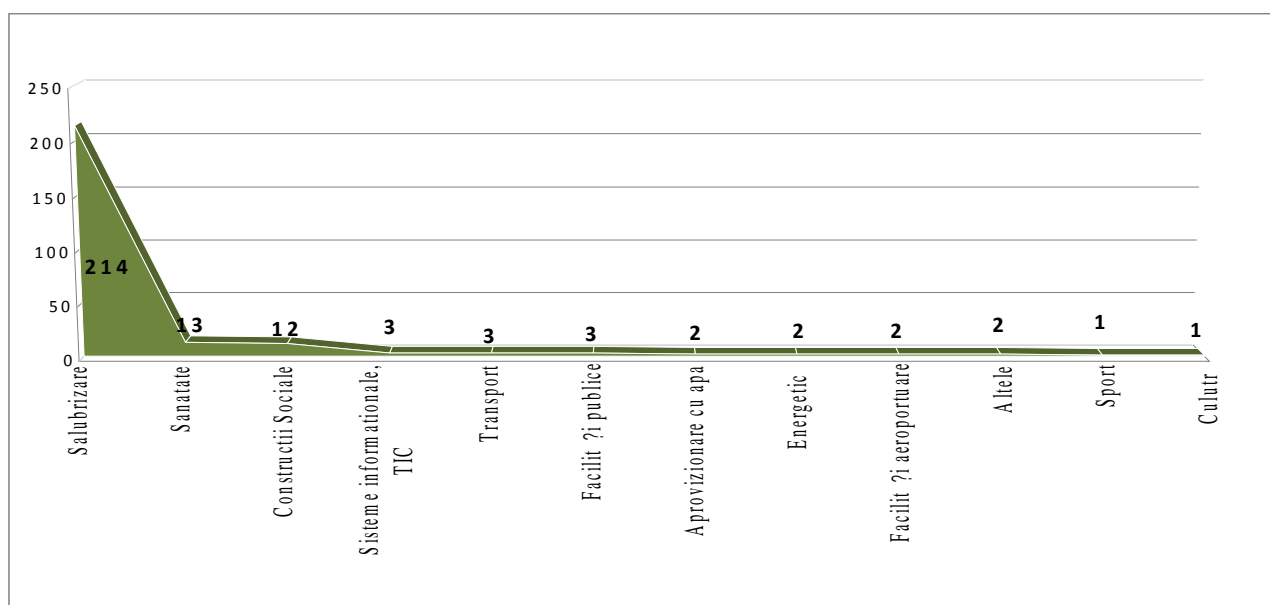

Fig. 1. Proiecte de PPP la nivel național pe sectoare, septembrie 2013

Sursa: Adaptat de autor în baza [6].

În cadrul proiectelor de concesiune a serviciilor de salubritate partenerul privat realizează colectarea, transportarea, depozitarea și neutralizarea deeurilor solide etc. Conform situației din 2012 în Registrul Patrimoniului erau înregistrate 7 contracte de concesiune de parteneriat public-privat pentru serviciile locale [5]. Doar în anul 2012 Agenția Proprietății Publice a avizat 156 studii de fezabilitate pentru proiectele de concesiune a serviciilor de salubritate. Anume în aceste proiecte în studiile de fezabilitate s-a constatat un număr mare de încălcări/defecte. În primul rând, acestea erau practic identice, toate contractele erau prevăzute pentru un termen maxim posibil (49 de ani) și nu corespundeau pe deplin prevederilor legislative; în al doilea rând, unele dintre ele includeau un punct, care indica că în cazul finalizării premature a contractului partenerul public (autoritatea publică locală) va recupera valoarea investiției conform contractului, ceea ce creează un risc mare pentru partenerul public [9].

În afara serviciilor de salubritate, principalele proiecte de construcții sunt concentrate în sfera sântii și construcțiilor sociale. În sfera sântii au fost inițiate 13 proiecte, printre care deja sunt în curs de realizare proiecte referitoare la: acordarea serviciilor de imagistică medicală și radiologie în baza Spitalului Clinic Republican; Centrul de tomografie computerizată din cadrul IMSP Spitalului raional Orhei, etc. În afară de aceasta, unele proiecte de construcții sunt la etape de pregătire, spre exemplu, modernizarea serviciului de radioterapie din cadrul Institutului Oncologic Republican (Etapa: Definitivarea documentației de concurs cu suportul IFC). În sfera *construcțiilor sociale* au fost inițiate 12 proiecte. Unele dintre ele se află la etapa selectării partenerului privat (spre exemplu, proiectul pentru construcția de locuințe și obiective de menire social-culturală, în cadrul Ministerului Afacerilor Interne); altele – la etapa relansării concursului (spre exemplu, proiectul pentru renovarea căminelor din campusul universitar al Universității de Stat din Moldova) etc. Printre proiectele deja realizate în sfera construcțiilor sociale pot fi evidențiate construcția

arterului Locativ în complex cu bunuri de menire social i infrastructur în or. B li. În alte sectoare proiectele de parteneriat public-privat înc nu au ob inut o r spândire suficient . Astfel, putem concludiona, c PPP în mare m sur se limiteaz la o singur form de realizare – concesiunea i se concentreaz în sfera colect rii i elimin rii de eurilor.

Datele existente privind etapele de realizare a proiectelor de PPP reflect începutul implement rii în ar a acestui proces. Astfel, din 45 de proiecte ini iate (cu excep ia proiectelor de concesiune a serviciilor de salubritate), doar pentru 4 sunt semnate contractele i proiectele sunt în derulare; 22 de proiecte se afl la etapa de preg tire a procedurii de selectare a partenerului privat; 20 proiecte au fost propuse spre ini iere, pentru ele se elaboreaz studiul de fezabilitate. Un proiect – pentru crearea Centrului de Expozii i Comer „Moldova” pe teritoriul Centrului de Expozii al Federa iei Ruse în Moscova – a e uat, deoarece nu s-a reu it identificarea unui investitor, care s se ocupe de realizarea acestui proiect [3] (Vezi Figura 2).

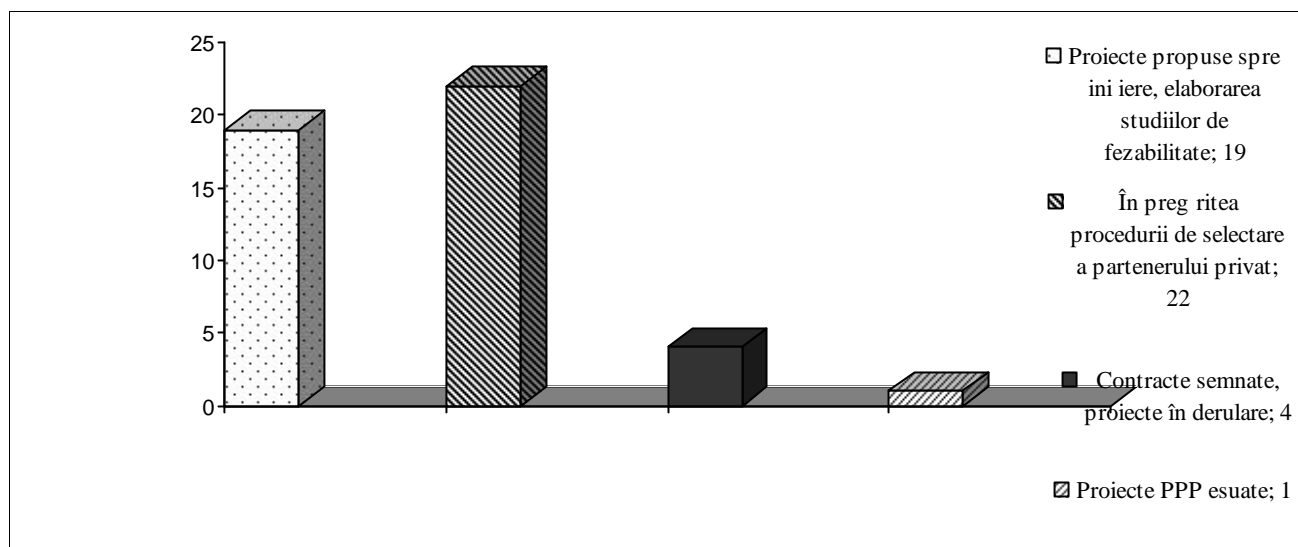

Fig. 2. Proiecte de PPP în RM în func ie de etapa ini ierii/realiz rii, septembrie 2013 (f r proiectele de concesiune a serviciilor de salubritate)

Sursa: Elaborat de autor în baza [6].

Majoritatea proiectelor de PPP în R. Moldova se realizeaz la nivel local (acestea sunt proiectele de concesiune a serviciilor de salubritate, precum i 2/3 – celelalte proiecte) (Figura 3).

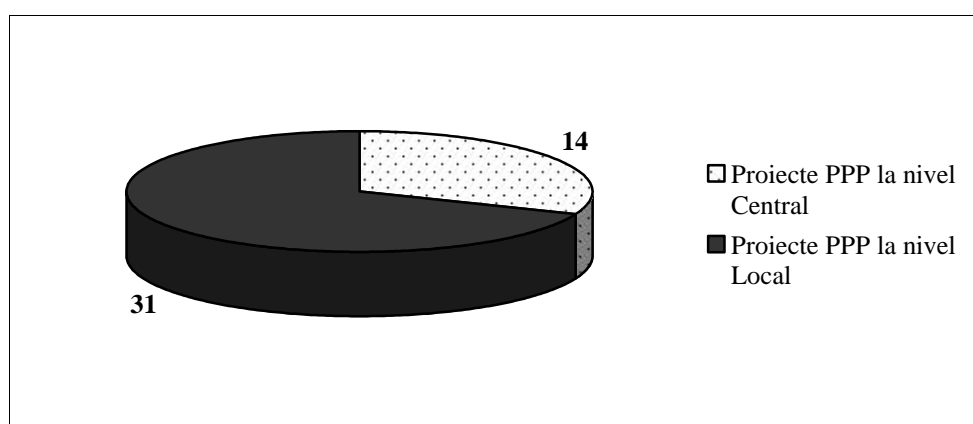

Fig. 3. Proiecte de PPP în RM în func ie de nivelul de realizare, septembrie 2013 (f r proiectele de concesiune a serviciilor de salubritate)

Sursa: [6].

Poten ial arteneriatul public-privat prin implementarea proiectelor de dezvoltare regional poate deveni un instrument eficient pentru dezvoltarea infrastructurii regiunilor în condi iile resurselor financiare limitate ale organelor de administrare public locale.

Concluzii și recomandări. Parteneriatul public-privat – unul dintre cele mai importante instrumente de depășire a ”deficitului de infrastructură”, cu care se confruntă atât rile dezvoltate, cât și rile, aflate la etapa de tranziție.

Interesul statului în PPP este condiționat de a teptarea unei eficiențe înalte de la parteneriat; accesul la noi surse de investiții; probabilitatea înaltă de obținere a unui rezultat pozitiv; utilizarea abordărilor inovatoare fa de crearea și administrarea infrastructurii publice în cadrul PPP. *Interesul partenerului privat* în cadrul PPP constă în obținerea în posesie și utilizarea pe termen lung a activelor de stat, ceea ce presupune o stabilitate probabilă de obținere a unui profit pe termen lung; obținerea garanțiilor de recuperare a investițiilor.

În mod legislativ există diferite *forme*, prin care se realizează parteneriatul public-privat în R. Moldova: administrare fiduciar; locațiune/arendă; concesiune; asocierea partenerului public și partenerului privat; alte forme contractuale neinterzise de lege. La etapa actuală proiectele de PPP în țară sunt încheiate în *principal în formă de concesiuni*. Peste 80% din proiectele de PPP, inițiate în țară, sunt fie preconizate pentru realizare, fie se realizează anume în această formă.

Factorii de bază pentru instituirea procesului de PPP în R. Moldova sunt crearea cadrului legislativ și a celui instituțional:

- *adrul legislativ* este un factor, care în prezent poate contribui la dezvoltarea PPP. Astfel, în R. Moldova au fost adoptate legi și acte normative, care reglementează PPP, precum și introduse modificările și completările necesare în alte acte legislative. Concomitent, în legislația prezentă există „părți slabe”, care creează riscuri pentru interesele partenerilor de stat și cei privați: a) lipsa unei interpretări unice a celor mai importante aspecte ale reglementării PPP în Legea cu privire la parteneriatul public-privat și Legea cu privire la concesiuni. Astfel, este rațional de a introduce modificările necesare în Legea cu privire la concesiuni, în deplină conformitate cu prevederile de bază ale Legii cu privire la PPP. În versiunea nouă a Legii este necesar de a indica, că concesiunea este una dintre formele de PPP, și de aceea la realizarea concesiunilor este necesar, în primul rând, să fie luat în considerare legislația, care reglementează PPP; (b) termenul scurt al valabilității comunicatului informativ privind desfășurarea concursului de selectare a partenerului privat. Posibil, în legislație este necesar de a majora termenul de acțiune a concursului pentru proiectele de PPP, luând în considerare interesele agenților economici.

- *adrul instituțional*, care este un factor necesar pentru dezvoltarea PPP în țară și care permite de a iniția proiecte de PPP și a monitoriza realizarea lor, de asemenea a fost creat. Însă nu toate funcțiile sunt realizate în mod corespunzător: spre exemplu, o problemă este elaborarea studiilor de fezabilitate calitative pentru proiectele de PPP de către organele de administrare publică (locală). Funcționarii nu au timp și competențe necesare pentru această activitate; iar în legislație nu este specificat în ce mod organele de administrare publică pot atrage și din ce surse plătite experți externi. Probabil, în acest caz legea trebuie să prevadă surse de plată pentru munca experților la realizarea studiilor de fezabilitate și concomitent să reglementeze procedura de selectare a experților/grupele de experți.

De rând cu factorii principali evidențiați, necesari pentru crearea și dezvoltarea PPP în țară, pot fi evidențiați și alți factori, care contribuie sau împiedică acest proces:

- În activitatea organelor de stat în sfera PPP se recunoaște existența problemei insuficienței de pregătire, lipsa de cunoștințe necesare la funcționarii responsabili, în special, la etapa de elaborare și inițiere a proiectelor de PPP, ceea ce este un factor, care influențează negativ dezvoltarea PPP. Organizarea și desfășurarea seminarelor de instruire, cursurilor de formare profesională pentru diferite grupe de funcționari responsabili poate fi o modalitate de a remedia situația creată. Fiecare din aceste grupe de persoane (miniștri și conducători ai agenților centrale; conducătorii organelor de administrare locale; funcționarii publici responsabili de dezvoltarea serviciilor și infrastructurii publice) au nevoie de diferite programe de instruire.

- În calitate de factor, care are o influență pozitivă asupra dezvoltării PPP în țară, poate fi numit *accesibilitatea informației și informarea* potențialilor parteneri privați privind proiectele de PPP în R. Moldova. Însă este de menționat, că nu sunt utilizate toate instrumentele importante, menite să crească transparența procesului de PPP și să îmbunătățească informarea publicului și potențialilor investitori privați privind proiectele de PPP. Spre exemplu, Agenția Proprietății Publice ar trebui să plaseze regulat pe pagina sa web informația privind proiectele de PPP, care se pregătesc și care se inițiază, privitoare la procedura de selectare a partenerilor privați (cu atât mai mult, că acestea sunt prevederile Legii cu privire la parteneriatul public-privat).

Referin e bibliografice

1. UNITED NATIONS ECONOMIC COMMISSION FOR EUROPE. *GUIDEBOOK on Promoting Good Governance in Public-Private Partnerships*. New York-Geneva, 2008. 91 p. ISBN 978-92-1-116979-9.
2. Hot rîrea Guvernului pentru aprobarea Regulamentului privind procedurile standard i condi iile generale de selectare a partenerului privat: nr. 476 din 04.07.2012. In: Monitorul Oficial al Republicii Moldova. 2012, nr. 143-148, art. 530.
3. ÎN MOLDOVA nu s-a gasit investitor pentru crearea Centrului de Expozii i Comer la Moscova [accesat 12 ianuarie 2014] Disponibil: <http://agrotop.md/noutati/895-in-moldova-nu-s-a-gasit-investitor-pentru-crearea-centrului-de-expozitii-si-comert-la-moscova.html>
4. Legea cu privire la parteneriatul public-privat: nr. 179 din 10.07.2008. In: Monitorul Oficial al Republicii Moldova. 2008, nr. 165-166, art. 605.
5. HICKMAN, D., GUVIR, T. .a. Modernizarea serviciilor publice locale în Republica Moldova. Planul (program) regional de management al de eurilor pentru Regiunea Nord: proiect. Agen ia de Cooperare Interna ional a Germaniei (GIZ) GmbH. Chi in u, 2013, octombrie [accesat 23 ianuarie 2014] Disponibil: http://mdrc.gov.md/public/files/2013_10_17_Regiunea_de_Dezvoltare_Nord.pdf
6. Strengthening Public-Private Partnerships (PPP) system in the Republic of Moldova: inter-ministerial PPP Network Meeting, 18th September 2013. Chi in u, 2013 [accesat 23 ianuarie 2014] Disponibil: <http://www.app.gov.md/file/PPP/Reteaua%20interministeriala%20de%20PPP/2013/2013.09.18%20Prezentare%20PPP%20in%20RM%20Bernard%20Muller.pdf>
7. POTLOG, I. Cum atragem capitalul privat în scopul realiz rii obiectivelor publice? Chi in u, 2012, 12 iunie [accesat 20 septembrie 2013] Disponibil: www.app.gov.md/file/II.pptx
8. MINISTRY OF ECONOMY AND COMMERCE OF MOLDOVA. Public-private Partnership Development Project. United Nations Development Programme 2007-2010. 10 p. [accesat 14 noiembrie 2013] Disponibil: <http://www.undp.md/projects/prodoc/2010/ppp-project-pid.pdf>
9. AGEN IA PROPRIET II PUBLICE. Raport anual privind implementarea politicilor de parteneriat public-privat. Chi in u, 2012. 39 p. [accesat 14 februarie 2014] Disponibil: www.app.gov.md
10. ? : BusinessClass. 2012, 7-8 (70-71), . 72-75.

Recomandat spre publicare: 27.03.2014

CONTRIBUȚIA UNOR ÎNȚREPRINDERI AUTOHTONE LA ASIGURAREA SECURITĂȚII ALIMENTARE A REPUBLICII MOLDOVA

ELENA CONDREA,
doctorand UASM

The article reveals the development of some agribusiness companies and their contribution to ensuring food security of our country. At the stock companies "Franzela", "Cahulpan" and "Combinatul de pâine din Bălți" the net income in 2013 year compared with 2012 year increased respectively by 29,0; 0,6 and 8,5 million lei in absolute value or by 5,14; 0,81 and 17,75 p.p. in relative size. Also increased the net profit of these three companies respectively by 9,9; 1,6 and 3,9 million lei in absolute value or by 9,25; 6,33 and 7,50 times. The sales of the enterprises specialized in the storage and processing of cereal "Cereale-Cupcini" and "Cereale-Prut" in 2013 year compared with 2012 year increased respectively by 32,9 and 26,3 million lei in absolute value or by 93,73 and 42,93 p.p. in relative size, and at the enterprises "Cereale-Vulcănești" and "Ellevator Kelly-Grains" this indicator decreased respectively by 10,1 and 30,3 million lei in absolute value or by 15,76 and 43,91 pp relative size. The net profit at the stock companies "Cricova", "Agrovin Bulboacă" and "Imperial Vin" increased in 2013 compared to 2012 with 2,1; 5,7 and 1,7 million lei in absolute value or 95,45; 34,55 and 39,53 pp in relative size.

Key words: *the net profit, the sales, food security, bakery industry, sugar industry, wine industry.*

Articolul examinează evoluția dezvoltării unor întreprinderi autohtone din domeniul agroalimentar și contribuția acestora la asigurarea securității alimentare a țării. Venitul la întreprinderile SA "Franzela", "Cahulpan" și "Combinatul de pâine din Bălți" net în anul 2013 comparativ cu anul 2012 a sporit respectiv cu 29,0; 0,6 și 8,5 mil. lei în m rime absolut sau cu 5,14; 0,81 și 17,75 p.p. în m rime relativ. De asemenea, a crescut profitul net a acestor trei întreprinderi respectiv cu 9,9; 1,6 și 3,9 mil. lei în m rime absolut sau de 9,25; 6,33 și 7,50 ori. În anul 2013 în comparație cu anul 2012 venitul din vânzări a întreprinderilor specializate în depozitarea și prelucrarea cerealelor SA "Cereale-Cupcini" și "Cereale-Prut" a crescut respectiv cu 32,9 și 26,3 mil. lei în m rime absolut sau cu 93,73 și 42,93 p.p. în m rime relativ, iar la "Cereale-Vulcănești" și "Ellevator Kelly-Grains" valoarea acestui indicator s-a redus respectiv cu 10,1 și 30,3 mil. lei în m rime absolut sau cu 15,76 și 43,91 p.p. în m rime relativ. Profitul net la SA "Cricova", "Agrovin Bulboacă" și "Imperial Vin" a sporit în anul 2013 față de anul 2012 respectiv cu 2,1; 5,7 și 1,7 mil. lei în m rime absolut sau cu 95,45; 34,55 și 39,53 p.p. în m rime relativ.

Cuvinte cheie: *profit net, venit din vânzări, securitate alimentară, industria de panificație, industria zahărului, industria vinicolă.*

JEL Classification: Q0, L32, L66, H2

Introducere. Securitatea alimentară națională reprezintă starea economiei, în care indiferent de conjunctura piețelor mondiale, i se garantează populației o asigurare stabilă cu alimente în cantitatea care corespunde parametrilor fiziologici argumentați, precum și se creează condiții de susținere a consumului la nivelul normelor medicale [3].

Componentele de bază a securității alimentare sunt asigurarea calității producției agricole, materiei prime și alimentelor [5, p. 13].

În condițiile încălzirii globale, acțiunile profunde asupra mediului extern, instabilității producției, precum și a cererii crescânde la materiile prime agricole și biocombustibil, rezolvarea problemei securității alimentare se agravează. Pentru țările orientate la importul de alimente, a căror volum va crește de două ori până în anul 2030, va fi dificil de a garanta accesul la alimente, precum și securitatea alimentară. Pentru ca agricultura să poată satisface cererea crescândă de alimente este necesar o politică rațională și investiții care să asigure dezvoltarea rațională a ramurii.

Conceptul de securitate alimentară determină principalele direcții ale politicii care favorizează creșterea bunăstării populației, depirea sărăciei, modificarea structurii consumului, dezvoltarea demografică, ocrotirea și întărirea sănătății omului. Principala direcție de rezolvare a problemei o constituie stabilitatea producției agricole și alimentelor pe baza dezvoltării stabile a agriculturii. Atingerea nivelului de securitate alimentară înbinând două direcții de rezolvare a problemei: prima - menținerea

aprovizion rii la un nivel suficient pentru o alimenta ie s n toas , dar i accesibilitatea acesteia la toate grupurile sociale, a doua - eliminarea dependen ei fa de import i protejarea intereselor produc torilor.

Principiile de asigurare a securit ii alimentare sunt:

- suficien a ofertei de alimente,
- eficien a cererii solvabile care asigur accesul economic la alimente ecologice inofensive a popula iei;
- stabilitatea sistemului alimentar care minimizeaz influen a distructiv a diferitor factori endogeni i exogeni asupra pie ei.

O parte semnificativ a produc iei agricole este reprezentat de urm toarele produse: cereale, struguri, legume, fructe, carne de porcine, lapte i p s ri de curte. Cerealele (grâu, orz, porumb), floarea-soarelui de in circa 70 % din totalul suprafe elor îns mân ate Produc torii agricoli prefer s cultive cereale i floarea-soarelui din urm toarele motive: mecanizare pe scar larg , for de munc redus , necesit i reduse de irigare, pie e de desfacere i profit. În Republica Moldova nu se cultiv produse cu valoare ad ugat înalt din cauza cerin elor sporite de investi ii, poten ialului limitat de irigare i cerin elor de siguran alimentar .

Material i metod . Analiza cantitativ se realizeaz pe datele selectate i prelucrate de autor. S-a acordat preferin metodei de analiz cu aplicarea elementelor de compara ie.

Rezultate i discu ii. ompaniile de procesare a alimentelor din Republica Moldova întâmpin dificult i în urm toarele domenii: tehnologie, echipamente, finan e, management, marketing i logistic , lipsa investi iilor private în sectorul de procesare agroalimentar face imposibil cre terea valorii ad ugate a produselor agricole.

Industria de panifica ie din ar produce atât pâine, cât i produse de panifica ie. Aceasta este compus din 5 societ i pe ac iuni: compania de pâine i produse de patiserie „Franzela a” din Chi in u, 3 fabrici de copt pâine din B li i, Soroca i Orhei i fabrici de produc ie de cereale din B li i Chi in u i 279 brut rii mici. Majoritatea produselor sunt consumate pe pia a intern , cu excep ia unor mici cantit i de biscui i care sunt exportate [1, p. 47].

Întreprinderile de panifica ie din Republica Moldova, confruntându-se cu pie e din ce în ce mai competitive i cu consumatori mai exigen i, trebuie s g seasc noi metode de a dobândi avantaje competitive i de a m ri volumul vânz rilor [2, p. 187].

Cererea intern anual de grâu este de 1,5 milioane tone, inclusiv 350 mii tone pentru securitatea alimentar i 1150 tone pentru securitatea furajer . Principale pie e de desfacere a cerealierele sunt România, Marea Britanie, Belarus, Italia i Polonia.

Tabelul 1. Venitul din vânz ri i profitul net al top 4 întreprinderi autohtone specializate în producerea produselor de panifica ie i dulciurilor, mil. lei

Denumirea întreprinderii	Venitul din vânz ri		Profitul net	
	2012	2013	2012	2013
SA “Franzela a”	564,5	593,5	1,2	11,1
SA “Cahulpan”	74,1	74,7	0,3	1,9
SA “Combinatul de pâine din B li i”	47,9	56,4	0,6	4,5
SA “Bucuria”	426,5	458,0	12,3	18,7

Sursa: [4, p. 10].

Din datele tabelului se observ faptul c valoarea venitului net în anul 2013 comparativ cu anul 2012 a sporit la întreprinderile “Franzela a”, “Cahulpan” i “Combinatul de pâine din B li i” respectiv cu 29,0; 0,6 i 8,5 mil. lei în m rime absolut sau cu 5,14; 0,81 i 17,75 p.p. în m rime relativ . De asemenea a crescut profitul net a acestor trei întreprinderi respectiv cu 9,9; 1,6 i 3,9 mil. lei în m rime absolut sau de 9,25; 6,33 i 7,50 ori.

Noul manager a SA “Franzela a”, Victor Cojocar, a preluat activitatea în anul 2011 i a efectuat investi ii în modernizarea întregului flux tehnologic. În anul 2012 au fost instalate linia de producere a pâinii i alta pentru producerea chiflelor, în anul 2013 au fost investite înc 80 mil. lei, iar pentru anul 2014 se planific alte 60 mil. lei.

Cre terea masiv a rezultatelor financiare a întreprinderilor din industria pâinii a fost determinat în principal de recolta bogat de grâu în anul 2013.

La SA “Bucuria” venitul din vânz ri în anul 2013 a sporit fa de anul 2012 cu 31,5 mil. lei în m rime absolut sau cu 7,39 p.p. în m rime relativ , iar profitul net s-a majorat cu 6,4 mil. lei în m rime absolut sau

cu 52,03 p.p. în mărime relativă. Această majorare se datorează disponibilității materiei prime și a materialelor, amplasării geografice comode a Republicii Moldova, rețelei ramificate de magazine specializate, lansării unui asortiment larg de producție de calitate înaltă, tehnologiei de folosire a componentelor primare naturale și posibilității de a fabrica o producție disponibilă ca produs.

Sectorul de plante oleaginoase include circa 122 întreprinderi care prelucrează anual circa 82200 tone de floarea-soarelui și produc 90 mii tone de ulei vegetal.

SA „Floarea-Soarelui” este principalul producător de ulei din floarea-soarelui și soia. Actualmente întreprinderea este capabilă să proceseze 300 mii tone de materie primă pe an și are o capacitate de producție de 50 mii tone de ulei rafinat pe an. Republica Moldova exportă uleiuri vegetale în România, Italia, Bulgaria, Portugalia și Ucraina.

Industria zahărului din Republica Moldova cuprinde trei segmente principale: producători de sfeclă pentru zahăr, procesatorii și comercianții de semințe de sfeclă pentru zahăr. În prezent sfecla pentru zahăr este procesată de către trei companii: ÎM „Sudzucker Moldova” SA care include fabrici de zahăr din Drochia, Fletici și Alexandreni, „Mag Vest” SA care își are aparținerea în fabricile de zahăr din Dondueni și Glodeni și „Moldova Zahăr” SA care include fabrica de zahăr din Cupcini. Fabricile de zahăr contribuie la menținerea și creșterea locurilor de muncă în zonele urbane și rurale. Producția sectorului este necesară pentru satisfacerea nevoilor publice, susținerea funcționării industriei de panificație, patiserie, abuturilor alcoolice etc. Deșeurile obținute sunt utilizate în creșterea animalelor și producția de buturi spirtoase. Surplusul de zahăr este exportat în țările CSI și a UE.

Sectorul de conserve include 63 de companii, 7 dintre care au fost de capacitate mare. Capacitatea acestor companii este de 185 mii tone pe an. Produsele fabricate de către întreprinderile procesatoare includ sucuri de fructe și legume (mere, struguri, piersici, caise, cireșe, mure, roșii și morcovi), sucuri concentrate, gemuri, marmeladă și conserve din fructe și legume. Principala piață de export a conservelor moldovenești este Federația Rusă.

Tabelul 2. Venitul din vânzări și profitul net al întreprinderilor autohtone specializate în procesarea cerealiilor, culturilor tehnice, a fructelor și legumelor, mil. lei

Denumirea întreprinderii	Venitul din vânzări		Profitul net	
	2012	2013	2012	2013
SA “Cereale-Cupcini”	35,1	68,0	-0,1	9,8
SA “Cereale-Vulcănești”	64,1	54,0	-2,5	1,6
SA “Cereale-Prut”	18,4	44,7	-4,1	0,5
SA “Ellevator Kelly-Grains”	69,0	38,7	-29,7	-16,0
SA “Floarea Soarelui”	989,5	527,4	-26,2	-23,1
SA “Sudzucker Moldova”	1009,1	959,3	75,4	-4,9
SA “Orhei-Vit”	264,8	326,6	1,4	16,3
SA “Alfa-Nistru”	241,1	278,6	21,1	41,3

Sursa: [4, p. 10].

În anul 2013 în comparație cu anul 2012 venitul din vânzări al întreprinderilor specializate în depozitarea și prelucrarea cerealelor “Cereale-Cupcini” și “Cereale-Prut” a crescut respectiv cu 32,9 și 26,3 mil. lei în mărime absolută sau cu 93,73 și 42,93 p.p. în mărime relativă, iar la “Cereale-Vulcănești” și “Ellevator Kelly-Grains” valoarea acestui indicator s-a redus respectiv cu 10,1 și 30,3 mil. lei în mărime absolută sau cu 15,76 și 43,91 p.p. în mărime relativă.

Datorită recoltei bogate de cereale din anul 2013, suma profitului net în această perioadă la “Cereale-Vulcănești” și “Cereale-Prut” a sporit respectiv cu 4,1 și 4,6 mil. lei în mărime absolută sau cu 64,0 și 12,20 p.p. în mărime relativă. La SA “Ellevator Kelly-Grains” pierderea netă s-a redus cu 13,7 mil. lei în mărime absolută sau cu 46,13 p.p. în mărime relativă.

La întreprinderea de procesare a florei soarelui SA “Floarea Soarelui” venitul din vânzări s-a diminuat în anul 2013 față de anul 2012 cu 462,1 mil. lei în mărime absolută sau cu 46,70 p.p. în mărime relativă, iar pierderea netă s-a redus cu 3,1 mil. lei în mărime absolută sau cu 11,83 p.p. în mărime relativă.

Pierderile în anul 2012 au fost cauzate de secetă, iar la începutul anului 2013 întreprinderea a contractat un împrumut de la o bancă comercială în valoare de 1,8 mil. dolari pentru completarea capitalului circulant.

Venitul net a întreprinderii specializate în producerea sfeclei pentru zahăr și procesarea acesteia “Sudzucker Moldova” s-a redus în anul 2013 față de anul 2012 cu 49,8 mil. lei în m rime absolut sau cu 4,94 p.p. în m rime relativ, iar pierderea netă a crescut cu 80,3 mil. lei, cauza fiind creșterea cotei TVA de la 8 la 20%. Acest fapt a favorizat contrabanda cu zahăr din Ucraina și ca rezultat s-a redus prețul la acest produs pe piața internă.

Întreprinderile de procesare a fructelor și legumelor “Orhei-Vit” și “Alfa-Nistru” au înregistrat în anul 2013 în comparație cu anul 2012 un venit mai mare respectiv cu 61,8 și 37,5 mil. lei în m rime absolut sau cu 23,34 și 15,55 p.p. în m rime relativ, iar profitul net a acestor SA a crescut cu 14,9 și 20,2 mil. lei în m rime absolut sau de 11,64 ori și cu 95,75 p.p. în m rime relativ.

Deoarece fermierii au obținut recolte bune în anul 2013, întreprinderile de procesare au achiziționat mai mult materie primă și ca rezultat au produs o cantitate mai mare de producție.

Industria de procesare a laptelui constă din nou întreprinderi mari și mijlocii cu o capacitate anuală de procesare de circa 628 mii tone, gradul de utilizare fiind de 65%. Principalele companii ale sectorului sunt SA „Incomlac”, „Lactalis Alba” și SA „Inlac”.

Tabelul 3. Venitul din vânzări și profitul net al întreprinderilor autohtone specializate în producerea produselor lactate, c rni și a produselor din carne, mil. lei

Denumirea întreprinderilor	Venitul din vânzări		Profitul net	
	2012	2013	2012	2013
SA “JLC”	730,9	827,1	20,8	19,4
SA “Incomlac”	488,5	564,1	30,7	35,3
SA “Fabrica de brânzeturi din Soroca”	161,9	183,5	-3,0	-7,0
SA “Fabrica de unt din Florești”	110,2	132,2	1,71	2,6
SA “Lactis”	104,8	126,9	-0,1	0,5
SA “Floreni”	220,0	257,0	16,0	9,5
SA “Avicola (Corlăteni)”	39,1	38,5	2,5	0
SA “Basarabia Nord”	207,7	192,5	-25,2	-36,4
SA “Carmez”	110,8	107,8	-26,5	-4,3

Sursa: [4, p. 10].

La întreprinderile “JLC”, “Incomlac” și “Fabrica de brânzeturi din Soroca” în anul 2013 în comparație cu anul 2012 venitul din vânzări s-a majorat respectiv cu 96,2; 75,6 și 21,6 mil. lei în m rime absolut sau cu 13,16; 15,48 și 13,34 p.p. în m rime relativ, iar la “Fabrica de unt din Florești” și “Lactis” valoarea acestui indicator în această perioadă a sporit respectiv cu 22,0 și 22,1 mil. lei în m rime absolut sau cu 19,96 și 21,09 p.p. în m rime relativ.

Suma profitului net la societățile pe acțiuni “JLC” și “Lactis” în anul 2013 comparativ cu anul 2012 s-a redus respectiv cu 1,4 și 0,6 mil. lei în m rime absolut sau cu 6,73 p.p. în m rime relativ și de 5 ori, iar la “Incomlac” și “Fabrica de unt din Florești” profitul net s-a majorat respectiv cu 4,6 și 0,89 mil. lei în m rime absolut sau cu 14,98 și 52,05 p.p. în m rime relativ.

Această creștere se explică prin faptul că întreprinderea “JLC” dispune de un nivel înalt de echipare tehnică și de organizare a fabricării unor produse de calitate superioară. SA “Incomlac” a achiziționat utilaj nou de producere a înghețatei, fapt care a permis extinderea considerabilă a producției și îmbunătățirea calității acesteia. “Fabrica de brânzeturi din Soroca” beneficiază de utilaj ultra-modern care permite producerea în condiții sterile și oferirea produselor un termen de valabilitate destul de înalt.

Venitul din vânzări la “Floreni” SA în anul 2013 a sporit față de anul 2012 cu 37 mil. lei în m rime absolut sau cu 16,82 p.p. în m rime relativ, iar la întreprinderile de procesare a c rni “Basarabia Nord” și “Carmez” valoarea acestui indicator s-a diminuat respectiv cu 15,2 și 3 mil. lei în m rime absolut sau cu 7,32 și 2,71 p.p. în m rime relativ.

La întreprinderile avicole “Floreni” și “Avicola (Corlăteni)” profitul net s-a diminuat în anul 2013 față de anul 2012 respectiv cu 6,5 și 2,5 mil. lei în m rime absolut sau cu 40,63 și 100 p.p. în m rime relativ.

Una dintre cauzele diminuării profitului la “Floreni” și “Avicola (Corlăteni)” este prețul majorat al furajelor. De asemenea, raionul de hrănire este compus din 10-12 componente, iar în țările din America Latină acesta este format din porumb în proporție de 50 % și alte 50 % din soia. Aceste surse fiind dificile și costuroase, nu suportă cheltuieli de încălzire, de aceea costul este redus.

Deși profitul net la întreprinderii “Floreni” s-a diminuat, trebuie de menționat faptul că noul manager al acestei ferme se străduie să eficientizeze consumul de energie și alte investiții în infrastructură. Au fost reconstruite toate secțiile în scopul evitării pierderii de energie, acest fapt contribuie la sporirea competitivității. Pe viitor se preconizează construirea unei centrale de producere a biogazului pe baza de euril proprii care va costa peste 2,5 mil. euro.

Întreprinderea “Basarabia Nord” a înregistrat pierdere netă mai mare în această perioadă cu 11,2 mil. lei în mărime absolută sau cu 44,44 p.p. în mărime relativă. Pierderile la această întreprindere, cât și cele de la “Carmez” sunt acumulate din activitatea financiară și operațională.

Un sistem agroalimentar performant are menirea să asigure securitatea alimentară a populației unei țări și este capabil să funcționeze indiferent de fluctuațiile diversilor factori care îl influențează. Rolul său mai include contribuția la crearea PIB-ului, aportul la realizarea unor resurse umane, participarea la schimburile internaționale de produse agroalimentare.

Industria vinicolă deține un rol esențial în economia Republicii Moldova. Țara noastră este inclusă în lista primelor țări producătoare și exportatoare de vinuri din lume. În prezent 191 fabrici de vin de înlicență de producție. Moldova produce 20-25 mil. decalitre de vinuri în vrac. Federația Rusă a fost principala piață de desfacere a vinurilor moldovenești până în anul 2006, absorbind până la 80 % în unii ani, dar în prezent ponderea exportului pe această piață este de 30-50%. Datorită îmbunătățirii calității vinului și diversificării piețelor, cantități semnificative de vinuri moldovenești sunt acum exportate în Polonia, Republica Cehă, România, Germania, China, Israel, Austria, Țările Baltice, Belgia, Canada, Ungaria, Irlanda, Olanda, Slovacia și SUA.

Companiile din sectorul vitivinicol se confruntă cu următoarele dificultăți: active depășite, necesitate sporită de investiții, lipsă de diversificare a pieței de export, cantitate insuficientă de vin de calitate, precum și lacune în activitatea de marketing.

Tabelul 4. Venitul din vânzări și profitul net al top 15 întreprinderi autohtone specializate în producerea vinurilor și a buturilor spirtoase, mil. lei

Denumirea întreprinderii	Venitul din vânzări		Profitul net	
	2012	2013	2012	2013
SA “Cricova”	198,5	207,0	2,2	4,3
SA “Agrovin Bulboacă”	63,5	84,7	16,5	22,2
SA “Imperial Vin”	72,7	82,9	4,3	6,0
SA “C l r a i Divin”	41,2	81,8	-43,1	-44,9
SA “Cimi lia”	65,4	75,2	1,9	-5,8
SA “Mold-Nord”	48,6	64,1	1,3	0,4
SA “Tomai-Vinex”	52,0	62,7	1,2	2,3
SA “Vinia-Traian”	49,4	57,1	4,0	3,5
SA “Cioc-Maidan-Vin”	31,9	52,9	0,8	1,5
SA “Barza Alb ”	75,8	44,8	5,3	2,5
SA “Vin ria-Bardar”	40,9	37,0	4,7	1,2
SA “Ungheni Vin”	30,3	31,7	0,8	1,8
SA “Kazayak-Vin”	16,0	31,4	0,1	0,2
SA “Fabrica de vinuri Slobozia Mare”	7,5	25,6	0,1	5,2
SA “Vina Comrata”	24,9	25,5	0,5	1,1

Sursa: [4, p. 10].

Datele tabelului 4 demonstrează faptul că în anul 2013 în comparație cu anul 2012 la SA “Cricova”, “Agrovin Bulboacă”, “Imperial Vin” și “C l r a i Divin” venitul din vânzări a sporit respectiv cu 8,5; 21,2; 10,2 și 40,6 mil. lei în mărime absolută sau cu 4,28; 33,39; 14,03 și 98,54 p.p. în mărime relativă.

Profitul net la SA “Cricova”, “Agrovin Bulboacă” și “Imperial Vin” a sporit în anul 2013 față de anul 2012 respectiv cu 2,1; 5,7 și 1,7 mil. lei în mărime absolută sau cu 95,45; 34,55 și 39,53 p.p. în mărime relativă. În ciuda embargoului rusesc, SA “Cricova” i-a dublat profitul în anul 2013. Această întreprindere a obținut profit doar din activitatea de investiții circa 17 mil. lei, în rest vinăria a fost pe minus, iar din activitatea operațională și financiară a avut pierderi de 13,3 mil. lei.

Venitul din vânz ri în anul 2013 comparativ cu anul 2012 la întreprinderile “Cimi lia”, “Mold-Nord”, “Tomai-Vinex” i “Vinia-Traian” a crescut respectiv cu 9,8; 15,5; 10,7 i 7,7 mil. lei în m rime absolut sau cu 14,98; 31,89; 20,58 i 15,59 p.p. în m rime relativ .

Întreprinderile “Cioc-Maidan-Vin”, “Ungheni Vin”, “Kazayak-Vin” i “Fabrica de vinuri Slobozia Mare” au înregistrat un venit din vânz ri în anul 2013 mai mare decât în anul 2012 respectiv cu 21,0; 1,4; 15,4 i 18,1 mil. lei în m rime absolut sau cu 65,83; 4,62; 96,25 p.p. i de 3,41 ori.

În anul 2013 fa de anul 2012 profitul net la SA “Tomai-Vinex”, “Cioc-Maidan-Vin”, “Ungheni Vin” i “Fabrica de vinuri Slobozia Mare” a sporit respectiv cu 1,1; 0,7; 1,0 i 5,1 mil. lei în m rime absolut sau cu 91,67 p.p., 87,50 p.p., 2,25 ori i 52,0 ori.

SA “C l ra i Divin” i “Cimi lia” au înregistrat pierderi mai mari în anul 2013 decât în anul 2012 respectiv cu 1,8 i 7,7 mil. lei în m rime absolut .

Concluzii

1. Valoarea venitului net în anul 2013 comparativ cu anul 2012 a sporit la întreprinderile “Franzela”, “Cahulpan” i “Combinatul de pâine din B li” respectiv cu 29,0; 0,6 i 8,5 mil. lei în m rime absolut sau cu 5,14; 0,81 i 17,75 p.p. în m rime relativ . De asemenea a crescut profitul net a acestor trei întreprinderi respectiv cu 9,9; 1,6 i 3,9 mil. lei în m rime absolut sau de 9,25; 6,33 i 7,50 ori.

2. La SA “Bucuria” venitul din vânz ri în anul 2013 a sporit fa de anul 2012 cu 31,5 mil. lei în m rime absolut sau cu 7,39 p.p. în m rime relativ , iar profitul net s-a majorat cu 6,4 mil. lei în m rime absolut sau cu 52,03 p.p. în m rime relativ .

3. În anul 2013 în compara ie cu anul 2012 venitul din vânz ri a întreprinderilor specializate în depozitarea i prelucrarea cerealelor “Cereale-Cupcini” i “Cereale-Prut” a crescut respectiv cu 32,9 i 26,3 mil. lei în m rime absolut sau cu 93,73 i 42,93 p.p. în m rime relativ , iar la “Cereale-Vulc ne ti” i “Ellevator Kelly-Grains” valoarea acestui indicator s-a redus respectiv cu 10,1 i 30,3 mil. lei în m rime absolut sau cu 15,76 i 43,91 p.p. în m rime relativ .

4. La întreprinderile “JLC”, “Incomlac” i “Fabrica de brânzeturile din Soroca” în anul 2013 în compara ie cu anul 2012 venitul din vânz ri s-a majorat respectiv cu 96,2; 75,6 i 21,6 mil. lei în m rime absolut sau cu 13,16; 15,48 i 13,34 p.p. în m rime relativ , iar la “Fabrica de unt din Flore ti” i “Lactis” valoarea acestui indicator în această perioad a sporit respectiv cu 22,0 i 22,1 mil. lei în m rime absolut sau cu 19,96 i 21,09 p.p. în m rime relativ .

5. În anul 2013 în compara ie cu anul 2012 la SA “Cricova”, “Agrovin Bulboaca”, “Imperial Vin” i “C l ra i Divin” venitul din vânz ri a sporit respectiv cu 8,5; 21,2; 10,2 i 40,6 mil. lei în m rime absolut sau cu 4,28; 33,39; 14,03 i 98,54 p.p. în m rime relativ .

Profitul net la SA “Cricova”, “Agrovin Bulboaca” i “Imperial Vin” a sporit în anul 2013 fa de anul 2012 respectiv cu 2,1; 5,7 i 1,7 mil. lei în m rime absolut sau cu 95,45; 34,55 i 39,53 p.p. în m rime relativ .

Întreprinderile “Cioc-Maidan-Vin”, “Ungheni Vin”, “Kazayak-Vin” i “Fabrica de vinuri Slobozia Mare” au înregistrat un venit din vânz ri în anul 2013 mai mare decât în anul 2012 respectiv cu 21,0; 1,4; 15,4 i 18,1 mil. lei în m rime absolut sau cu 65,83; 4,62; 96,25 p.p. i de 3,41 ori.

Referin e bibliografice

1. Strategia de dezvoltare a agriculturii i mediului rural din Moldova 2014-2020. 2013, 3 iunie. 103 p. [accesat 21 mai 2014]. Disponibil: <http://www.maia.gov.md/public/files/Proiecte/ProiectStrategiaAgriculturaDezvRur.pdf>
2. STRATAN, A., PERCIUN, R., OLEINIUC, M. *Management strategic: (în baza întreprinderilor de panifica ie)*. Red. resp. T. BAJURA. Chi in u, 2012. 310 p. ISBN 978-9975-4326-7-2.
3. , 2004. 96 . ISBN 985-6662-27-3.
4. 2013 . : .
5. 2014, 27 , 24 (1048), c. 10.
5. , . . : , 2010. 32 .

Recomandat spre publicare: 23.04.2014

**INFRASTRUCTURA DE SUSȚINERE A INOVAȚIILOR ȘI TRANSFERULUI
TEHNOLOGIC ȘI ROLUL EI ÎN DEZVOLTAREA IMM-URILOR
INOVAȚIVE ÎN REPUBLICA MOLDOVA**

LIDIA MAIER,
cercetător științific, INCE
IULITA BÎRC,
cercetător științific stagiar, INCE

The innovation and technology transfer process, especially in transition economies face different obstacles due to: a) insufficient financial means, as it is known that innovation always involves higher costs; b) lack of relevant state policies in this area; c) lack / insufficiency of qualified personnel in innovation, especially in innovation management experience; d) lack / insufficiency of information on innovations and existing technologies; e) lack of information on market needs in innovative products; f) the difficulty of finding partners for cooperation in the innovation and technology transfer; etc. In this context, this paper aims to highlight how these obstacles can be overcome, namely – by creating innovation and technology transfer support infrastructure.

Keywords: *innovation, technology transfer, innovation and technology transfer infrastructure, scientific and technological parks, innovation incubators.*

Procesul de inovare și transfer tehnologic, în special în economiile aflate în tranziție, se confruntă cu diferite obstacole datorită: a) mijloacelor financiare insuficiente, deoarece se știe că inovațiile implică mai mereu costuri ridicate; b) lipsei politicilor de stat relevante în acest domeniu; c) lipsei/insuficienței de personal calificat în domeniul inovării, în special a experienței de management a inovației; d) lipsei/insuficienței de informații privind inovațiile și tehnologiile existente; e) lipsei de informații privind necesitățile pieței în produse inovative; f) dificultății de găsire a partenerilor pentru cooperare în procesul inovării și transferului tehnologic; etc. În acest context, această lucrare își propune să evidențieze modul în care aceste obstacole pot fi depășite, și anume – prin crearea infrastructurii de susținere a inovării și transferului tehnologic.

Cuvinte cheie: *inovații, transfer tehnologic, infrastructura de inovare și transfer tehnologic, parcuri științifico-tehnologice, incubatoare de inovare.*

JEL Classification: O31, O2, O20, O33

Introducere. Inovațiile au existat mereu – pe întreg parcursul dezvoltării civilizației umane, începând cu descoperirea focului, invenția roții, a hârtiei, tiparului, electricității etc. și terminând cu descoperirea telefonului mobil, a computerului, internetului, inovațiilor digitale, genetice, moleculare, altor tehnologii moderne, necesare umanității. Abstract vorbind, însuși viața noastră este bazată practic pe inovație. Timp de milenii schimbările, care se produceau în societate, erau acceptate cu greu, societatea având reacții diverse și lente de adaptare la nou. În prezent, însă, când ritmul de dezvoltare a tehnologiei este atât de alert, când inovațiile s-au transformat într-un mod de viață în multe țări, inovarea și transferul tehnologic constituie subiectul multor discuții, dezbateri, publicații.

Mai mult ca atât, în actuala eră a globalizării, marcată prin transformări radicale a economiei, inovațiile și transferul tehnologic au fost plasate în centrul strategiilor și politicilor de dezvoltare a țărilor, fiind recunoscute ca cel mai important factor de succes al întreprinderilor pentru obținerea unor avantaje competitive.

Conținut de bază. Prin inovare se înțelege conversia unor noi cunoștințe în beneficii economice și sociale, ca rezultat al unor procese interactive de colaborare, a unor activități complementare și a unei interacțiuni complexe în cadrul unui sistem, constând într-un mediu ce conține, firme, institute de cercetare, finanțatori, precum și rețele prin care toți aceștia intră în contact [7; 8]. Transferul tehnologic este deplasarea unui set specific de capacități de la o entitate (persoană fizică sau juridică) către o alta [11]. Atât inovarea, cât și transferul tehnologic au loc pe întreg lanțul valoric de dezvoltare a noilor produse și servicii. Lanțul valoric poate fi intern întreprinderii (în special în cazul întreprinderilor mari, în care valoarea adăugată este creată în cadrul întreprinderii – de la idee la produsul/serviciul finit) și extern întreprinderii (în special în

cazul întreprinderilor mici i mijlocii, în care valoarea ad ugat este creat cu suportul altor organiza ii (universit i, institu ii de cercetare etc.) din afara întreprinderii).

Pentru ob inerea unui rezultat de succes al procesului inov rii i transferului tehnologic, care presupune timp, efort, resurse consistente, în special financiare, existen a cooper rii între mediul de cercetare, firmele private (în special IMM-uri) i institu iile statului este absolut necesar pe întreg ciclul inov aional: de la realizarea cercet rilor tiin ifice, comercializarea realiz rilor tehnico- tiin ifice i tehnologiilor pân la fabricarea produselor sciento-intensive [12]. Rolul fiec rei p r i implicate în acest proces este esen ial, îns rolul statului este de a crea un mediu favorabil inov rii i transferului tehnologic prin elaborarea unui cadru legislativ adecvat, a unor instrumente i programe stimulative pentru sus inerea inov rii, în special a IMM-urilor inovative. Unul dintre aceste instrumente este dezvoltarea i sus inerea infrastructurii de suport a inov rii i transferului tehnologic.

Infrastructura de inovare i transfer tehnologic este un set complex de rela ii între actorii sistemului de inovare, care asigur fluxul de cuno tin e, de tehnologie i de informa ii între oameni, întreprinderi, institu ii (fiind esen ial pentru procesul de inovare) i autorit i publice, care asigur func ionarea eficient a acesteia. Infrastructura de suport a inov rii i transferului tehnologic include astfel de entit i, precum: *centre i agen ii de inovare i transfer tehnologic, incubatoare tehnologice i de inovare, centre de informare tehnologic , oficii de leg tur cu industria, parcuri tiin ifice i tehnologice, clustere inov aionale i brokeri tehnologici (centre de brokeraj) etc.*

Infrastructura de sus inere a inov rii i transferului tehnologic în str in tate. În lume exist o diversitate mare de entit i de inovare i transfer tehnologic, cu denumiri diferite, dar care, în general, îndeplinesc una i aceea i func ie – de suport a inov rii i transferului de cuno tin e/tehnologie. Obiectivele specifice ale acestor entit i sunt:

- a) promovarea unui mediu favorabil inov rii si absorb ieii noilor tehnologii în toate sectoarele economiei;
- b) stimularea cre terii competitivit ii întreprinderilor din perspectiva globaliz rii schimburilor interna ionale;
- c) identificarea de noi oportunit i de afaceri;
- d) realizarea transferului rapid de informa ii i tehnologii în economie;
- e) ameliorarea, consolidarea mediului de afaceri, conversia profesional i generarea de noi locuri de munc ;
- f) sus inerea personalului din cercetare sau din sistemul de înv mânt superior pentru dezvoltarea de IMM-uri inovative i spin-off-uri;
- g) atragerea investitorilor în vederea aplic rii rezultatelor de CD.

În func ie de tipul de entitate de inovare i transfer tehnologic aceasta poate s asigure agen ilor economici i partenerilor acestora, pe baze contractuale, în condi ii financiare avantajoase, servicii de tipul:

Servicii specializate:

- asisten în afaceri pentru inovare i transfer tehnologic;
- informare tehnologic , audit tehnologic,
- veghe i prognoz tehnologic ;
- asisten i consultan pentru realizarea de modele experimentale i prototipuri;
- asisten i consultan pentru exploatarea drepturilor de proprietate intelectual ;
- asisten i consultan în domeniul legislativ la nivel na ional, european i interna ional;
- incubare fizic sau virtual pentru IMM-urile inovative.

Servicii de informare:

- informa ii cu privire la cele mai noi realiz ri tiin ifice, la noi tehnologii, etc., care pot fi propuse mediului economic pentru implementare, precum i, invers, informa ii cu privire la nevoile mediului de afaceri, care pot fi propuse mediului academic i celui universitar pentru realizare;
- activit i promo ionale specifice domeniului tiin ei, inov rii i transferului tehnologic (manifest ri tiin ifice, editare literatur de specialitate i materiale promo ionale (cataloge de prezentare a inova iilor, serviciilor i tehnologiilor oferite de entit ile de inovare i transfer tehnologic), târguri i expozi ii etc.);
- informa ii la zi cu privire la evenimente deosebite, oferte i stimulente publice i finan ri private.

Asisten tehnic i training:

- crearea de re ele de leg tur între participan i (c utare de parteneri, dezvoltarea proiectelor pilot);
- asisten în ob inerea unor fonduri publice i private, na ionale i interna ionale;

- activități de training în cadrul entităților de inovare și transfer tehnologic cu scopul îmbunătățirii ofertei de servicii către IMM-uri;
- asistență la obținerea finanțării în cadrul proiectelor și programelor în scopul dezvoltării ofertei de servicii către IMM-urile inovative, în special, din zonele slab dezvoltate din punct de vedere economic;
- asistență consultanță tehnică de specialitate la aplicarea/achiziționarea de tehnologii;
- crearea, dezvoltarea și întreținerea de baze de date specializate.

Centrele (agențiile) de inovare și transfer tehnologic (C(A)ITT) sunt entități, care acționează ca interfață/intermediari între instituțiile de cercetare și firme, stimulând inovarea și transferul tehnologic, introducerea în circuitul economic a rezultatelor cercetării, transformate în produse, procese și servicii noi sau îmbunătățite, răspund nevoilor noilor întreprinderi, implicate în dezvoltarea și comercializarea de produse și procese tehnologice noi, comportând un risc comercial ridicat și care oferă servicii de transfer tehnologic și asistență inovativă, financiară etc. Scopul centrelor de inovare și transfer tehnologic este încurajarea apariției de întreprinderi bazate pe înalta tehnologie ("high-tech"), fiind create pe lângă academii, instituțiile academice și universități, parcuri științifice și tehnologice, incubatoare de inovare, instituții guvernamentale, regionale, locale, sau pot fi de sine stătătoare.

În unele țări C(A)ITT funcționează ca departamente de cercetare în cadrul instituțiilor de cercetare și universităților și asigură valorificarea rezultatelor cercetărilor proprii și transferul tehnologic la agenții economici interesați, împreună cu asistență tehnică și serviciile necesare. Acestea creează baze de date proprii și asigură interconexiunea ei cu baze de date similare din străinătate; gestionează fonduri din surse diferite pentru susținerea programelor de inovare bazate pe transfer tehnologic; organizează și participă la acțiunile locale, naționale și internaționale de stimulare a inovării și transferului tehnologic; asigură consultanță și expertiză tehnică; determină oportunitățile de lansare în producție a soluțiilor brevetate-proiectate, identifică capacitățile de producție fezabile acestora, și se ocupă de întocmirea documentației pentru cofinanțarea transferului de tehnologie de la inventator la producător; asigură toate condițiile (spații, utilaje, etc.) și serviciile complexe (asistență, management, marketing etc.), necesare susținerii și dezvoltării firmelor inovative. C(A)ITT facilitează crearea parcurilor științifice și tehnologice și a incubatoarelor de inovare; încurajează incubarea firmelor tinere, orientate tehnologic, cât și a celor create sau conduse de cercetători și absolvenți ai instituției/universității respective.

Centrele de resurse tehnologice (CRT), inclusiv informare tehnologică sunt organizații, care furnizează asistență tehnologică, cum este cercetarea fundamentală sau aplicativă, certificare sau control, difuzarea de informații tehnologice, formare și consiliere pentru grupuri de firme din același sector de activitate.

Oficiul de legătură cu industria (OLI) este o entitate, care are ca obiect de activitate stabilirea, menținerea și extinderea legăturilor dintre furnizorii rezultatelor cercetării și mediul socio-economic (agenți economici), în scopul comercializării realizărilor științifice și facilitării transferului tehnologic. Scopul OLI este: identificarea rezultatelor cercetării cu valoare comercială (se realizează prin posibilitatea oferită cercetătorilor de a raporta invențiile/inovațiile dezvoltate având la bază un acord de confidențialitate încheiat cu OLI); evaluarea potențialului comercial al invențiilor/inovațiilor (ca bază a deciziilor ulterioare privind protecția drepturilor de proprietate intelectuală); gestiunea procesului de dobândire a drepturilor de proprietate intelectuală; găsirea partenerilor și furnizarea asistenței în negocierea acordării licențelor către industrie (este pasul următor după dobândirea drepturilor de proprietate intelectuală având ca scop dezvoltarea și comercializarea reușită a inovației/invenției în condiții legale); administrarea drepturilor de proprietate intelectuală (însemnând managementul performanței licențelor acordate); transferul drepturilor către cercetători (se asigură în cazul inovațiilor neprotejate pentru comercializarea și distribuția corectă a drepturilor de autor).

Centrele de brokeraj (CB) sunt agenți de transfer tehnologic, care pun în legătură cererea și oferta de inovare și transfer tehnologic (oferțanții și utilizatorii de tehnologii) și ajută aceste două părți să adapteze tehnologiile la utilizările curente. În UE există numeroase organizații și centre de brokeraj, precum, spre exemplu: brokeri tehnologici cu activitate intensă, centre de avizare tehnologică, brokeri de informație etc. Activități de brokeraj tehnologic se desfășoară și în incubatoarele de afaceri și parcurile științifice. CB dispun de baze de date voluminoase cu oferta și cererea de cercetare, dezvoltare și inovare atât la nivel național, cât și la nivel internațional.

Incubatoarele tehnologice și de inovare (ITI), denumite și "centre incubatoare de afaceri inovative" sunt entități din infrastructura de inovare și transfer tehnologic, a căror activitate este orientată în principal către facilitarea inițierii și dezvoltării de noi întreprinderi inovative, bazate pe tehnologie avansată.

Incubatorul tehnologic i de inovare este un loc, în care sunt concentrate, într-un spa iu limitat, întreprinderi inovative recent create, care realizeaz proiecte de inovare i transfer tehnologic. Obiectivul principal al acestui tip de incubator este de a spori ansa de cre tere i durata de supravie uire a acestor întreprinderi, furnizându-le spa ii modulare la pre uri accesibile (uneori gratuit) i servicii comune (secretariat, contabilitate, suport managerial, de marketing, servicii de asisten , instruire i deseori acces la o form oarecare de finan are etc.). Obiectivele specifice ale ITI depind de destina ia lui i pot fi : inovarea tehnologic , dezvoltarea regional , subcontractarea industrial , interna ionalizare (creare de incubatoare în re ea), dezvoltare specializat a anumitor sectoare industriale. Scopul principal este orientarea spre inova ii i noi tehnologii pe de o parte, i pe de alt parte, dezvoltarea local i crearea de noi locuri de munc . Incubatorul tehnologic i de inovare este o entitate, creat pentru a ajuta firmele tinere (*start-up* i *spin-off*) în timpul primelor luni sau anilor timpurii de func ionare.

Parcurile tiin ifice i tehnologice (P T) sunt, de obicei, adiacente institu iilor academice i universit ilor i servesc pentru facilitarea transferului de cuno tin e i tehnologie de la cercetare i înv mânt la firme i organiza ii din cadrul parcului, precum i sus inee prin diverse metode dezvoltarea acestor firme inovative. În diferite ri exist i *parcuri de cercetare*, amplasate, de obicei, în incinta unei universit i sau a unui institut de cercetare i are o activitate preponderent tiin ific , iar preocup rile legate de produc ie fiind excluse. În SUA, parcurile tiin ifice i tehnologice i incubatoarele tehnologice i de inovare au jucat un rol semnificativ în dezvoltarea complexelor tehn-industriale de genul celui din Silicon Valley sau al triumphiului de cercetare din Carolina de Nord. În Europa Occidental , *tehnopolurile* din Fran a, centrele tehnologice din Germania i centrele de inovare i parcurile tiin ifice din Anglia au constituit instrumente de dezvoltare a economiei locale. Parcurile tiin ifice i tehnologice implic obligatoriu componenta cercetare, transfer tehnologic i, uneori, incubator de inovare; î i desf oar activitatea în zone strict delimitate, spre deosebire de clustere, care cuprind arii geografice variate.

Clusteretele inova ionale sunt definite, în general, ca grup ri între executan i, utilizatori i/sau beneficiari, pentru implementarea unei noi cuno tin e sau tehnologii. Ele au un caracter deschis, se bazeaz pe încredere între membri, participare voluntar , independen a, cooperare datorit interesului comun (implementarea de noi cuno tin e sau tehnologii), în vederea cre terii competitivit ii operatorilor economici. Conceptul de cluster se reg se te sub mai multe denumiri, inclusiv „pol de competitivitate”, „district industrial”, „aglomerare industrial ”. Clusteretele coexist geografic cu sectoare de activitate variate.

Cadrul legislativ privind inovarea i transferul tehnologic în R. Moldova. În Republica Moldova conceptul de inovare i transfer tehnologic a început s fie utilizat i promovat din a.2003 prin adoptarea *Legii nr.289 privind politica de stat pentru inovare i transfer tehnologic* [4], care stabile te bazele juridice, organizatorice i economice de elaborare i promovare a politicii de stat pentru inovare i transfer tehnologic în Republica Moldova. Scopul principal al politicii de stat pentru inovare i transfer tehnologic este *“relansarea economic a Republicii Moldova prin valorificarea poten ialului tiin ific, tehnico- tiin ific i tehnologic, crearea i comercializarea produselor, serviciilor, proceselor moderne, ecologic pure, competitive”*. În această lege pentru prima oar s-a definit con inutul activit ii de inovare i transfer tehnologic, subiec ii, mecanismele, direc iile prioritare ale acestei activit i, s-au identificat programele i proiectele de inovare i transfer tehnologic, precum i sursele de finan are a acestora.

Ulterior, legea respectiv a favorizat adoptarea unui cadru legislativ, care a contribuit la crearea, dezvoltarea i func ionarea infrastructurii de inovare în ar :

1. *Codul cu privire la tiin i inovare al R. Moldova (a.2004)* [2]. Punând în aplicare prevederile Codului, de asemenea în a.2004, în scopul implement rii politicii în domeniul inov rii, dar i asigur rii unei conexiuni între mediul de cercetare i cel de afaceri pentru facilitarea transferului de cuno tin e, în cadrul Academiei de tiin e a Moldovei a fost creat Agen ia pentru Inovare i Transfer Tehnologic (AITT), fiind în acela i timp una din verigile centrale în sistemul de rela ii ale inov rii.

2. *Legea cu privire la parcurile tiin ifico-tehnologice i incubatoarele de inovare (a.2007)* [3]. În rezultatul adopt rii legii respective în ar au fost create primele elemente ale infrastructurii de inovare – parcurile tiin ifico-tehnologice i incubatoarele de inovare, în cadrul c rora, IMM-uri inovative, în condi ii cu facilit i, pot realiza proiecte de inovare i transfer tehnologic.

3. *Acordul de parteneriat între Guvern i A M (a.2009)* [1]. În conformitate cu acest Acord, p r ile elaboreaz i promoveaz în comun politica de stat în sfera tiin ei i inov rii, asigurând baza ei normativ , institu ional-organizatoric i social-economic , contribuind prin m suri i mijloace la stimularea activit ii în sfera tiin ei i inov rii; elaboreaz programele de stat din sfera tiin ei i inov rii, în func ie de direc iile strategice ale activit ii în această sfer ; stabilesc, în corespundere cu prevederile Cadrului de Cheltuieli pe

Termen Mediu (CCTM), cuantumul finanțării sferei științifice și inovative din bugetul de stat pentru anul viitor la etapa elaborării și aprobării CCTM.

4. *Strategia inovațională a RM "Inovații pentru competitivitate" (a.2013)* [5] este elaborată în scopul realizării Programului de activitate al Guvernului „Integrarea Europeană: Libertate, Democrație, Bună stare” 2013-2014. Strategia vizează trei obiective specifice ale acestui document: dezvoltarea tehnologică a întreprinderilor, inclusiv a întreprinderilor mici și mijlocii, dezvoltarea infrastructurii de suport pentru activitatea inovațională și asigurarea condițiilor pentru edificarea unei economii bazate pe cunoaștere.

Deși cadrul legislativ a fost creat, este de menționat că acesta susține și reflectă insuficient activitatea de inovare în țară, abordând conceptul de inovare doar prin prisma implementării rezultatelor științifice, lăsând în afara cadrului legal activitățile inovaționale realizate la nivelul agenților economici [5]. Totodată, este de menționat că deși acesta susține implementarea realizărilor științifice în economie, paradoxal este faptul că în cadrul entităților din infrastructura inovațională nu se realizează proiecte de inovare, care ar reieși din realizările științifice autohtone [6].

Un alt aspect al legislației autohtone, care influențează negativ asupra mediului de afaceri, câștigă a potențialilor investitori în activități de inovare este că, conform Legii cu privire la parcurile științifico-tehnologice și incubatoarele de inovare rezidenții acestor structuri urmau să beneficieze de importante facilități fiscale și vamale. Ca rezultat al acestei legi au fost modificate: Codul fiscal (fiind scutite de TVA mărfurile și serviciile, importate de către rezidenții P.T. și II, câștigurile și serviciile achiziționate de către ei pe teritoriul Republicii Moldova) și Legea cu privire la tariful vamal (art.28) (fiind scutite de tariful vamal mărfurile și serviciile importate de către rezidenții P.T. și II, modul de aplicare a scutirii să fie stabilit de Guvern). Însă, nici unul dintre rezidenți nu a beneficiat de înlesnirile prevăzute de lege deoarece: 1) principalele autorități de stat aveau viziuni contradictorii asupra felului în care urmau să fie acordate și utilizate aceste beneficii, 2) solicitanții beneficiilor nu garantau utilizarea transparentă a acestora și 3) a lipsit o coordonare strategică a politicilor statului în acest domeniu (divergențe și contradicții care, în de statutul de rezident, de selectarea rezidenților, de finanțarea proiectelor de inovare a rezidenților din surse bugetare, etc.). Iar în anul 2012 aceste înlesniri au fost anulate.

În prezent, este adoptată *Strategia inovațională a RM "Inovații pentru competitivitate"* pentru perioada 2013-2020, iar printre prioritățile ME și ale Guvernului RM se află inclusiv modificarea și completarea Legii cu privire la parcurile științifico-tehnologice și incubatoarele de inovare nr. 138-XVI din 21.06.2007, în rezultatul cărora sperăm ca situația pe acest segment să fie îmbunătățită.

Infrastructura de susținere a inovării și transferului tehnologic în Republica Moldova. În sistemul de relații ale inovării și transferului tehnologic locul central îl ocupă Agenția pentru Inovare și Transfer Tehnologic, care la momentul de față activează ca o punte de legătură între mediul de afaceri și cel academic, asigurând conexiunea acestora pentru facilitarea transferului de cunoștințe. AITT coordonează, stimulează și implementează mecanismele de inovare și transfer tehnologic (crează entități în cadrul infrastructurii de suport a inovației și transferului de cunoștințe și monitorizează activitatea acestora, aprobă statutul lor, elaborează proiectele de dezvoltare a infrastructurii, organizează concursul proiectelor de inovare și transfer tehnologic, finanțează proiectele etc.). În cadrul AITT funcționează 3 instrumente principale, prin intermediul cărora cunoștințele și rezultatele științifice se preconizează a fi asimilate în mediul economic – 1) *proiectele de transfer tehnologic*, 2) *parcurile științifico-tehnologice* și 3) *incubatoarele de inovare*.

1) *Proiectele de transfer tehnologic* (PTT) sunt proiecte realizate în parteneriat de către cercetătorii din cadrul A.M. cu cofinanțarea proiectului din partea mediului de afaceri (50:50). Timp de 9 ani (2005-2012), spre exemplu, în cadrul AITT au fost realizate peste 160 de proiecte de transfer tehnologic, termenul de realizare al unui proiect fiind de la 1 până la 3 ani. Acestea sunt proiecte reușite, rezultatele obținute în cadrul lor sunt dezvoltate în continuare de IMM-urile, care au cofinanțat proiectul. Numărul lor este în creștere (de la 8 proiecte în anul 2005 la 40 în anul 2013). Cele mai multe proiecte realizate în decursul unui an s-au înregistrat în anul 2007 (cifră record – 43 de proiecte). Reducerea ușoară a PTT din ultimii ani este condiționată de micșorarea finanțării de stat pe de o parte, și de creșterea costului de implementare, pe de altă parte. Ciclul de transfer tehnologic în cadrul acestui instrument include 3 faze: evaluare inițială, evaluare finală și ex-post-evaluare. Perioada ex-post-evaluare este de 5 ani după implementare.

În ultimii ani se observă o creștere a interesului IMM-urilor față de acest instrument. Deși alocațiile de stat pentru realizarea PTT s-au redus, costul de implementare a crescut, sumele cofinanțării proiectelor din surse private au crescut de asemenea (Figura 1).

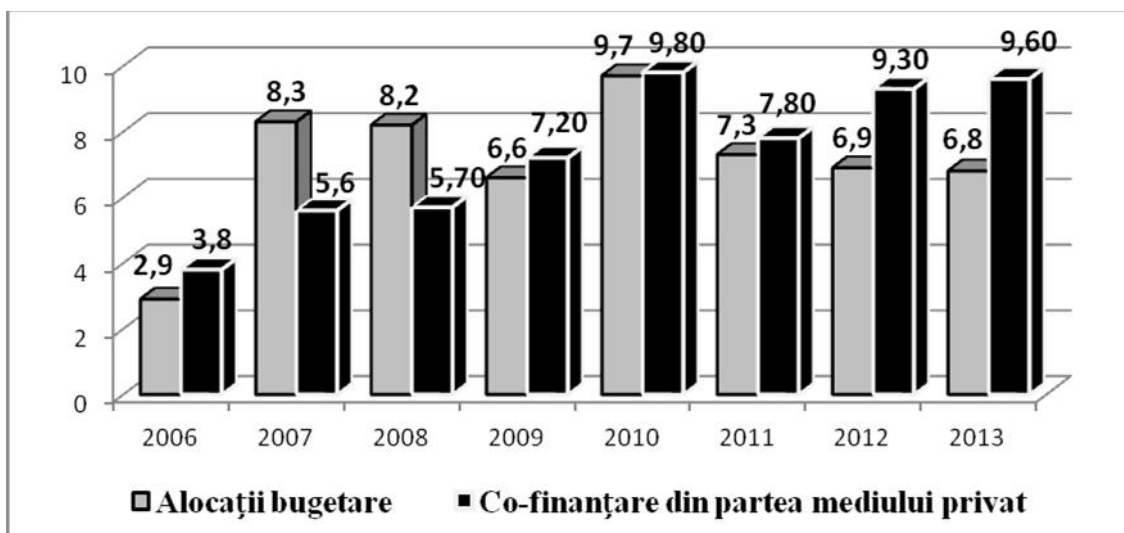

Fig. 1. Evolu ia finan rii proiectelor de transfer tehnologic în anii 2006-2013

Sursa: Raport privind activitatea Consiliului Suprem pentru tiin i Dezvoltare Tehnologic i rezultatele tiin ifice principale ob inute în sfera tiin ei i inov rii în anii 2006-2013, Academia de tiin e a Moldovei, ÎEP „ tiin a”, Chi in u.

2) *Parcurile tiin ifico-tehnologice* au ap rut în rezultatul adopt rii Legii cu privire la parcurile tiin ifico-tehnologice i incubatoarele de inovare. La finele anului 2007 a fost creat primul Parc tiin ifico-tehnologic, iar la moment în R. Moldova exist 3 asemenea parcuri:

- *Parcul tiin ifico-tehnologic "Academica"* (creat în a.2007 (prima entitate de inovare din ar) la propunerea clusterului tiin ifico-tehnologic "Academica", are specializare universal). Proiectele de inovare realizate în cadrul parcului in de domeniul: energiei regenerabile, tehnologiilor de conservare a energiei, nanotehnologiilor, electronicii, agriculturii ecologice, securit ii alimentare, informaticii, etc. În perioada anilor 2007-2013 investi iile publice în dezvoltarea infrastructurii parcului au constituit circa 9,6 mil.lei, din a.2012 acestea incluzând i dezvoltarea infrastructurii Incubatorului de inovare "Inovatorul", care a devenit parte a parcului. În perioada analizat au fost atrase investi ii din mediul privat în volum de peste 60 mil.lei. În cadrul parcului statutul de rezident în această perioad a fost ob inut de c tre circa 48 de întreprinderi (în a.2013 în cadrul parcului activau 15 reziden i). Deschiderea oficial a Parcului a avut loc în a.2009, dup ce au fost finalizate lucr rile de renovare a spa iilor pentru reziden i, i, respectiv, reziden ii au ini iat realizarea proiectelor de inovare aprobate. Volumul produc iei inovationale fabricate i comercializate din perioada 2009 pân în 2013 a constituit circa 104,6 mil.lei, adic la un leu investit din surse publice au fost ob inu i aproximativ 11 lei produse inovationale. În cadrul întreprinderilor-rezidente au fost create noi locuri de munc , fapt ce constituie un important factor pentru economia arii;

- *Parcul tiin ifico-tehnologic "InAgro"* (creat la finele a.2008 la propunerea clusterului tiin ifico-tehnologic în domeniul agriculturii ecologice i intensive; ini ial Administrator a fost desemnat compania „Agroecoprod” SRL; la momentul actual este anun at concursul pentru selectarea unui nou administrator). Din a.2009 pân în a.2012, investi iile publice în dezvoltarea infrastructurii parcului au constituit 7,8 mil. lei; investi iile atrase din mediul de afaceri au constituit circa 32,1 mil.lei; statutul de rezident a fost ob inut de circa 22 întreprinderi (în a.2013 în cadrul parcului activau 13 reziden i). În a.2013 finan area de stat a Parcului a fost sistat din cauza lipsei Administratorului. Volumul produc iei inovationale ob inute în perioada de activitate a constituit circa 66,4 mil.lei, ceea ce înseamn , c la 1 leu din partea statului au fost ob inu i 8,5 lei produse inovationale. Domeniile de activitate a reziden ilor sunt: agricultura ecologic ; biotehnologii în agricultur ; procesarea produc iei; multiplicarea i implementarea tehnologiilor noi de producere a produc iei agricole; implementarea tehnologiilor de inovare a grundului închis; implementarea tehnologiilor de depozitare i congelare a legumelor i fructelor în stare proasp t ; implementarea tehnologiilor de conservare, uscare i sublimare; implementarea noilor forme i tehnici moderne de marketing i vânzare a produc iei agricole pe pie ele intern i extern ;

- *Parcul tiin ifico-tehnologic "Micronanoteh"* (creat în a.2009 la propunerea clusterului tiin ifico-tehnologic în domeniul microelectronicii i nanotehnologiilor; Administrator – Institutul de Cercet ri tiin ifice S.A."ELIRI",). Din lipsa resurselor financiare, dar i a problemelor de ordin organizatoric, pân în

a.2012 parcul nu a activat. În a.2012 investițiile publice în dezvoltarea infrastructurii parcului au constituit 96,6 mii lei, având la activ 3 rezidenți. În anii 2012-2013 investițiile atrase din mediul privat au constituit circa 1,5 mil. lei. Domeniile de activitate a rezidenților sunt: nanotehnologii și tehnologii informaționale; utilaj tehnologic și electronic pentru producerea micro-nanestructurilor, măsurarea parametrilor și monitorizarea proceselor tehnologice moderne; convertizoare și dispozitive electronice pentru economia energiei electrice; dispozitive pentru diagnosticare și terapie în medicină; utilaje de identificare a articolelor din metal, etc. Unul dintre cei mai activi rezidenți ai acestui parc, care realizează concomitent 3 proiecte de inovare, este Î.M. Uzina "Topaz", singura întreprindere care produce circuite imprimate multistrat.

3) *Incubatoarele de inovare* reprezintă al treilea instrument de inovare și transfer tehnologic existent în Republica Moldova, care a apărut concomitent cu parcurile științifico-tehnologice. Spre deosebire de parcuri, incubatoarele de inovare sunt menite de a susține crearea start-up-urilor și spin-off-urilor inovative, precum și activitatea întreprinderilor tinere, care realizează proiecte de inovare. Incubatoarele de inovare sunt create pe lângă Academia de Științe a Moldovei sau în cadrul sau pe lângă universități. La finele anului 2013 în R. Moldova existau 7 incubatoare de inovare (5 în mun. Chișinău și 2 în regiunile Bălți și Comrat):

- *Incubatorul de Inovare "Inovatorul"* (creat în a.2007 ca entitate de sine stătătoare în cadrul infrastructurii de inovare; specializare universală. Din a.2012 acesta devine parte a Parcului științifico-tehnologic "Academica" cu același administrator – Întreprinderea de Stat Uzina Experimentală „Aselteh”; în a.2013 în cadrul incubatorului activau 3 rezidenți). Până în a.2011 Incubatorul a obținut finanțare din surse private în sumă de 5,5 mil. lei, iar începând cu a.2011 acesta a primit finanțare în comun cu Parcul științifico-tehnologic "Academica", devenind parte a acestuia. În această perioadă Incubatorul a atras investiții din surse private în sume de peste 10 mil. lei, obținând produse inovative în valoare de circa 45,6 mil. lei, ceea ce confirmă rentabilitatea investițiilor în organizarea și funcționarea Incubatorului, în crearea și dezvoltarea infrastructurii acestuia.

Înându-se cont de necesitatea valorificării producției științifice din universități, precum și în scopul extinderii infrastructurii de inovare și transfer tehnologic în regiuni s-a decis crearea incubatoarelor de inovare pe lângă universități:

- *Incubatorul de Inovare "Politehnica"* (creat în a.2011; specializare universală; administrator Universitatea Tehnică a Moldovei; este în proces de selectare a rezidenților și de aprobare a proiectelor acestora pentru realizare);

- *Incubatorul de Inovare "Innocenter"* (creat în a. 2012 pentru extinderea infrastructurii de suport a inovării și transferului tehnologic în regiunile Bălți; administrator – Universitatea de Stat din or. Comrat; în a.2013 în cadrul incubatorului activau doi rezidenți);

- *Incubatorul de Inovare "Inventica-USM"* (creat în a.2012, administrator – Universitatea de Stat din Moldova; este în proces de selectare a rezidenților);

- *Incubatorul de Inovare "Itech"* (creat în a.2012, specializat în tehnologii informaționale; administrator – IM "Trimetrica"; este în proces de selectare a rezidenților);

- *Incubatorul de Inovare "Nord"* (creat în a.2012 pentru extinderea infrastructurii de suport a inovării și transferului tehnologic în regiunile Bălți; administrator – Universitatea de Stat "A. Russo" din mun. Bălți);

- *Incubatorul de Inovare "Antreprenorul Inovativ"* (creat în a.2013; administrator – Institutul de Cercetări pentru Culturile de Câmp "Selecția", mun. Bălți. Acest incubator, creat cel mai recent, are deja 6 rezidenți – IMM-uri inovative).

În Republica Moldova există de asemenea și o organizație neguvernamentală, care susține inovarea și transferul tehnologic - *Rețeaua de Transfer Tehnologic a Moldovei* [14]. Este o organizație neguvernamentală, non-politică și non-profit. Scopul rețelei este de a promova inovarea și transferul tehnologic în Republica Moldova, prin crearea și promovarea unei platforme eficiente de interacțiune între principalele părți interesate și organizațiile implicate în aceste procese. Obiectivele generale ale Rețelei de Transfer Tehnologic a Moldovei:

- crearea și dezvoltarea entităților de transfer de tehnologie în scopul de a stimula inițiativele inovatoare;

- crearea rețelei naționale de organizații, care reprezintă infrastructurile inovatoare și transferul de tehnologie;

- modernizarea tehnologică, extinderea și asigurarea implicării corespunzătoare a științei și inovării în procesul de dezvoltare economică; utilizarea eficientă a resurselor umane și materiale din sfera științifică.

Membrii re elei sunt organiza ii, precum ODIMM, dar i reprezentan i ai mediului de afaceri – IMM-uri, activitatea c rora este bazat pe implementarea inova iilor i transferul de tehnologie. Re eua contribuie la comercializarea rezultatelor tiin ifice din institu iile academice, asigur accesul IMM-urilor la serviciile tehnologice i la infrastructura tiin ific , sus ine crearea IMM-urilor inovat ionale, creeaz i dezvolt parteneriate dintre tiin i mediul de afaceri; promoveaz activit ile, ce in de tiin i tehnologie prin conferin e, ateliere de lucru, expozi ii, publicarea materialelor promo ionale, organizeaz parteneriate între diver i speciali ti în domeniul inov rii i transferului tehnologic din str in tate, ofer suport pentru aplicarea la proiecte interna ionale, gestioneaz fondurile din diferite surse pentru sus inerea activit ii de inovare i transfer tehnologic.

Concluzii. A construi o economie bazat pe cunoa tere a devenit un scop ra ional pentru orice stat. Acesta reprezint calea spre competitivitate, cre tere i prosperitate economic . Dar una este s iinte ti un astfel de obiectiv îndr zne i alta sa îl realizezi. Pentru o ar ca Republica Moldova, care tinde de a se integra în Uniunea European , este nevoie de concentrarea tuturor resurselor i capacit ilor, de ac iuni i politici hot râte, pentru a fi la nivelul i a tept rile UE.

În Republica Moldova exist premise pentru crearea unui sistem de inovare i transfer tehnologic func ional:

- existen a unui cadru legislativ ini ial, dar care trebuie ajustat inând cont de to i participan ii la procesul de inovare din ar i înl turate toate divergen ele i contradic iile existente;
- este creat infrastructura de suport a inova iilor i transferului tehnologic, promovarea mai larg a creia ar contribui la cre terea interesului IMM-urilor i implicarea mai activ a acestora în activit i de exploatare a cuno tin elor;
- func ioneaz instrumentele de suport a inov rii i transferului tehnologic, aplicarea adecvat a c rora ar aduce beneficii sesizabile;
- s-au conturat i primele rezultate ale întreprinderilor rezidente ale parcurilor tiin ifico-tehnologice i ale incubatoarelor de inovare, de i fragile, dar vizibile. Aceste structuri, în condi iile cadrului legislativ imperfect, sus inerii insuficiente din partea statului, lipsei de experien i competen e, credibilit ii sc zute a mediului de afaceri fa de rezultatele tiin ei autohtone, lipsei de dialog constructiv dintre mediul de afaceri i cel academic, etc. au rezultate nu prea înalte, dar demne de apreciat. Proiectele de transfer tehnologic, al turi de proiectele realizate în cadrul P T i II se dovedesc a fi instrumente eficiente de sus inere a IMM-urilor inovative i de promovare a tiin ei i inov rii i de modernizare a economiei na ionale;
- existen a poten ialilor utilizatori de inovare i transfer tehnologic i al antreprenorilor, care î i asum riscul inerent inov rii i transferului tehnologic, de i reticen i, dar care sunt la curent cu nivelul de dezvoltare al tiin ei i tehnologiei;
- i nu în ultimul rând, exist un poten ial tiin ific semnificativ, care, fiind orientat spre nevoile de inovare ale economiei na ionale, ar contribui mult la dezvoltarea inovat ional i cre terea competitivit ii rii.

Cu toate acestea, la nivelul factorilor deciden i de politici, cât i la cel al comunit ii de afaceri, exist o nevoie de con tinentizare a faptului, c abordarea sistemic a inov rii i transferului tehnologic presupune, c rela ia dintre actorii implica i în aceast activitate nu este una liniar [9], fiecare dintre ace tia având un rol cheie în întreg procesul de inovare - de la produc ia de cunoa tere la realizarea produselor finite.

Din p cate, actualul nivel de inovare din R. Moldova pune în pericol nu atât competitivitatea general a companiilor, cât capacitatea acestora de a supravie ui integr rii în UE. De aceea, se impun ac iuni consolidate cu participarea tuturor actorilor: firme, institu ii de stat, unit i de cercetare, finan atori de capital de risc etc.

Firmele trebuie nu doar s ating gradul necesar de con tinentizare privind nevoia de inovare, dar s i adopte m suri concrete pentru a- i dezvolta abilit ile necesare. Deoarece inovarea presupune capacit i specifice (cum ar fi sesizarea oportunit ilor oferite de pia în corela ie cu evolu iile tehnologice, identificarea solu iilor tehnice, evaluarea raportului dintre costuri i beneficii i a riscurilor existente, identificarea resurselor necesare, accentuarea rolului TIC i al persoanelor cu înalt calificare etc.), abilit i la nivelul angaja ilor, managerilor sau incorporate în organizarea firmei. Abilit i specifice sunt necesare mai ales în cazul finan rii private a inov rii i transferului tehnologic pentru a putea ac iona în acest domeniu (în special pentru a evalua ansele de succes a diferitor proiecte de inovare). inând cont de faptul, c inovarea ofer rate de profitabilitate mai mari, aceasta a devenit i condi ie obligatorie a dezvolt rii pe termen lung, de aceea aceast actualizare de abilit i reprezint un pas necesar.

Sarcina statului, în sine, este dublă: 1) de a își asuma un set de priorități strategice, acestea reprezentând premisa unor acțiuni concertate – a unui ansamblu coordonat de politici publice relevante atât în domeniul științei și inovării, cât și în domenii diverse, de a crea instrumente eficiente de realizare a acestor politici. Astfel de politici trebuie să pornească de la stimularea inovării (prin instrumente financiare și mecanisme fiscale, mai ales la nivelul IMM-urilor), a activităților de cercetare-dezvoltare ca instrumente de trecere la alte nivele de creștere, care vor transforma în final Republica Moldova într-o economie competitivă; 2) de a asigura resursele (a planifica multianual și aproba bugete anuale pentru întreg ciclul de inovare), în același timp asigurând o competiție reală pentru resursele alocate. Aceasta din urmă trebuie să fie bazată pe transparență deplină și orientarea produselor finite către nevoile pieței.

Deoarece statul este și proprietarul majorității instituțiilor de cercetare din domeniul tehnologic, acesta ar trebui să se asigure și acestora actualizarea capacităților manageriale, pentru a le crește abilitatea de a acționa în conformitate cu oportunitățile pieței.

Astfel, un sistem de inovare și transfer tehnologic funcțional va putea genera un proces de învățare atât pentru firmele inovative, cât și pentru entitățile de cercetare, contribuind la formarea unei piețe adecvate a cercetării și inovării, potențând în final competitivitatea economiei.

Referințe bibliografice

- Hotărârea Guvernului cu privire la Acordul de parteneriat între Guvern și Academia de Științe a Moldovei pentru anii 2009-2012: nr. 27 din 22.01.2009. In: Monitorul Oficial al Republicii Moldova. 2009, nr. 19-21, art. 79.
- Codul cu privire la știință și inovare al Republicii Moldova: nr. 259-XV din 15.07.2004. In: Monitorul Oficial al Republicii Moldova. 2004, nr. 125-129, art. 633.
- Legea privind parcurile științifico-tehnologice și incubatoarele de inovare: nr. 138 din 21.07.2007. In: Monitorul Oficial al Republicii Moldova. 2007, nr. 107-111, art. 476.
- Legea privind politica de stat pentru inovare și transfer tehnologic: nr. 289 din 10.07.2003. In: Monitorul Oficial al Republicii Moldova. 2003, nr. 170, art. 697.
- Hotărârea Guvernului cu privire la aprobarea Strategiei inovationale a Republicii Moldova pentru perioada 2013-2020 "Inovații pentru competitivitate": nr. 952 din 27.11.2013. In: Monitorul Oficial al Republicii Moldova. 2013, nr. 284-289, art. 1063.
- BUCATĂNSCHI, A. Perfectionarea mecanismelor de selectare și finanțare a proiectelor inovationale. In: Rolul inovațiilor pentru sporirea competitivității economiei naționale: conferința inovatională, 19-20 noiembrie 2013. Chișinău, 2013
- IANCU, Ș. Managementul inovării. 2010 [accesat 26 noiembrie 2013]. Disponibil: www.acad.ro/crifst/doc2010/ManInov.doc
- IANCU, Ș. Stimularea activității creative, procesul inovării și integrarea europeană. In: Studii și Comunicări. 2011, vol. IV, pp. 25-61.
- O'DOHERTY, D., ARNOLD, E. Understanding Innovation: The Need for a Systemic Approach. 2003 [accesat 26 noiembrie 2013]. Disponibil: <http://ipts.jrc.ec.europa.eu/home/report/english/articles/vol71/TEC3E716.htm>
- ACADEMIA DE ȘTIINȚE A MOLDOVEI. Raport privind activitatea Consiliului Suprem pentru Știință și Dezvoltare Tehnologică și rezultatele științifice principale obținute în sfera științei și inovării în anii 2007-2013. Chișinău [accesat 26 noiembrie 2013]. Disponibil: www.asm.md
- RÂNEA, C., FILIPOIU, I. a. *Bazele managementului inovării și transferului tehnologic*. București, 2012. 71 p.
- - 2012, 3, 163-180.
- Rețeaua de Transfer Tehnologic a Moldovei [accesat 23 mai 2014]. Disponibil: <http://www.rttm.md/ro/despre-rttm>

Recomandat spre publicare: 28.03.2014

PESCUITUL FLUVIAL RECREATIV ÎN UNIUNEA EUROPEAN

DANAIA BE IVU, drd., INCE

In the last century, the number of commercial fishermen decreased considerably and recreational fishing has become a major inland activity in the developed countries. Recreational fisheries in the European Union is an important activity with positive social, economic and environmental effects, and acting as stimulator of the river biodiversity conservation. This paper highlights the current status of inland recreational fisheries in the European Union.

Keywords: recreational fishing, river recreational fishing, fisherman, leisure

În ultimul secol, numărul de pescari comerciali a scăzut considerabil, iar pescuitul recreativ a devenit o activitate majoră în apele interioare ale țărilor dezvoltate. Pescuitul de agrement în Uniunea Europeană este o activitate importantă cu efecte pozitive la nivel social, economic și de mediu. Acest articol evidențiază starea actuală a pescuitului fluvial recreativ, în Uniunea Europeană.

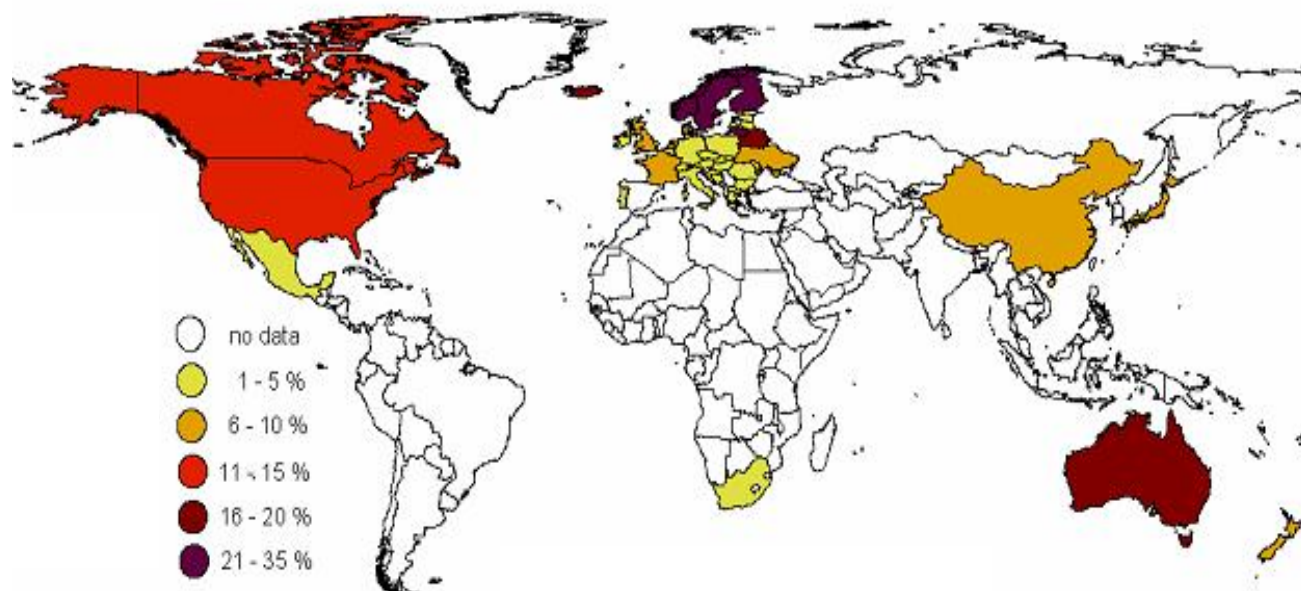
Cuvinte cheie: pescuit recreativ, pescuit recreativ fluvial, pescar, agrement

JEL Classification: Q22, Q26, Q5

Introducere: Inițial dezvoltându-se ca o formă de subsistență a europenilor timpurii, a evoluat într-o importantă activitate de consum cu aspecte atât comerciale, cât și recreative.

Pescuitul de agrement implică milioane de oameni la nivel global, generând miliarde de dolari în țările dezvoltate economic (ex: Europa Occidentală, Australia, Canada, Noua Zeelandă și SUA), și se conturează ca un factor social și economic în economiile în tranziție (de exemplu, Argentina, Brazilia, China, India, Thailanda), precum și unele țări în curs de dezvoltare (ex: Botswana) [6, p. 176]. În țările cu statistici fiabile, rata medie de participare la pescuitul recreativ a populației totale este de $10,6 \pm 6,1\%$. În acest sens se evidențiază zone precum America de Nord, Europa și Oceania, cu aproximativ 140 de milioane de pescari de agrement (v. Reprezentarea cartografică 1).

Reprezentare cartografică 1: Ponderea participării statelor la pescuitul recreativ.

Sursa: [1].

Pescuitul ca activitate umană de satisfacere a nevoilor de alimentație început să se practice pe râuri și apele interioare. Egiptenii antici prindeau pește din Nil pe care-l utilizau atât în alimentație, cât și ca mijloc de plat și recompensă. Au trecut zeci de ani, până când oamenii s-au aventurat și în apele mării.

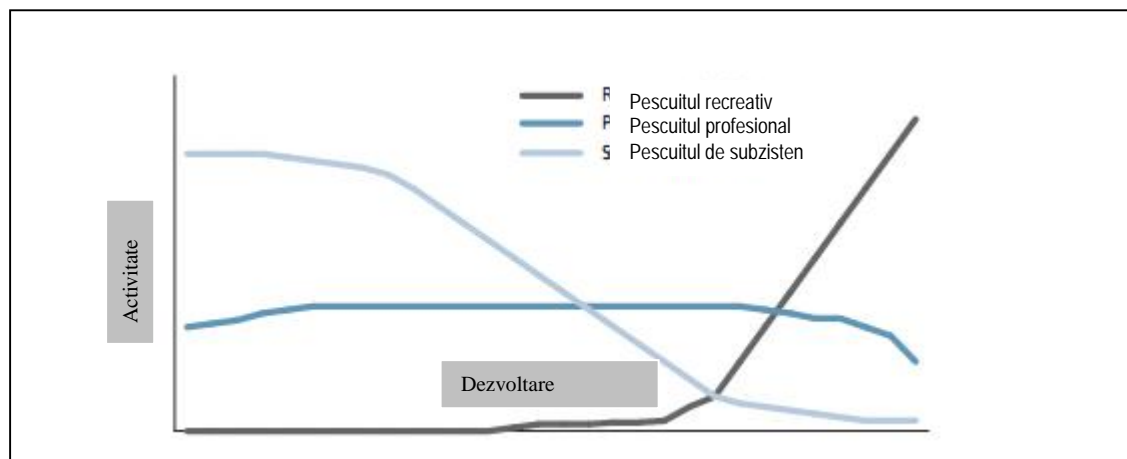

Fig. 1. Evoluția pescuitului fluvial

Sursa: [3, p. 191].

Cu timpul, importanța pescuitului pentru satisfacerea nevoilor de hrană s-a diminuat, fiind practicat din plin cere (Figura 1). Practicarea pescuitului recreativ ca activitate turistică de agrement provine din secolele XVI-XVII și a fost popularizată de lucrarea *The Compleat Angler, or Contemplative Man's Recreation* a lui Izaak Walton, publicată în 1653 [2, p. 165].

În prezent, pescuitul de agrement este practicat de un număr mare de oameni, de pe tot globul până la munte, fiind utilizatorul predominant sau chiar unic al resurselor piscicole din apele dulci din zonele dezvoltate.

Deconceptualizare: Potrivit articolului 33 al Regulamentului CE 1198/2006, al. 28-30, pescuitul reprezintă ansamblul activităților de extragere a peștelui din habitatele sale naturale, fiind în opoziție cu extragerea animalelor din mediile acvatice controlate cu intervenția umană (acvacultură). Tot articolul 33 al Regulamentului CE 1198/2006 deosebește pescuitul maritim de cel fluvial, în funcție de locul de operare.

Comisia Consultativă pentru Pescuitul Fluvial European (EIFAC), în 2008, în *Code of practice for recreational fisheries – Glossary*, distingând trei tipuri de pescuit pe apele interioare (pescuitul de subsistență, comercial și pescuitul recreativ, Tabelul 1), a definit pescuitul recreativ (angling) pe apele interioare ca pescuitul animalelor acvatice care nu constituie resursa primară a individului de satisfacere a nevoilor nutriționale și nu sunt comercializate pe piețele interne, negre sau pentru export (Tabelul 1).

Tabelul 1. Elementele definiției ale celor trei tipuri de pescuit fluvial

	Pescuitul fluvial		
	Pescuitul recreativ	Pescuitul de subsistență	Pescuitul comercial
Unitățile acvatice	Râuri, canale, pâraie	Râuri, canale, pâraie	Estuare, lagune, artere fluviale, râuri mari.
Proprietate asupra dreptului la pescuit	Public și privat	Public și privat	În special, privat
Ustensile și metode de pescuit	Undi și sfoară pentru pescuit	Undi, sfoară pentru pescuit, capcane și plase	Ustensile profesionale (sfoară de pescuit, capcane și plase)
Specii vizate	Specii de joacă și culinare	Specii culinare	Specii comerciale
Motivația principală	Agrement	Alimentație	Profit
	Pescuit pentru plăcere	Pescuit pentru alimentație	Pescuit pentru bani

Sursa: [3, p.6].

Pescuitul fluvial recreativ reprezintă prinderea animalelor acvatice din domeniul fluvial (ape curgătoare: râuri, canale, pâraie etc.) pentru agrement sau consum propriu, neconstituind, însă, resursa primară de alimentație.

Pescuitul de agrement se realizează prin mai multe metode precum pescuitul cu undea, pescuitul cu sfoara, pescuitul cu plase, pescuitul cu poturi, pescuitul cu sulia, pescuitul cu mâna și „pêche à pied”. Cea mai utilizată metodă de pescuit recreativ este pescuitul cu undea. De multe ori, în acest sens, sunt utilizate bărcile cu sau fără motor.

Starea actual a pescuitului fluvial recreativ în Uniunea European

Pescuitul este o activitate str veche atât în Europa, cât i în întreaga lume. Re eaua hidrografic bogat , nivelul de dezvoltare i industrializare ridicat în rile Uniunii Europene au favorizat practicarea pescuitului recreativ, cu preponderen în apele interioare.

Pescuit de agrement cu undi a este forma de pescuit cea mai bine documentat , în UE. A fost estimat c , în 2003, au existat aproximativ 25 de milioane de pescari de agrement din Europa. În 2006, a fost estimat c 8-10 milioane de persoane au pescuit în ape s rate, iar în ape dulci – mai mult de 20 de milioane [5].

Pescuitul recreativ fluvial este cel mai dezvoltat în Regatul Unit, Olanda, Finlanda, Fran a i Suedia (Tabelul 2).

Tabelul 2. Num rul de pescari de agrement în rile membre ale Uniunii Europene, 2003

Nr.	Stat	Num rul de pescari de agrement	Nr.	Stat	Num rul de pescari de agrement
1	Austria	300000	15	Lituania	170000
2	Belgia	*	16	Luxemburg	*
3	Bulgaria	180000	17	Malta	*
4	Cipru	*	18	Marea Britanie	4000000
5	Croa ia	38495	19	Olanda	1500000
6	Danemarca	616000	20	Polonia	600000
7	Estonia	50000	21	Portugalia	235000
8	Finlanda	1493000	22	Republica Ceha	330000
9	Fran a	1400000	23	Romania	200000
10	Germania	1500000	24	Slovacia	69000
11	Grecia	*	25	Slovenia	
12	Irlanda	200000	26	Spania	646000
13	Italia	900000	27	Suedia	1000000
14	Letonia	150000	28	Ungaria	324000

* Datele nu sunt disponibile

Sursa: Realizat de autor, datele [9; 11].

Belgia, Cipru, Luxembourg, Malta, Slovacia i Slovenia, pe apele interioare, se practic exclusiv pescuitul recreativ i / sau acvacultura [3].

Pescuitul de agrement în Uniunea European este o activitate important cu efecte pozitive la nivel social, economic i de mediu.

Potrivit studiului efectuat de Comisia European în leg tur cu implementarea fondurilor europene pentru pescuit, cel mai mare impact al pescuitului recreativ este exercitat asupra pescuitului fluvial comercial: în Uniunea European unui pescar profesional îi revine 900 de pescari de agrement [3, p. 67].

Impactul socio-economic al pescuitului fluvial de agrement este estimat prin cheltuielile efectuate de c tre pescarii amatori pentru această activitate precum cheltuielile pentru permisul de pescuit (Tabel 3), unelte, transport, cazare etc.

Tabelul 3. Date statistice privind emiterea i eliberarea permiselor de pescuit recreativ/sportiv în România

Anul	Total permise eliberate (buc.)	Permise eliberate gratuit (buc.)	Total încasări (lei)
2009	185.000	39.000	4.100.000
2010	179.530	59.029	4.500.000
2011	181.460	62.409	3.932.190
2012	181.445	64.464	3.392.570

Sursa: [8, p. 26].

În Franța, suma cheltuită de pescarii amatori ajunge la 200-250 euro, iar în Irlanda, la 350-400 euro [3, p.68].

În Spania, taxa pentru permisul de pescuit recreativ variază în funcție de diferite criterii (de exemplu: lungimea bărcii, vârsta pescarului). De exemplu, permisul de pescuit recreativ individual, valabil trei ani, costă zece euro, dar este gratuit pentru cei sub 18 ani și peste 65 de ani. Permisele de pescuit recreativ cu barca care nu depășește 6 metri costă 30 de euro și 55 euro, pentru bărci mai mari de 6 metri. Permisele colective pentru bărci charter costă 300 de euro pe an [10, p.26].

În 2006, s-a estimat că cheltuielile pentru echipamente, taxe, cazare și de curățenie s-au ridicat la 19 miliarde de euro în UE-27. Numărul total de pescari de agrement în Uniunea Europeană s-a extins, iar cheltuielile lor sunt susceptibile de a depăși aceste estimări aproximative.

European Fishing Tackle Trade Association (EFTTA) a estimat că peste 5 miliarde de euro au fost cheltuite pentru fabricarea și comercializarea uneltelor de pescuit, numai în Europa, aproximativ 52000 de locuri de muncă, în 3000 de companii beneficiind, în mod direct sau indirect, de aceste cheltuieli. EFTTA estimează că, în Europa, cca. 99.000 de locuri de muncă depind de industria de fabricare și comercializare a uneltelor de pescuit [12].

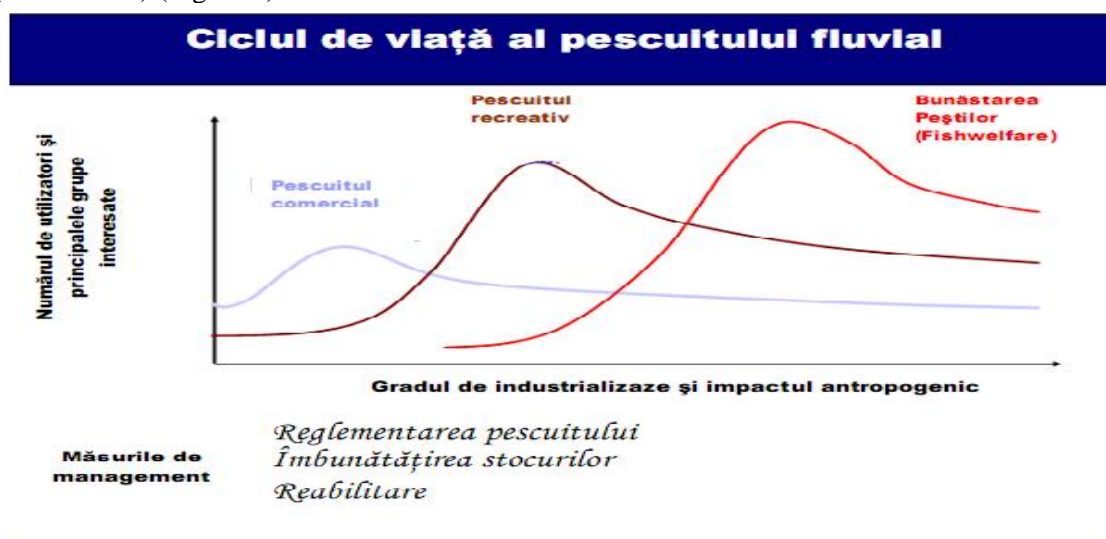
Majoritatea țărilor europene au instituit programe de licențiere a pescuitului recreativ în apele dulci și aproximativ jumătate din țăările costiere au introdus, de asemenea, sisteme de licențiere a pescuitului în apele sărate. Pescuitul în apele dulci, în special, este reglementat la scară largă în cele mai multe țări europene. Taxele de permis pentru pescuitul recreativ sunt folosite, în grade diferite, de agențiile guvernamentale de finanțare a activităților de management și conservare a habitatelor acvatice. Este notabil faptul că, în Croația, 40 % din veniturile provenite din vânzarea permiselor de pescuit sunt utilizate pentru finanțarea proiectelor de protecție marină sau alte obiective definite și aprobat de Minister [10, 26]. Cu toate acestea, unele dintre aceste taxe sunt, uneori, utilizate în alte scopuri la care pescarii de agrement, în general, obiectează.

Schemele de permise variază de la o țară la alta. În Olanda, Guvernul a delegat autoritatea de a vinde permise de pescuit recreativ în apele dulci Asociației Naționale a Pescuitului de Agrement. Astfel de sisteme oferă, fără îndoială, o mai mare stimulare a pescarilor de agrement pentru a cumpăra permise de care vor beneficia, în mod direct, asociațiile lor [11].

Pescuitul de agrement, gestionat în mod durabil, poate contribui la conservarea biodiversității, prosperitatea stilului de viață din mediul rural și a economiilor locale.

Odată cu creșterea numărului de pescari de agrement pe râuri, în Uniunea Europeană, acestea sensibilizează societatea către autoritățile privind sănătatea ecosistemelor fluviale, influențând, în unele cazuri, legislația națională în ceea ce privește conservarea apelor dulci.

Protecția ecosistemelor, habitatelor și speciilor fluviale este esențială pentru asigurarea unei dezvoltări durabile a pescuitului fluvial de agrement, în condițiile realităților ambientale. În acest ordine de idei, tendința generală a pescuitului de agrement în Uniunea Europeană este asigurarea bunăstării peștilor (Fishwelfare) (Figura 2).

Sursa: [1].

Concluzii i recomand ri. Pescuitul fluvial recreativ s-a dezvoltat în Uniunea European ca rezultat al nivelului ridicat de dezvoltare, dar i a sensibilit ii popula iei europene pentru natur i necesit ii de recreere în spa ii artizanale.

Pescuitul recreativ fluvial este o activitate turistic care poate ac iona ca stimulator al dezvolt rii durabile i al conserv rii biodiversit ii fluviale, de aceea este recomandabil pentru strategiile na ionale.

Referin e bibliografice

1. ARLINGHAUS, R. Recreational fisheries in the 21th century: Towards a Global Code of Practice [accesat 30 mai 2014]. Disponibil: ftp://ftp.fao.org/Fi/DOCUMENT/eifac/WGRecreatFish/2007/Presentation_Arlinghaus.pdf
2. ARLINGHAUS, R. et al. Benefits and Risks of Adopting the Global Code of Practice for Recreational Fisheries In: Fisheries. 2012, vol. 37, no. 4, pp. 165-172 [accesat 23 mai 2014]. Disponibil: <http://dx.doi.org/10.1080/03632415.2012.666473>
3. EUROPEAN COMISION. EU intervention in inland fisheries: report – final version [accesat 20 mai 2014]. Disponibil: ec.europa.eu/fisheries/documentation/studies/inland_fisheries_en.pdf
4. CONSILIUL UNIUNII EUROPENE. Fondul European pentru Pescuit: regulamentul nr. 1198 din 2006. 2006, 27 iulie [accesat 17 mai 2014]. Disponibil: <http://old.madr.ro/pages/fep/Regulamentul-1198-2006.pdf>
5. CARLETON, C. Recognising the economic contribution of angling to the rural and coastal economies of Europe, and identifying how ICT can substantially enhance that contribution: case study [accesat 26 martie 2014]. Disponibil: http://www.eaa-europe.org/fileadmin/templates/eaa/docs/Nautilus-paper_Jan2003_EN.PDF
6. FAO FISHERIES AND AQUACULTURE DEPARTMENT. The State of the World's Fisheries and Aquaculture. Rome, 2010 [accesat 27 martie 2014]. Disponibil: <http://www.fao.org/docrep/013/i1820e/i1820e.pdf>
7. LOBOREC, V., BRESKVAR, P. Sport in Slovenia tourism product. In: Quaestus multidisciplinary research journal. 2012, pp. 201-209 [accesat 29 mai 2013]. Disponibil: <http://www.quaestus.ro/wp-content/uploads/2012/03/loborec4.pdf>
8. MINISTERUL MEDIULUI I SCHIMB RILOR CLIMATICE, MINISTERUL AGRICULTURII I DEZVOLT RII RURALE. Strategia Na ional a sectorului pesc resc 2014-2020 [accesat 29 mai 2014]. Disponibil: <http://www.madr.ro/docs/fep/programare-2014-2020/Strategia-Nationala-a-Sectorului-Pescaresc-2014-2020-update-dec2013.pdf>
9. TREER, T. Croatia in world fisheries' trends [accesat 29 mai 2014]. Disponibil: http://hakinapok.haki.hu/tartalom/2009/090003_Tomislav_Treer.pdf
10. Management measures [accesat 26 octombrie 2013]. Disponibil: <ftp://ftp.fao.org/docrep/fao/010/a1500e/a1500e03.pdf>
11. European Anglers Alliance [accesat 29 mai 2014]. Disponibil: <http://www.eaa-europe.org>
12. KAPPEL, J. Promoting Natura 2000 & sustainable Wildlife Use. Brussels, 2009, 17-18 november [accesat 29 mai 2014]. Disponibil: <http://www.facenatura2000.net/conference%202009/2.10.Kappel.pdf>
13. Food and Agriculture Organization of the United Nations [accesat 20 mai 2014]. Disponibil: <http://www.fao.org/>

Recomandat spre publicare: 09.04.2014

FINAN E

**BAZELE CONCEPTUAL-METODICE ALE REGLEMENT RII
GUVERNAMENTALE A STABILIT II FACTORILOR INFLA IONI TI
ÎN ECONOMIILE DE TRANZI IE**

GHEORGHE ILIADI
dr. hab., profesor cercet tor,
consultant tiin ific, INCE

Economic theory and practice of countries with market economy developed a large variety of measures for influence the demand and supply in national economies with the purpose of its restriction or stimulation, in this way they regulate the stability of inflation. Current market changes in the Moldovan economy allow to rely only on intermediate objectives of regulation the inflation stability, because until now it is still noticeable the insufficiency of market maturity infrastructure. Therefore it is necessary to develop conceptual and methodological bases of government regulation of inflationary stability factors in transitional economies. The new conceptual approach consequently resulted in practical recommendations of monetarism to use monetary circulation and monetary-credit policy in the system of government regulation for the inflation stability.

Key words: *inflationary factors, conceptual foundations, anti-inflationary policy, government regulation*

Teoria i practica economic a rilor cu economia de pia a elaborat complexe diverse de m suri de influen a restrângerii sau stimul rii cererii i ofertei în economiile na ionale, în felul dat reglementând stabilitatea infla iei. Schimb rile actuale ale pie ei în economia Moldovei permit de a se baza doar pe obiectivele intermediare ale reglement rii a stabilit ii infla iei, deoarece pân când este sesizabil insuficien a maturit ii infrastructurii de pia . De aceasta, este necesar de elaborat bazele conceptual-metodice ale reglement rii guvernamentale a stabilit ii factorilor infla ioni ti în economiile de tranzi ie. Noua abordare conceptual în consecin a condus la recomand rile practice monetari tilor s utilizeze circula ia monetar i politic monetar-creditare în sistemul de reglementare de stat pentru stabilitatea infla iei.

Cuvinte cheie: *factori infla ioni ti, bazele conceptuale, politica antiinfla ionist ,reglementarea guvernamental .*

JEL Classification: E31, E 42, G18, P24

Introducere. Teoria i practica economic a rilor cu economia de pia a elaborat complexe diverse de m suri de influen a restrângerii sau stimul rii cererii i ofertei în economiile na ionale, în felul dat reglementând stabilitatea infla iei. În func ie de starea economic (stadiul ciclului de afaceri, nivelul infla iei, deficitul bugetar etc.) se aplic anumite concep ii regulatorii.

În acela i timp, orice concept se bazeaz pe set de dou niveluri de obiective- int : scopuri intermediare (dinamica ofertei de bani, raportul dintre cererea i oferta de capital, ratele dobânzilor etc.), precum i scopurile finale (tempourilor de cre tere a infla iei, a venitului na ional, ocuparea for ei de munc etc.).

Con inutul de baz . În economiile nou formate caracterul specific îl au reglement rile de stat a condi iilor infla ioniste aferente stadiul de dezvoltare tranzitoriu a acestora. În acest context este necesar de observat c schimb rile actuale a pie ei în economia Moldovei permit de a se baza doar pe obiectivele intermediare ale reglement rii a stabilit ii infla iei, deoarece pân când este sesizabil insuficien a maturit ii infrastructurii de pia , care se manifest prin lipsa num rului necesar de unit i ale structurii institu ionale.

Este cunoscut faptul, c conform naturii tranzac iilor bursiere încheiate, practica mondial diferen iaz un num r mare de tipuri diferit a tranzac iilor bursiere. De exemplu, bursa bunurilor reale caracteristic etapei ini iale de tranzac ionare a schimbului i caracteristicile ei distinctive sunt considerate: reînnoirea periodic a comer ului, dedicarea comer ului unui anumit loc i subordonarea normelor stabilite, comer ului cu m rfuri en-gros, omogene, pentru compararea calit ii acestora. Bursa marfar , de obicei, ia form de m rfuri en-gros de importan local , pie e care au o concentra ie sc zut de produc ie, distribu ie

și consum, prin urmare, înființat în Republica Moldova, în încercare protejării intereselor naționale ale exportului de mărfuri care sunt extrem de importante pentru această un tip de instituții financiare, care deservește bursa futures. Deseori acestea sunt plasate în zone cu cea mai mare concentrare de resurse financiare, și anume în cele mai importante centre financiare. Fără creditarea bancară, nu este îndeajuns de o masă substanțială a fondurilor libere pentru tranzacționare futures din acest motiv în economia națională aceasta nu se utilizează.

Transformarea bursei din piața mărfurilor în piața drepturilor asupra mărfurilor, din piața mărfurilor reale în piața capitalului financiar – acesta este o parte indispensabilă procesului fortificării capitalului financiar. Totodată, bursa futures ca institut financiar poate completa și ieftini creditarea bancară a întreprinderilor la treapta realizării și vânzării ulterioare.

În economia națională un rol important ar putea avea tranzacții bursiere cu opțiuni, care se folosesc pentru întărirea asigurării participanților la tranzacțiile bursiere, deoarece oferă posibilitatea cumpărării și vânzării opțiunilor de a limita posibilitatea pierderilor la încheierea tranzacțiilor bursiere. Un rol la fel de important în sistemul financiar îl ocupă de asemenea și bursa hârtiilor de valoare, care în esență sa, în rând cu toate celelalte tipuri de burse în Republica Moldova, este doar la începuturile sale.

În cele din urmă, comunitatea de afaceri ar putea participa mai activ în cadrul burselor internaționale, care deservește piața bursieră și a mărfurilor specifice. Sunt câteva particularități specifice a burselor internaționale și anume asigurarea liberei tranzacționări a profitului primit în rezultatul operațiilor bursiere, de asemenea și încheierea tranzacțiilor speculative (de arbitraj), care dau posibilitatea, respectând regimul monetar, marfă și regimului fiscal de a facilita o circulație monetară mai eficientă.

În felul dat, bursele, fiind instituții financiare specifice, care deservește necesitățile piețelor de capital, valutare și a mărfurilor, prezintă în sine un fel de piață pentru mărfurile asupra mărfurilor corespunzătoare și au un impact substanțial asupra coturilor bursiere, asupra prețurilor de facto a tranzacțiilor concrete cu marfa reală (prin hedging), asupra competitivității firmelor și în cele din urmă asupra stării sistemului monetar național și mai presus de toate, asupra stabilității inflaționiste a acesteia.

Cu toate acestea, după cum se vede elaborările analitice reflectă, cu regret, un decalaj grav în dezvoltarea acestui segment important a infrastructurii financiare republicii. Mai mult decât atât, situația se complică din cauza imperfecțiilor legislative, problemelor legate de aplicarea legii, de o concurență insuficientă în cadrul mediului de afaceri. De aceea, în alegerea preferințelor între obiectivele intermediare și finale ale reglării stabilității inflaționiste în cadrul economiei naționale, accentul trebuie să fie făcut asupra analizei stării circulației monetare. Pe baza criteriului deplinății, ritmicității și echilibrării mijloacelor bănești, și de la autenticitatea diagnozei acestora (similar cu fluxul vaselor sangvine) depinde eficacitatea realizării obiectivelor stabilite.

Determinate în mod obiectiv, a stării reale economiilor în tranziție fiind pe calea formării sale, cu toate problemele și deficiențele reformării organizațional-structurale, a reglementărilor legale, economice și problemelor socio-politice, subînțelege în numărul priorităților mersurilor primordiale și de urgență majoră elaborarea concepțiilor și a noilor abordări metodologice reglementării statale a stabilității inflației.

În teoria economică, diferența concepțiilor reglementatorii este determinată de prioritățile primordiale finale și intermediare. Problemele macroeconomice generale a reglementării guvernamentale în rile dezvoltate deseori, după cum este bine cunoscut, se formează la fel în limitele diferitor concepții de atingere a scopurilor finale. În cadrul acestor probleme se referă: diminuarea devierilor producției și ocupării forței de muncă, majorarea temporară de creștere a venitului național, optimizarea echilibrului de plată. Rezolvarea problemelor de acest fel în condițiile unei economii echilibrate și stabile asigură creșterea durabilă a acesteia în majoritatea rilor dezvoltate.

Se consideră această cale în cazul Republicii Moldova nu poate fi aplicată, la fel ca și pentru altele și cu economia în tranziție, deoarece determinarea cilor atingerii scopurilor stabilite, în primul rând, stabilizarea prețurilor, la primul nivel a reformării economiei, trebuie să devină baza pentru oricare variantă a strategiei dezvoltării. Bazându-ne pe tratarea dialectică despre influența reciprocă a două categorii filosofice – conținutul și forma, este bine cunoscut, că dacă sub conținut se analizează circulația monetară ca o funcție, iar sub formă – sistemul financiar, atunci din cauza influenței dialectice care apare între acestea, schimbările în politicile monetare (monetar-creditar) și fiscal (bugetar-impozitar) vor determina schimbările în toată sistemul financiar. După aceea din motivul substituirii reciproce, sistemul financiar perfecționat influențează asupra perfecționării în instrumentele activității monetare și fiscale, asigurând stabilizarea inflației la nivelul macro a economiei naționale.

În rezultatul atingerii scopurilor intermediare a politicilor monetar-creditară și bugetar-fiscale

contribuie la schimbarea factorilor financiari (monetari), care activ influen eaz asupra sectorului de produc ie în direc ia stabilit de obiective finale.

În a a fel, scopurile intermediare se manifest ca orient ri a regl rii sistemului financiar, iar obiectivele finale determin impactul acestora asupra sferei de produc ie. Aceast dependen i rela ia reciproc este predeterminat , deoarece dintre sectorul monetar i sectorul de produc ie exist rela ia dialectic de influen reciproc : schimb rile în producere determin schimb rile în sectorul monetar, i, la rândul s u, schimb rile în cadrul sectorul monetar au un impact reciproc asupra sectorului de produc ie.

Totodat , este nevoie de luat în considerare, c **stadiul ini ial a stabiliz rii la nivelul macroeconomic a economiei na ionale este generat de scopurile intermediare, doar dup rezolvarea c rora, atingerea obiectivului final, cu alte cuvinte influen a politicilor monetar-creditare i bugetar-fiscale create asupra sectorului de producere, poate fi realizat în rezultat efectiv.**

Se consider , c **rezolvarea a problemelor asem n toare asigur dezvoltarea durabil a economiei na ionale fiec rei ri care se afl în situa ia de tranzi ie. Nu este o excep ie i ara noastr , pentru care determinarea c ilor atingerii scopurilor fixate i, în primul rând, stabilizarea infla iei (ordonarea politicii tarifare) trebuie s devin baza a oric rei programe (variante) de ie ire din criz .**

Totodat , este nevoie de luat în considerare, c cercet rile analitice problemelor macroeconomice a reglement rii guvernamentale economiilor în tranzi ie, arat c pot fi neîn elegeri l untrice. În a a fel stabilizarea a pre urilor în cadrul programelor antiinfla ioniste are ca efect, de regul , încetinirea ritmului de cre tere veniturului na ional, cre terea ratei de omaj i altele. De aceea, **evenimente elaborate a regl rii economice necesit o unire motivat a acestora într-un complex, în acela i timp a m surilor luate de guvern, luate cu scopul, adeseori pentru atingerea scopurilor contradictorii.** Aceasta predetermin necesitatea ducerii eviden ei i respect rii stricte i tiin ific argumentate a metodelor i mijloace echilibr rii dinamice a influen ei corectatoare, îndreptate spre neutralizarea urm rilor negative i îndreptate spre atingere i sus inere, înainte de toate, intereselor na ionale, ale intereselor înguste departamentale, corporative i individuali.

Dup cum se observ , **programele reglement rii guvernamentale în cadrul economiei în tranzi ie, trebuie s se bazeze pe concepte teoretice specifice, s ia în considerare situa ia macroeconomic real a etapei de tranzi ie a economiei na ionale i priorit ile în cadrul sistemii de obiective primordiale politicilor monetar-creditare bugetar-fiscale (scopurile tranzitorii ale reglement rii guvernamentale).** Experien a dobândit în decursul a mai multor ani legat de guvernarea în condi iile reproducerii capitaliste i direc iile de baz a gândirii economice de vest, care determin natura rela iilor de cauz -efect în procesele economice, la diferite etape de dezvoltare a economiei de pia în mod diferit efectueaz îns rcinarea politicilor monetare i fiscale. Acest cadru conceptual de reglementare statal s-a schimbat i s-a dezvoltat sub influen a problemelor reale de reproducere i rolului guvernului în sistemele economice, în diferite stadii de îmbun t irea acestora, etc.

Astfel, **sintetizând adoptarea politicii de m suri anti-infla ioniste dezvoltate rile occidentale, putem concluziona c programul reglement rii de stat în economiile în tranzi ie, ar trebui în primul rând, s se bazeze pe recomand rile anumitor teorii (concepte) i, în al doilea rând, din specificul situa iei economice actuale.**

Cadrul conceptual al reglement rii de stat în rile cu o economie de pia s-a schimbat, i s-a dezvoltat sub influen a problemelor reale ale produc iei capitaliste, rolul guvernului în sistemele economice, luând în considerare experien a de management etc. Totodat , au fost tratate în sensuri diferite locul politicii monetar-creditare în teoria reglement rii guvernamentale i priorit ile în sistemul de obiective ale acestei politici (obiectivele intermediare reglement rii de stat).

În acest sens, **exist dou domenii principale ale gândirii economice occidentale, în diferite moduri, la diferite etape ale ciclului economic, care determin natura rela iei cauzei - efect în vigoare în procesele economice, i ca urmare, în mod diferit realizând punerea problemelor politicii monetar-creditare. Este important de a distinge abord rile la alegerea obiectivelor intermediare, i la prioritizarea obiectivelor finale ale regulamentare.**

Dup cum se tie, cadru principal conceptual al politicii economice în economiile de pia a fost doctrina keynesian . Bazându-se pe analizei de dezvoltare ciclic a economiei capitaliste i natura distructiv a crizei economice generale, J. Keynes ca premisa ini ial al concep iei sale a folosit ipoteza instabilit ii interne (instabilitatea) a economiei de pia . Aceast instabilitate este generat , în opinia sa, de insuficien a cererii asupra resurselor care rezult ca urmare a ocup rii ne depline a for ei de munc i folosirii pasive a factorilor de produc ie.

De aceea, principalul obiectiv al politicii macroeconomice este ocuparea deplină a forței de muncă, care poate fi atinsă doar cu ajutorul influenței guvernamentale, prin intermediul stimulării continue a cererii efective. Cererea de investiții, în această concepție, este decisivă, deoarece anume aceasta, spre deosebire de cea a consumatorilor, oferă câștiguri de capital, și astfel, afectează în mod direct dinamica veniturii naționale. Pe această bază, adepții doctrinei keynesiene au presupus că dinamica cererii de investiții (sau ca investiția a cererii realizată) reprezintă o cauză majoră de dezvoltare ciclică.

Însă, la rândul său, dinamica cererii de investiții depinde de nivelul ratelor dobânzilor, care, pe de o parte, servește ca contor (în proporție inversă) rata de rentabilitate a investițiilor realizate în trecut, iar pe de altă parte, sunt un indicator pentru extinderea posibilității cererii de investiții în prezent. De aceea, **pe baza acestei abordări conceptuale, scopul politicii monetare ar trebui să fie susținut și predeterminat de dinamica și nivelul ratelor dobânzilor.**

Schema de reglementare, constând din indicatori interconectați predeterminați subordonați în mod clar la nivel macroeconomic: masa monetară - rata dobânzii - investiții - venitul național, prin urmare, în mod eficient exploatate în mediu concurențial (slab monopolizate sau non-monopolizate) a piețelor. Stimularea cererii de consum a contribuit la majorarea ratei de creștere a veniturii naționale, îmbunătățirea securității sociale a populației din cauza unor venituri mai mari și realizării diverselor programe sociale finanțate de la buget.

Însă creșterea bruscă a proceselor de monopolizare a piețelor, a blocat acțiunea mecanismului prețului de echilibru și a dus la creșterea rapidă a unei noi calități a inflației (costurile inflației) și a nivelului ridicat al omajului în 70 de ani, nu au putut fi explicate doar în conceptul keynesist.

Modificările obiective au avut loc în monopolizarea piețelor și au consecințe socio-economice serioase în urma globalizării, apariția pieței europene a statelor mici cu economii naționale în tranziție a făcut necesară actualizarea a priorităților reglementării macroeconomice și mai ales fundamentele teoretice ale politicii monetar-credite. Acestui lucru, de asemenea, a contribuit creșterea cererii și creșterea rapidă pe piețele internaționale volumului de capital împrumutat, inclusiv pe piața eurovalutară, intensificarea propagării volumului de capital asociate cu activitățile de CTN și etc.

Cu toate acestea, **principalul motiv pentru schimbarea priorităților de management la nivel macroeconomic și trecerea de la conceptul keynesian la abordările metodologice ale noului concept monetarist a servit izbucnirea focarului inflaționist la începutul anilor 70 și 90, ca urmare a faptului că deja am menționat monopolizarea și influența factorilor de natură structurală.** În locul lor în procesul economic factorii financiari ceea ce este predeterminat de noua bază teoretică a tranziției de la stimularea creșterii economice la o predominantă de măsuri anti-inflaționiste. Noua abordare conceptuală în consecință a condus la recomandările practice monetare să utilizeze circulația monetară și politică monetar-credite în sistemul de reglementare de stat pentru stabilitatea inflației.

Monetariștii în construcțiile lor teoretice se bazează pe faptul că economia capitalismului pe plan intern este stabilă, capabilă de auto-reglementare și auto-reglare. În acest caz, o condiție necesară pentru manifestarea unor mecanisme de autoreglementare este stabilitatea circulației monetare și a prețurilor. Potrivit cu aceasta, impactul asupra domeniului finanțelor prin metode de politică monetar-creditară ar trebui să predetermine principalele sarcini ale reglementărilor guvernamentale. **Obiectul acestor acțiuni de reglementare, în conformitate cu trecerea de la conceptul monetar, sunt factorii de stimulare a ofertei de resurse. E antioane reprezentativă a macroindicatorilor dezvoltare economiilor în tranziție sugerează că impactul asupra dinamicii cererii (investiții), prin modificările ratelor dobânzilor, conform propunerii de către keynesieni duce doar la distrugerea unor mecanisme de autoreglementare în economie.**

Potrivit conceptului lui M. Friedman, **cererea, măsurată prin nivelul ratelor dobânzii, este o constantă în indicatorii macroeconomici și în evoluția sistemului economic se manifestă prin inerție și schimbări numai sub influența pe termen lung a factorilor structurali.** Cu toate acestea, trebuie remarcat că stabilitatea cererii este exprimată de o componentă sedentară reală a ratei dobânzii, schimbare operațională a creșterii este cauzată de componenta lor inflaționistă. Acesta este motivul pentru schimbarea substanțială a ratelor dobânzilor în funcție de așteptările inflaționiste pierzând efectul stimulat asupra dinamicii investițiilor. În astfel de circumstanțe, orice acțiuni pe termen scurt ale statului pentru a stimula creșterea, în conformitate cu conceptul monetarilor contribuie la un nou focar de inflație.

Bazat pe această motivație, Milton Friedman și adepții săi **sugerează respingerea impactului asupra cererii ca o metodă de reglare contra-ciclică.** Argumentul de bază este necesar să se elimine motive care conduc la bruște fluctuațiile temporare de creștere a masei monetare și pierderea de stabilitate a

sistemului economic. În schimb, ei recomand ca obiectiv principal i pe termen lung politicii monetar-creditare monetare, i anume oferta, deoarece orice schimbare în oferta de bani în raport cu cererea determin reac ii ciclice în economie.

Rezult faptul c principalul factor în men inerea dezvolt rii economice durabile este, ceea ce determin , la rândul s u, obiectiv al politicii monetar-creditare în reglementarea cre terii (targitare, modelare etc.), optimizarea, care este fundamental pentru stabilizarea pre urilor. Acest lucru contribuie la includerea pre urilor de echilibru, ce reglementeaz preferin ele mediului de afaceri în domeniile de investi ii, în func ie de rentabilitatea activelor. În plus, influen ând preferin ele investitorilor prin schimbarea în rate de rentabilitate, statul atinge nu doar stabilitatea infla iei, dar i alte obiective macroeconomice ale dezvolt rii economice.

Strategia de comportamentul investitorilor depinde puternic de tempourilor de cre tere a pre urilor infla ioniste, care formeaz anticipa iile infla ioniste. Acest lucru se datoreaz în mare parte faptului c elementul principal în ierarhia preferin elor devine asigurarea împotriva pierderilor posibile infla ioniste. Cu toate acestea, **ac iunile întreprinse în mediul de afaceri, în scopul de a compensa pierderile din infla ie doar agraveaz situa ia, i sunt, la rândul s u, cauza a infla iei în viitor.** Mai mult decât atât **ac iunile pentru compensarea pierderilor cauzate de infla ie viitoare denatureaz mecanismul de stabilire a pre urilor i au un impact negativ asupra eficien ei influen ei statului asupra proceselor economice.** De aceea, lupta împotriva a tept rilor infla ioniste i cre tere a masei monetare, sunt obiectivele principale ale politicii monetar-creditare.

Analiza comparativ a celor mai renumite a conceptelor reglement rii de stat (keynesian i monetarist), prezentate mai sus, din punctul de vedere al problemei politicii antiinfla ioniste, arat , la prima vedere, faptul c abord rile aparent opuse la alegerea obiectului reglement rii - cererea efectiv sau furnizarea de resurse - se cerceteaz un singur set de obiecte - pia a într-o combina ie inseparabil a cererii i ofertei. Acest lucru este firesc pentru c , stimulând oferta, stimul m astfel cererea.

Astfel, ambele teorii din diferite perspective cerceteaz o singur problem – pie elor de echilibru, în final, problema dezvolt rii echilibrate a economiei na ionale în ansamblu. Aceste activit i în cadrul "cererii economice", în ceea ce prive te impactul lor asupra stabilit ii infla iei, pot fi împ r ite în dou grupe – m surile restrictive i m surile expansioniste. La m surile expansioniste se refer , în esen , expansiunea creditului a b ncii centrale, precum i a ob inut o r spândire destul de avansat în practic a func iilor statelor vestice i garantul tranzac iilor de creditare. Expansiunea creditului bancar (politica de "banilor ieftini") are un efect de sc dere asupra sistemului de rate ale dobânzii a b ncilor comerciale, facilitând astfel procesul de cre tere a resurselor, de exemplu, stimularea investi iilor.

Cu toate acestea, **efectul stimulatv al expansiunii creditului pe niveluri (de fapt, acesta este un factor negativ, generând continuu infla ia), alte activit i ale statului.** În special, putem remarca politica taxelor înalte percepute pe o scar progresiv , na ionalizarea diferitele sectoare ale economiei, cre terea cheltuielilor bugetare, utilizarea pe scar larg a m surilor protec ioniste, etc. Prin aceste m suri, **guvernul fie deplaseaz în mod direct pe investitori priva i i pe cei colectivi de pe pie e, contribuind astfel la consolidarea procesului de monopolizare a economiei, la cre terea ratei infla iei sau reduce stimulentele pentru economisire i a economiilor.**

În acela i timp, trebuie men ionat în condi iile unei politici eficiente antitrust de dezvoltarea la scara a concuren ei tempourilor sc zute a infla iei, complexul specificat de m suri are un efect stimulator asupra întregii economii. Astfel spore te rata de cre tere a venitului na ional, rata omajului scade, se intensific utilizare de capitalului fix i a celui circulant, etc. Acest lucru a fost dovedit prin utilizarea suficient de lung în practic a acestui set de m suri de c tre rile occidentale. Recomand rile în cadrul "ofertei economice", în general, au un efect stimulator asupra flexibilit ii investi iilor comparativ cu modelul keynesian.

Trebuie men ionat faptul c **în condi iile impactului statului aceasta poate fi direct sau indirect . Drept stimulent direct pentru a investi este, de exemplu, reducerea ratei de impozitare, reducerea progresiei de impozitare. Efectul indirect de stimulare poate fi, în opinia noastr , o m sur precum echilibrarea bugetului. Acest lucru duce la o reducere a ritmului de cre tere a infla iei, reducerea a tept rilor infla ioniste i, prin urmare, la sporirea investi iilor.** Astfel prin urmare recomand rile "recomand rilor a economiei" se bazeaz pe utilizarea unor astfel de instrumente eficiente ca financiar-fiscale. Aceste recomand ri au obiective multiple, gam larg de ac iuni.

În ceea ce prive te îmbun t irea stimul rii capitalului de investi ii (bunuri de capital), în cadrul "ofertei economice" se poate de a eviden ia un complex întreg de m suri care vizeaz consolidarea

producătorilor competitivi (vânzători). Acest lucru, mai presus de toate, de reprivatizare, de reducerea sau înghețarea, la un anumit nivel al cheltuielilor bugetare, eliminarea măsurilor protecționiste, liberalizarea legilor financiare și de credit, etc. Cu alte cuvinte, mai mult decât întreg pachet de măsuri este cerut de tranziție, supuse procesului de reformare a setului întreg de instrumente a relațiilor de piață.

Cu toate acestea, este nevoie de recunoscut că mecanismele de autoreglare ale economiei de piață pot funcționa în mod eficient doar în cazul în care un astfel de sistem în sine află în echilibru a "stabilizatorilor automați", adică sistemului echilibrat de acțiuni control ale statului, accelerează sau încetinesc decurgerea a proceselor economice. Mai mult decât atât, **așa cum arată teoria și practica a reglementării de stat din rile occidentale, echilibrarea complexului măsurilor de reglementare ar trebui să se bazeze pe prioritatea orientării pe termen lung, în comparativ cu obiectivele pe termen scurt.** În special, în condiții moderne, una dintre cele mai importante obiective este de a realiza pe termen lung, stabilitatea preurilor, și anume aducerea inflației la nu mai mult de 3-5% pe an.

În afară de recomandările monetariste și keynesiene în prezent în practica de reglementare de stat sunt utilizate alte propuneri a recomandărilor economice formulate în cadrul diferitelor teorii economice. Astfel, în rile în curs de dezvoltare, cu o inflație ridicată sunt utilizate pe scară largă recomandările adeptilor teoriei de structuralizare (susținători ai numitei teorii a inflației structurale). Structuraliștii cercetează inflația ca pe un proces dinamic cauzat de dezechilibre între industrii și sectoare ale economiei, de inelasticitatea ofertei în raport cu cererea, preuri inflexibile etc. Principalul motiv de accelerare a inflației, în opinia lor, sunt dezechilibrele din structura cererii și, în special a cererii de investiții în industrie, energetic și alte industrii cu rate scăzute de rentabilitate și, ca regulă, lungă durată a recuperării investiției. Aceasta conduce la încetinirea creșterii cifrei de afaceri a investițiilor, însoțită de o creștere a disproporțiilor în sfera de producție și de schimb. Pentru a depăși aceste fenomene structuraliștii recomandă folosirea unei combinații de restricții a reglementării monetare și restructurării economiei.

Mediul de piață depinde de mai mulți factori, printre care cel mai important loc din punctul nostru de vedere, îl are rata creșterii a inflației, care este indicator al nivelului echilibrului economiei. În funcție de rata inflației, omajului, rata de creștere a venitului național pot fi folosite o sistem anumit a reglementărilor guvernamentale, inclusiv metodele diferite a politicii monetar-creditare și impozitare-fiscale. Astfel, atestăm, că **teoretic și practic valoarea sistemelor de reglementări guvernamentale, aprobate în țări cu economie de piață este incontestabil. Acesta nu este pus la îndoială nici de economiștii analiza intens experiența occidentală în numeroase publicații recente, nici autoritățile legislative și executive, la diferite niveluri, pe scară largă puse în practică gestionării anumitor elemente ale reglementării pieței.**

Referințe bibliografice

1. : , 2000. ISBN 9785020083424.
2. BUCHANAN, J.M. *The Limits of Liberty: Between Anarchy and Leviathan*. Indianapolis: University of Chicago Press, 1977.
3. GÂRLĂ, E. Probleme de optimizare de dimensiuni mari. In: Competitivitatea și inovarea în economia cunoașterii: conferința științifică internațională, 25-26 septembrie, 2009. Chișinău, 2009, vol. 1, pp. 90-93.
4. ILIADI, Gh., ROTARU, A., GÂRLĂ, E., DODON, S. Întărirea inflației - direcția prioritară a asigurării stabilității ca premisă a reglementării financiare și creșterii economice: articol științific de sinteză. In: *Economie și Sociologie*. Ediție suplimentară. 2013, nr. 1. ISSN 1857-41430.
5. ILIADI, Gh., ROTARU, A., GÂRLĂ, E., DODON, S. Modelarea proceselor inflaționiste: articol de sinteză. In: *Economie și Sociologie*. Ediție suplimentară. 2013, nr. 4, pp. 4-58. ISSN 1857-41430.
6. ILIADI, Gh., DODON, S. Evoluția strategiilor alternative ale politicii monetar-creditare orientate spre stabilizarea inflației. In: *Analele Institutului de Economie, Finanțe și Statistică*. Ediția a III-a. Chișinău, 2013, pp. 31-35. ISSN 1857-3630.
7. ILIADI, Gh. Evoluția teoriei macroeconomice și aspecte prioritare a paradigmei economice la etapa emergentă. In: *Economic Growth in Conditions of Internationalization: international scientific conference*, 18-19 october 2013. Eight edition. Institute National Institute of Economic Researches. Chișinău: NIER, 2013, pp. 16-21. ISBN 987-9975-4185-0-8.
8. GÂRLĂ, E. Inflația și factorii ei de impact. In: *Modernism and Progress in Arts and Sciences: proceedings of the 37 Annual ARA Congress*, june 04-09 2013. Chișinău: Central Publishing House, 2013, pp. 331-333.

Recomandat spre publicare: 06.03.2014

EVOLU IA I PROBLEMELE ACTUALE ALE ETICII BANCARE

IVAN LUCHIAN

Conferen iar universitar, doctor,
Institutul Interna ional de Management IMI-NOVA

Banks have an important role in the functioning of the economy and financial market and must conform in their behavior to moral norms set by society, i.e. certain ethical norms. Banking ethic is a system of rules and standards of conduct for banking institutions and its staff. At present there are several conceptions of banking ethics: general ethics, regulated ethics and ethical bank. The most common practice is to regulate internal and external relations of banks and bank workers with ethical codes. This article is intended to reflect main tendencies and problems of banking ethics at international level and the experience of Republic of Moldova in this field.

Keywords: bank, ethical behavior.

B ncile au un rol important pentru func ionarea economiei i a pie ei financiare i comportamentul lor trebuie s se conformeze normelor morale ale societ ii, adic anumitor norme etice. Etica bancar este un sistem de reguli i standarde de comportament pentru institu iile bancare i personalul lor. În prezent exist câteva concep ii ale eticii bancare: etica general , etica reglementat i de banc etic . Practica cea mai r spândit const în reglementarea rela iilor interne i externe ale b ncilor i ale lucr torilor bancari de c tre codurile de etic . Acest articol inten ioneaz s reflecte principalele tendin e i probleme ale eticii bancare la nivel interna ional i experien a Republicii Moldova în acest domeniu.

Cuvinte-cheie: banca, comportament etic.

JEL Classification: G21, G29, D03, D21, D22

Introducere. În sens general, *etica bancar* reprezint un sistem de reguli i norme de conduit destinate institu iei bancare i personalului ei.

Cu alte cuvinte, *etica bancar* este o form particular a eticii economice, reprezint ansamblul de reguli i norme morale care vizeaz conduita a lucr torilor bancari în activitatea bancar (business-ul bancar), atât la nivel individual, cât i la nivel colectiv.

Con inutul de baz . În func ie de domeniul de aplicare, pot fi eviden iate dou forme ale eticii bancare: intern i extern [3].

Etica bancar intern con ine normele de comportament ale administratorilor cu proprietarii b ncilor i lucr torii bancari, precum i colaboratorii b ncilor între ei. Acest tip de etic este destinat cre rii climatului psihologic favorabil i cultivarea spiritului de colaborare în cadrul b ncilor, evitarea i solu ionarea conflictelor interne, precum i preîntâmpinarea fraudelor bancare interne.

Etica bancar extern reglementeaz comportamentul administratorilor i lucr torilor bancari cu reprezentan ii mediului de afaceri al b ncii. Este menit cre rii unei imagini pozitive ale institu iilor bancare, încurajarea colabor rii, evitarea i solu ionarea conflictelor externe ale b ncilor.

B ncile moderne sunt motivate de a avea o conduit etic , reie ind din urm toarele considerente:

- Comportamentul etic poate deveni un avantaj competitiv, care poate ajuta banca s - i extind baza de clienți și creșterea veniturilor.
- Reputația i imaginea pozitiv a b ncii, de asemenea, atrag clienții etic conștien i.
- B ncile bine-cunoscute pentru conduita etic pot avea posibilitatea de a atrage și p stra angajații califica i și cinsti i, ceea ce optimizează managementul resurselor umane, iar gestiunea intern se poate îmbun t și eficiența operațional , respectiv, poate crește.
- Reputația pozitiv a b ncii poate facilita obținerea capitalului suplimentar într-un mod rentabil, precum și oportun.

Odat cu desf urarea transform rilor în domeniul viziunilor filozofice, metamorfozelor de ordin social, economic i financiar la nivel global, *etica bancar* a devenit una din no iunile tratate în modul cel mai divers.

Pe parcursul dezvolt rii activit ii bancare au fost elaborate trei concep ii generale ale eticii bancare:

- Concepția eticii generale;
- Concepția eticii bancare profesionale;
- Concepția bncii etice.

Prima concepție este legată de promovarea ideii de bază, precum că în activitatea bancară nu pot exista standarde morale, altele decât cele generale acceptate de societate. Aceasta este cea mai veche concepție a eticii bancare, care, mai curând, poate fi numită *etica activității bancare* și unele norme de bază, de exemplu, sunt legate de formarea relațiilor cu clienții și s-au format încă din antichitate.

În unele țări, în mod tradițional, orice activitate, inclusiv cea bancară, este influențată de religia dominantă.

De aici provine, de exemplu, conceptul de *activitate bancară islamică*, care afirmă că activitatea bancară trebuie să fie în concordanță cu principiile Sharia și insistă asupra aplicării lor în practică prin dezvoltarea economiei islamice [5].

Ca atare, un termen mai corect pentru activitatea bancară islamică este de *finanțare conform Sharia*, care interzice acceptarea a dobânzii sau a comisioanelor specifice pentru împrumuturi de bani (cunoscut sub numele de Riba, sau cânt). Adică, în viziunea acestei concepții, banca nu trebuie să fie un simplu comerț, care tinde să-și obțină profiturile cu orice preț, ci un partener în viața cotidiană și afacerile clientului, participând în ele cu finanțare sașă, ca orice participant în afacere, în cazul succesului, banca are dreptul de a obține remunerarea echitabilă [12].

Însă o astfel de concepție, într-o anumită măsură împiedică dezvoltarea activității bancare, deoarece de rând cu interdicția finanțării afacerilor legate de producția (furnizarea) bunurilor sau prestarea serviciilor considerate contrare principiilor islamice (de exemplu, producția carni de porc, alcoolului, produselor din tutun, organizarea jocurilor de noroc și a loteriilor ș.a.), este principial exclusă practicarea tranzacțiilor la termen și a oricărui formă ale operațiunilor speculative [11].

Biserica creștină ortodoxă examinează activitatea bancară ca orice altă formă de activitate antreprenorială și o acceptă, dacă în cadrul desfășurării ei nu se încalcă normele creștine, iar profitul nu devine un scop în sine, ci servește pentru susținerea și promovarea credinței creștine, inclusiv prin activități de caritate [13].

Biserica creștină catolică, spre deosebire de cea ortodoxă, este de mult timp un participant important al activității bancare internaționale și investitor pe piața internațională de capital, fiind, de fapt, un susținător activ al apariției și dezvoltării noilor ordini economice mondiale, considerând drept etice operațiunile financiare de toate tipurile, recomandând doar enoriașilor o anumită selectivitate în obiectele investițiilor.

Astfel, în anul 2010 biserica catolică a implementat un indice bursier special Stoxx Europe Christian Index, care este destinat să indice asupra acțiunilor companiilor, investițiile în care se consideră etice.

Însă activitatea financiară reală a bisericii catolice este foarte contradictorie. În acest context pot fi amintite investițiile masive ale bncii Pax-Bank, controlate de Vatican, în companiile British American Tobacco și Imperial Tobacco sau implicarea Bncii Vaticanului în operațiuni de speț larea banilor [13].

A doua concepție a eticii bancare este legată de promovarea opiniei, că odată ce în diferite domenii de activitate umană, cum ar fi medicina, justiția, auditul, serviciul de stat ș.a., sunt acceptate norme speciale de comportament, atunci ele trebuie să existe și în activitatea bancară.

De aici rezultă că *etica bancară* este un gen de *etică profesională în domeniul finanțelor*, care, rândul ei, reprezintă un set specializat de norme morale și reguli, care trebuie urmate în activitatea profesională din domeniul bancară. Etica bancară reglementează relațiile dintre membrii individuali ai unui colectiv bancară și relațiile acestor membri, cu restul societății de pe poziții corporative [14].

Etica bancară poate fi abordată în două forme de bază [6]: etica colectivă și cea individuală.

Etica colectivă include aplicarea principiilor etice în procesul de luare a deciziilor conducerii, care se referă atât la subiecții externi și ai mediului, precum și relațiile etice în cadrul bncii.

Etica individuală implică aderarea la normele obișnuite de moralitate. În cazul, în care o persoană are un deficit de moralitate, înseamnă că ea pune interesele personale înainte de normele colective și juridice, precum și înainte de normele de moralitate afaceri obișnuite, care pot afecta climatul de afaceri. Etica individuală este elementul de bază al grupului sau eticii colective.

Normele etice bancare, de obicei sunt întrunite în Codul de etică, care este un document intern elaborat de profesioniștii și aprobat în mod benevol de către banca și/sau comunitatea bancară.

Prin esen , codul de etic este o declara ie formal , care constituie un ghid etic pentru modul, în care oamenii dintr-o institu ie trebuie sa ac ioneze i s ia decizii.

Codurile includ principalele responsabilit i ale b ncii fa de [2]:

- *consumatori*: importan a satisfacerii consumatorilor, calitatea, siguran a, protec ia consumatorilor, corectitudinea pre urilor, serviciile dup vânzare;
- *parteneri de afaceri*: promptitudine în achitarea facturilor, respectarea tuturor prevederilor contractuale, cooperarea în ob inerea calit ii i eficien ei, neacceptarea nici unui fel de mit , comisioane sau a excesului de ospitalitate;
- *salaria i*: modul în care compania valorific resursele umane, recrutarea i selec ia formarea i perfec ionarea, condi iile de munc , egalitatea anselor, recompensarea pensionarea, protec ia împotriva discrimin rilor i a h ruirii;
- *ac ionari*: protejarea investi iilor f cute în companie, asigurarea eficien ei investi iilor, acurate ea informa iilor privind situa ia economico-financiar ;
- *comunitate*: obliga ia companiei de a proteja mediul, implicarea în ac iuni în interesul comunita ii, în activit i educative i caritabile.

Aplicarea prevederilor codurilor etic , desigur, a constituit un moment favorabil pentru ridicarea calit ii activit ii bancare, îns practica interna ional indic asupra urm toarelor probleme de comportament ale unor b nci [10]:

- profitând de imperfec iunea legisla iei, ele refuz orice responsabilitate pentru comportamentul lor, f când abuz de încredere i ignorând existen a factorilor morali;
- trateaz comportamentul incorect ca nefiind o înc lcare serioas , dac acesta nu conduce la un prejudiciu evident;
- transfer responsabilitatea lor asupra consumatorului (clientului), care adesea nu dispun de calificarea necesar (sau nu au dorin a s se informeze) pentru a în elege esen a i a consuma produsele bancare complexe, i, în opinia lor, merit o astfel de atitudine; adic este urmat axioma: "Dac nu e ti de tept i crezi în ceea ce i se spune, aceasta este doar problema ta personal ";
- practic activitatea de marketing la fel ca i concuren ii lor, chiar dac ultimii au un comportament neetic;
- prezint erorile lor i nerespectarea principiilor morale ca un produs secundar în cadrul atingerii unui scop suprem.

Implementarea codurilor etic în toate b ncile din Republica Moldova a ridicat substan ial nivelul de polite e în comportamentul lucr torilor bancari i, într-o anumit m sur , calitatea prest rii serviciilor bancare. Îns , de rând cu aceasta, exist i unele probleme.

În primul rând, este vorba de tratarea formal a normelor codurilor de etic , fiind percepute în mare parte ca cerin e ciudate din partea administra iei, pentru înc lcare c rora poate urma o penalizare serioas , ultima, în cele mai dese cazuri, fiind tratat foarte vag i l sat la discre ia administra iei. Majoritatea lucr torilor b ncilor comerciale nu cunosc i, cu atât mai mult, nu împ rt esc misiunea b ncii.

De asemenea, devine evident, c respectarea normelor de polite e nu scute te colaboratorul b ncii de men inerea performan elor profesionale.

Clien ii b ncilor adesea r mân, cel pu in, nedumeri i, când lucr torii bancari din front office nu pot explica particularit ile produselor bancare, baza i corectitudinea pl ilor percepute de banc .

Cu atât mai mult, este ridicol situa ia, când colaboratorul b ncii cu zâmbetul pe buze refuz deservirea clientului sub pretext neconving tor.

Nu sunt rare cazurile, când comportamentul personalului b ncii este provocator de conflicte. Desigur, în cadrul activit ii bancare este complicat de a evita apari ia sugestiilor i reclama iilor clien ilor. Este important reac ia corect a personalului b ncilor la ele.

Odat cu dezvoltarea produselor bancare, tot mai dese sunt cazurile de practicare a capcanelor financiare. Este vorba de expunerea clientului comportamentului abuziv al b ncii, f r a fi înc lcate normele legale.

Aceste situa ii apar, în cele mai dese cazuri, din cauza lacunelor sistemului de reglementare a activit ii bancare, precum i atitudinea superficial i incompetent a clien ilor b ncilor.

Concepția de bancă etică (care în unele surse mai este numită *bancă socială, civică, sau durabilă*) în sine de activitatea este instituției financiare, care în activitatea sa dă prioritate impactului social și de mediu al investițiilor și împrumuturilor sale [3].

Promovarea susținerii dezvoltării durabile în sectorul bancar este orientată în două direcții principale [1]:

1) Integrarea responsabilității sociale și de mediu în operațiunile bancare prin inițiative de mediu (de exemplu, programe de reciclare sau de creștere a eficienței energetice) sau inițiative de responsabilitate socială (de exemplu, acordarea suportului pentru evenimente culturale, îmbunătățirea activității de resurse umane și donații umanitare).

2) Integrarea dezvoltării durabile în activitatea de bază a băncii, prin integrarea considerentelor de mediu sau sociale în design-ul produselor, politicilor și strategiilor acesteia.

Efortul de adoptarea a practicilor social responsabile include aderarea la o serie de principii și practici internațional recunoscute. Un astfel de set de principii este cel promovat de The International Finance Corporation (parte a grupului Băncii Mondiale) sub forma Principiilor Ecuatorului, implementate în anul 2003, la care au aderat peste 50 de bănci și care de în 80% din finanțarea celor mai mari proiecte din întreaga lume [7].

Principiile Ecuatorului fac referire la modul în care finanțarea unui proiect trebuie să ia în considerare aspectele legate de practicile social responsabile. În acest context, finanțarea privește proiecte complexe de investiții (centrale electrice, mine, infrastructura de transport, medii de telecomunicații) și a căror valoare depășește 10 milioane de dolari [7].

În multe țări unele instituții bancare se consideră drept aderente la concepția băncii sociale doar la nivel de declarații, confundând-o cu simpla activitate de binefacere.

O problemă globală a devenit cea a *implicării instituțiilor bancare în schemele de spălare a banilor*, adică de legalizare a mijloacelor bănești obținute pe cale ilicită, care este legat de rolul central al băncilor în procesul de spălare a banilor murdari. Deocamdată, numai sistemul bancar poate să transforme și să facă transferul sumelor enorme de bani destinate curățării.

În acest context se poate aminti, că recent trei bănci mari (BC „Moldova-Agroindbank” SA, BC „Moldindconbank” SA, BC „Banca de Economii” SA) au fost acuzate de spălare de bani.

Probleme specifice apar în zilele noastre în unele țări, precum și Republica Moldova, care constau în promovarea de către unele bănci a politicilor de produs, care nu sunt adaptate la nevoile reale ale consumatorilor, ci se manifestă prin *înclinarea de impunere a folosirii serviciilor bancare de către clienți*. Drept exemplu, poate fi prezentat forțarea clienților de folosire a cardurilor în cadrul proiectelor de salarizare.

O altă problemă este cea a *hazardului moral* – situației, în care există tendința asumării de riscuri nejustificate pe fondul suportării costurilor de către o terță parte care preia parțial sau total acest risc [4].

Unii specialiști sunt de opinia, că hazardul moral a fost unul din factorii declanșatori ai crizei financiare internaționale în SUA în anii 2007-2009 [8].

În opinia lor, comportamentul agenților economici din domeniul financiar-bancar, care și-au maximizat veniturile asumându-și riscul pe care le-au împărtășit cu statul, altfel spus, politica expansionistă a decidenților de politică monetară (rate reale ale dobânzii foarte scăzute pe piețele interbancare, garantarea împrumuturilor și a depozitelor etc.) a condus la hazardul moral în rândul bancherilor.

Mizând pe capacitatea statului de a-i salva, bancherii se comportă nesăbuit, ceea ce conduce la manifestarea fenomenului de hazard moral, care, la rândul său, a condus la teoria numită *„prea mari pentru a e lua”*, care afirmă că unele instituții financiare sunt atât de mari și atât de integrate în sistem, încât eșecul lor ar avea consecințe dezastruoase pentru economie, și, prin urmare, ele trebuie să fie susținute de guvern atunci când se confruntă cu dificultăți [9].

O problemă similară o vedem și în Republica Moldova în legătură cu pierderile BC „Banca de Economii” SA, care au condus la reducerea capitalului băncii sub nivelul minim admisibil. Însă, dat fiind faptul că BC „Banca de Economii” SA are o importanță enormă pentru piața financiară, economia națională și societate, ei nu și s-a retras licența, ci a fost susținută de autoritățile centrale în asanarea financiară. Drept consecință, statul în capitalul băncii s-a diminuat de la 56 la sută la 33,38%.

Din cele expuse se pot face anumite **concluzii**.

Etica bancară a pornit de la concepțiile tradiționale de etică în calitate de complex de norme de comportament uzuale într-o societate, încalcarea cărora este acuzată de membrii comunității, dar fără consecințe administrative și penale. Însă, în urma unui proces îndelungat de transformare, a căpătând un statut

de norme bancare interne i/sau juridice, care reglementeaz rela iile b ncii i ale lucr torilor ei cu reprezentan ii mediului intern i extern. În s , cu toate acestea, activitatea bancar interna ional i autohton se confrunt cu probleme serioase de ordin etic, ceea ce constituie o baz fundamental pentru dezvoltarea eticii bancare în continuare.

Referin e bibliografice

1. EREMIA, A., STANCU, I. Activitatea bancar pentru dezvoltare durabil [accesat 2 mai 2014]. Disponibil: <http://store.ectap.ro/articole/107.pdf>
2. Etica în domeniul bancar [accesat 21 iunie 2014]. Disponibil: <http://www.docstoc.com/docs/133012438/ETICA--%C3%8EN--DOMENIU-BANCAR>
3. Ethical banking [accesat 21 iunie 2014]. Disponibil: http://en.wikipedia.org/wiki/Ethical_banking
4. Hazardul moral [accesat 21 iunie 2014]. Disponibil: http://ro.wikipedia.org/wiki/Hazardul_moral
5. Islamic banking [accesat 21 iunie 2014]. Disponibil: http://en.wikipedia.org/wiki/Islamic_banking
6. BOŽOVI , J. Business Ethics In Banking. In: Economics and Organization. 2007, vol. 4, no. 2, pp. 173-182 [accesat 21 iunie 2014]. Disponibil: <http://facta.junis.ni.ac.rs/eao/eao200702/eao200702-09.pdf>
7. Responsabilitatea social în domeniul financiar [accesat 26 iunie 2014]. Disponibil: <http://bluecastmarble.wordpress.com/2008/01/09/responsabilitatea-sociala-in-domeniul-financiar/>
8. TOAC , V., TOAC , V.-A. Hazardul moral - cauz sau efect al crizei economice? In: Analele Universit ii "Constantin Brâncu i" din Târgu Jiu. Seria Economie. 2010, nr. 4, pp. 83-91.
9. Too big to fail [accesat 26 iunie 2014]. Disponibil: http://en.wikipedia.org/wiki/Too_big_to_fail
10. 2012, 3 (257), . 7, . 102-108. [accesat 26 iunie 2014]. Disponibil: <http://www.lib.csu.ru/vch/257/025.pdf>
11. [accesat 26 iunie 2014]. Disponibil: <http://ru.wikipedia.org>
12. [accesat 26 iunie 2014]. Disponibil: <http://www.muslimeco.ru/doc/section/economy/busethics/>
13. " " [accesat 26 iunie 2014]. Disponibil: http://www.e-reading.ws/chapter.php/1003982/14/Chetverikova_Olga_-_Izmena_v_Vatikane_ili_Zagovor_pap_protiv_hristianstva.html
14. [accesat 26 iunie 2014]. Disponibil: <http://www.faito.ru>

Recomandat spre publicare: 24.05.2014

**POLITICILE MONETARE ȘI VALUTARE
ALE BANCII NAȚIONALE A MOLDOVEI****ION MOROZNIUC, cercet. t., INCE**

For the Republic of Moldova, the economic year 2012 was one of the most difficult, suffering both from economic shocks as well as the climatic conditions that are objective and not related to state control. In conditions of increased uncertainties, it is important for Moldova to repair systemically its institutional weaknesses, particularly the lack of attractiveness for investors in terms of natural resources or domestic market potential.

Keywords: *national currency, monetary mass, financial stability, monetary policy, prudent, compulsory reserves, foreign currency, inflation, monetary aggregates, external state debt.*

Anul economic 2012 pentru Moldova a fost unul din cei mai dificili, suferind atât din cauza ocurilor economice, cât și din condițiile climatice care sunt obiective și nu în de controlul statului. În condițiile unei incertitudini sporite, este important ca Moldova să repare în mod sistemic deficiențele sale instituționale, mai ales în lipsa de atractivitate pentru investitori din punct de vedere a resurselor naturale sau potențialului pieței interne.

Cuvinte cheie: *moneda națională, masa monetară, de stabilitate financiară, politică monetară, prudente, rezerve obligatorii, în valută, de inflație, agregatele monetare, datoria de stat externă.*

JEL Classification: G0, H6, H61, H68, H72

Introducere. Banca Națională a Moldovei (BNM) funcționează ca bancă centrală de emisiune și de coordonare a activității monetare și de credit din economie, scopul său principal fiind menținerea stabilității monedei naționale și asigurarea funcționalității întregului sistem bancar-financiar. Obiectivele principale ale politicii monetare sunt: a) urmărirea și reglarea cererii agregate și ofertei agregate de monedă, adică menținerea unui anumit nivel al masei monetare prin ajustările corespunzătoare ale ratei dobânzii și alte mecanisme specifice; b) menținerea unui anumit nivel al ratei dobânzii, prin modificări corespunzătoare în stocul de bani (masa monetară); c) asigurarea echilibrului balanței de plăți externe a țării.

Anul 2012 a fost marcat de un șir de evenimente economice, sociale, politice și naturale, care au contribuit la schimbarea climatului economic mondial. Creșterea economică a fost neuniformă, cu impact redus asupra ocupării și bunăstării populației, focarul principal constituind problema datoriilor suverane din economiile dezvoltate, manifestată în principal, în rile zonei EURO. Potrivit Fondului Monetar Internațional (FMI), Europa Centrală și de Est a resimțit cel mai pronunțat impactul crizei din zona EURO. Criza, a influențat negativ și asupra creșterii economiei mondiale.

Conținutul de bază. Pentru ameliorarea urmărilor nefaste ale crizei, dar și ale secetei din anul 2012, guvernarea a purces la intensificarea negocierilor cu Fondul Monetar Internațional asupra unui nou Program de politici economice și financiare, precum și la prelungirea negocierilor cu Comisia Europeană, Banca Mondială și alți parteneri externi de dezvoltare pentru a obține susținere bugetară, inclusiv intensificarea eforturilor în vederea debursării tranșelor pentru proiectele și programele în curs de implementare.

De asemenea BNM a realizat un șir de acțiuni, menite să consolideze stabilitatea financiară a sistemului bancar din țară, să îmbunătățească supravegherea bancară în scopul protejării intereselor deponenților, precum și să perfecționeze reglementările prudentiale în vederea aducerii în concordanță cu noile prevederi ale legislației în vigoare. Au fost perfecționate cerințele aferente informațiilor care necesită a fi acumulate de către bănci în cadrul procesului de identificare a persoanelor fizice, juridice și a beneficiarului acestora. În condițiile eventualelor incertitudini și provocări din perioada de referință, precum și în scopul ancorării presiunilor inflaționiste, BNM a promovat pe parcursul anului 2012 o politică monetară prudentă.

Creșterea economică din ultimii ani, bazată preponderent pe consum și importuri, nu mai este acceptabilă ca model de dezvoltare economică a țării, dar nici nu mai poate fi în continuare asigurată, în special, din motivul posibilei reduceri a remitențelor, ca rezultat al recesiunii în zona EURO.

Mediul macroeconomic și condițiile externe relativ favorabile, creșterea economică înregistrată de

rând cu ridicarea bun st rii popula iei, au constituit factorii ce au influen at asupra men inerii stabilit ii a sistemului bancar autohton pe parcursul anului 2012, BNM promovând o politic prudent i adecvat situa iei economice. Instrumentele principale ale politicii monetare utilizate de c tre BNM au fost: nivelul ratei de baz i norma rezervelor obligatorii.

În anul 2012, mecanismul rezervelor obligatorii a continuat s exercite func ia de control monetar aflat în strâns corela ie cu cea de gestionare a lichidit ii. Rezervele obligatorii s-au înscris în moneda na ional pe o curb ascendent ca urmare a cre terii mijloacelor atrase. Suma medie a rezervelor obligatorii în MDL men inute de b nci la BNM în perioada 8 decembrie 2012 – 7 ianuarie 2013 s-a cifrat la 2,92 mild. lei, în cre tere cu 0,53 mild. lei, sau cu 22,2% comparativ cu perioada similar a anului 2011. De asemenea i rezervele obligatorii în valut str in men inute de b nci la BNM, pe parcursul anului au înregistrat un trend pozitiv care la situa ia din 31 decembrie 2012 s-a cifrat la 70 mil. dol SUA i 92 mil. euro, în cre tere cu 12,2 i 1,9% respectiv fa de 31.12.2011.

La finele anului 2012 activele oficiale de rezerv s-au cifrat la 2,51 mild. dolari SUA, majorându-se cu 28% fa de începutul anului, acoperind circa 4,7 luni de import i 110,6% din datoria total extern pe termen scurt a Republicii Moldova.

Pia a monetar este o pia specific , în cadrul c reia se tranzac ioneaz moneda creat de întregul sistem bancar. Pe această pia se confrunt cererea i oferta de moned , în func ie de pre ul acesteia, adic rata dobânzii. Într-o economie modern , exist o pia special pe care se tranzac ioneaz moneda. Sistemul bancar, moneda i masa monetar sunt condi iile necesare pentru func ionarea pie ei monetare.

Infla ia în Moldova este un fenomen nemonetar i corela ia infla ie/masa monetar este relativ slab pentru a fi luat în calcul în calitate de pârgie de influen . Aceasta a fost demonstrat înc odat în anul 2011, când BNM a exclus o parte din factorii infla ioni ti din politica sa de targitare, decizie benefic pentru politica macroeconomic . Obiectivul fundamental al unei B nci centrale este asigurarea i men inerea stabilit ii pre urilor îns , f r a prejudicia realizarea obiectivului s u de baz . Banca Na ional trebuie s promoveze i s men in un sistem financiar bazat pe principiile de pia i s sprijine politica economic general a statului. În pofida riscurilor de defla ie consemnate la începutul anului 2012, BNM a avut perspectiv , asigurând men inerea stabilit ii pre urilor.

Pentru prima dat în ultimii 20 ani, rata anual a infla iei s-a situat trei ani consecutiv pe palierul de o singur cifr . În 11 luni ale anului 2012 indicii pre urilor de consum s-a aflat în apropierea inteii de 5%, atingând în luna decembrie 2012 nivelul de 4,1%. Aducerea infla iei în proximitatea inteii de 5% a fost benefic atât pentru investitori i popula ie, cât i pentru dezvoltarea poten ialului economic durabil al rii. Chiar i ultima prognoz a infla iei pentru anii 2013 i 2014, BNM o plaseaz în limita intervalului de varia ie de $\pm 1,5$ p.p. de la inta de 5%.

Comparativ cu masa monetar , un impact mai semnificativ îl are cursul valutar asupra infla iei, de aceea, acesta trebuie gestionat cu grij pentru a nu pune sub risc exportatorii, balan a de pl i extern i, implicit, cre terea economic a rii. Cursul valutar trebuie s fie men inut cât mai stabil i cu un trend u or de depreciere a valutei na ionale pentru stimularea exporturilor, care de altfel pe termen lung vor asigura substituirea remiten elor în termeni de aflus de valut i va asigura stabilitatea macroeconomic , dup cum i sursa durabil de cre tere economic .

Cursul valutar a înregistrat fluctua ii semnificative pe parcursul anului 2012, atât din motivele sezoniere ale opera iunilor de import i export cât i datorit fluctua iilor însemnate ale EURO/USD pe pia a interna ional . Media anual a cursului valutar s-a situat la nivel de 12,11 lei/dolar SUA. Pe m sura anticipatelor reduceri a presiunilor infla ioniste, BNM a estimat revenirea deplin a ratei infla iei în intervalul obiectivului declarat începând cu anul 2011.

Pentru economia moldoveneasc , deschis economiei globale, men inerea infla iei sub control va r mâne înc mult timp o provocare. Atenuarea infla iei este cu adev rat o precondi ie major pentru ca Moldova s devin atractiv investi iilor str ine. O infla ie mai sc zut înseamn o economie mai s n toas , cu efecte pozitive pentru toate sectoarele. Îns , în lipsa reformelor structurale i institu ionale care s înteasc spre eliminarea aranjamentelor anticompetitive de pe pie e, instrumentele monetare vor fi prea pu in eficiente

Pia a valutar . Evolu ia pie ei valutare interne a fost determinat de majorarea volumului lichidit ilor în valut str in pe fondalul persisten ei aflurilor semnificative, a cursului de schimb al dolarului SUA fa de EURO i alte valute pe pie ele valutare interna ionale i, de volatilitatea pe pia a valutar interna ional condi ionat de dezechilibrele crescânde pe pie ele externe. Pe parcursul anului 2012 cursul oficial al monedei na ionale fa de dolarul SUA s-a depreciat de la 11,72 lei pân la 12,06 lei pentru

un dolar, ori cu 2,9% comparativ cu începutul perioadei de referință. În același timp, evoluția monedei naționale față de moneda europeană a variat de la 15,07 lei pentru un EURO la început de perioadă, până la 16,0 lei/euro la sfârșit de perioadă, depreciindu-se, astfel, cu 6,2%.

Tabelul 1. Cursul oficial de schimb al leului față de dolarul SUA și EURO

	2009		2010		2011		2012	
	USD	EURO	USD	EURO	USD	EURO	USD	EURO
Cursul la sfârșitul perioadei	12,30	17,63	12,15	16,10	11,715	15,074	12,063	15,997
Cursul mediu anual	11,11	15,52	12,37	16,40	11,737	16,337	12,112	15,563

Sursa: Elaborată de autor, conform datelor oficiale ale BNS și a BNM.

Rulajul total al valurilor tranzacționate pe piața valutară contra leului moldovenesc, în anul 2012, a însumat echivalentul a 14,34 mld. dolari, majorându-se cu 17,0% față de anul 2011. În structura rulajului total, cumpărările de valută străină pe piața valutară internă contra MDL, au constituit 7,16 mld. dolari, iar vânzările –7,18 mld. dolari. Tranzacțiile BNM, precum și ale băncilor nerezidente pe piața valutară internă pe parcursul anului 2012, au fost în creștere, cumpărând valută străină în sumă de 62,2 mil. USD și a vânzând în sumă de 283,9 mil. dolari, ori vânzările nete alcătuind 221,7 mil. dolari.

Cumpărările de valută străină, efectuate de către băncile licențiate pe piața valutară internă în 2012, s-au majorat cu 1,02 mld. dolari, sau cu 18,0%. Această majorare s-a datorat, în principal, creșterii cumpărărilor de valută străină cu 276,0 mil. dolari (9,5%), efectuate de la persoanele fizice și cu 632,8 mil. dolari (2,9 ori) de la băncile rezidente. Totodată, s-a înregistrat o diminuare a cumpărărilor de valută străină de la BNM cu 11,5 mil. dolari, de la persoanele juridice cu 29,7 mil. dolari etc. Cumpărările de valută străină au fost efectuate preponderent de la persoanele fizice 47,7%, de la persoanele juridice 29,1% și de la băncile rezidente 14,5%.

Vânzările de valută străină, efectuate de către băncile licențiate pe piața valutară internă, în anul 2012 au crescut cu 988,1 mil. dolari, sau cu 17,2 la sută, fiind condiționate de majorarea vânzărilor cu 644,1 mil. dolari (2,9 ori) către băncile rezidente, cu 252,4 mil. USD (4,2 ori) către BNM, cu 24,2 mil. dolari (3,5 ori) către băncile nerezidente etc.

Agregatele monetare sunt compartimente succesive ale masei monetare, care se însumează treptat, pornind de la mic la mare, în funcție de intensitatea funcțională sau de lichiditate a instrumentelor monetare utilizate, parțial care devin autonome prin funcțiile pe care le îndeplinesc. Numărul de agregate monetare și prile constituite ale acestora diferă de la o țară la alta: în Anglia se utilizează 7 agregate, în Franța – 4, în SUA – 3, în România – 2 etc. **Agregatul monetar (M1)** cuprinde disponibilitățile monetare propriu-zise, adică numerarul aflat în circulație, conturile bancare operabile prin cecuri și cecurile la portor. **Agregatul monetar (M2)** masa monetară în sens larg și cuprinde: componentele agregatului M1, depunerile de economii la vedere, depunerile la casele de economii, la bănci pe termen scurt, la termen în valută. **Agregatul monetar (M3)** cuprinde agregatul M2 la care se adaugă: depunerile pe termen nelimitat, depunerile și titlurile de comerț în devize (monede convertibile), bonurile de tezaur și certificatele de subscriere la împrumuturile de stat, bonurile negociabile, bonurile de economii

Moneda și masa monetară. **Moneda** reprezintă premisa oricărei forme de piață și de concurență; fără contribuția acesteia nici-un flux economic real nu se poate desfășura. Moneda este o categorie macroeconomică la care se raportează toate agențiile vieții economico-sociale ai unei comunități sociale, care poate să fie națională sau internațională.

Cantitatea de monedă existentă în circulație într-o economie națională sau într-o zonă determinată a acesteia, într-un interval de timp delimitat, constituie **masa monetară**. Aceasta poate fi privită ca **stoc și flux de monedă**. Ca stoc de bani, masa monetară constă în totalitatea instrumentelor bănești de care dispune sectorul nonfinanciar, la un moment dat, destinate achiziționării de bunuri și servicii, achiziționării datorită și constituirea economiilor, în vederea investițiilor și a efectuării altor plasamente.

În anul 2012, dinamica masei monetare (M2) a reflectat tendințe pozitive pe parcursul întregii perioade, înregistrând o creștere cu 23,5% comparativ cu cea înregistrată în anul 2011. Înviorarea activității economice și a procesului de creditare a determinat sporirea multiplicării banilor în economie, precum și creșterea depozitelor în moneda națională, contribuind direct la majorarea agregatului monetar M2. Componentele masei monetare M2, de asemenea, au imprimat evoluții pozitive, depozitele în lei majorându-se cu 24,5%, iar banii în circulație cu 21,9%.

Tabelul 2. Evolu ia agregatelor monetare, mild. lei

	2000	2005	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2012/ 2011,%
M0 (bani în circula ie)	1,47	4,77	6,66	7,58	8,85	10,11	10,86	13,24	121,9
Depozite la vedere	0,49	2,76	4,26	4,03	4,36	5,61	6,52	7,37	113,0
M1 (agregat monetar)	1,96	7,53	1,09	11,61	13,21	15,72	17,38	20,61	118,6
Depozite la termen	0,55	3,79	7,46	10,15	7,73	9,05	10,88	14,31	131,5
Instrumente ale pie ei monetare	0,2	0,1	17,3	16,8	1,34	1,28	0,52	0,1	<0
M2 (agregat monetar)	2,51	11,33	18,40	21,77	20,94	24,77	28,27	34,91	123,5
Depozite în moned na ional	1,04	3,79	11,71	14,18	12,09	14,66	17,40	21,67	124,5
Depozite în valut str in	1,00	4,70	7,95	9,91	11,74	12,28	12,71	14,60	114,9
M3 (agregat monetar)	3,51	15,83	27,34	31,68	32,68	37,05	40,98	49,51	120,8
Baza monetar	-	-	-	-	10,46	12,11	14,34	17,63	122,9
Viteza de circula ie	-	-	-	-	3,23	2,9	2,9	2,8	96,6

Sursa: Elaborat de autor, conform datelor oficiale a BNS i a BNM.

Depozitele în moneda na ional au indicat o cre tere mai pronun at comparativ cu M0, contribuind în mod direct la cre terea M2 i determinând trendul pozitiv al dinamicii acesteia în anul 2012. Pe parcursul anului, în condi iile deprecierei monedei na ionale, depozitele la termen atrase în valut str in au avut o dinamic mai slab celor în moneda na ional . Masa monetar (M3) în anul 2012 a crescut cu 20,8%, în timp ce în anul 2011 ritmul de cre tere a fost de 10,6%. Ritmul de cre tere mai lent al masei monetare M3, decât cel al masei monetare M2, de asemenea, a fost influen at de dinamica depozitelor în valut str in . Depozitele în valut str in , recalculate în lei moldovene ti, au înregistrat un ritm de cre tere pe parcursul anului în m rime de 14,9%. Volumul masei monetare (M3) pe parcursul anului 2012 s-a majorat în raport cu anul 2011 cu 8,53 mild. lei, ori cu 20,8%, constituind 49,51 mild. lei. Totodat , principalul component al indicatorului nominalizat, masa monetar M2, a înregistrat o cre tere de 6,64 mild lei, ori cu 23,5% fa de nivelul anului precedent, iar componenta "Banii în circula ie (M0)" a crescut fa de anul 2011 cu 21,9%, sau cu 2,38 mild. lei. Ponderea depozitelor în moned na ional în volumul masei monetare (M3) la finele anului 2012, comparativ cu anul 2011, a înregistrat o cre tere de 1,3 p.p. În valoare absolut depozitele în lei s-au majorat cu 24,5%, ori cu 4,27 mild lei, iar depozitele în valut str in s-au soldat cu o cre tere de 14,9%, sau cu 1,89 mild lei. Totodat ponderea depozitelor în valut str in în volumul masei monetare (M3) s-a diminuat cu 1,5 p.p.

Tabelul 3. Componentele masei monetare la 31 decembrie a anului respectiv, mild. lei

	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2012/2011		2012 ponderea în M3 (%)
							(+,-)	(%)	
Masa monetar (M3)	27,34	31,68	32,68	37,05	40,98	49,51	8,53	120,8	100,0
Masa monetar (M2)	18,40	21,77	20,94	24,77	28,27	34,91	6,64	123,5	70,5
Bani în circula ie (M0)	6,66	7,59	8,85	10,11	10,86	13,24	2,38	121,9	26,7
Depozite, total, din care:	20,66	24,09	23,83	26,94	30,11	36,27	6,16	120,5	73,3
în lei	11,71	14,18	12,09	14,66	17,40	21,67	4,27	124,5	43,8
în valut str in	8,95	9,91	11,74	12,28	12,71	14,60	1,89	114,9	29,5
Masa monetar (M1)	10,92	11,61	13,21	15,72	17,38	20,61	3,23	118,6	41,6
Instrumentele pie ei monetare	7,3	16,8	11,36	1,3	-0,52	0,1	0,62	>200	---

Sursa: Elaborat de autor, conform datelor oficiale a BNS i a BNM.

Balanș de plăți (BP) este un document statistic de sinteză macroeconomică ce reflectă în mod sistematizat toate tranzacțiile economice ale unei țări cu restul lumii pentru o perioadă de timp, clasificate și compilate conform standardelor internaționale mandatate de Fondul Monetar Internațional. La majoritatea articolelor contului financiar al BP înregistrările sunt efectuate în valoare netă.

Contul curent al BP în anul 2012 a înregistrat un deficit în scădere cu 35,4% comparativ cu anul 2011, ori cu 510,9 mil. dolari SUA, ceea ce reprezintă 7,0% în raport cu PIB. Scăderea deficitului tranzacțiilor curente a fost determinată de majorarea veniturilor nete. Excedentul în creștere la venituri și transferuri curente a acoperit deficitul comerțului exterior cu bunuri și servicii în proporție de 82,7%.

Datoria de stat la 31 decembrie 2012, a constituit 21,18 mld. lei, majorându-se cu 1,95 mld. lei comparativ cu începutul anului. Prin urmare, ponderea datoriei totale de stat în PIB a înregistrat o creștere în raport cu finele anului precedent cu 0,7 p.p., constituind astfel circa 24,1%. În plan structural, datoria de stat extern s-a situat la nivelul de 70,9%, iar datoria de stat intern – la nivel de 29,1%. În raport cu PIB datoria de stat extern s-a situat la nivel de 17,1% în creștere cu 0,8 p.p., iar cea intern 7,0% în scădere cu 0,1 p.p.

La finele anului 2012, datoria de stat **extern** a constituit 15,02 mld. lei, majorându-se comparativ cu începutul anului cu 1,64 mld. lei în valutar național, ori cu 105 mil. dolari SUA, înănd cont și de diferența cursului valutar.

Datoria de stat **intern** la 31 decembrie 2012 a constituit 6,16 mld. lei, înregistrând o majorare față de începutul anului cu 0,32 mld. lei, ori cu 5,5%.

Tabelul 4. Evoluția datoriei de stat pe componente la sfârșitul anilor, mld. lei

	2008	2009	2010	2011	2012	2012/ 2011,%
Datoria de stat intern	3,51	5,10	5,30	5,84	6,16	105,5
Datoria de stat extern	8,09	9,52	13,57	13,38	15,02	112,3
Total datoria de stat	11,60	14,62	18,87	19,23	21,18	110,1
Pondere datorii de stat intern în total datorii, %	30,2	34,9	28,1	30,4	29,1	---
Pondere datorii de stat extern în total datorii, %	69,8	65,1	71,9	69,6	70,9	---
Pondere datorii de stat intern în PIB, %	5,5	8,5	7,4	7,1	7,0	---
Pondere datorii de stat extern în PIB, %	13,0	19,6	18,9	16,3	17,1	---
Pondere datorii totale de stat în PIB, %	18,5	28,1	26,3	23,4	24,1	---

Sursa: Elaborat de autor, conform datelor oficiale a BNS și a BNM.

Datoria de stat extern a evoluat de la 1,02 mld. dolari SUA în 2000 până la 1,24 mld. dolari SUA la finele anului 2012, avansând mai accentuat în ultimii ani în rezultatul consecințelor crizei economico-financiare, dar și instabilității politice din țară. Guvernul, pe parcursul ultimilor ani, a întreprins eforturi susținute pentru deservirea datoriei externe precum și pentru restructurarea acestora, dar urmările crizei mondiale au agravat situația. În acest context, pentru a diminua efectele negative, cauzate de datoria externă și a-și direcționa eforturile pentru soluționarea problemelor de ordin economic și social, sânt necesare acțiuni eficiente pentru monitorizarea și restructurarea în continuare a datoriei externe.

Tabelul 5. Volumul datoriilor administrate de stat (la 31 decembrie a anului respectiv)

	2000	2005	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2012// 2011, %
Datoria total (mld. lei)	14,68	12,23	12,40	11,61	16,84	18,87	19,22	21,18	110,1
ponderea în PIB (%)	92	32	23	18,5	28,1	26,3	23,4	24,1	-
Datoria extern (mld. lei)	12,66	8,44	8,65	8,10	11,78	13,57	13,38	15,02	112,3
ponderea în PIB (%)	79,4	22	16	13	19,6	18,9	16,3	17,1	-

	2000	2005	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2012// 2011, %
Datoria extern (mil. dol. SUA)	1021	658	766	763	944	1106	1135	1240	109,2
Datoria intern (mild. lei)	2,02	3,79	3,75	3,51	5,10	5,30	5,84	6,16	105,5
ponderea în PIB (%)	12,6	10,1	7,0	5,5	8,5	7,4	7,1	7,0	-
PIB (mild. lei)	16,02	37,65	53,35	62,84	60,04	71,85	82,17	87,85	106,9

Sursa: Elaborat de autor, conform datelor oficiale a BNS i a BNM.

În concluzie se poate de men ionat c de i în prima jum tate a anului 2012, ocurile macroeconomice externe au avut un impact major asupra economiei na ionale, partea negativ al acestora înc nu a epuizat. Economia UE în trimestrul III a intrat în recesiune tehnic , înregistrând pe parcursul a dou trimestre consecutiv cre tere economic negativ . Dacă criza din UE va continua, efectele negative asupra economiei na ionale se vor amplifica, iar Moldova, risc s ob in o cre tere economic modest i în anul 2014. Influen ele economice din zona euro au demonstrat înc odat cât de vulnerabil este economia na ional la ocurile externe.

Recuperarea rapid a consumului intern a constituit primul i principalul impuls pentru cre terea economic din anii 2010-2012. Dar totu i, o dezvoltare economic sustenabil poate fi asigurat în viitor doar prin tranzi ia de la cre terea bazat , în principal, pe import i consum la cre terea bazat pe producere i export. De aceea, stimularea investi iilor interne, atragerea investitorilor externi i majorarea exporturilor vor constitui principalele provoc ri pentru Moldova i în urm torii ani.

În condi iile unei incertitudini sporite, este important ca Moldova s repare în mod sistemic deficien ele sale institu ionale, mai ales în lipsa de atractivitate pentru investitori din punct de vedere a resurselor naturale sau poten ialului pie ei interne. Totu i, în încercarea de a rezolva problemele economice, Guvernul trebuie s dea preferin unor solu ii sistemice i durabile.

Atenuarea infla iei, de asemenea, este cu adev rat o precondi ie major pentru ca Moldova s devin atractiv investi iilor str ine. O infla ie mai sc zut înseamn o economie mai s n toas , cu efecte pozitive pentru toate sectoarele. Îns , în lipsa reformelor structurale i institu ionale care s inteasc spre eliminarea aranjamentelor anticompetitive de pe pie e, instrumentele monetare vor fi prea pu in eficiente.

Referin e bibliografice

1. BIROUL NA IONAL DE STATISTIC AL REPUBLICII MOLDOVA. *Anuarul Statistic al Republicii Moldova* = *Statistical Yearbook of the Republic of Moldova 2010*. Chi in u: Statistica, 2010. 572 p. ISBN 978-9975-78-932-5.
2. BIROUL NA IONAL DE STATISTIC AL REPUBLICII MOLDOVA. *Anuarul Statistic al Republicii Moldova* = *Statistical Yearbook of the Republic of Moldova 2013*. Chi in u: Statistica, 2013. 556 p. ISBN 978-9975-4068-4-0.
3. Legea bugetului de stat pe anul 2013: nr. 249 din 02.11.2012. In: Monitorul Oficial al Republicii Moldova. 2012, nr. 263-269, art. 853.
4. Legea bugetului de stat pe anul 2012: nr. 282 din 27.12.2011. In: Monitorul Oficial al Republicii Moldova. 2012, nr. 19-20, art. 46.
5. Legea bugetului de stat pe anul 2011: nr. 52 din 31.03.2011. In: Monitorul Oficial al Republicii Moldova. 2011, nr. 63-64, art. 151.
6. MINISTERUL FINAN ELOR AL REPUBLICII MOLDOVA. Raport privind executarea bugetului public na ional pe anul 2010 [accesat 26 mai 2014]. Disponibil: <http://www.mf.gov.md/actnorm/otherrep>
7. MINISTERUL FINAN ELOR AL REPUBLICII MOLDOVA. Raport privind executarea bugetului public na ional pe anul 2012 [accesat 16 iunie 2014]. Disponibil: <http://www.mf.gov.md/common/reports/>
8. MINISTERUL FINAN ELOR AL REPUBLICII MOLDOVA. Raport privind executarea bugetului public na ional pe anul 2013 [accesat 27 iunie 2014]. Disponibil: <http://www.mf.gov.md/common/reports/>
9. MINISTERUL FINAN ELOR AL REPUBLICII MOLDOVA. Raport privind executarea bugetului public na ional pe toate componentele pe anul 2011 [accesat 12 mai 2014]. Disponibil: <http://www.mf.gov.md/common/reports/>
10. MINISTERUL FINAN ELOR AL REPUBLICII MOLDOVA. Raport privind executarea bugetului public na ional pe toate componentele pe anul 2012 [accesat 26 mai 2014]. Disponibil: <http://www.mf.gov.md/common/reports/>
11. MINISTERUL FINAN ELOR AL REPUBLICII MOLDOVA. Raport privind executarea bugetului public na ional pe toate componentele pe anul 2013 [accesat 11 mai 2014]. Disponibil: <http://www.mf.gov.md/common/reports/>

Recomandat spre publicare: 23.04.2014

ABORDĂRILE DE STRESS-TEST ÎN SISTEMUL BANCAR MOLDOVENESC

RODICA PERCIUN, dr., conf. cercet., INCE
ALEXANDRU COLESNICOV, dr., conf. cercet., IMI
TATIANA COLESNICOVA, dr., conf. cercet., INCE

The approaches to the stress-test in the Moldovan banking sector are analyzed in the article. The Moldovan political sovereignty, independence, stability and sustainable economic growth depend from the level of development of the national economy and the stability of the national financial system. The financial stability is an essential component in the work of the monetary authorities to maintain and further development of the banking sector, primarily responsible for the efficient allocation of the resources in the economy.

Keywords: *stress-test, banking sector, Republic of Moldova, national financial system.*

În articol sunt analizate abordările la testul de stres în sectorul bancar al Republicii Moldova. Suveranitatea politică din Republica Moldova, independența, stabilitatea și creșterea economică durabilă depinde de nivelul de dezvoltare a economiei naționale și a stabilității sistemului financiar național. Stabilitatea financiară este o componentă esențială în activitatea autorităților monetare pentru menținerea și dezvoltarea în continuare a sectorului bancar, în primul rând responsabil pentru alocarea eficientă a resurselor în economie.

Cuvinte cheie: *stress-test, sectorul bancar, Republica Moldova, sistemul financiar național.*

JEL Classification: E5, E6, G0, G2, G3

Introducere. Suveranitatea politică a Republicii Moldova, independența, stabilitatea și creșterea economică durabilă, depinde în mare măsură de nivelul de dezvoltare a economiei naționale și stabilitatea sistemului financiar național. Stabilitatea financiară reprezintă o componentă esențială în activitatea autorităților monetare, pentru menținerea și dezvoltarea continuă a sectorului bancar, principalul responsabil de procesul de alocare eficientă a resurselor în economie. Monitorizarea eficientă și oportună a activității sectorului bancar este posibilă doar în condițiile existenței unor abilități de sinteză, analiză și prognoză pentru interpretarea corectă a consecințelor evoluției negative a unor factori micro și macroeconomici ce pot provoca fluctuații nefavorabile a principalilor indicatori economici, creșterea inflației și vulnerabilitatea sistemului bancar.

Conținutul de bază. Creșterea eficienței și performanței sectorului bancar necesită implementarea unor reglementări oportune, posibile de realizat doar în condițiile existenței unor metode certe de monitorizare și detectare în timp oportun a efectelor negative ce pot proveni din evoluția unor factori micro și/sau macroeconomici. Aceste metode trebuie să permit depistarea timpurie a riscurilor și prevenirea evoluției ocurenților economici, în vederea gestionării eficiente a fluxurilor de numerar din sistemul bancar, fluxurilor de investiții, inflației, cursului de schimb a monedei naționale, promovării unei politici monetare restrictive, consolidării cursului de schimb valutar, protejării intereselor deponenților și orientării fluxurilor bănești în economia reală. Controlul și reglementarea reprezintă principalele sarcini ale supravegherii bancare.

Principalele riscuri ale sistemului bancar definite de literatura de specialitate sunt: riscul de credit, riscul ratei dobânzii, riscul de capital, riscul valutar, riscul de lichiditate, riscul operațional, riscul de nerambursare, riscul de ar, riscul de piață, riscul legislativ, riscul de imagine al instituției de credit. Existența unui sistem bun de prognoză a potențialelor amenințări, cu evaluarea consecințelor acestora, ar permite elaborarea unor strategii coerente de identificare, prevenire și depășire a acestor riscuri. Previziunea reprezintă o posibilitate eficientă de analiză, apreciere și estimare a probabilității apariției riscurilor, diagnosticarea și corelarea factorilor cu grad înalt de risc și respectiv o modalitate eficientă de prevenire, gestiune și depășire a riscurilor economice.

Pentru analiza unor situații negative posibile dar plauzibile cu influențe nefavorabile asupra instituțiilor financiare, cunoscute sub denumirea de „excepțional dar plauzibile” și evaluarea gradului de adecvare a capitalului, este necesară evaluarea rezistenței instituțiilor la situații de stres, în modul stabilit de

Comitetul de la Basel pentru supraveghere bancar , care propune pentru acest scop utilizarea celor mai r spândite metode de diagnosticare a riscurilor economice – stress-testele.

În condi iile actuale, când economia se afl în permanent schimbare i este influen at de un ir de factori care dau na tere la noi riscuri i incertitudini, cre te vulnerabilitatea întregului sistem financiar i respectiv riscului de insolvabilitate a sistemului bancar, comitetul de la Basel pentru supraveghere bancar subliniaz importan a analizei sistematice a activit ii bancare prin metodele de stress-test. Stress-testele permit evaluarea situa iei financiare a institu iilor creditare i capacit ii lor de a rezista provoc rilor bazându-se pe identificarea punctelor slabe în activitatea acestora. Prin urmare, testele la stres, reprezint un grup de metode de evaluare financiar a unei institu ii în situa ie de criz i sunt de fapt i ni te instrumente de gestiune a riscului economic.

B ncile centrale din peste 40 de ri ale lumii, inclusiv Austria, Republica Ceh , Danemarca, Germania, Marea Britanie, aplic deja macro stress-testele i public rezultatele acestora în rapoarte de stabilitate financiar .

Fondul Monetar Interna ional define te stress-testele drept „metode de evaluare a sensibilit ii portofoliului la schimb ri macroeconomice semnificative sau evenimente excep ionale dar plauzibile” [1].

Potrivit B ncii Reglement rilor Interna ionale „stress-testul reprezint un termen ce descrie diverse metode utilizate de institu iile financiare pentru evaluarea vulnerabilit ii sale la diverse evenimente excep ionale dar plauzibile” [2].

„Stress-testul – modalitate de evaluare a vulnerabilit ii portofoliilor de titluri, institu iilor financiare sau sistemului financiar în ansamblu la evenimente cu risc sporit dar plauzibil” [3].

În conformitate cu *Regulamentul cu privire la suficien a capitalului ponderat la risc* [4] – una dintre politicile de management a capitalului bancar este testarea la stres, scopul c reia const în identificarea punctelor slabe sau a vulnerabilit ilor poten iale a capitalului bancar sub influen a riscurilor de credit, valutar, ratei dobânzii etc. i elaborarea planurilor de gestionare a capitalului, luând în considera ie rezultatele diferitor scenarii de testare la stres.

În Regulamentul cu privire la sistemele de control intern în b nci [5] sunt date no iunile: testare la stres i scenarii de testare la stres.

Testare la stres – abordarea riscurilor provenite din posibile evenimente sau modific ri viitoare ale condi iilor economice care ar putea avea un impact negativ asupra situa iei financiare a b ncii i evaluarea capacit ii b ncii de a face fa modific rilor respective.

Scenarii de testare la stres – o serie de factori care includ tipuri majore de risc, în baza c rora se identific situa iile ce ar putea avea impact negativ asupra b ncilor.

Despre necesitatea elabor rii unui program de testare la stres a b ncilor s-a vorbit înc din ianuarie anul 1996 în cadrul unui raport prezentat la Comitetul de la Basel pentru supraveghere bancar drept completare la Acordul cu privire la suficien a capitalului ponderat la risc: „B ncile care utilizeaz modele interne de adecvare a capitalului ponderat la risc, ar trebui s aib i un program multilateral de testare la stres” [6, 7].

În procesul îmbun t irii, complet rii i dezvolt rii modelelor i metodelor existente de testare la stres în ultima perioad s-au implicat activ i diverse organiza ii interna ionale, cum ar fi: Comitetul de la Basel pentru Supraveghere Bancar , Consiliul pentru Stabilitate Financiar , Comitetul European de Supraveghere Bancar , Institutul Interna ional de Finan e care au publicat o serie de lucr ri destinate organiz rii i efectu rii stress-testelor planificate. „În lucr rile organiza iilor interna ionale men ionate mai sus se remarc faptul c stress-testul reprezint un instrument cheie în gestiunea riscurilor i planificarea strategic , care nu a fost pe deplin utilizat în managementul riscurilor institu iilor financiare. Consecin ele negative ale acestui fapt s-au eviden iat mai ales pe timp de criz , când s-a dovedit c , b ncile care au implementat în activitatea sa tehnicile de testare la stres au reu it cu succes s dep easc criza” [7].

În procesul elabor rii politicilor de gestiune a riscurilor economice b ncile na ionale trebuie s se conformeze prevederilor Legilor RM „Cu privire la institu iile financiare” Nr.550 - XIII din 21.07.1995, „Cu privire la Banca Na ional a Moldovei” Nr.548 din 21.07.1995, deciziilor Consiliului de Administra ie Nr.188 din 13.07.2006, precum s ia în considerare i vasta experien interna ional în domeniu.

„Majoritatea tehnicilor str ine sunt bune pentru b ncile gestionate de un management înalt calificat, care va c uta prin aplicarea acestora eficientizarea activit ii bancare i ob inerea de avantaje economice suplimentare” [8].

Organiza iilor interna ionale li se recomand aplicarea nu doar a stress-testelor realizate de autorit ile de supraveghere dar i a celor elaborate sine st t tor, care ar ine cont de riscurile specifice caracteristice organiza iei

**OPTIMIZAREA DEFICITULUI BUGETAR
CA PREMISA INI TIAL I NECESITATEA PREDOMINANT
A REALIZ RII CRE TERII ECONOMICE**

SVETLANA DODON, drd., INCE

To achieve sustainable economic growth it is necessary to coordinate the activity of all government institutions and bodies. A significant number of scientists and economists support the idea that this objective can be only achieved by balancing the budget and reducing the level of the state debt.

Keywords: *deficit, balance of state budget, economic growth.*

Pentru realizarea cre terii economice durabile este necesar coordonarea activit ii tuturor institu iilor i organelor de stat. Un num r semnificativ de savan i i economi ti sus in ideea c obiectivul propus poate fi realizat doar prin echilibrarea bugetar i mic orarea nivelului a datoriei statului.

Cuvinte cheie: *deficit, echilibru bugetar, cre tere economic .*

JEL Classification: E2, E29, H6, H62, H68

Introducere. Crearea unei economii de pia , func ionale, compatibile ca mecanism, structur i legisla ie cu economiile rilor din Uniunea Europeana reprezint obiectivul fundamental al reformelor economice promovate cu scopul relans rii cre terii economice na ionale. Una din condi iile de baz pe care o ar ce dore te s devin membru al UE este necesar s respecte este men inerea unei cote nu mai mare de 3% din PIB a deficitului bugetar ceea ce este stipulat n Pactul de stabilitate i cre tere adoptat nc n 1996. Acesta stabile te drept obiectiv pe termen mediu al pozi iilor bugetare din statele zonei euro ca bugetul s fie aproape de echilibru sau n surplus, ceea ce trebuie s permit statelor membre gestionarea fluctua iilor ciclice n mod normal f r dep irea nivelului de referin . Cu scopul de a consolida supravegherea pozi iilor bugetare i a ntri coordonarea politicilor economice, 25 de ri ale UE au semnat n martie 2012 Tratatul privind stabilitatea, coordonarea i guvernarea n cadrul Uniunii economice i monetare. Cea mai important component – Pactul fiscal care vizeaz consolidarea disciplinei fiscale la nivel european prin introducerea unor sanc iuni aplicate ntr-un mod mai automat i a unei supravegheri mai stricte a statelor membre cu scopul reducerii deficitului bugetar i echilibr rii bugetelor statelor membre, ac iunile ntreprinse n acest direc ie fiind v zute ca premise pentru ie irea din criz i cre terea economic a statelor.

Con inutul de baz . Dezvoltarea economiei pe termen mediu are la baza mai multe premise, dintre care cea fundamentala este finalizarea i consolidarea construc iei institu ionale a economiei de pia . In acest scop conform Cadrului bugetar pe termen mediu politica bugetar a R. Moldova este orientat spre asigurarea stabilit ii bugetului public na ional, crearea unui cadru bugetar-fiscal previzibil i men inerea deficitului bugetar la un nivel rezonabil; promovarea politicii bugetar-fiscale orientate spre cre terea economic durabil .

Ca condi ii ce contribuie la diminuarea deficitului bugetar i la eventuala echilibrare a acestuia pot fi atribuite: reducerea cheltuielilor publice f r a pierde din eficien a acestora (reducerea personalului, salariilor, premiilor, a num rului de proiecte neproductive), cre terea num rului i a nivelului impozitelor i taxelor (instaurarea a noilor impozite i taxe pe bunuri de lux i pe tranzac ii corporative). ntr-adev r aceste m suri de austeritate practicate acum n preponderen de majoritatea statelor reprezint o provocarea major n perioada cnd economia este n recesiune. M surile date reies din bazele abord rii neoclasice reprezentan ii creia sus in c deficitul este viciu a economiei având doar efecte macroeconomice negative. Existen a n unele state a deficitelor sistematice i a unui nivel nalt al datoriei de stat este n principal rezultat al aplic rii conceptului keynesian care sus ine c deficitul are efect multiplicator cu impact pozitiv la nivel macroeconomic.

Vom purcede la clarificarea unor concepte relevante care stau la baza gestion rii bugetare.

Abordarea echilibrului finan elor publice prin soldul bugetar consolidat care cuprinde atâ administratia central , local , administratia proteciei sociale i alte fonduri extrabugetare ofer urm toarele avantaje: permite compara ia ntre ri i este compatibil cu contabilitatea na ional . Asamblarea informa iilor din toate bugetele publice permite construirea conturilor publice integrate i reflectarea lor n conturile contabilit ii na ionale.

Deci, soldul consolidat este obținut prin adugarea soldurilor celorlalte administrații la soldul administrației centrale. În acest context se poate evidenția procedura de trecere de la soldul legii finanțelor la capacitatea sau nevoia de finanțare a administrațiilor centrale, mărime prin care se asigură corespondența cu soldul creanțelor și datoriilor acestuia.

Activitatea dată constă în separarea, pentru fiecare din elementele integrate în contul financiar al administrației centrale, a operațiunilor bugetare și celor de trezorerie care relevă operațiunile financiare, în sensul contabilității naționale.

În general, evoluția soldului bugetar consolidat în țările occidentale este asemănătoare evoluției soldului administrației centrale, soldul consolidat amortizând sau amplificând fluctuațiile acestuia din urmă și aceasta deoarece deciziile de politică bugetară activă, în sens expansionist sau restrictiv, se elaborează de administrația centrală.

Necesitatea finanțării administrației publice poate fi primară, când se exclude sarcina bugetară a datoriei publice, sau globală, când se ia în considerare și această sarcină.

Capacitatea de finanțare a administrației publice diferă de la țară la țară și de la perioadă la perioadă, în funcție de conjunctura economică, obiectivele economice ale statului, gradul de dezvoltare a sectorului real și financiar etc.

Având în vedere impactul cheltuielilor publice asupra procesului extins de reproducere acestea se împart în cheltuielile operaționale și cheltuielile de dezvoltare.

Cheltuieli curente – cheltuieli bugetare privind dezvoltarea economică și socială a statului, finanțarea securității sociale și a altor cheltuieli care nu sunt incluse în costurile de operare asigură consumul guvernamental (achiziționarea mărfurilor bunuri și servicii) prevăzută de lege și plățile către populație, transferurile în străinătate, subvenții de la guvern, granturi și altele.

Cheltuieli de dezvoltare – cheltuieli suportate pentru finanțarea activității investiționale și de inovare, în special finanțarea de investiții de capital de producție și non-producție, restructurarea financiară a economiei naționale și celelalte costuri asociate cu reproducerea extinsă.

Delimitarea fundamentală a cheltuielilor bugetare este esențială pentru evaluarea ulterioară a eficienței efectelor acestora, cunoscându-se faptul că cheltuielile de dezvoltare sunt productive.

În majoritatea țărilor lumii bugetul este adoptat pe bază anuală. Aprobarea legislativă a bugetului este urmată de o aprovizionare a seriei voturilor de suport pentru autorizarea alocării fondurilor, în scopul finanțării cheltuielilor publice. Atunci când cheltuielile depășesc veniturile disponibile, guvernul de obicei împrumută de pe piețele financiare mijloace necesare pentru finanțarea deficitului. Dispozițiile anti-deficit, cu toate acestea, au scopul de a exclude sau a restrânge această capacitate de a împrumuta.

În statele cu cea mai necrutătoare regulă anti-deficitară, la nivelul legislativ este stipulat că cheltuielile în cursul unui an fiscal nu trebuie să depășească veniturile. Guvernul astfel este pus în condiții necesității stricte a echilibrării fiecărui buget anual. În principiu, în statele date este prevăzută în același timp, interzicerea completă a deficitelor și eliminarea împrumutului din mijloacele disponibile a guvernului cu scopul finanțării activităților sale.

În practica legislativă [1,2,3] în acest sens pot fi enumerate și următoarele tehnici și procedee:

- inițial se pornește de la o regulă absolută - „Guvernul nu trebuie să înregistreze deficit”, și se mai adaugă că dacă totuși se înregistrează deficit acesta trebuie să fie compensat cu un echivalent surplus în următorul an fiscal. Este necesar de remarcat, că unele state care aplică principiul dat au creat Fondul Fiscal de Stabilizare care poate fi folosit pentru creșterea venitului în anii de recesiune. Crearea fondului menționat, implicit dovedește că în unele situații poate fi imposibil de a echilibra bugetul în cadrul fiecărui an bugetar, și că surplusul înregistrat în anii de avânt economic poate fi folosit pentru finanțarea deficitelor în anii de recesiune;

- se solicită ca bugetul să fie echilibrat în rezultatul a cel mult 2 ani, limitând deficitul anual la nu mai mult de 1 procent din totalul veniturilor, care trebuie să fie acoperit cu un excedent în anul următor;

- se stipulează că orice deficit înregistrat într-un an trebuie să fie compensat cu profit în anul următor, însă se limitează această condiție la deficit de mai puțin de un miliard de dolari. Deficite în mărime mai mare, care sunt permise în condiții speciale, reprezintă subiectul unui proces complicat de cinci ani conform unei scheme manageriale.

Toate aceste cerințe privind echilibrarea bugetară anuală pot fi contrastate cu abordarea echilibrului bugetar măsurat ca rezultat al unui ciclu multi-anual. Actul privind Echilibrarea Bugetară în unele state [4] cere ca guvernul să creeze planul financiar pe 4 ani, după fiecare alegere, și specifică că cheltuielile totale pe parcursul a 4 ani fiscali trebuie să fie echilibrate sau să fie într-o valoare mai mică ca veniturile totale pentru

aceea i perioad de timp. Dup modelul dat guvernul continu s preg teasc bugetul pentru fiecare an fiscal i s permit înregistrarea deficitului în oricare din ace ti ani, îns la finele perioadei de 4 ani, drept rezultat, trebuie s fie înregistrarea unui echilibru a mijloacelor bugetare.

Ca tehnic pe care o aplic unele state pentru echilibrarea bugetului s u este utilizarea Fondul Fiscal de Stabilizare.

Fondul de Stabilizare Fiscal este înfiin at de obicei, cu scopul men inerii veniturilor publice constante în situa iile când sursele de venituri pot fi volatile.

Acesta se instituie sub conducerea i controlul Ministerul de Finan e. Deci, banii din Fondul de Stabilizare sunt considera i a fi banii publici. Prin Lege, Fondul de stabilizare fiscal nu face parte din Fondul Consolidat al statului.

Scopul Fondului de Stabilizare Fiscal este de a ajuta la stabilizarea pozi iei fiscale a statului de la an la an pentru a îmbun t irea planific rii bugetare pe termen lung. În carul Legii privind Administrarea Financiar a Fondul de Stabilizare Fiscal admite introducerea modific rilor necesare privind conducere, administrare i plasarea de investi ii ale Fondului de Stabilizare Fiscal . Fondul dat î i desf oar activitatea sub conducerea Ministerului de Finan e care este împuternicit s -l gestioneze, administreze i s investeasc mijloacele Fondului de stabilizare. Este instituit Comitetul de administrare a investi iilor, care este format din Viceministrul de Finan e, Controlorul i trei func ionari de la Departamentul de Finan e numit de c tre ministrul de finan e. Comitetul de Administrare a Investi iilor ofer recomand ri Ministerului Finan elor privind: respectarea, conducere, administrare i investirea mijloacelor a Fondului de Stabilizare Fiscal . Transferuri c tre Fondul de Stabilizare Fiscal se face din mijloacele Fondul Consolidat. Transferuri din Fondul de Stabilizare Fiscal se pot face doar cu scopul stabiliz rii pozi iei fiscale a statului.

Pentru fiecare an fiscal Ministrul Finan elor întocme te o dare de seam financiar a Fondului de Stabilizare Fiscal , ar tând: veniturile Fondului, cheltuielile Fondului, situa ia financiar a Fondului la sfâr itul anului fiscal, i orice informa ii prev zute de regulament.

Conturile i opera iunile Fondului de Stabilizare Fiscal se audiaz anual de c tre Auditorul General [2]. În conformitatea cu Legea privind sistemul bugetar i procesul bugetar în Republica Moldova [5], asigurarea echilibrului bugetar este necesar pentru men inerea unei situa ii macroeconomice stabile a statului, de asemenea legea dat stipuleaz c proiectului legii bugetare este elaborat i aprobat în baza anual . În realitate îns , înregistrarea deficitului bugetar nu este o raritate în Moldova. Înc o m sur luat de autorit ile publice pentru diminuarea nivelului a deficitului i redresarea economic este stipularea în cadrul Proiectului Legii finan elor publice i responsabilit ii bugetar-fiscale a faptului c nivelul limit al deficitului bugetar nu poate dep i volumul cheltuielilor capitale prev zute în buget, cu excep ia situa iilor de recesiune economic .

Este necesar de men ionat, c adoptarea echilibrului la nivel multianual prezint o mai mare flexibilitate pentru guverne în condi iile economice i sociale schimb toare astfel apare posibilitatea, de atenuare a unora din pericolele interzicerii stricte a contract rii împrumutului.

Legisla ia unor ri nu doar interzice existen a deficitelor prospective, dar, de asemenea, prevede întoarcerea datoriilor vechi acumulate a deficitul bugetar ai ultimilor ani. Adoptând, totodat , calendare detaliate pentru rambursarea datoriei restante. Poate c este i mai relevant faptul impunerii restric iilor privind deficitul, i adoptarea instruc iunilor explicite privind utilizarea excedentelor bugetare viitoare. În unele state legea prevede ca excedentele s fie utilizate cu prioritate pentru a completarea Fondului de stabilizare, îns surplusul apoi poate fi p strat în bugetul opera ional sau utilizat pentru a reducerea datoriei, fiind deja la decizia Ministerului de finan e [1]. F r men ionare în mod explicit, prevederile date, consfin esc eliminarea datoriei ca direc ie prioritar pentru mai mul i ani.

Alte state se disting prin aceea c au adoptat o limitare a fiscalit ii al turi de o lege anti-deficit. Aceasta este o combina ie de semnifica ie enorm . În a a fel, restric ionând capacitatea guvernului de a genera venituri noi prin cre terea impozitelor are loc îngustarea continu a gamei de op iuni fiscale deschise guvernului, m rindu-se în a a fel presiunea privind g sirii c ilor eficiente de reducere a cheltuielilor pentru echilibrarea bugetului. Totodat , ele au stabilit ca în cazul apari iei necesit ii introducerii cre teri sau m suri fiscale noi, acestea trebuie s fie aprobate de referendum.

Exist un dezacord în rândul economi tilor, politicienilor i a altor anali ti privind cauzele reale ale deficitelor, natura i gravitatea efectelor lor asupra economiei, i a m surilor fiscale sau monetare care ar trebui s fie luate pentru a le reduce.

Într-o comunicare, guvernatorul Manitobei (provincie a Canadei) a subliniat c "un buget echilibrat este esen ial pentru o cre tere economic durabil " [6].

O interzicere totală a împrumuturilor din sectorul public este un nonsens economic pentru că ignoră rolul crucial pe care îl joacă cheltuielile guvernamentale în stabilizarea economiei pe timpul recesiunilor din sectorul privat.

După cum un grup de cercetători s-a exprimat, "problema fundamentală cu care se confruntă un buget anual echilibrat, este faptul că problema veniturilor ciclic volatile nu este rezolvată" [7].

În perioadele de activitate economică scăzută și rata ridicată a omajului, în mod normal, guvernele suportă a anumite crize ciclice, ca rezultat al declinului veniturilor fiscale și a creșterii cheltuielilor pe asigurarea de omaj, subvențiile agricole, de asistență socială și alte programe. În aceste condiții, cheltuielile deficitul îndeplinește funcția de ajutor de a oferi un anumit grad de securitate economică a persoanelor, precum și stimularea economiei prin susținerea nivelurilor de cerere de bunuri și servicii.

Semnificativ este faptul, că chiar și James Buchanan [8], un economist fondator al teoriei alegerii publice și unul dintre cei mai mari adepți ai legilor bugetare echilibrate, a admis existența unui risc de tendință agravantă în cazul în care deficitele de recesiune vor fi interzise sub toate circumstanțele. Ca răspuns la această preocupare, Buchanan recomandă, ca numai planul bugetar elaborat, folosind estimări corecte a veniturilor și cheltuielilor, ar trebui să fie supus echilibrării anuale. Legea, în opinia sa, nu ar trebui să interzică deficitele efective care decurg din schimbări neprevăzute ale condițiilor economice, după ce bugetul este adoptat.

O altă măsură posibilă este de a relaxa regulile anti-deficit prin solicitarea de echilibru bugetar doar pe o perioadă mai multor ani.

De menționat, că legislatorii a unor state au cerut ca guvernele nu doar să planifice bugete echilibrate (propunerea lui Buchanan, practica celor mai multe state americane), ci și să atingă efectiv echilibrul bugetar la sfârșitul anului.

Buchanan însuși se pronunță împotriva combinării regulii de deficit zero, cu o clauză de limitare fiscală. Deși guvernele ar trebui să fie obligate să prezinte un plan realist a unui buget echilibrat în fiecare an. Buchanan susține, că modul în care deficitul este finanțat reprezintă o chestiune politică, care ar trebui să fie lăsată la dispoziția guvernelor alese.

Reglementarea activă a economiei în perioada ei de transformări radicale și calitative pare necondiționată, așa cum, fără îndoială este alegerea ei recunoscută a reformării de piață. Dar se poate conta pe succes doar dacă aceasta este sistemică și în corespundere obiectului de gestionare de pe pozițiile conceptuale și a noțiunilor fundamentale a economiei evoluționiste. De aceea, reiese din principiile alegerii și selecției naturale, dar și din presiunea selectivă asupra tendințelor de mărișoare în procesele dezvoltării, pare necesar de a atrage atenția la următoarele măsuri de perfecționare a managementului la nivel macroeconomic.

În primul rând, nu se poate da preferință exclusivă (chiar și temporară) nici unuia din elementele structurii puterii naționale de stat, care este implicat în rezolvarea uneia din irul de probleme interdepartamentale referitor la echilibrarea financiară a economiei.

În al doilea rând, trebuie de pornit de la aceea, că economia națională este câmpul de coliziune a diferitor puteri departamentale, de multe ori reflectând nu doar interese opuse, dar și neconcordanța lor națională.

În al treilea rând, caracterul evident logic format al evaluărilor și reflecțiilor de acest gen trebuie să condiționeze recunoașterea socială a faptului, că din aceste deosebiri decurge și multitudinea viziunilor despre acțiunile preferate ale statului referitor la echilibrul financiar în economia națională. Aceasta și provoacă lupta forțelor de guvernare în jurul acestor acțiuni. Elaborarea doctrinei social-economice a conducerii, corespunzătoare situației formate în prezent, este chemat să stimuleze creșterea economică, reglementarea relațiilor bugetare și circulația monetară, stimularea deviațiilor (micșinării) progresive și structurale, susținerea balanței bugetare și de plăți, la fel și a echilibrului economic extern. Cu siguranță, realizarea practică a sarcinii puse este posibilă doar prin compromis între nenumărate și diferite interese în scopul stabilizării financiare și pe baza ei – realizarea condițiilor echilibrului financiar în economie. Principiile indicate ale influenței selective reies din necesitatea folosirii cunoștințelor sistemice și, în mod insistent, presupun necesitatea evidenței factorilor – condiții importante naționale ale dezvoltării evoluționiste: continuitatea și succesiunea. De aceea, se pare, că reiese din logica natural-istorică legăturile durabile și stabile formate trebuie să moștenească tendințele continuității la modelarea echilibrului financiar, care include metode, procedee și tehnici de management de compromis reciproc, completate și îmbogățite. Evident, un rol deosebit în acest model trebuie să se acorde principiilor motenirii și variabilității, precum și metodelor alegerii și selecționării, argumentate din punctul de vedere al economiei evoluționiste. Pe lângă

aceasta, în condițiile contemporane, cercetările științifice și recomandările cu privire la echilibrarea sistemului financiar, la nivel național, se confruntă cu dificultăți semnificative în implementarea acestora în practică.

Analiza demonstrează că, la etapa actuală, divergența acțiunilor structurilor de conducere este un adevărat flagel pentru economia moldovenească. Modernizarea reglementării financiar-credite și economice, în condițiile actuale, este prioritară de examinat, cu prudență, numai ca activități de supraveghere interdepartamentală de asigurare a funcționării durabile a propriilor structuri organizatorice.

Asemenea echitate de păreri și estimări este pe deplin dovedită de experiența autohtonă în desfășurarea reformelor, și devine evident, dacă se compară măsurile întreprinse, care au fost încercate într-un mediu social-economic principal diferit, deseori, în condițiile altor țări cu un nivel de dezvoltare mai înalt al relațiilor de piață. Situația se agravează și prin faptul că interesele diferitor structuri de for guvernamentală, când nu coincid, de obicei, într-un sens anumit, nici nu se contrazic între ele: fiecare departament, grup de lobby sau structură corporativă vede și apreciază realitatea economică din poziția sa, sub aspectul său special.

Prin urmare, apare o întrebare la nivel de interes național: cum de a combina a doua imaginații unilaterale, departamental înguste, într-o decizie multilaterală, voluminoasă, acceptabilă pentru toți. Răspunsul la această întrebare, în termeni generali, pare să fie vizat prin elaborarea unui mecanism unic de reglementare a echilibrului economiei, care ar exclude posibilitatea de a judeca de pe o poziție separată despre realitate în întregime.

Stabilirea scopului dorit de a realiza echilibrul financiar trebuie să fie orientat spre cele mai importante priorități de dezvoltare a economiei (inovare, de economisire a resurselor, reproducere lărgită, majorarea exporturilor etc.).

Relațiile privind scopurile naționale respective ale politicii economice pot și trebuie să devină bază pentru formarea sistemului în domeniul reglementării echilibrului financiar al economiei naționale. Ele ar trebui să fie prioritare, cel puțin, până când se vor termina transformările de piață sau, mai exact, până la restructurarea completă a infrastructurii pieței, creșterea concurenței reale a pieței, formarea unei baze legislative corespunzătoare și mecanismelor de respectare și implementare a acesteia etc. Fără acordul cu privire la astfel de coordonări, mai mult decât atât, fără o distribuție fundamentală argumentată a impunerii fiscale excesive, nu este posibil de a obține un progres semnificativ. Cea mai importantă garanție a eficienței este vizată prin gestionarea acestui proces de către fiecare structură de putere departamentală prin echilibrarea propriei răspunderi și interesului cu responsabilitatea la nivel de stat și cu interesul național în întregime.

Diferențele juridice evidente în capitolul dat sunt mai mult decât simple detalii idiosincrazice, luate împreună, ele sugerează că legislatorii au fost influențați de înclinații divergente și ideologice specifice ale rolului statului în societatea modernă.

Diversificarea accentuată în domeniul legislativ a tehnicilor, procedurilor și abordărilor de regulare bugetară aplicate în diferite țări ale lumii, evidențiază existența unei permanente tendințe spre perfecționare și găsirea celor mai bune metode de gestionare corectă a resurselor bugetare.

Concluzii. În scopul elaborării unei metodologii noi privind reducerea deficitului bugetar și redresarea economică, aplicabile în condițiile existente ale Republicii Moldova, dezvoltate ca rezultat al perfecționării metodelor (ca modernizarea inovativă totală a tehnicilor, procedurilor și abordărilor) existente pe arena internațională și adoptate la condițiile actuale ale economiilor emergente în domeniul bugetar, se recomandă:

În primul rând, evaluarea realizării sau nu a echilibrului bugetar este să se facă în rezultat a 4 ani consecutivi, după fiecare alegere. Se recomandă ca după fiecare alegere guvernul să adopte un plan de rambursare graduală a datoriei bugetare.

Din motivul instabilității condițiilor economice se propune crearea unui Fond de Stabilizare bugetară, care va fi finanțat din excedentele bugetare (în faza de avânt economic), iar în caz de recesiune va finanța deficitul.

Pentru menținerea coerenței și respectării legislației în domeniul echilibrării bugetare se propune ridicarea responsabilității personale a funcționarilor publici și a membrilor guvernului aplicând în caz de încălcare a legislației date sancțiuni restrictive la adresa acestora.

Referințe bibliografice

1. Government Manitoba [accesat 27 iunie 2014].
Disponibil: http://www.gov.mb.ca/manitoba/finance/text/bda_tx02.html
2. Fiscal Stabilization Fund Act [accesat 17 mai 2014].
Disponibil: <http://www.gnb.ca/legis/business/pastsessions/54/54-3/status-e/bills/044-e.asp>
3. Northwest Territories Act = Loi sur les Territoires du Nord-Ouest [accesat 7 iunie 2014]. Disponibil:
<http://www.laws-lois.justice.gc.ca/eng/acts/N-27/>
4. Final Report of the French Constitutional Drafting Committee responsible for providing the Minister of Justice of Canada with a draft official French version of certain constitution enactments [accesat 27 mai 2014]. Disponibil: <http://www.justice.gc.ca/eng/pi/const/lawreg-loireg/p1t131.html>
5. Legea privind sistemul bugetar în procesul bugetar: nr. 847-XIII din 24.05.96. In: Monitorul Oficial al Republicii Moldova. 1997, nr. 19-20, art. 197.
6. DEPARTMENT OF FINANCE. Why Balanced Budget Legislation? Winnipeg: Manitoba, 1995 [accesat 27 mai 2014]. Disponibil: http://www.gov.mb.ca/manitoba/finance/text/bda_tx01.html
7. BRAUN, B.M., JOHNSON, L.E., LEY, R.D. State Revenue Shortfalls: Budget Restraints and Policy Alternatives. In: The American journal of Economics and Sociology. 1993, vol. 52, no. 4, pp. 385-397.
8. BUCHANAN, J.M. *Public Principles of Public Debt: A Defense and Restatement*. Indianapolis: Liberty Fund, Inc., 1962. 143 p.

Recomandat spre publicare: 21.03.2014

STABILIZAREA FINAN ELOR PUBLICE – FACTOR IMPORTANT PENTRU DEZVOLTAREA ECONOMIEI NA IONALE

ION MOROZNIUC, cercet. t., INCE
TATIANA IA I IN, drd., cercet. t., INCE

This publication reflects the results of the study which is dedicated the evolution of government budget of the last period. The forecasts assume that the global economic outlook remains somber and seems to decline in the near future and in the medium term, i.e. as long as it does not exclude an economic recession, because any external crisis might reflect on the public finances of the Republic of Moldova.

Key words: budget, budget revenues, budget deficit, components, financing, taxation, public debt, public finance, financial assistance, non-tax receipts.

Aceast publica ie reflect rezultatele studiului dedicat evolu iei bugetului de stat din ultima perioad . Previziunile presupun c perspectivele economice globale r mân sumbre i par s scad în viitorul apropiat i pe termen mediu, adic atât timp cât aceasta nu exclude o recesiune economic , pentru c orice criz extern s-ar putea reflecta asupra finan elor publice ale Republicii Moldova.

Cuvinte cheie: buget, venituri bugetare, deficit bugetar, componente, finan e, impozite, datorii public , finan e publice, asisten financiar , încas ri nefiscale.

JEL Classification: G0, H6, H61, H68, H72

Introducere. Bugetul public na ional (BPN) reprezint totalitatea veniturilor i cheltuielilor bugetului de stat, bugetelor unit ilor administrativ-teritoriale, bugetului asigur rilor sociale de stat i fondurilor asigur rilor obligatorii de asisten medical . Veniturile BPN sânt impozitele i taxele, alte încas ri, specificate de legisla ia în vigoare.

Dificult ile economiei, de regul , se transpun pe seama bugetului public na ional, care, la rândul s u, nu mai este în stare s serveasc drept instrument efectiv i eficient pentru sus inerea categoriilor vulnerabile ale popula iei, deoarece vulnerabilitatea este direct propor ional cu stagnarea economiei. Revenirea economic pe parcursul perioadei de dup criz i stabilizarea ei continu nu au fost înso ite de o promovare autentic a reformelor structurale, care ar fi încurajat dezvoltarea durabil a economiei na ionale.

Eforturile Guvernului, pe parcursul anului 2012, totu i, au fost direc ionate spre consolidarea finan elor publice i executarea calitativ a bugetului public na ional în condi ii extrem de complicate, urmare a instabilit ii financiare i economice mondiale, i a zonei EURO în special, dar i a condi iilor climaterice dezastruoase. În aceste condi ii, banii publici acumula i la buget trebuiau s fie aloca i pentru investi ii efective i cu o economisire prudent , astfel ca relansarea economic din anii 2010-2012 s mai poat fi stabilizat la maximum posibil în urm torii ani 2013-2016.

Con inutul de baz . Dup o perioad de recesiune i de recuperare, care se caracterizeaz printr-o oarecare stabilizare a economiei, guvernarea a continuat i în anul 2012 s întreprind m suri pe alocuri ne ordinare, care s-au soldat cu o cre tere în unele domenii i ramuri ale economiei na ionale, s-a ameliorat mediul de afaceri i s-a eficientizat sectorul public, ceea ce a avut un impact direct asupra colect rii veniturilor la buget. Deoarece veniturile publice depind, în mare m sur , de activitatea economic i de consumul final, majorarea cererii interne a avut consecin e pozitive asupra form rii finan elor publice.

Dinamica colect rii veniturilor curente la buget, pe parcursul anului 2012, a consemnat o evolu ie ascendent , înregistrând un ritm de cre tere fa de anul precedent de 12,1% i însumând 31,89 miliarde de lei, cu toate c sarcina prev zut pe an nu a fost asigurat pe deplin m sur (98,6%). Veniturile totale, acumulate la bugetul public na ional în anul 2012, au însumat 33,53 miliarde de lei, fiind în cre tere cu 11,2%, iar cheltuielile au constituit 35,36 miliarde de lei, cu 10,2% mai mari fa de 2011. Astfel, deficitul bugetar în anul 2012 a înregistrat 1,84 miliarde de lei.

Veniturile curente în raport cu produsul intern brut (PIB), în anul 2012, au constituit 36,3% ori cu 1,7 puncte procentuale (p.p.) mai mult, comparativ cu anul 2011 (34,6%). Veniturile fiscale continu s de în partea major în veniturile bugetului; principala surs de venit sunt impozitele interne pe m rfuri i servicii, în special veniturile acumulate din TVA.

În anul 2012, impozitele pe venit au înregistrat o cre tere de 70,5%, comparativ cu anul precedent,

iar impozitele interne pe mrfuri și servicii – de 9,9%. Un aport semnificativ la majorarea veniturilor l-au asigurat și contribuțiile de asigurări sociale obligatorii de stat, înregistrând o creștere de 9% față de anul precedent. Sporirea acestor și alți indicatori au contribuit la creșterea veniturilor fiscale de 12,8%.

Pe parcursul anului 2012, datorită relațiilor favorabile cu organismele financiare internaționale și cu alți donatori externi a fost posibil finanțarea programelor de asistență financiară din partea partenerilor de dezvoltare și favorizat atragerea la buget a suportului financiar extern sub formă de granturi în valoare de 1,64 miliarde de lei. Această asistență oferită Republicii Moldova de către organizațiile financiare internaționale și rile donatoare constituie o contribuție substanțială și a fost destinat în scopul recuperării economice și implementării reformelor necesare pentru modernizarea și relansarea economiei naționale.

Dinamica finanțării cheltuielilor publice pe parcursul anului 2012, de asemenea, a înregistrat o evoluție stabilizatoare, consemnând un ritm anual de creștere de 10,1% față de 32,12 miliarde de lei în anul 2011, însumând astfel 35,36 miliarde de lei. Cheltuielile publice raportate către PIB au constituit 40,3% sau cu 1,2 p.p. peste același indicator înregistrat în anul 2011. La 31 decembrie 2012, soldul total al datoriei de stat a constituit circa 21,18 miliarde de lei, majorându-se cu 1,96 miliarde de lei, comparativ cu începutul anului. Ponderea datoriei de stat în PIB a înregistrat o creștere în raport cu finele anului precedent cu 0,8 p.p., constituind astfel 24,8%. În plan structural, ponderea datoriei de stat extern s-a situat la nivelul de 70%, în creștere cu 1,64 miliarde de lei (15,26 miliarde de lei, echivalentul a 1,25 miliarde de dolari SUA), iar datoria de stat intern – la 30%, în creștere cu 317 milioane de lei (6,16 miliarde de lei).

Din veniturile proprii (curente) de 31,89 miliarde de lei obținute în anul 2012, circa 58% (în 2011 – 59,7%) revin veniturilor administrate de bugetul de stat (BS), 22,4% (în 2011 – 23,2%) – veniturilor administrate de bugetul asigurărilor sociale de stat (BASS), 13,9% (în 2011 – 11,3%) – veniturilor administrate de bugetele unităților administrativ-teritoriale (BUAT) și 5,7% (în a.2011 – 5,8%) – veniturilor administrate de compania națională de asistență medicală (CNAM).

Rezultatele obținute vorbesc despre o oarecare îmbunătățire a colectării veniturilor la BPN față de anul precedent și despre stabilizarea cât de cât a bugetului după un impact negativ legat de seceta dezastruoasă, care a afectat drastic economia națională, dar și finanțele publice ale statului. Comparativ cu anul 2011, veniturile proprii au cunoscut o creștere la toate componentele BPN (BS – cu 12,1%, BASS – cu 8,9%, BUAT – cu 37,1% și CNAM – cu 10,6%).

Tabelul 1. Volumul și structura veniturilor BPN pe componente, miliarde de lei

	Previzut 2012	Executat		Devieri (+, -)		%		Structura (execut. 2012), %
		2012	2011	fa de previzut 2012	fa de execut. 2011	fa de previz. 2012	fa de execut. 2011	
Venituri în BPN (total/curente), din care:	34,20	33,53	30,14	-0,67	3,39	98,0	111,2	--
bugetul de stat (total/curente)	32,33	31,89	28,43	-0,44	3,46	98,6	112,1	100,0
buget asigurărilor sociale de stat (total/curente)	20,78	20,09	18,64	-0,69	1,45	96,7	107,8	--
bugetele unităților admin.-teritoriale (total/curente)	18,95	18,49	16,99	-0,46	1,50	97,5	108,8	58,0
buget. comp.naț. de asistență medicală (total/curente)	9,88	9,72	9,09	-0,16	0,63	98,4	106,9	--
	7,21	7,15	6,57	-0,06	0,58	99,2	108,9	22,4
bugetele unităților admin.-teritoriale (total/curente)	8,71	8,78	7,66	0,07	1,12	100,8	114,6	--
Buget. comp.naț. de asistență medicală (total/curente)	4,35	4,42	3,23	0,07	1,19	101,8	137,1	13,9
	3,93	3,87	3,64	-0,06	0,23	98,5	106,4	
	1,82	1,83	1,65	0,01	0,18	100,2	110,6	5,7

Sursa: Elaborat de autori, conform datelor Ministerului Finanțelor.

Pe parcursul anilor 2005-2012 s-a observat o creștere stabilă a indicilor principali, venitul global majorându-se de peste 2,3 ori (de la 14,53 până la 33,53 miliarde de lei), cu excepția anului 2009, când acumulatele de venituri au fost afectate de impactul crizei economice și financiare mondiale, ele fiind mult (cu circa 9%) inferioare anului precedent.

Potrivit calculului, rata medie a creșterii veniturilor în anii de după criză (2010-2012) a fost mai

modest decât pân la criz . Astfel, dac în anii 2006-2008 rata medie anual a cre terii veniturilor a constituit 19,6%, apoi în anii comparativi post criz (2012 c tre anul 2010) a constituit doar 10,9%. Aceasta presupune c efectele negative ale crizei în finan ele publice înc nu fusesse epuizate. Ponderea cea mai substan ial în veniturile acumulate pe parcursul anilor de analiz revin veniturilor fiscale, care variaza în jur de 82-86%.

Tabelul 2. Evolu ia acumul rilor de venituri în BPN i structura acestora, miliarde de lei

	2005	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2012/ 2011, %
Venituri, total	14,53	22,22	25,52	23,24	27,54	30,16	33,53	111,2
ponderea, % din care:	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	-
Venituri fiscale	12,06	18,38	21,55	19,52	22,55	25,60	28,86	112,7
ponderea, %	83,0	82,7	84,5	84,0	81,8	84,9	86,1	-
Încas ri nefiscale	0,76	1,40	1,05	0,84	1,42	1,18	1,34	113,6
ponderea, %	5,3	6,3	4,1	3,6	5,2	3,9	4,0	-
Alte venituri	1,70	2,44	2,91	2,88	3,58	3,38	3,33	98,5
ponderea, %	11,7	11,0	11,4	12,4	13,0	11,2	9,9	-

Sursa: Elaborat de autori, conform datelor Biroului Na ional de Statistic i Ministerului Finan elor.

Cheltuielile BPN sunt determinate de cheltuielile prev zute de legea bugetar anual în vederea satisfacerii necesit ilor societ ii, dintre care: acoperirea necesit ilor social-culturale i de cercet ri tiin ifice, între inerea aparatului de stat, acoperirea necesit ilor militare, achitarea datoriei de stat, acordarea de subven ii, dezvoltarea sectorului economic al statului etc.

Pe parcursul anului 2012, din bugetul public na ional au fost efectuate cheltuieli în volum total de 35,36 miliarde de lei, fiind aprobate 36,64 miliarde de lei, ori cu 1,28 miliarde de lei sub prevederile anuale. Astfel, nivelul execut rii a constituit 96,5% fa de prevederi. Îns , comparativ cu anul 2011, cheltuielile BPN au crescut cu 3,24 miliarde de lei sau cu 10,1%. La toate cele patru componente ale BPN au fost înregistrate economii de cheltuieli bugetare comparativ cu prevederile anuale. Astfel, din bugetul de stat, cheltuielile efectuate au fost sub nivelul celor prev zute cu 0,74 miliarde de lei, din bugetele unit ilor administrativ-teritoriale – cu 0,53 miliarde de lei, iar din celelalte componente ale BPN economiile au fost neesen iale.

Tabelul 3. Cheltuielile publice efectuate din BPN i pe tipuri de bugete, miliarde de lei

	Prev zut		Executat		Devieri		% fa de prev zut	
	2011	2012	2011	2012	2011	2012	2011	2012
Bugetul public na ional	33,27	36,64	32,12	35,36	-1,15	-1,28	96,5	96,5
Bugetul de stat	19,07	22,41	18,64	21,67	-0,43	-0,74	97,7	96,7
Bugetele unit ilor administrativ-teritoriale	7,71	9,45	7,66	8,92	-0,05	-0,53	99,3	94,4
Bugetul asigurarilor sociale de stat	9,12	9,88	9,11	9,75	-0,01	-0,13	99,8	98,7
Bugetul companiei na ionale de asisten medical	3,67	3,98	3,64	3,95	-0,03	-0,03	99,0	99,2

Sursa: Elaborat de autori, conform datelor Ministerului Finan elor.

Structural, partea preponderent a cheltuielilor publice din BPN (circa 70,6%), în anul 2012, au fost direc ionate pentru realizarea programelor cu caracter socio-cultural. Pentru domeniul economiei na ionale au fost direc ionate circa 14,6%, pentru ap rare, men inerea ordinii publice i securit ii na ionale – circa 6,5%, iar pentru servicii de stat cu destina ie general – circa 4,9%. Ponderea acestor indicatori în anul 2011 a constituit, respectiv, 72,6; 11,9; 6,9 i 4,5%.

Tabelul 4. Cheltuielile efectuate din bugetul public național, miliarde de lei

	Previzut 2012	Executat în		Executat 2012, % față de:		Structura, %		
		2011	2012	previzut, 2012	executat, 2011	previzut, 2012	Executat	
							2011	2012
Cheltuieli – total - din care:	36,64	32,12	35,36	96,5	110,1	100,0	100,0	100,0
pentru economie	5,49	3,83	5,16	94,0	134,7	15,0	11,9	14,6
pentru acțiunile social- culturale, inclusiv:	25,65	23,31	24,97	97,3	107,1	70,0	72,6	70,6
a) învățământ, știință și inovare	8,09	7,21	7,75	95,8	107,5	22,1	22,4	21,9
b) ocrotirea sănătății	4,80	4,26	4,75	99,0	111,5	13,1	13,3	13,4
c) asigurare și asistență socială	11,84	11,09	11,62	98,1	104,8	32,3	34,5	32,9
d) cultură, artă, sport și acțiuni pentru tineret	0,92	0,75	0,85	92,4	1,13	2,5	2,3	2,4
pentru apărarea națională, justiție, ordinea publică, protecția civilă	2,36	2,21	2,30	97,5	104,1	6,4	6,9	6,5
pentru servicii de stat cu destinație generală	1,94	1,46	1,75	90,2	119,9	5,3	4,5	4,9
pentru activitatea economică externă	0,25	0,23	0,34	136,0	147,8	0,6	0,7	1,0
pentru deservirea datoriei de stat	0,70	0,66	0,67	95,7	101,5	1,9	2,1	1,9
alte cheltuieli	0,25	0,42	0,17	68,0	40,5	0,7	1,3	0,5
Deficit (-), exced. (+)	-2,43	-1,96	-1,84	75,7	93,9	x	x	x

Sursa: Elaborat de autori, conform datelor Ministerului Finanțelor.

Astfel, executarea BPN în anul 2012 s-a soldat cu un deficit bugetar exprimat prin depășirea cheltuielilor asupra veniturilor cu 1,84 miliarde de lei, mic orându-se comparativ cu anul precedent cu 0,12 miliarde de lei. Soldurile la 31 decembrie 2012 pe conturile BPN au constituit 3,16 miliarde de lei, fiind în creștere cu 217,1 miliarde de lei, comparativ cu anul precedent.

În condițiile unei creșteri economice negative și în pofida presiunilor existente, Guvernului i-a reușit, totuși, menținerea deficitului bugetar la un nivel apreciabil, chiar dacă nu s-a încadrat în atingerea întreprinderii de a realiza un deficit de sub 1% din PIB; insistența cu care această politică a fost implementată a constituit un reper esențial pentru reformele din sectorul public. Deși impactul provocat de criza mondială, dar și de condițiile climatice din ultima perioadă asupra domeniului finanțelor publice a fost extrem de negativ, evoluția cheltuielilor publice, totuși, a fost stabilă, marcând o creștere remarcabilă pe tot parcursul perioadei vizate. Aceasta, în mare parte, a fost posibil datorită aflului de ajutor extern fără precedent pentru Republica Moldova, care a permis stabilizarea bugetului și a evitat, astfel, un scenariu macroeconomic dezastruos.

Cheltuielile efectuate din BPN s-au majorat pe parcursul anilor 2005-2012 de peste 2,5 ori (de la 13,95 până la 35,36 miliarde de lei). Majoritatea absolută a cheltuielilor bugetare efectuate în perioada indicată revin cheltuielilor “acțiuni socio-culturale”, ponderea celorlalte a variat între 63,3 și 72,6%.

Tabelul 5. Evolu ia execut rii p r ii de cheltuieli a BPN i structura lor, miliarde de lei

	2005	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2012/ 2011, %
Cheltuieli, total	13,95	22,35	26,15	27,34	29,33	32,12	35,36	110,1
ponderea - %	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	-
din care:								
pentru economie	1,96	3,16	3,47	3,28	3,32	3,83	5,16	134,3
ponderea, %	14,1	14,2	13,3	12,0	11,3	11,9	14,6	-
ac iuni social culturale	8,83	14,33	17,08	19,16	21,17	23,31	24,97	107,1
ponderea, %	63,3	64,1	65,4	70,1	72,2	72,6	70,06	-
ap rarea na ional , justi ie, ordinea public , protec ia civil	1,05	1,81	2,04	2,07	1,88	2,21	2,30	104,1
ponderea, %	7,5	8,1	7,8	7,6	6,4	6,9	6,5	-
servicii de stat cu destina ie general	0,92	1,27	1,44	1,41	1,36	1,46	1,75	119,9
ponderea, %	6,6	5,7	5,5	5,2	4,7	4,5	4,9	-
activitatea economic extern	253,2	0,28	0,27	0,20	0,21	0,23	0,34	147,8
ponderea, %	1,8	1,3	1,0	0,7	0,7	0,7	1,0	-
deservirea datoriei de stat	470,5	0,61	0,72	0,83	0,55	0,66	0,67	101,5
ponderea, %	3,4	2,6	2,8	3,0	1,9	2,1	1,9	-
alte cheltuieli	462,7	0,89	1,10	0,38	0,84	0,42	0,17	40,5
ponderea, %	2,5	4,0	4,2	1,4	2,8	1,3	0,5	-

Sursa: Elaborat de autori, conform datelor BNS i a Ministerului Finan elor.

În concluzie se poate men iona, c dup o perioad de criz , eforturile Guvernului au fost direc ionate spre consolidarea finan elor publice i executarea calitativ a bugetului public na ional în condi ii extrem de complicate din punct de vedere financiar. Totodat , politica bugetar-fiscal propus pentru anii viitori urm re te echilibrarea i fortificarea surselor bugetare, precum i unificarea i simplificarea sistemului fiscal. Îns , din cauza riscurilor externe, aceasta înc nu va asigura stabilitatea fiscal pentru urm torii ani.

Cea mai important reformare ini ial ine nemijlocit de administrarea fiscal . Delegarea autonomiei financiare ar trebui s urm reasc dou mari rezultate: utilizarea eficient a resurselor i sporirea bun st rii popula iei. Îns , o simpl acordare a autonomiei financiare nu rezolv lacunele întregului sistem fiscal, or, aceasta necesit i o abordare structural la nivel na ional, dar i în contextul gener rii unui climat dezvoltat de investi ii i turism la nivel local.

În condi iile unei cre teri economice negative i în pofida tuturor presiunilor existente, Guvernului i-a reu it totu i men inerea deficitului bugetar la un nivel apreciabil. Chiar dac nu s-a încadrat în atingerea intei ini iale de a realiza un deficit de sub 1% din PIB, insisten a cu care aceast politic a fost implementat a constituit un reper esen ial pentru reformele din sectorul public. Dar, totu i trebuie de avut în vedere, c o oarecare criz extern s-ar putea reflecta negativ asupra bugetului public na ional.

Referin e bibliografice

1. BIROUL NA IONAL DE STATISTIC AL REPUBLICII MOLDOVA. *Anuarul Statistic al Republicii Moldova* = *Statistical Yearbook of the Republic of Moldova 2010*. Chi in u: Statistica, 2010. 572 p. ISBN 978-9975-78-932-5.
2. BIROUL NA IONAL DE STATISTIC AL REPUBLICII MOLDOVA. *Anuarul Statistic al Republicii Moldova* = *Statistical Yearbook of the Republic of Moldova 2013*. Chi in u: Statistica, 2013. 556 p. ISBN 978-9975-4068-4-0.

3. Legea bugetului de stat pe anul 2013: nr. 249 din 02.11.2012. In: Monitorul Oficial al Republicii Moldova. 2012, nr. 263-269, art. 853.
4. Legea bugetului de stat pe anul 2012: nr. 282 din 27.12.2011. In: Monitorul Oficial al Republicii Moldova. 2012, nr. 19-20, art. 46.
5. Legea bugetului de stat pe anul 2011: nr. 52 din 31.03.2011. In: Monitorul Oficial al Republicii Moldova. 2011, nr. 63-64, art. 151.
6. MINISTERUL FINANTELOR AL REPUBLICII MOLDOVA. Raport privind executarea bugetului public național pe anul 2010 [accesat 26 mai 2014]. Disponibil: <http://www.mf.gov.md/actnorm/otherrep>
7. MINISTERUL FINANTELOR AL REPUBLICII MOLDOVA. Raport privind executarea bugetului public național pe anul 2012 [accesat 16 iunie 2014]. Disponibil: <http://www.mf.gov.md/common/reports/>
8. MINISTERUL FINANTELOR AL REPUBLICII MOLDOVA. Raport privind executarea bugetului public național pe anul 2013 [accesat 11 mai 2014]. Disponibil: <http://www.mf.gov.md/common/reports/>
9. MINISTERUL FINANTELOR AL REPUBLICII MOLDOVA. Raport privind executarea bugetului public național pe toate componentele pe anul 2011 [accesat 6 iunie 2014]. Disponibil: <http://www.mf.gov.md/common/reports/>
10. MINISTERUL FINANTELOR AL REPUBLICII MOLDOVA. Raport privind executarea bugetului public național pe toate componentele pe anul 2012 [accesat 12 mai 2014]. Disponibil: <http://www.mf.gov.md/common/reports/>
11. MINISTERUL FINANTELOR AL REPUBLICII MOLDOVA. Raport privind executarea bugetului public național pe toate componentele pe anul 2013 [accesat 26 iunie 2014]. Disponibil: <http://www.mf.gov.md/common/reports/>

Recomandat spre publicare: 20.05.2013

ANALIZA COSTURILOR TARIFARE LA CULTIVAREA FLORII-SOARELUI ÎN REPUBLICA MOLDOVA

**ION VASELA CU, dr., cercet. t., coordonator, INCE
DANAIA BE IVU, cercet. t., INCE**

Due to the wide use in food industry and the economic profitability, sunflower is one of the main technical cultures produced in Moldova.

This article aims to analyze the dynamic and structure of the last three years sunflower cultivation costs in order to identify ways to use the necessary technological elements.

Keywords: sunflower, costs normally cost structure

Datorit utiliz rii largi în alimenta ie i rentabilit ii economice, floarea-soarelui este una dintre culturile tehnice principale produse în Republica Moldova. În prezentul articol se analizeaz dinamica i structura costurilor la cultivarea floarii-soarelui, din ultimii trei ani, în vederea identific rii c ilor de utilizare a elementelor tehnologice necesare.

Cuvinte cheie: floarea-soarelui, costuri normate, structura costurilor.

JEL Classification: Q12, J32, O13, P23, P22

Introducere. Floarea-soarelui este cultura tehnic principal în Republica Moldova. În ultimii ani, cultura de floarea-soarelui, atingând o suprafa de 300 mii ha, ocup peste 20% din suprafa a total îns mân at cu culturi agricole i 78-85% din suprafa a îns mân at cu culturi tehnice.

Con inutul de baz . Semin ele de floarea-soarelui se folosesc pentru ob inerea uleiului vegetal. Uleiul de floarea-soarelui ocup unul din primele locuri în ceea ce prive te caloricitatea i calit ile gustative. De aceea acest produs este utilizat pe scar larg de c tre popula ie pentru hran , iar în industria alimentar pentru fabricarea conservelor din legume i pe te. Floarea-soarelui este i o cultur melifer , fiecare hectar de această plant poate da câte 20-50 kg de miere de albine. În componen a semin elor de floarea-soarelui con inutul uleiului atinge nivelul de 45%.

Turtele ob inute dup extragerea uleiului din semin ele de floarea-soarelui prezint un nutre foarte bogat în substan e nutritive care pot fi utilizate pentru hr nirea tuturor speciilor de animale folosite pentru producerea laptelui, c rni i ou lor.

Floarea-soarelui este o cultur , care se deosebe te printr-un nivel ridicat de rentabilitate. În 2010 – 2011, în Republica Moldova, nivelul de rentabilitate a cultiv rii floarii-soarelui a ajuns la 89,8 i 71%, iar în 2012 acest nivel a coborât pân la 42,4%, iar rentabilitatea culturilor gr un oase n-a dep it 10%. În acest an pre ul de cost al semin elor de floarea-soarelui a dep it nivelul de 4434 lei pentru o ton .

Reie ind din necesit ile utiliz rii floarii-soarelui pentru producerea uleiului vegetal i a altor produse favorabile pentru sectorul agroalimentar al Republicii Moldova, această cultur a fost inclus în componen a produselor pentru care se elaboreaz tarife de costuri. Pentru semin ele de floarea-soarelui tarifele de costuri se elaboreaz ultimii zece ani pentru fiecare an. Metodele de baz pentru elaborarea tarifelor de costuri au fost prezentate în publica iile din anii 2011-2013. Pentru floarea-soarelui prezent m tarifele de costuri elaborate în 2014, tabelul 1.

Tabelul 1. Tarife de costuri normate ale semin elor de floarea-soarelui, în 2014, lei

Specificare	Întreprinderi mari						Întreprinderi mijlocii					
	Recolta la hectar, q						Recolta la hectar, q					
	15		20		25		15		20		25	
	la ha	la q	la ha	la q	la ha	la q	la ha	la q	la ha	la q	la ha	la q
1. Consumuri variabile - total	7249	483,23	7364	368,22	8266	330,64	7511	500,71	8811	440,56	10143	405,73
inclusiv:												
1.1. Semin e	276	18,43	314	15,72	346	13,83	304	20,27	346	17,29	381	15,24

Specificare	Întreprinderi mari						Întreprinderi mijlocii					
	Recolta la hectar, q						Recolta la hectar, q					
	15		20		25		15		20		25	
	la ha	la q	la ha	la q	la ha	la q	la ha	la q	la ha	la q	la ha	la q
1.2. Îngr. minte	658	43,89	880	43,99	1100	44,00	757	50,48	1008	50,40	1261	50,43
1.3. Preparate chimice	180	11,97	394	19,71	782	31,27	212	14,12	485	24,27	923	36,94
1.4. Opera ii mecanizate	4509	300,58	4720	235,98	4830	193,19	4429	295,26	4993	249,66	5463	218,54
1.5. Opera ii manuale	1415	94,30	842	42,09	968	38,72	1662	110,77	1806	90,30	1916	76,65
1.6. Alte consumuri variabile	211	14,06	215	10,74	240	9,61	147	9,82	173	8,65	199	7,94
2. Consumuri constante – total	2125	141,68	2164	108,21	2409	96,37	1238	82,52	1426	71,30	1611	64,45
inclusiv:												
2.1. Uzura mijloacelor fixe	50	3,36	59	2,95	69	2,77	34	2,28	45	2,23	50	2,01
2.2. Impozite și taxe	182	12,16	182	9,12	182	7,30	182	12,16	182	9,12	182	7,30
2.3. Plățile de arendă	1675	111,66	1701	85,07	1910	76,38	871	58,08	1022	51,11	1176	47,04
2.4. Alte consumuri constante directe	218	14,50	221	11,07	248	9,92	150	10,01	177	8,84	202	8,09
3. Consumuri directe - total	9374	624,91	9528	476,43	10675	427,01	8749	583,23	10237	511,86	11754	470,18
4. Consumuri indirecte	281	18,75	286	14,30	320	12,82	175	11,65	205	10,26	235	9,39
5. Costul normat	9655	643,66	9814	490,73	10995	439,83	8924	594,88	10442	522,12	11989	479,57

Sursa: INCE, calcule realizate de autori.

Analiza datelor din tabelul de mai sus arată că prețurile pentru cultivarea florei soarelui, în anul curent, se vor majora față de 2013 cu 7,5%, pentru întreprinderile mari și cu 6,1% pentru întreprinderile mijlocii.

În 2014, costurile operațiilor mecanizate s-au majorat, pentru întreprinderile mari, cu 9,6%, iar pentru întreprinderile mijlocii, cu 6,6%, față de 2013. S-au majorat și costurile operațiilor manuale cu 11%, datorită majorărilor salariale care au avut loc în agricultură din 2014.

Anul 2013 a fost un an favorabil pentru agricultură, recolta culturilor agricole majorându-se sensibil. Acest fapt a permis producătorilor agricoli să reducă prețul semințelor de floarea-soarelui cu 10%, în 2014.

Prețul îngrășămintelor, în 2014, s-a majorat față de 2013 cu 5%, iar costul preparatelor chimice utilizate pentru protecția culturilor agricole s-a majorat cu 10%.

Dinamica modificării tarifelor de costuri ale semințelor de floarea-soarelui este prezentată în tabelul 2.

Tabelul 2. Tarife de costuri ale semin elor de floarea-soarelui, pentru întreprinderile mari i mijlocii, în anii 2012-2014, lei/q, recolta medie – 20 q/ha

Specificare	Întreprinderi mari				Întreprinderi mijlocii			
	Perioad			Anul 2014, în %, fa de 2012	Perioad			Anul 2014, în %, fa de 2012
	2012	2013	2014		2012	2013	2014	
1. Consumuri variabile - total	322,10	344,43	368,22	114,3	378,90	414,25	440,56	106
Inclusiv:								
1.1. Semin e	12,50	17,50	15,72	125,8	13,75	19,25	17,29	125,7
1.2. Îngr minte	38,00	42,00	43,99	115,8	43,55	48,10	50,40	115,7
1.3. Preparate chimice	17,15	18,00	19,71	114,9	20,65	21,70	24,27	111,8
1.4. Opera ii mecanizate	205,20	218,55	235,98	115,0	219,85	234,80	249,66	113,6
1.5. Opera ii manuale	33,90	38,35	42,09	124,2	70,05	82,80	90,30	128,9
1.6. Alte consumuri variabile	13,35	10,05	10,74	70,0	11,05	8,10	8,65	78,3
2. Consumuri constante – total	97,70	102,30	108,21	110,8	61,90	68,10	71,30	115,2
inclusiv:								
2.1. Uzura mijloacelor fixe	2,40	2,65	2,95	122,9	1,80	2,00	2,23	123,9
2.2. Impozite i taxe	4,80	9,75	9,12	190,0	4,80	9,75	9,12	190,0
2.3. Pl ile de arend	74,40	79,55	85,07	114,3	43,95	48,05	51,11	116,3
2.4. Alte consumuri constante directe	16,10	10,35	11,07	68,8	11,35	8,30	8,84	77,9
3. Consumuri directe - total	419,80	446,75	476,43	113,4	440,80	482,35	511,86	116,1
4. Consumuri indirecte	21,00	13,40	14,30	68,1	13,20	9,65	10,26	77,7
5. Costul normat	440,80	460,15	490,73	111,3	454,00	492,00	522,12	115,0

Sursa: Realizat de autori.

În compara ie cu 2012, în 2014 costurile normate la cultivarea floarii soarelui va cre te cu 11,3%, pentru întreprinderile mari, i cu 15%, pentru produc torii agricoli mijlocii. Motivul principal al major rilor costurilor de cultivare a floarii soarelui reprezint cre terea pre urilor, fa de 2012, la semin e (cu 25,8%, pentru întreprinderile mari, i 25,7%, pentru întreprinderile mijlocii), îngr minte (cu 15,8% i, respectiv, 15,7%), opera iunile mecanizate (cu 15% i, respectiv, 13,6%) i opera iunile manuale (cu 24,2% i, respectiv, 28,9%).

În perioada studiat , s-au majorat considerabil impozitele pentru agricultori, cu 90%, fa de 2012. Structura costurilor tarifare la cultivarea floarii soarelui este prezentat în tabelul 3.

Tabelul 3. Structura costurilor normate la cultivarea floarii soarelui, în întreprinderile mari i mijlocii, în 2014, recolta medie 20 q/ha

Specificare	Întreprinderi mari		Întreprinderi mijlocii	
	Costul tarifar, la q	Structura costurilor tarifare, %	Costul tarifar, la q	Structura costurilor tarifare, %
1. Consumuri variabile - total	368,22	75,0	440,56	84,4
Inclusiv:				
1.1. Semin e	15,72	3,2	17,29	3,3
1.2. Îngr minte	43,99	8,9	50,40	9,7
1.3. Preparate chimice	19,71	4,0	24,27	4,6
1.4. Opera ii mecanizate	235,98	48,1	249,66	47,8
1.5. Opera ii manuale	42,09	8,6	90,30	17,3
1.6. Alte consumuri variabile	10,74	2,2	8,65	1,7

2. Consumuri constante –total	108,21	22,1	71,30	13,6
inclusiv:				
2.1. Uzura mijloacelor fixe	2,95	0,6	2,23	0,4
2.2. Impozite și taxe	9,12	1,9	9,12	1,7
2.3. Plățile de arendă	85,07	17,3	51,11	9,8
2.4. Alte consumuri constante directe	11,07	2,3	8,84	1,7
3. Consumuri directe - total	476,43	97,1	511,86	98,0
4. Consumuri indirecte	14,30	2,9	10,26	2,0
5. Costul normat	490,73	100,0	522,12	100,0

Sursa: Realizat de autori.

Datele din acest tabel demonstrează elementul principal în costurile tarifare pentru producerea semințelor de floarea-soarelui este costul operaunilor mecanizate. În întreprinderile agricole mari, costul operaunilor mecanizate atinge nivelul de 48,1%, iar în întreprinderile mijlocii – 47,8%.

În întreprinderile agricole mari, pe al doilea loc, în rândul cheltuielilor, se află cheltuielile de arendă a terenului, cu o pondere de 17,3% din totalul costurilor normate. În cazul întreprinderilor agricole mari din Republica Moldova, 90% din suprafața arabilă utilizată este arendată.

În întreprinderile mijlocii, ponderea cheltuielilor pentru arenda terenurilor reprezintă 9,8%. În întreprinderile agricole mijlocii din Republica Moldova, operează cu 50% de terenuri arabile arendate.

Pe locul al treilea în structura costurilor pentru producerea floarea-soarelui se află cheltuielile pentru îngrășămintele minerale, reprezentând 8,9% în întreprinderile mari și 9,7% în cele mijlocii. Diferența de cheltuieli pentru îngrășămintele minerale efectuate de cele două tipuri de întreprinderi agricole se datorează faptului că întreprinderile mijlocii la achiziționarea unei tone plătește mai mult, în comparație cu întreprinderile mari.

Pe locul al patrulea, în structura costurilor tarifare pentru producerea semințelor de floarea-soarelui, se află costurile pentru operaunile manuale.

8,6% din totalul cheltuielilor pentru producerea floarea-soarelui, în întreprinderile mari, se efectuează pentru lucrul manual, pondere care se dublează, ajungând la 17,3%, în întreprinderile mijlocii. Acest fapt se explică prin faptul că, în întreprinderile mari, nivelului de mecanizare al operaunilor tehnice este mai mare, în comparație cu întreprinderile mijlocii. Lucrurile manuale sunt practicate mai activ în întreprinderile agricole mijlocii, spre deosebire de cele mari.

Celelalte elemente tarifare ocupă în structura costurilor tarifare, ponderi de 4,0 – 2,3%, în întreprinderile mari, și 6 – 1,7%, în întreprinderile mijlocii.

Concluzii și recomandări: Floarea-soarelui este o cultură intens cultivată în Republica Moldova, datorită rentabilității economice, dar și utilizării sale variate.

Pentru o mai mare eficiență economică a acestei culturi sunt necesare omologarea și cultivarea noilor soiuri cu productivitate sporită și înnoirea echipamentului tehnic performant capabil să reducă costurile de producție.

Referințe bibliografice

1. BAJURA, T. et al. *Tarife de costuri în agricultură* : ghid practic. Institutul de Economie, Finanțe și Statistică. Chișinău: IEFS, 2012. 141 p. ISBN 978-9975-4381-4-8.
2. BAJURA, T. et al. *Tarife de costuri în agricultură* : ghid practic. Institutul Național de Cercetări Economice. Chișinău: INCE, 2013. 143 p. ISBN 978-9975-4185-3-9.
3. _____, _____, _____ : _____ : _____, 2006. 384 p. ISBN 978-9975-75-354-8.
4. INSTITUTUL NAȚIONAL DE CERCETĂRI ECONOMICE [accesat 28 mai 2014]. Disponibil: <http://www.ince.md/>

Recomandat spre publicare: 30.04.2014

**POLITICI SOCIALE,
DEMOGRAFIE**

EVALUAREA GRADULUI DE INEGALITATE ÎN BUNSTĂRIEA POPULAȚIEI REPUBLICII MOLDOVA

ANATOLII ROJCO, dr., conf. cercet.,
Institutul Național de Cercetări Economice

The inequality, based on the data of disposable income is higher than inequality based on consumer expenditure is revealed in the article. The evaluation of inequality measure using the coefficient Gini, the fund's coefficient, the distribution by quintiles of disposable income and consumer expenditure is carried out. The element of novelty in assessing welfare of Moldovan population consists in using the measure of inequality by index Arkinson and fulfillment of it interpretation.

Keywords: *inequality in disposable income, inequality in consumption expenditure, coefficient Gini, fund's coefficient, distribution by quintile groups, index Arkinson, index Arkinson interpretation.*

Inegalitatea, pe baza datelor de venit disponibil, este mai mare decât inegalitatea pe baza cheltuielilor de consum. Evaluarea inegalității prin coeficientul Gini, coeficientul fondului, repartizarea pe quintile de venitul disponibil și cheltuielile de consum. Elementul de noutate în evaluarea bunăstării populației Republicii Moldova constă în utilizarea inegalității de index Arkinson și împlinire de interpretare ea.

Cuvinte-cheie: *inegalitate în venituri disponibile, inegalitatea cheltuielilor de consum, coeficientul Gini, coeficientul fondului, distribuția pe grupe de chintile, indicele Arkinson, indicele de interpretare Arkinson.*

JEL Classification: I3, R2, R51, J17, I31

Introducere. Inegalitatea în nivelul bunăstării, calculat în baza datelor privind veniturile disponibile, este mai mare decât inegalitatea calculat în baza cheltuielilor de consum. În anul 2006, valoarea coeficientului Gini după veniturile disponibile a constituit 0,3702, ceea ce este cu 0,0303, sau cu 8,9% mai mult comparativ cu inegalitatea cheltuielilor de consum (figura 1). În anul 2012, depășirea valorii coeficientului Gini, care măsoară inegalitatea după veniturile disponibile, asupra valorii coeficientului Gini după cheltuielile de consum a devenit și mai mare – 0,0606, sau 21,1%.

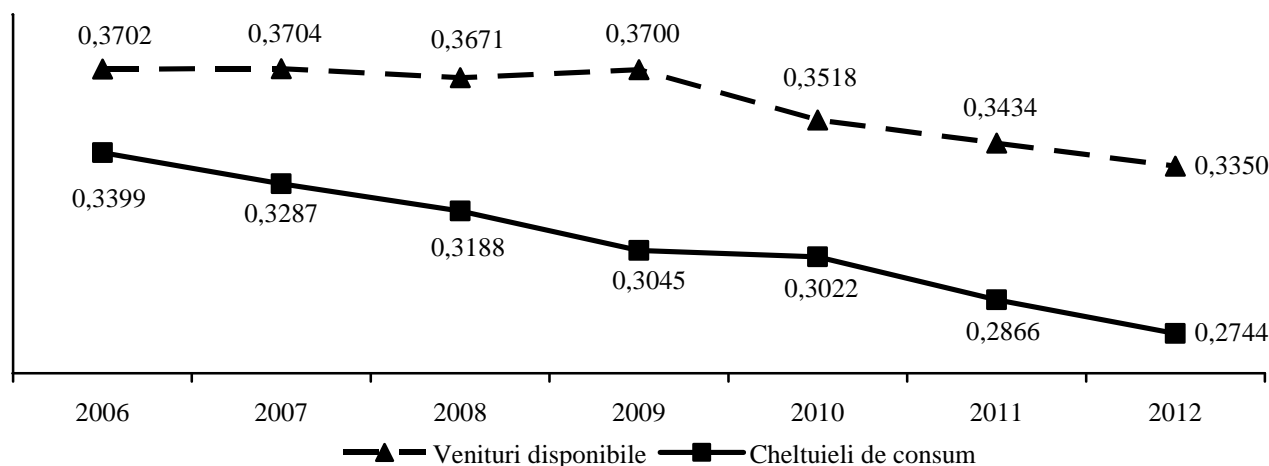

Fig. 1. Dinamica coeficientului Gini în anii 2006-2012

Sursa: Calculat și construit conform datelor CBGC al Republicii Moldova.

Faptul dat arată că distribuția cheltuielilor de consum pe grupele quintilice este mai uniformă comparativ cu veniturile disponibile. Aceasta se datorează faptului că gospodăriile dispun de anumite rezerve care sunt utilizate, după caz, pentru consum. O astfel de necesitate apare de multe ori la gospodăriile cu venituri mici. Având în vedere acest factor, se atenuează diferențierea quintilică, care, în cele din urmă, condiționează o inegalitate mai mică în cheltuielile de consum.

În aspect temporal, dinamica inegalității în nivelul bunăstării are un caracter de diminuare. În anii 2006-2012 inegalitatea în cheltuielile de consum, stabilită cu ajutorul coeficientului Gini, s-a redus de la

0,3399 pân la 0,2744, adic cu 0,0655, sau cu 19,3%. În perioada analizat o reducere mai semnificativ a inegalit ii a avut loc în anii 2006-2007, când coeficientul Gini a sc zut cu 3,3%, în timp ce în anii 2009-2010 această sc dere a fost doar de 0,8%.

Inegalitatea dup veniturile disponibile, de asemenea, are o tendin de mic orare. În perioada anilor 2006-2012 coeficientul Gini s-a redus de la 0,3702 pân la 0,3358, adic cu 0,0352, sau cu 9,5%. Totu i, această tendin nu este definit la fel de clar ca diminuarea inegalit ii dup cheltuielile de consum. Despre aceasta atest faptul, c rata de reducere a coeficientului Gini pentru veniturile disponibile de 2 ori este mai sc zut decât rata de reducere a coeficientului Gini pentru cheltuielile de consum. În plus, în cazul în care coeficientul Gini dup cheltuielile de consum sc dea în mod constant din an în an, dinamica coeficientului Gini dup veniturile disponibile nu a fost atât de clar . În perioada 2006-2007 a avut loc o cre tere nu prea mare a coeficientului Gini, în anul 2008 a avut loc o reducere a lui, care în 2009 s-a schimbat în majorarea acestui indice cu o reducere ulterioar a coeficientului Gini în anii 2010-2012.

Majorarea coeficientului Gini în anul 2009 este un fapt foarte remarcabil, deoarece anume în acel an situa ia economic din ar s-a agravat semnificativ, ceea ce a dus la sc derea valorii multor indicatori macroeconomici i, mai întâi de toate, a PIB-ului. **Astfel, în condi iile unui declin economic semnificativ în ar are loc o cre tere a inegalit ii în nivelul bun st rii popula iei Republicii Moldova.**

Gradul de inegalitate, stabilit cu ajutorul *coeficien ilor fondurilor decilic i quintilic*, are aceea i dinamic , precum i inegalitatea m surat prin coeficientul Gini. Pe parcursul anilor 2006-2012 coeficientul decilic al fondurilor dup cheltuielile de consum s-a mic orat de la 8,95 pân la 5,89, sau cu 34,2%, iar coeficientul quintilic al fondurilor – de la 5,59 pân la 4,07, sau cu 27,2% (figura 2). Coeficientul decilic al fondurilor dup veniturile disponibile a sc zut de la 13,02 pân la 8,33, sau cu 36,0%, iar coeficientul quintilic al fondurilor – de la 7,09 pân la 5,55, sau cu 21,7%. Totodat , modificarea acestor indicatori are aproximativ acela i caracter ca i coeficientul Gini: sc dere succesiv din an în an a valorii coeficien ilor fondurilor dup cheltuielile de consum i sc derea (excep ie anul 2009) a coeficientului fondurilor dup veniturile disponibile.

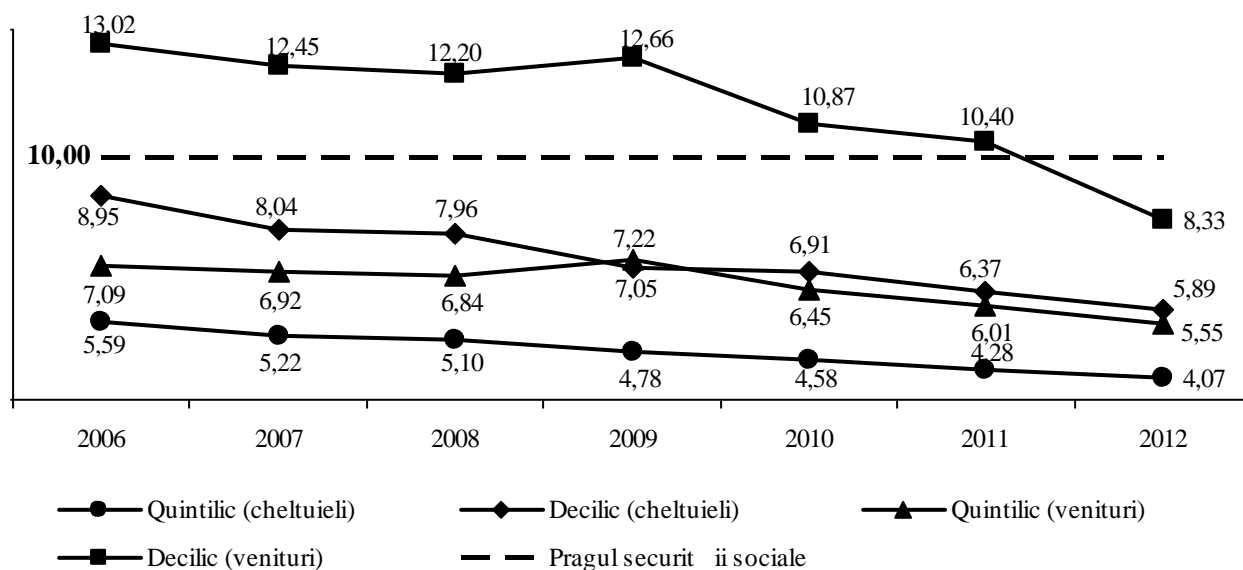

Fig. 2. Dinamica coeficien ilor quintilici i decilici ai fondurilor

Sursa: Calculat i construit conform datelor CBGC al Republicii Moldova.

Majorarea în anul 2009 a coeficientului fondurilor dup veniturile disponibile este în concordan cu sporirea, anume în acest an, a coeficientului Gini. Anume prin aceasta se confirm concluzia privind cre terea inegalit ii în nivelul bun st rii popula iei Republicii Moldova odat cu agravarea situa iei economice din ar .

În pofida tendin ei de reducere a inegalit ii, valorile coeficien ilor quintilici i decilici ale fondurilor r mân totu i mari. Ele sunt mai mari comparativ cu normele acceptate pe plan interna ional. Unul dintre aceste normative este coeficientul decilic al fondurilor dup veniturile disponibile, valoarea maxim (pragul

securității sociale) a căruia este egală cu 10,00. Pe parcursul anilor 2006-2011 coeficientul de egalitate al fondurilor după veniturile disponibile în Republica Moldova a fost mai mare de 10,00 și numai în anul 2012 a constituit o mărime mai mică – 8,33 (figura 2). **Astfel, în pofida reducerii inegalității în nivelul bun stării populației Republicii Moldova, amenințarea securității sociale a rii nu este retrasă complet.**

Despre diminuarea inegalității în Republica Moldova atestă și *distribuția pe grupele quintile a cheltuielilor de consum și a veniturilor disponibile*. În anul 2006 celor 20% din cei mai slab asigurați membri ai gospodăriilor casnice reveneau 7,4% din volumul total al cheltuielilor de consum, în timp ce 20% din cei mai asigurați membri ai gospodăriilor casnice au acumulat 41,9% din toate cheltuielile de consum, adică cu 5,6 ori mai mult (figura 3). În anul 2012 celor 20% din cei mai slab asigurați membri ai gospodăriilor casnice le reveneau deja 9,2% din cheltuielile totale de consum, în timp ce celor 20% din cei mai asigurați membri ai gospodăriilor casnice – 37,7%, deci doar de 4,0 ori mai mult. Cu toate acestea, populația din a IV-a grup quintilic a acumulat în anii 2006 și 2012 exact aceeași pondere a volumului total al cheltuielilor de consum – 22,4 %.

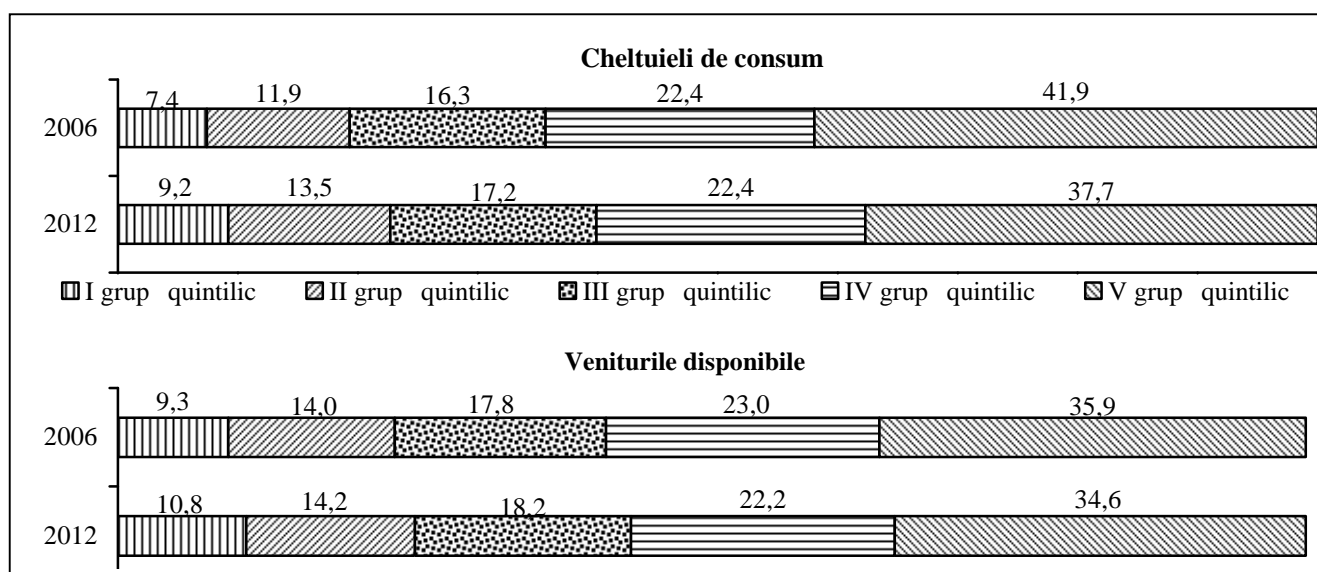

Fig. 3. Distribuția veniturilor disponibile și a cheltuielilor de consum pe grupe de quintile

Sursa: Calculat și construit conform datelor CBGC al Republicii Moldova.

Acest proces are, cu siguranță, o semnificație pozitivă. În primul rând, comparativ cu anul 2006, în 2012 ponderea volumului total al cheltuielilor de consum care revine I grupe quintilice a crescut cu 1,8 puncte procentuale, în timp ce pentru a II-a grup quintilic – cu 1,6 p.p. În al doilea rând, a scăzut semnificativ (cu 4,2 p.p.) ponderea volumului total al cheltuielilor de consum care revine pentru a V-a grup quintilic. În al treilea rând, în stratul mediu de distribuție după nivelul bunăstării a început să se acumuleze o pondere mai mare a cheltuielilor de consum din volumul total al acestora: în anul 2006 – 20% a populației din a III-a grup quintilic a acumulat 16,3% din toate cheltuielile de consum, și în 2012 – 17,2%, sau cu 0,9 p.p. mai mult.

O situație similară este tipică și pentru distribuția veniturilor disponibile. Comparativ cu anul 2006, în 2012 a crescut ponderea volumului total al veniturilor disponibile care revin grupelor quintilice I și II. A scăzut ponderea veniturilor disponibile care revin pentru a V-a grup quintilic. În același timp s-a redus ponderea veniturilor disponibile care revin stratului mediu (a III-a grup quintilic).

Astfel, există o tendință de atenuare a inegalității în nivelul bunăstării populației Republicii Moldova, ca rezultat al promovării unei politici sociale mai nominative, în special, introducerea ajutorului social, stabilit în baza verificării veniturilor persoanelor care pretind la obținerea acestui beneficiu. În consecință, s-a îmbunătățit bunăstarea celor mai sărace persoane. Au fost amplificate mecanismele redistributive (datorită, printre altele, realizării politicii fiscale), ceea ce a contribuit la reducerea ponderii cheltuielilor de consum / veniturilor disponibile, care revin celor mai asigurați persoane. Stratul mediu al populației și-a consolidat poziția financiară.

Indicele Atkinson are o dinamic destul de asem n toare cu schimb rile coeficientului Gini. Cu toate acestea, pentru valorile , ce caracterizeaz nivelul diferit de respingere a inegalit ii, m rimea indicelui Atkinson are nu numai valori diferite, dar i demonstreaz un caracter diferit al schimb rilor acestui indice. În anul 2006, indicele Atkinson pentru veniturile disponibile când $\alpha = 1$ a fost de 0,231, iar pentru $\alpha = 0,5$ a fost de 0,117, sau cu 49,3% mai pu in (figura 4). În anul 2012 indicele Atkinson pentru $\alpha = 1$ a fost de 0,177, iar pentru $\alpha = 0,5$ respectiv – 0,091, sau cu 48,6% mai pu in. În anii 2006-2012 indicele Atkinson pentru veniturile disponibile pentru $\alpha = 1$ s-a redus de la 0,231 pân la 0,177, sau cu 23,4%. În acela i timp, pentru $\alpha = 0,5$, acest decalaj a constituit 22,2%.

Astfel, pot fi f cute urm toarele concluzii. În primul rând, cre terea nivelului de respingere a inegalit ii de la $\alpha = 0,5$ pân la $\alpha = 1$ m re te aproape în jum tate valoarea indicelui Atkinson. Aceasta atest faptul, c „devierile” dup veniturile disponibile în partea de jos a repartiz rii este mai semnificativ decât în partea de sus. În al doilea rând, în dimensiunea temporal „decalajul” dintre valorile indicelui Atkinson pentru $\alpha = 1$ i $\alpha = 0,5$ are o tendin de reducere. Acest lucru d posibilitate de a afirma, c cu timpul indicele Atkinson devine mai pu in sensibil la devieri, atât în partea de jos, cât i în cea de sus de distribuie a veniturilor disponibile.

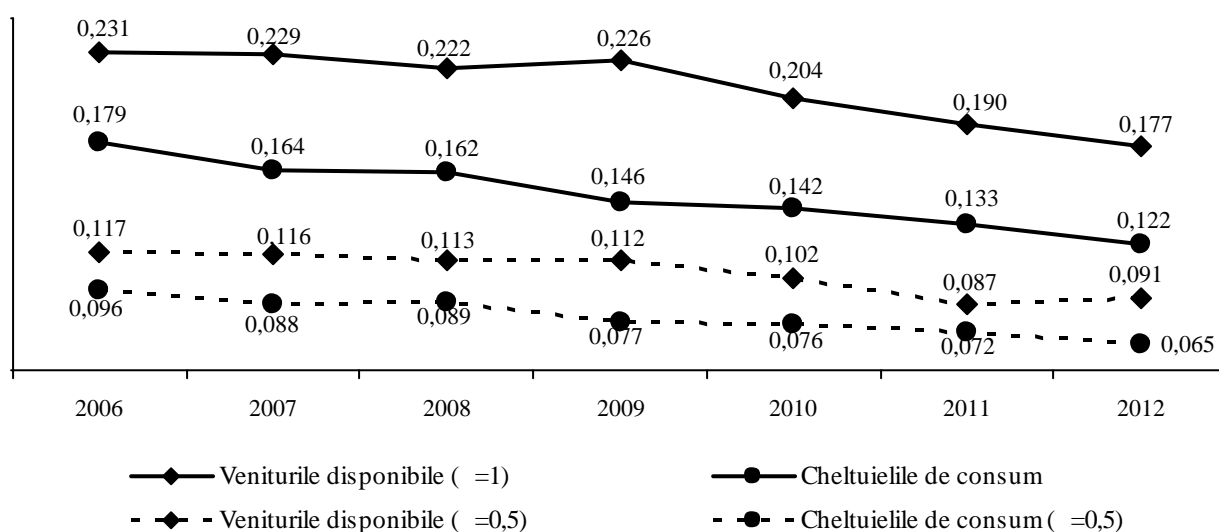

Fig. 4. Dinamica indicelui Atkinson în anii 2006-2012

Sursa: Calculat i construit conform datelor CBGC ale Republicii Moldova.

Aproximativ aceea i situa ie are loc i fa de cheltuielile de consum. Totodat exist deosebire de la valoarea indicelui Atkinson dup veniturile disponibile. Este vorba de anul 2009, când indicele Atkinson pentru veniturile disponibile era egal cu $\alpha = 1$ a crescut, comparativ cu anul precedent, cu 0,004 (sau cu 1,8%), în timp ce când $\alpha = 0,5$ s-a redus cu 0,001 (sau cu 0,9%). Astfel, comparativ cu anul precedent, în anul de criz , 2009, când $\alpha = 1$, caracterizând un nivel relativ ridicat de respingere a inegalit ii, indicele Atkinson a fost mai sensibil la deplas rile din segmentul de jos al distribuiei. Pentru $\alpha = 0,5$, adic pentru un nivel nu prea înalt de respingere a inegalit ii, sensibilitatea indicelui Atkinson, comparativ cu anul precedent, chiar s-a redus. În ceea ce prive te indicele Atkinson pe cheltuieli de consum, valoarea lui i pentru $\alpha = 1$, i pentru $\alpha = 0,5$ din an în an s-a redus.

În profilul teritorial cea mai mare valoare a indicelui Atkinson este specific gospod riilor casnice rurale. În anul 2007, dup veniturile disponibile ($\alpha = 1$), indicele Atkinson în localit ile rurale a constituit 0,229, ceea ce cu 15,6% este mai mult decât în ora ele mari (tabelul 1). În anul 2012 acest “decalaj” a crescut i a atins 30,8%. Dinamica indicelui Atkinson are un caracter diminutiv pentru gospod riile casnice, care au diferite medii de re edin . Cu toate acestea, în anul 2009 în gospod riile casnice rurale, a avut loc o majorare a indicelui Atkinson.

Acelea i tendin e sunt caracterizate i pentru indicele Atkinson, calculat pentru veniturile b ne ti disponibile. Totodat m rimea indicelui Atkinson dep e te semnificativ valorile lor, calculate pentru veniturile disponibile. În anul 2006, indicele Atkinson pentru veniturile b ne ti disponibile a alc tuit 0,445, ceea ce este cu 92,6% mai mare, decât pentru veniturile disponibile, iar în anul 2012 a alc tuit 0,292 (mai mult cu 65,0%).

Tabelul 1. Indicele Atkinson după veniturile disponibile pe cap de locuitor ($=1$)

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Veniturile disponibile							
Total	0,231	0,229	0,222	0,226	0,204	0,190	0,177
Ora e mari	0,241	0,198	0,179	0,161	0,149	0,130	0,130
Ora e mici	0,218	0,186	0,188	0,171	0,164	0,150	0,141
Sate	0,206	0,229	0,218	0,228	0,207	0,189	0,170
Veniturile b ne ti disponibile							
Total	0,445	0,405	0,347	0,387	0,334	0,319	0,292
Ora e mari	0,287	0,218	0,190	0,172	0,161	0,146	0,136
Ora e mici	0,286	0,217	0,212	0,199	0,204	0,171	0,172
Sate	0,482	0,468	0,388	0,452	0,382	0,365	0,326

Sursa: Calculat conform datelor CBGC al Republicii Moldova.

Semnificativ mai mare este “decalajul” în valorile indicelui *Atkinson* între gospodăriile casnice, situate în diferite localități, ora e mari și sate. În anul 2006 în gospodăriile casnice rurale indicele *Atkinson* era egal cu 0,482 (mai mult decât în orașele mari de 1,7 ori), în anul 2012 acesta constituia 0,326 (mai mult de 2,4 ori). Majorarea “rupturii” în nivelul inegalității dintre gospodăriile casnice, situate în orașele mari și în sate, este determinat de faptul, că în anii 2006-2012 valoarea indicelui *Atkinson* s-a redus în orașele mari cu 52,6%, în timp ce în sate – cu 32,4%.

Interpretarea indicelui *Atkinson* ($=1$) se bazează pe transformarea formulei $I_A = 1 - \frac{Y_v}{\bar{Y}}$. Ea poate fi reprezentat prin:

$$I_A = \frac{\bar{Y} - Y_v}{\bar{Y}}, \quad (1)$$

unde:

Y_v – venitul echivalent;

\bar{Y} – mărimea medie (aritmetică) a venitului.

Totodată, venitul echivalent se caracterizează printr-un nivel minim al venitului mediu, care ar permite de a atinge același nivel de bună stare, care se obține la același nivel mediu existent de venit și nivel existent de inegalitate. În acest caz indicele *Atkinson*, exprimat prin formula (1) poate fi reprezentat ca raportul diferenței nivelului echivalent al venitului și a nivelului mediu al venitului, redând, în acest mod, ponderea venitului mediu (și, deci, total) format în societate, și pe care ea o plătește pentru inegalitatea socială.

Astfel indicele *Atkinson*, înmulțit cu 100%, arată, cât de mic venit ar fi fost necesar societății pentru asigurarea aceluiași nivel de bună stare, dacă venitul s-ar fi repartizat uniform.

Utilizând datele tabelului 1 se poate concluziona, că în anul 2012 în Republica Moldova ar fi fost necesare cu 17,7% mai puține venituri disponibile totale, pentru ca populația să aibă același nivel de venit mediu. Deosebit de semnificativ este plata de inegalitate în distribuirea veniturilor b ne ti disponibile. Printr-o repartizare a lor uniformă, în anul 2012 s-ar fi putut de avut o mărime a cheltuielilor b ne ti totale cu 29,2% mai mică, pentru a asigura un nivel de bună stare la un nivel mediu de venit și inegalitate existente. Cea mai mare plată pentru inegalitate în distribuirea veniturilor b ne ti disponibile este în sate. Suma totală a veniturilor b ne ti disponibile ale gospodăriilor casnice rurale ar fi putut fi redusă în anul 2006 aproape în jumătate (cu 48,2%), iar în 2012 – aproape cu o treime (cu 32,6%) și, totodată, s-ar fi plătit același nivel de bună stare a populației, ca și pentru nivelurile veniturilor medii și a inegalităților existente în anii respectivi.

Referin e bibliografice

5. ATKINSON, A. On the Measurement of Inequality. In: Journal of Economic Theory. 1970, no. 2, pp. 244-263 [accesat 11 mai 2014]. Disponibil: http://darp.lse.ac.uk/papersdb/Atkinson_%28JET70%29.pdf
6. COWELL, F.A. Theil, Inequality and the Structure of Income Distribution. In: Discussion Paper. 2003, no. 67, may [accesat 15 mai 2014]. Disponibil: http://eprints.lse.ac.uk/2288/1/Theil,_Inequality_and_the_Structure_of_Income_Distribution.pdf
7. MILANOVIC, B. *Income, inequality, and poverty during the transition from planned to market economy*. World Bank regional and sectoral studies. Washington, 1998. 252 . ISBN 0-8213-3994-X [accesat 21 iunie 2014]. Disponibil: <http://siteresources.worldbank.org/INTDECINEQ/Resources/BrankoEd3.pdf>
8. ROJCO, A. Inegalitatea în nivelul de bun stare al popula iei: parametri cantitativi i calitativi. In: V. MOCANU. *Procese de stratificare social în Republica Moldova: particularit i i tendin e*. Academia de tiin e a Moldovei, Institutul de Integrare European i tiin e Politice. Chi in u, 2012. ISBN 978-9975-57-053-4.
9. B: , 2005, 6, cc. 54-67.

Recomandat spre publicare: 15.05.2014

**VARIABLELE ECONOMICE
CA O PREMIZĂ A SECURITĂȚII DEMOGRAFICE
ÎN REPUBLICA MOLDOVA**

GALINA SAVELIEVA, dr., INCE

This paper presents an evaluation of demographic security depending on the evolution of economic indicators in the territorial aspect, is reflected problems in this area there are wide territory and security threats in both population level and at the territory level country. The main goal – is to identify opportunities for improvement of policies pursued in socio-economic and demographic security of the country. After the results of the research were developed recommendations on the possibility of preventing threats demographic and socio-economic development continues. These recommendations will serve as a basis for developing and promoting those policies by government and drafting laws and regulations in the field.

Key words: *Socio-economic assessment, economic indicators, public policy, demographic security.*

Această lucrare prezintă o evaluare a securității demografice în funcție de evoluția indicatorilor economici în profil teritorial, se reflectă probleme din acest domeniu care există în teritoriul și de securitate cu mari amenințări atât la nivel populației, cât și la nivel de țară, teritoriu. Scopul principal este de a identifica oportunitățile de îmbunătățire a politicilor, promovate în domeniul securității socio-economice și demografice. După rezultatele cercetării au fost elaborate recomandări privind posibilitatea de a preveni amenințările dezvoltării demografice și socio-economice continuu. Aceste recomandări vor servi ca bază pentru dezvoltarea și promovarea acestor politici de către guvern și elaborarea legilor și reglementărilor în domeniu.

Cuvinte cheie: *evaluare socio-economică, indicatori economici, politici publice, securitate demografică.*

JEL Classification: J1, J11, I32, J28

Introducere. Securitatea demografică este o parte importantă a securității naționale a Republicii Moldova și, în acest context, evaluarea impactului politicilor demo-socio-economice asupra acesteia este o sarcină importantă. În acest context a fost elaborat modelul Indicatorului Integral Teritorial de Securitate Demografică (IITSD) reieșind din analiza profundă a situației demo-socio-economice, bazându-se pe faptul, că criza demografică constituie o amenințare latentă pentru dezvoltarea stabilă a țării atât în profil teritorial, cât și total pe Republica Moldova. Având în vedere necesitatea elaborării politicilor demo-socio-economice pentru înfruntarea amenințărilor posibile și asigurării securității demografice, au fost evidențiate și determinate 6 blocuri de indicatori, care caracterizează politicile respective și au fost luate ca bază pentru determinarea IITSD, dintre care fiecare bloc conține un anumit set de indicatori, care în cea mai mare măsură reflectă situația în domeniu. Pentru fiecare bloc separat se efectuează evaluarea semnificației indicatorilor și aranjarea respectivă a teritoriilor.

Conținutul de bază. Indicatorii economici sunt importanți deoarece determină dezvoltarea socio-economică a teritoriului respectiv, stabilind semnificația acestor indicatori în asigurarea securității demografice la nivel de 25% [4]. Datele utilizate au fost prelucrate sub formă relativă, în baza statisticii oficiale sau interministeriale publicate oficial. Având în vedere schimbarea metodologiei de calculare, inclusiv în ariile de observație, începând cu anul 2011, unii indicatori au fost înlocuiți prin indicatori noi și, din acest motiv, rezultatele calculării pentru anii 2011-2012 sunt incomparabile cu anii precedenți.

Analizând situația economică teritorială, în primul rând, este necesar de menționat unele tendințe principale de dezvoltare economică a Republicii Moldova în ultimii ani. Astfel, în pofida crizei economice mondiale, care a influențat asupra economiei țării, în anul 2009 PIB-ul s-a micșorat față de anul 2008 cu 6% (în preuri comparabile). Având creșterea anuală în anii 2010-2011, în anul 2012, de asemenea, PIB-ul a fost în diminuare față de anul 2011 cu 0,8% (în preuri comparabile) în legătură cu faptul, că unele țări din zona Euro au avut dificultăți economico-financiare, ceea ce a influențat și asupra modificării structurii PIB, precum și impact negativ al condițiilor meteorologice extrem de nefavorabile. Volumul producției industriale, de asemenea, nu a evidențiat o tendință stabilă și a fost în scădere în anii 2009 și 2012, diminuarea volumului producției industriale în anul 2012 a fost de 98,1% față de anul 2011, ceea ce a fost condiționat de influența unor modificări privind cererea la unele categorii de mrfuri de producție autohtonă.

atât pe pia a intern , cât i extern , i de stagnarea în sectorul construc iilor. Situa ia în sectorul agrar, de asemenea, se caracterizeaz prin diminuarea volumului produc eii agrare, dintre care cele mai semnificative – în anii 2007 (-23,1% sau 76,9% fa de anul 2006 în pre uri comparabile) i 2012 (-22,4% fa de anul 2011 în pre uri comparabile, cu sc derea produc eii vegetale cu 32,6% i produc eii animaliere cu 1,1%), cauza principal fiind condi iile climaterice nefavorabile.

Investi iile în capitalul fix au fost în descre tere în anul 2009 – 66,5% fa de anul 2008 – i în anul 2012, de asemenea, activitatea investi ional a fost pasiv – 95,8% fa de anul 2011; în structura investi iilor în capitalul fix, ponderea major a fost de inut de procurarea ma inilor, utilajului i mijloacelor de transport, aceste investi ii în anul 2012 fiind în descre tere cu 0,9%, comparativ cu anul precedent.

Reie ind din situa ia economic a rii, în aspect teritorial, situa ia în domeniu a fost neuniform . Indicatorii economici, fiind parte integrant a modelului de securitate demografic [3], au fost reflecta i prin Indicatorul Integral Teritorial Economic de Securitate Demografic (în continuare IITESD), ceea ce se observ din clasamentul raioanelor, prezentat în tabelul 1.

Tabelul 1. Clasamentul raioanelor potrivit IITESD

Denumirea raioanelor	Rangul atribuit				Denumirea raioanelor	Rangul atribuit			
	2008	2010	2011	2012		2008	2010	2011	2012
DUBASARI	7	5	9	1	CALARA I	19	19	16	19
TARACLIA	30	27	5	2	RÎ CANI	23	24	20	20
OLD NE TI	2	1	4	3	EDINE	22	31	31	21
OCNI A	11	12	8	4	CANTEMIR	3	2	19	22
F LE TI	4	6	6	5	DROCHIA	20	29	24	23
TELENE TI	1	3	1	6	HÎNCE TI	14	15	30	24
BRICENI	16	21	10	7	SÎNGEREI	12	11	22	25
ORHEI	29	28	7	8	UTAG	28	33	27	26
TEFAN VOD	13	8	12	9	NISPORENI	10	4	26	27
REZINA	17	7	3	10	STR ENI	18	18	28	28
GLODENI	21	13	11	11	CIMISLIA	24	26	25	29
BASARABEASCA	15	10	13	12	CAHUL	31	32	32	30
UNGHENI	32	20	14	13	SOROCA	25	25	17	31
CRIULENI	9	16	15	14	ANENII NOI	33	30	29	32
FLORE TI	8	17	18	15	IALOVENI	27	23	33	33
DONDU ENI	5	14	2	16	MUN. B L I	34	34	34	34
LEOVA	6	9	23	17	MUN. CHI IN U	35	35	35	35
C U ENI	26	22	21	18	* 1 – cea mai proast i 35 – cea mai bun situa ie				

Sursa: Elaborat de autor în baza calculelor cerc. t. M. Vremi .

Analiza clasamentului teritoriilor demonstreaz , c în anul 2012, comparativ cu anul 2011, esen ial s-a schimbat rangul atribuit în 5 raioane: Dub sari, Edine , Hânce ti, Leova i Ocni a (respectiv, rangul s-a mic orat fa de anul precedent cu 8, 10, 6, 6 i 4), iar în raioanele Taraclia, Briceni, Flore ti, tefan Vod i C u eni, rangul atribuit a sc zut cu 3 pozi ii fa de anul precedent. Rangul a r mas neschimbat în 4 raioane (Glodeni, Râ cani, Str eni i Ialoveni) i municipiile Chi in u i B l i. În restul raioanelor se men ine schimbarea rangurilor atribuite în anul 2012, comparativ cu anul precedent, inclusiv în 11 raioane (sau 31,4% din totalul raioanelor) rangul atribuit s-a majorat fa de anul 2011.

Totodat , este evident faptul c în anul 2010, fa de anul 2008, 15 raioane sau 42,8% din totalul acestora i-au pierdut rangul atribuit comparativ cu anul 2008, având tendin a de diminuare a acestora, inclusiv Ungheni, Rezina, Glodeni, Nisporeni, tefan Vod i Basarabeasca (cu 12, 10, 13, 6, 5 i 5 pozi ii mai pu ine), iar în alte 9 raioane aceast sc dere variaza de la 4 pân la 1 pozi ii. Totodat , 14 raioane i-au îmbun t it situa ia în domeniul securit ii demografice, inclusiv s-a majorat i rangul atribuit: în anul 2010, în 4 raioane (Flore ti, Dondu eni, Edine i Drochia) rangul s-a majorat cu 9 pozi ii fa de anul 2008, în raionul Criuleni – respectiv, cu 7 pozi ii, în Briceni i UTAG – cu 5 pozi ii, iar în alte raioane, aceast m rime variaza în limitele 1-3 pozi ii.

Analiza mai profund a cauzelor de mic orare a rangurilor atribuite se observ mai vizibil din situa ia creat în anul 2012 în 5 raioane, în care au fost înregistrate cele mai esen iale schimb ri, inclusiv Dub sari, Leova, Edine , Hânce ti i Ocni a.

Tabelul 2. Clasamentul unor raioane a Republicii Moldova pe anii 2011-2012, potrivit indicatorilor economici de influență ca componente ale IITSD

	DUB SARI		LEOVA		EDINE		HÎNCE TI		OCNI A	
	2011	2012	2011	2012	2011	2012	2011	2012	2011	2012
IITSD total	9	1	23	17	31	21	30	24	8	4
Denumirea domeniului din care fac parte indicatorii respectivi (blocuri)										
Investiții în capital fix în construcția de locuințe, pe cap de locuitor, în lei	9	2	26	20	31	21	30	24	7	3
Indicele volumului cifrei de afaceri la întreprinderile cu genul principal de activitate de servicii de piață prestate populației, în %	34	4	7	18	20	26	31	17	27	30
Investiții în capital fix, pe cap de locuitor, în lei	2	2	4	3	27	23	25	22	14	5
Apa livrată populației, pe cap de locuitor, în mii m ³	22	21	15	17	13	13	9	9	6	4

Sursa: Elaborat de autor în baza calculelor IITSD, efectuate de cerc. t. M. Vremi.

Analizând datele din Tabelul 2 și Anexa 1, se observă, cea mai mare influență asupra schimbării rangului atribuit unui sau altui raion aparține investițiilor în capital fix și în construcția de locuințe și indicelui volumului cifrei de afaceri la întreprinderile cu genul principal de activitate de servicii de piață prestate populației, iar indicatorul privind apa livrată populației a influențat asupra situației menționate în măsură mai mică. Analiza mai detaliată a situației create pe raion demonstrează următoarele.

În raionul *Dub sari*, asupra diminuării rangului atribuit au influențat reducerea în anul 2012, comparativ cu anul 2011, a indicelui volumului cifrei de afaceri la întreprinderile cu genul principal de activitate de servicii de piață prestate populației (în preuri comparabile) cu 5,6 p.p. și a investițiilor în construcția de locuințe, calculate pe cap de locuitor, de peste 12 ori. În raion a scăzut esențial volumul investițiilor din bugetul local: dacă în anul 2011 ponderea finanțării din bugetul local a constituit 18,1%, atunci în anul 2012 această pondere s-a micșorat cu 8,2 p.p. În același timp, s-a redus cu 10,8 p.p. în structura investițiilor în active materiale pe termen lung ponderea celor destinate pentru utilaje, mașini și mijloace de transport, concomitent s-a majorat cu 1,2 p.p. ponderea investițiilor destinate clădirilor și edificiilor. În anul 2012 nu a fost înregistrată darea în folosință a caselor de locuit.

Apa livrată populației pe cap de locuitor, practic, a rămas la nivelul anului 2011 (5,4 mii m³), concomitent fiind la nivel mai mic decât media pe țară (14,6 mii m³) și pe unele raioane, iar acest fapt a contribuit la diminuarea rangului atribuit cu o poziție.

Analizând indicatorii economici este necesar de reflectat și un fapt important legat de activitatea industriei. Astfel, indicele producției industriale, în anul 2012, față de anul 2011 (în preuri comparabile), a constituit numai 26,2% (în anul 2011 acest indice a fost 102,1%), ceea ce a manifestat influență negativă asupra nivelului de ocupare (în anul 2012, comparativ cu anul 2011, numărul mediu al salariilor în industrie a scăzut și a constituit 42,7% din numărul salariilor din anul precedent, indicele productivității muncii a fost în anul 2012 numai 61,4%), precum și indicele volumului cifrei de afaceri la întreprinderile cu genul principal de activitate de comerț amănuntul a constituit 94,9%, comparativ cu anul 2011. Toate acestea au influențat atât asupra înrăutățirii nivelului de trai al populației, cât și a situației privind securitatea demografică a raionului menționat.

Rangul atribuit raionului *Leova* în anul 2012 s-a redus cu 6 poziții, comparativ cu anul 2011. Cauzele acestei situații au fost similare altor raioane sau micșorarea investițiilor, inclusiv și în construcția locuințelor și producerii industriale. În anul 2012, comparativ cu anul 2011, indicele producției industriale (în preuri comparabile) a constituit numai 80,2% (în anul 2011 acest indice a fost 138%). Totodată acest fapt nu a contribuit la micșorarea numărului salariilor din industrie. Dimpotrivă, în anul 2012 față de anul 2011, numărul mediu al salariilor în industrie s-a majorat de 1,7 ori. În același timp indicele productivității muncii a scăzut și a constituit în anul 2012 numai 47% față de anul precedent. De asemenea, a fost în scădere comparativ cu anul precedent volumul investițiilor pe cap de locuitor, inclusiv și cele destinate construcției locuințelor (rangul a scăzut cu 6 poziții, iar pe investiții în capital fix, respectiv, cu o poziție). Analiza în domeniu arată, că volumul investițiilor în active materiale pe termen lung în anul 2012 s-a redus cu 14 milioane de lei, comparativ cu anul precedent (în preuri curente), în care ponderea finanțării din bugetul de stat, respectiv, s-a majorat cu 2,9 p.p. și din bugetul local, respectiv, s-a majorat cu 6,1 p.p. În structura investițiilor în active materiale pe termen lung s-a majorat ponderea investițiilor în utilaje, mașini și mijloace

de transport cu 19,3 p.p. Totodat , în anul 2012, fa de anul precedent, s-a redus darea în folosin a caselor de locuit de circa 3 ori. Construc ia locuin elor în raion a fost efectuat în anii 2011-2012 de c tre beneficiari individuali.

Indicele volumului cifrei de afaceri la întreprinderile cu genul principal de activitate de comer cu am nuntul (în pre uri comparabile) a fost în descresc tere i în anul 2012 a constituit 99,2% fa de anul precedent, iar indicele volumului cifrei de afaceri la întreprinderile cu genul principal de activitate de servicii de pia prestate popula iei a constituit 101,9%. Totodat , a crescut volumul apei livrate popula iei pe cap de locuitor cu 18,9%.

Asupra reducerii rangului atribuit raionului *Edine* în anul 2012 fa de anul precedent cu 10 pozi ii, de asemenea, a influen at indicatorul privind investi iile, în special, în construc ia locuin elor. Analiza investi iilor în active materiale pe termen lung pe surse de finan are arat , c în anul 2012 a sc zut ponderea finan rii din bugetul local: dac în anul 2012 ponderea surselor financiare din bugetul de stat s-a majorat pân la 3%, în acela i timp, ponderea finan rii a fost numai 0,5% sau s-a redus esen ial. Totodat , s-a observat i mic orarea în anul 2012 a ponderii investi iilor destinate pozi iei utilaje, ma ini i mijloace de transport (-3,3 p.p.). Ponderea investi iilor orientate spre cl diri de locuit, în anul 2012, constituia cu 4,3 p.p. mai pu in decât în anul precedent. Concomitent, în anul 2012 s-a majorat darea în folosin a caselor de locuit cu 10,8%, precum i ponderea beneficiarii individuali – cu 15,3 p.p. Analiza indicatorilor privind investi iile în active materiale pe termen lung pe cap de locuitor arat , c acest indicator a sc zut cu 0,29 mii lei, iar în construc ia de locuin e – cu 103,65 lei.

În anul 2012, rangul atribuit raionului *Hâncesti* s-a mic orat cu 6 pozi ii. O asemenea situa ie se explic prin înr ut irea indicatorilor în domeniului investi iilor, inclusiv a investi iilor în construc ia locuin elor (rangul s-a redus cu 6 pozi ii) i a investi iilor în capital fix (rangul s-a redus cu 3 pozi ii). Dup Indicele volumului cifrei de afaceri la întreprinderile cu genul principal de activitate de servicii de pia prestate popula iei rangul s-a redus cu 14 pozi ii.

În anul 2012 s-a majorat esen ial ponderea investi iilor din bugetul de stat (cu 11,45 p.p.), în acela i timp a sc zut (cu 3 p.p.) ponderea investi iilor finan ate din bugetul local. De asemenea, s-a mic orat comparativ cu anul 2011 ponderea investi iilor în utilaje, ma ini i mijloace de transport (-2,1 p.p.). Ponderea investi iilor orientate spre cl diri de locuit în anul 2012 a fost cu 2,0 p.p. mai mic . Totodat , darea în folosin a caselor de locuit s-a majorat cu 23,2% i în anul 2012, ca i în anul 2011, beneficiarii individuali constituiau 100%. Investi iile în active materiale pe termen lung pe cap de locuitor au fost în descresc tere (cu 0,12 mii lei), respectiv, în construc ia de locuin e a variat de la 169,13 pân la 116,14 lei.

Indicele produc ieii industriale fa de anul precedent (în pre uri comparabile) a constituit în anul 2012, fa de anul precedent, 79,8%. Totodat , este necesar de men ionat faptul, c paralel cu acestea, s-a mic orat num rul mediu al salaria ilor în industrie – 95,9% fa de anul precedent, precum i indicele productivit ii muncii – 83,2%. În total pe raion, în anul 2012, efectivul salaria ilor s-a mic orat cu 2,2%, inclusiv în agricultur , economia vânatului, silvicultur i piscicultur – cu 17,2%. În acela i timp, a avut loc mic orarea Indicelui volumului cifrei de afaceri la întreprinderile cu genul principal de activitate de comer cu am nuntul pân la 93,1%.

În anul 2012, rangul atribuit raionului *Ocnia* s-a redus cu 4 pozi ii, comparativ cu anul 2011. Cauze principale ce au contribuit la aceasta au fost indicatorii ce reflect investi iile în construc ia de locuin e (rangul a sc zut cu 4 pozi ii), investi iile în capital fix (rangul a sc zut cu 9 pozi ii), precum i apa livrat popula iei pe cap de locuitor (rangul a sc zut cu 2 pozi ii).

Sc derea cea mai mare în anul 2012 a rangului atribuit a fost înregistrat la investi ii în capital fix (cu 9 pozi ii). Din analiz reiese c investi iile în active materiale pe termen lung pe cap de locuitor au fost în descresc tere în anul 2012 fa de anul 2011 cu 0,36 mii lei, iar investi iile în construc ia de locuin e pe cap de locuitor a diminuat de 3,5 ori. În anul 2012 s-a majorat, fa de anul 2011, ponderea investi iilor din bugetul de stat – cu 6,9 p.p. i cu 1,2 p.p. – ponderea investi iilor finan ate din bugetul local. De asemenea, s-a mic orat esen ial i ponderea investi iilor destinate pozi iei utilaje, ma ini i mijloace de transport (cu -24,6 p.p.) i ponderea investi iilor orientate spre cl diri de locuit (s-a redus cu 0,3 p.p.). S-a mic orat cu 37,5% darea în folosin a caselor de locuit.

Analiza altor indicatori ce caracterizeaz domeniul economic arat , c indicele produc ieii industriale în 2012 a constituit 90,4%, comparativ cu anul 2011. Num rul mediu al salaria ilor în industrie constituia 83%, comparativ cu anul 2011. În acela i timp, în anul 2012, num rul salaria ilor s-a redus cu 18,1%, inclusiv în agricultur , economia vânatului, silvicultur i piscicultur (cu 13,5%), construc ii (cu 37,4%), comer ul cu ridicata i cu am nuntul, repararea auto, moto, a bunurilor casnice i personale (cu 8,5%),

în vîmânt (cu 62,6%) etc. Numărul întreprinderilor raportate s-a redus numai pentru anul 2012 – cu 13,8%.

Indicele volumului cifrei de afaceri la întreprinderile cu genul principal de activitate de comerț cu amănuntul s-a redus în anul 2012 și a constituit 78,7% față de anul precedent.

Asupra reducerii rangului atribuit în domeniul economic a influențat și indicatorul referitor la apă livrată populației (rangul s-a redus cu 2 poziții). Astfel, livrarea apei în anul 2012 față de anul precedent s-a micșorat cu 12,7%, respectiv s-a observat și micșorarea livrării apei pe cap de locuitor cu 13%. Livrarea apei populației în anul 2012 a înregistrat scădere, practic, până la nivelul de livrare al anului 2008 (a.2008 – 113,8 mii m³, a.2012 – 111,3 mii m³). Acest indicator ocupă penultimul loc din aria raioanelor din zona Nord: livrarea apei pe cap de locuitor în mediu pe zona Nord în anul 2012 a constituit 5,7 mii m³. În raionul Dondueni acest indicator a fost cel mai mic (1,6 mii m³), iar în restul raioanelor variația lui a fost de la 2,2 până la 5,2 mii m³. Totodată, este necesar de menționat și faptul, că în raionul Ocniștea, în localitățile rurale lipsesc sistemele de alimentare cu apă funcționale (această situație se menține încă într-un raion din zona nordică – raionul Soroca – și raionul Boldinești din zona Centru, iar alte raioane din această zonă au de înțeles sisteme funcționale în localitățile rurale în anul 2012).

Totodată, este necesar de menționat, că schimbarea rangurilor în anul 2012 din cauza climatului investițional nu a fost esențială (Flești, Briceni, Ștefan Vodă, Ungheni, Criuleni etc.), dar îmbunătățirea acestuia a contribuit și la sporirea unor ranguri (Rezina, Dondueni, Cărlăia, Cantemir, Sângerei, Cimișlia și Anenii Noi). Dintre cauzele cu referință la domeniul economic este necesar de menționat și cele legate de activitatea de producție. Unii indicatori specifici ce reflectă activitatea sectorului real al economiei în unele raioane analizate mai sus sunt elucidate în Anexa 2. În același timp, este necesar de menționat, că mun. Chișinău, mun. Bălți și raionul Ialoveni prezintă rangurile cele mai înalte pe parcursul anilor 2008, 2010-2012, necitând la schimbările ce aveau loc atât în economia reală, cât și în domeniul metodologic de evidență statistică.

Concluzii. Reieșind din analiza evoluției indicatorilor economici, se observă că în anul 2012, practic, 48,6% din raioane au schimbat rangul, cotând diminuarea acestuia, din motivul înrăutățirii situației în domeniu. Cauza principală a fost legată de înrăutățirea climatului investițional, care a fost apreciat ca destul de pasiv (în anul 2012, **investițiile din cadrul tuturor formelor de proprietate în active materiale direcționate pentru dezvoltarea economiei naționale au fost în** descrescere cu 4,2% față de anul precedent (în preuri comparabile), inclusiv investițiile în utilaje, mașini și mijloace de transport, de asemenea, au fost în descrescere cu 0,9% față de anul 2011, este evident faptul stagnării sectorului construcțiilor).

Asemenea situație s-a creat și în construcția locuințelor (în anul 2012 din contul tuturor surselor de finanțare darea în folosință caselor de locuit a fost în descrescere cu 17,3% față de anul 2011), în activitatea de producere (în total pe RM în anul 2012, indicele producției industriale, comparativ cu anul 2011, a constituit 98,1%, din motivul modificării cererii la unele produse atât pe piața internă, cât și externă, iar situația în domeniul producției agricole, produse de toate categoriile de gospodărie, a fost caracterizat prin faptul că, în anul 2012, aceasta a constituit numai 77,7% din valoarea anului precedent) din cauza condițiilor climatice nefavorabile și în sfera comerțului (**volumul cifrei de afaceri în comerțul cu amănuntul** a scăzut în anul 2012 cu 0,5% (în preuri comparabile) față de anul precedent). Toate acestea au influențat asupra ocupării forței de muncă, indicatorilor sociali și, în special, veniturilor provenite din muncă și asupra situației privind securitatea demografică în raioanele respective (Anexa 3). Astfel, diminuarea rangurilor integrale la blocul indicatorilor economici a fost unul din motivele, care au influențat asupra micșorării IITSD a raioanelor Taraclia, Briceni (apăstrat cel mai prost nivel de securitate demografică – 1, atât în anul 2011, cât și în anul 2012), Ocniștea, Boldinești, Dubăsari, Basarabeasca, Ștefan Vodă, Râncani, Căușeni, Drochia, Leova, Hâncești, Criuleni, UTAG).

Situația economică pe care este rezultat de situația raioanelor și, prin urmare, îmbunătățirea indicatorilor economici ai raioanelor va contribui la dezvoltarea socio-economică a republicii și, ca rezultat, la sporirea nivelului de asigurare a securității demografice a țării.

Anexa 1

**Structura investi iilor în active materiale pe termen lung pe surse de finan are
i pe tipuri de mijloace pe anii 2011-2012**

	DUB SARI		LEOVA		EDINE		HÎNCE TI		OCNI A	
	2011	2012	2011	2012	2011	2012	2011	2012	2011	2012
Investi ii în active materiale pe termen lung pe surse de finan are, în % fa de total										
Total investi ii, din care:	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Bugetul de stat	23,03	54,9	11,5	14,4	2,3	3,0	5,95	17,4	2,9	9,8
Bugetele unit ilor administrativ-teritoriale	18,1	9,89	25,7	31,8	1,4	0,5	23,4	20,4	5,6	6,8
Structura investi iilor în active materiale pe termen lung pe tipuri de mijloace fixe, în % fa de total										
Total, din care:	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Cl diri de locuit	1,6	0,0	16,6	10,5	8,0	3,7	8,5	6,5	0,73	0,43
Cl diri (exceptând de locuit) i edificii	10,9	12,1	14,7	14,6	10,0	10,8	22,1	24,7	7,2	22,2
Utilaje, ma ini i mijloace de transport	35,5	24,7	25,5	44,8	65,3	61,98	43,6	41,5	64,6	40,0
Altele	51,97	62,6	43,2	30,1	16,7	23,5	25,76	27,5	27,47	37,37
Structura tehnologic a investi iilor în active materiale pe termen lung, în % fa de total										
Total, din care:	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Lucr ri de construc ii-montaj	58,9	73,6	70,1	46,8	28,5	33,6	50,9	54,2	27,6	42,3
Utilaje, ma ini	31,9	21,4	20,6	26,2	58,7	57,2	27,5	28,6	60,8	31,5
Mijloace de transport	3,6	2,7	4,8	18,6	6,6	4,9	16,1	12,9	3,8	8,5
Altele	5,6	2,3	4,5	8,4	6,2	4,3	5,5	4,3	7,8	17,7
Darea în folosin a caselor de locuit										
Darea în folosin a caselor de locuit mil m2 de suprafa total	0,3	0,0	7,4	2,5	3,7	4,1	5,6	6,9	0,8	0,5
- din care beneficiari individuali	0,3	0,0	7,4	2,5	1,6	2,4	5,6	6,9	0,8	0,5
Diferen a (+, -)					+15,3 p.p.					

Sursa: Elaborat în baza datelor statistice, www.statistica.md.

Anexa 2

Evoluția unor indicatori specifici ai domeniului economic

	DUB SARI		LEOVA		EDINE		HÎNCE TI		OCNI A	
	2011	2012	2011	2012	2011	2012	2011	2012	2011	2012
A	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Indicele volumului cifrei de afaceri la întreprinderile cu genul principal de activitate de comerț cu amănuntul, %	92,7	94,9	98,7	99,2	116,8	92,7	101,4	93,1	104,7	78,7
Indicele volumului cifrei de afaceri la întreprinderile cu genul principal de activitate de servicii de piață prestată populației, %	107,3	94,4	91,1	101,9	97,1	104,4	100,9	101,5	99,2	106,2
Numărul de întreprinderi raportate	176	174	110	139	281	271	613	642	246	212
Venituri din vânzări, mil. lei	237,1	176	285,2	293	2041,7	2155,8	1921,6	1784,7	650,6	623,4
Profit (+), pierdere (-) până la impozitare, mil. lei	10,9	-16,2	14	1	190,7	-65,8	67	9,1	43,6	-8,6
Indicele producției industriale față de anul precedent, % (prețuri comparabile)	102,1	26,2	138	80,2	85,5	138,4	131,0	79,8	122,7	90,4
Numărul mediu de salariați, pers.	2029	1702	1936	2159	5949	5946	6271	6352	3208	2939
Investiții în active materiale pe termen lung (în prețuri curente, mii lei) pe un locuitor	0,86	0,52	0,92	0,66	2,17	1,89	1,97	1,85	1,37	1,01
Investiții în construcția de locuințe pe cap de locuitor, lei	14,20	1,13	154,56	69,22	174,12	70,47	169,13	116,14	12,51	3,59

Sursa: Elaborat în baza datelor statistice BNS, www.statistica.md.

Anexa 3

**Caracteristica clasamentului raioanelor în Republica Moldova pe anii 2008, 2010-2012, conform
Indicatorului Integral Teritorial de Securitate Demografic (IITSD) i Indicatorului Integral
Teritorial Economic de Securitate Demografic (IITESD)**

Denumirea raioanelor	IITSD		IITESD		Denumirea raioanelor	IITSD		IITESD	
	2011	2012	2011	2012		2011	2012	2011	2012
DUB SARI	9	7	9	1	C L RA I	11	11	16	19
TARACLIA	8	2	5	2	RÎ CANI	14	15	20	20
SOLD NE TI	2	6	4	3	EDINE	25	23	31	21
OCNI A	7	5	8	4	CANTEMIR	16	17	19	22
F LE TI	5	3	6	5	DROCHIA	20	19	24	23
TELENE TI	6	8	1	6	HÎNCE TI	27	25	30	24
BRICENI	1	1	10	7	SÎNGEREI	10	14	22	25
ORHEI	21	24	7	8	UTAG	31	30	27	26
TEFAN VOD	15	12	12	9	NISPORENI	22	20	26	27
REZINA	12	13	3	10	STR ENI	28	27	28	28
GLODENI	3	4	11	11	CIMI LIA	13	16	25	29
BASARABEASCA	17	10	13	12	CAHUL	33	33	32	30
UNGHENI	26	28	14	13	SOROCA	19	29	17	31
CRIULENI	30	26	15	14	ANENII NOI	32	32	29	32
FLORE TI	18	22	18	15	IALOVENI	29	31	33	33
DONDU ENI	4	9	2	16	MUN. B L I	34	34	34	34
LEOVA	23	21	23	17	MUN. CHI IN U	35	35	35	35
C U ENI	24	18	21	18	* 1 – cea mai proast i 35 – cea mai bun situa ie				

Sursa: Elaborat de autor în baza calculelor cerc. t. M. Vremi .

Referin e bibliografice

1. SAVELIEVA, G. *Evaluarea situa iei demografice în Republica Moldova i determinarea m rimilor admisibile a indicatorilor principali ai securit ii demografice*: raport tiin ific. Institutul de Economie, Finan e i Statistic . Chi in u, 2009. 347 p.
2. SAVELIEVA, G. *Determinarea metodelor i modelelor de m surare multidimensional a impactului îmb trînirii demografice asupra diferitor tipuri de variabile economice i sociale. Etapa 2. Evaluarea impactului fenomenului îmb trînirii asupra variabilelor sociale*: raport tiin ific. Institutul de Economie, Finan e i Statistic . Chi in u, 2012. 280 p.
3. SAVELIEVA, G. *Determinarea metodelor i modelelor de m surare multidimensional a impactului îmb trînirii demografice asupra diferitor tipuri de variabile economice i sociale. Etapa 3. Evaluarea impactului fenomenului îmb trînirii asupra cre terii economice prin men inerea pie ei for ei de munc competitive*: raport tiin ific. Institutul de Economie, Finan e i Statistic . Chi in u, 2013. 269 p.
4. SAVELIEVA, G., TARAGAN, R., TOMCEAC, A., COTELNIC, V., ZAHAROV, S. *Evaluarea nivelului de securitate demografic în Republica Moldova*: ghid metodic. Institutului de Economie, Finan e i Statistic . Chi in u: Complexul Editorial al IEFS, 2013. 163 p. ISBN 078-9975-4381-6-2.
5. SAVELIEVA, G., TARAGAN, R., TOMCEAC, A. Aspectul teritorial al securit ii demografice în Republica Moldova. In: I. TALAB , C.I. ALECU, T. P. DURARU, G. TACU. Rolul Euroregiunilor în dezvoltarea durabil în contextul crizei mondiale. Exemplu: Euroregiunea Siret-Prut-Nistru: conferin a tiin ific interna ional , 21 iunie 2013. Edi ia a IX-a. Institutul de Cercet ri Economice i Sociale "Gh. Zane". Ia i: Ed. Tehnopress, 2013, vol. XVII, pp. 101-108. ISBN 978-973-702-913-3.
6. Biroul Na ional de Statistic al Republicii Moldova [accesat 31 martie 2014]. Disponibil: <http://www.statistica.md/>

Recomandat spre publicare: 15.03.2014

$$Y_{\min} > Y, \quad Y_{\min} < Y; \quad Y_{\min} = Y.$$

$$(1), \quad (SPL)$$

$$Y_{\min} = Y, \dots$$

$$LogSPL = Y_{\min}^* = (a_0 + a_2 X_i) / (1 - a_1) \quad (2)$$

« » (2004) [1]; « » (2012) [2]; « » (2007) [3]; « » (2007) [4]; (2010) [5]

2011 (5677),

(3):

$$Log(money) = b_0 + b_1 \times log(i) + b_2 \times strata + b_3 \times hh_type + b_4 \times size_gru + b_5 \times head_sex + b_6 \times h_age_gr + b_7 \times educ_hh \quad (3)$$

« $Log(money) -$ » ; $log(i) -$; $b_i -$, $strata -$: 1: ; .. (1).

1.

$Log(money)$		-
b_0		
$Log(i)$		()
<i>strata</i>	1	
	2	
	3	
<i>hh_type</i>	1	
	2	
	6	
	3	18
	4	18
	5	18
<i>size_gru</i>	1 1	
	2 2	
	3 3	()
	4 4	
	5 5	

<i>head_sex</i>		
<i>h_age_gr</i>	1 30	
	2 30 - 39	
	3 40 - 49	
	4 50 - 59	()
	5 60 - 64	
	6 65	
<i>educ_hh</i>	1	
	2 -	
	3	()
	4	

:

2011

Stata/SE 11.0

5-

(. 2).

95-

2.

Source	SS	df	MS			
Model	1249.72101	7	178.531572	Number of obs =	5677	
Residual	835.363527	5669	.147356417	F(7, 5669) =	1211.56	
				Prob > F =	0.0000	
				R-squared =	0.5994	
				Adj R-squared =	0.5989	
Total	2085.08453	5676	.367351045	Root MSE =	.38387	

lgmoney	Coef.	Std. Err.	t	P> t	[95% Conf. Interval]	
i	.0000333	2.13e-06	15.68	0.000	.0000291	.0000375
strata	-.1099916	.0076278	-14.42	0.000	-.124945	-.0950383
hh_type	.0595372	.0037145	16.03	0.000	.0522553	.0668191
size_gru	.2206206	.0060368	36.55	0.000	.2087862	.232455
head_sex	-.0680564	.0111663	-6.09	0.000	-.0899467	-.0461661
h_age_gr	-.0245782	.0036587	-6.72	0.000	-.0317506	-.0174058
educ_hh	-.0716332	.0087937	-8.15	0.000	-.0888722	-.0543941
_cons	7.524386	.0342777	219.51	0.000	7.457189	7.591584

:

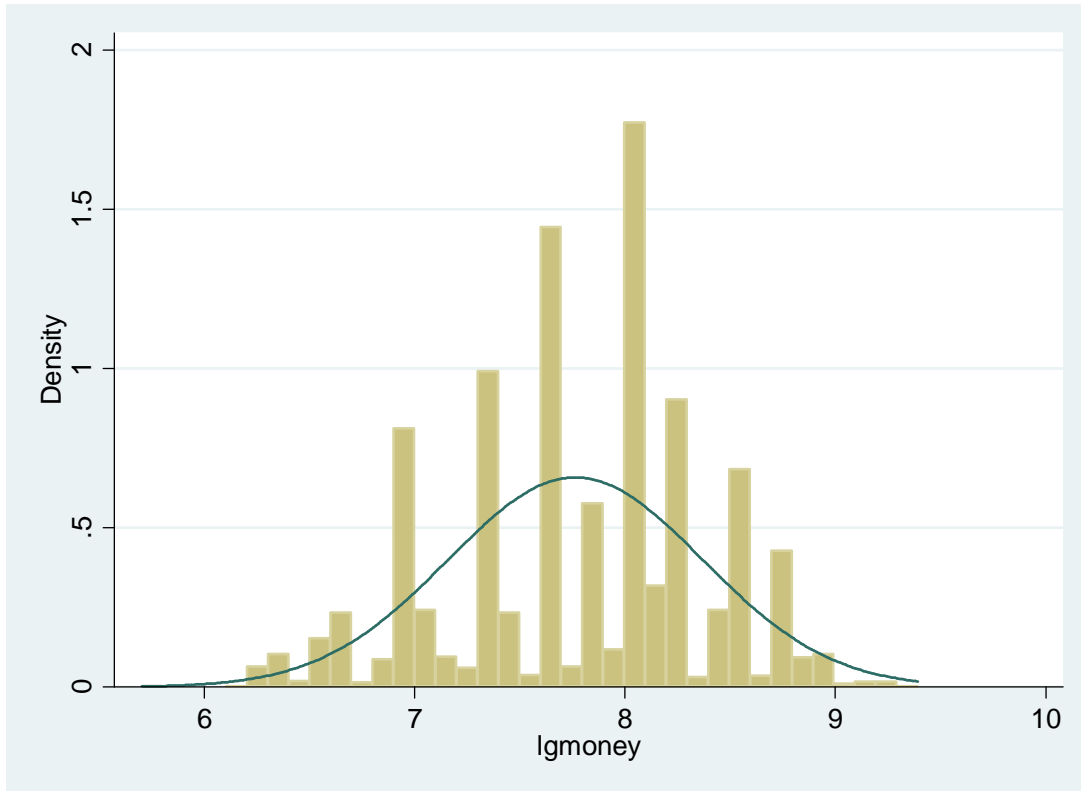
2011

:

« »

« »

1, 2.

2.

:

2011 .

:

,

,

,

,

-

.

,

,

,

,

.

:

1. , : - , 2004. 931 .
2. , : SPERO. 2012, 16, - , . 15-38.
3. , (. : SPERO. 2007, 6, - , . 31-56.
4. , 2007, 3, 5, . 147-154.
5. , 2010, 3 (24).

Recomandat spre publicare: 14.05.2014

ANALIZA INEGALIT II ÎN UTILIZAREA ACTIVELOR ECONOMICE ALE GOSPOD RIILOR CASNICE DIN MOLDOVA

LIUBOVI HRISTIUC,
cercet tor tiin ific, INCE

The main economic assets as land and livestock are analyzed in the article. However, the majority of rural households do not have the necessary financial resources for the effective use of economic assets. Therefore, the availability of economic assets does not solve the problem of inequality in the households.

Key words: households, land, livestock, quintile group, inequality.

Principalele active economice ca teren i efectivele de animale sunt analizate în articol. Cu toate acestea, majoritatea gospod riilor din mediul rural nu dispun de resursele financiare necesare pentru utilizarea eficient a activelor economice. Prin urmare, disponibilitatea de active economice nu rezolv problema inegalit ii în gospod rii.

Cuvinte cheie: gospod rii, terenuri, efectivele de animale, grup chintil , inegalitate.

JEL Classification: Q1, R1, R2

Introducere. Una dintre caracteristicile importante ale bun st rii materiale a gospod riilor casnice (GC) este prezen a activelor economice. În localit ile rurale, lotul de p mânt este un activ important al gospod riilor casnice dependente de agricultur ca surs a mijloacelor de existen . O parte însemnat a gospod riilor casnice, iar în localit ile rurale, unde este concentrat cea mai mare parte a popula iei slab asigurate, are în proprietate loturi de p mânt, pe care se cultiv produse agricole. Reformarea rela iilor funciare, deatizarea terenurilor cu destina ie agricol a contribuit la faptul, c majoritatea terenurilor se afl în proprietate privat . Peste 91,0 % din gospod riile casnice pu in asigurate au terenuri de p mânt de diferite tipuri, ceea ce de 1,9 ori mai mult, comparativ cu cele mai asigurate gospod rii casnice – tabelul 1. Prezen a lotului de p mânt i practicile utiliz rii lui depind de locul de re edin , precum i de necesit ile i caracteristicile gospod riei casnice. În timpul de fa aproape toate gospod riile casnice rurale au loturi de p mânt, indiferent de nivelul lor de bun stare. În localit ile urbane ponderea gospod riilor casnice, care au loturi de p mânt, se deosebe te, atât în dependen de m rimea localit ii cu parcele de teren variaza , în func ie de dimensiunea de m rimea localit ii, precum i dup nivelul de bun stare. Astfel în ora ele mari, în I grup quintilic 30,3% din gospod riile casnice au loturi de p mânt, în timp ce în a V-a grup quintilic – 11,9% de gospod rii casnice, sau de 2,5 ori mai pu ine.

Con inutul de baz . În structura loturilor de p mânt 91,5% din gospod riile casnice în I grup quintilic de ine loturi pe lâng cas i numai 47,2% din gospod riile casnice în a V-a grup quintilic . Terenul de pe lâng cas asigur gospod riile casnice cu produse pentru consumul zilnic i posibilitatea de a avea un venit suplimentar. Un rol deosebit de important îl are lotul de pe lâng cas în gospod riile casnice rurale. Indiferent de bun starea gospod riile casnice rurale pe lâng cas de in mai multe loturi de p mânt, decât gospod riile casnice urbane. Aproape 100,0% din gospod riile casnice rurale în I grup quintilic i în a V-a grup quintilic au loturi de p mânt pe lâng cas , pe care cultiv produc ie agricol atât pentru consumul propriu, cât i pentru realizare. Trebuie de men ionat, c exist diferen e în de inerea acestui activ al gospod riilor casnice urbane cu diferit nivel de bun stare. În I grup quintilic printre gospod riile casnice din ora ele mari ponderea celor care de in loturi de p mânt pe lâng cas este de 2,8 ori mai mare, decât în a V-a grup quintilic . A ceea i tendin exist i în ora ele mici.

Ca urmare a reformei funciare, pe lâng loturile de lâng cas gospod riile casnice au terenuri de fermier. Ponderea gospod riilor casnice, care au terenuri de p mânt de fermier este mai mic , decât cele care au loturi pe lâng cas . Peste jum tate din gospod riile casnice pu in asigurate au terenuri de fermier, ceea ce de 2,5 ori este mai mult, comparativ cu cele mai asigurate gospod rii casnice. Printre gospod riile casnice rurale, ponderea gospod riilor casnice care dispun de terenuri agricole de fermier constituie dou treimi din gospod riile casnice atât pu in asigurate, cât i din cele mai asigurate.

Ponderea gospod riilor casnice, care au vile este neînsemnat . În ora ele mari, proprietari de vile sunt cele mai asigurate gospod rii casnice. În ora ele mici, în I grup quintilic 2,4% de gospod riile casnice au vile, în timp ce în a V-a grup quintilic – 3,3% de gospod rii casnice, sau de 1,4 ori mai multe.

Tabelul 1. Structura GC care au loturi de pământ, %

	Total		Ora e mari		Ora e mici		Sate	
	I	V	I	V	I	V	I	V
De in:								
- loturi de pământ	91,6	48,5	30,3	11,9	73,0	65,4	99,5	98,8
- lot de pământ pe lângă cas	91,5	47,2	30,3	10,8	70,6	61,7	99,5	98,8
- terenuri agricole de fermier	53,4	21,1	-	-	5,6	6,7	66,3	65,3
- loturi de la vil	0,4	1,2	-	1,1	2,4	3,3	-	-

Sursa: Calculat conform datelor Cercetării Bugetelor Gospodăriilor Casnice (CBGC) RM în a. 2012.

În ceea ce privește majoritatea gospodăriilor casnice puțin asigurate au în proprietate loturi de pământ, ceea ce asigură supraviețuirea membrilor gospodăriilor casnice. În același timp, prezența loturilor de pământ nu întotdeauna poate proteja gospodăria casnică de c derea în categoria gospodăriilor casnice puțin asigurate. Totuși, proprietatea asupra loturilor de pământ este o sursă sigură de aprovizionare a gospodăriilor casnice cu produse alimentare și de asigurare a ocupării muncii membrilor gospodăriei casnice.

Cu toate acestea, dacă examinăm prezența lotului de pământ ca activ principal al gospodăriilor casnice rurale, se observă importanța mare a mrimii lotului de pământ aflat în folosință. Analiza repartizării loturilor de pământ evidențiază deosebiri din deținerea acestui activ de către gospodăriile casnice cu diferit nivel de bună stare. Suprafața terenurilor agricole nu este mare. Cele mai mari loturi de pământ sunt terenurile agricole de fermier. Suprafața medie a terenurilor agricole de fermier, pe care le dețin gospodăriile casnice puțin asigurate este mai mare comparativ cu cele mai bogate gospodării casnice. În I grup quintilic suprafața medie a terenului agricol de fermier constituie 2,11 ha, ceea ce cu 0,30 ha sau cu 14,2% mai mult comparativ cu gospodăriile casnice din V grup quintilic (tabelul 2). Prezența în gospodăriile casnice rurale puțin asigurate a terenurilor agricole de fermier cu o suprafață mai mare comparativ cu cele mai bogate gospodării casnice atestă faptul, că în republică, populația rurală a avut acces la teren agricol indiferent de bună starea lor.

Din cauza lipsei tehnicii agricole și a inventarului, semințelor, posibilităților financiare și fizice nu se prelucrează într-o măsură deplină terenurile agricole de fermier ale gospodăriilor casnice rurale. Aceste cauze obligă proprietarii terenurilor agricole de fermier de a le da în arendă. Printre gospodăriile casnice 2/3 din gospodăriile casnice în I grup quintilic și mai mult de jumătate din gospodăriile casnice în a V-a grup quintilic dau terenurile agricole în arendă. Peste 40,0% din terenurile agricole de fermier gospodăriile casnice rurale din în a V-a grup quintilic le prelucrează de sine stătător, ceea ce de 1,2 ori este mai mult, decât în I grup quintilic. Pentru prelucrarea terenurilor agricole de fermier este necesară tehnica agricolă și mijloacele de transport. Dar din cauza greutăților financiare, gospodăria casnică nu poate procura tehnica necesară. De aceea, prelucrarea terenurilor agricole de fermier se bazează în principal pe munca manuală a membrilor gospodăriei casnice, a rudelor, și a mai departe. În legătură cu aceasta, fiecare a patra parte din terenurile agricole de fermier ale gospodăriilor casnice puțin asigurate și fiecare a șasea parte din loturile cele mai asigurată ale gospodării casnice nu se prelucrează.

Suprafața terenurilor agricole de fermier este puțin mai mică în orașele mici, decât în gospodăriile casnice rurale. În I-a grup quintilic suprafața terenurilor agricole de fermier este de 2,04 ha, ceea ce este cu 0,51 ha mai mult comparativ cu a V-a grup quintilic. În orașele mici fiecare a doua gospodărie casnică în I-a grup quintilic și fiecare a treia gospodărie casnică în a V-a grup quintilic prelucrează terenuri agricole de fermier. Este răspândită practica de arendare a terenurilor agricole de fermier. Totodată, 70,3% din cele mai asigurată gospodării casnice dau terenurile agricole de fermier în arendă. Ceea ce este de 1,5 ori mai des decât în gospodăriile casnice puțin asigurată. În orașele mici fiecare a cincea gospodărie casnică din I și V grupele quintilice nu prelucrează terenuri agricole de fermier.

În ceea ce privește loturile de pământ pe lângă cas în orașele mari și mici, adesea de acestea dispun gospodăriile casnice, care locuiesc în case individuale. În orașele mari, suprafața loturilor de pământ pe lângă cas a gospodăriilor casnice din I-a grup quintilic este de 6,0 ari, sau cu un ar mai mult comparativ cu gospodăriile casnice în a V-a grup quintilic. Majoritatea gospodăriilor casnice (70,7%) în I grup quintilic prelucrează loturile de pământ pe lângă cas, ceea ce este de 1,2 ori mai mult comparativ cu cele mai asigurată gospodării casnice. În orașele mici loturile de pământ pe lângă cas după mrimă este oarecum mai mare, decât în orașele mari. Peste 91,0% din gospodăriile casnice prelucrează loturile de pământ de lângă cas atât în I grup quintilic, cât și în a V-a grup quintilic.

Tabelul 2. Prezen a loturilor de p mânt i structura utiliz rii lor

	Total		Ora e mari		Ora e mici		Sate	
	I	V	I	V	I	V	I	V
Lot de p mânt pe lâng cas								
Suprafa a total , ha	0,31	0,27	0,06	0,05	0,11	0,11	0,34	0,37
- prelucrat , %	97,5	92,5	70,7	60,6	91,8	91,6	98,9	98,7
- acordat în аренда, %	0,6	1,2	-	-	-	0,8	0,7	1,5
- neprelucrat , %	99,8	99,7	100,0	100,0	100,0	100,0	99,8	99,5
Teren agricol de fermier								
Suprafa a total , ha	2,11	1,81	-	-	2,04	1,53	2,11	1,83
- prelucrat , %	37,1	42,5	-	-	52,7	33,8	36,9	43,0
- acordat în аренда, %	65,0	59,8	-	-	47,3	70,3	65,3	59,1
- neprelucrat , %	26,1	19,5	-	-	18,1	20,4	26,2	16,1
Lot de la vil								
Suprafa a total , ha	0,04	0,07	0,06	0,10	0,04	0,05	-	-
- prelucrat , %	100,0	100,0	-	100,0	100,0	100,0	-	-
- neprelucrat , %	25,8	58,0	-	100,0	25,8	22,2	-	-

Sursa: Calculat conform datelor CBGC Republicii Moldova în a. 2012.

Tradi ional un rol important în localit ile rurale îl au loturile de p mânt pe lâng cas ; el asigur gospod riile casnice cu produse pentru consumul zilnic. Totodat , suprafa a lotului de p mânt de inut de gospod riile casnice pu in asigurate constituie 0,34 ha, ceea ce este de 1,1 ori mai pu in, decât în cele mai asigurate gospod rii casnice. Este necesar de a men iona, c peste 98,0% din gospod riile casnice rurale atât din I grup quintilic , cât i gospod riile casnice din a V-a grup quintilic prelucreaz loturile de p mânt pe lâng cas .

Gospod riile casnice pu in asigurate i cele mai asigurate în ora e mari i mici dispun de loturi de la vila. Dimensiunea medie a p mântului de vil variaza în intervalele de la 0,04 ha pân la 0,07 ha. În general aceste terenuri se prelucreaz . Produc ia cultivat pe lotul de la vil al gospod riilor casnice pu in asigurate, de regul , se consum de însu i gospod riile casnice i mai rar se vinde. În ora ele mari, cele mai asigurate gospod rii casnice mai des utilizeaz lotul de la vil pentru odihn .

Astfel, folosirea lotului de p mânt nu rezolv problema inegalit ii, nu exercit o influen serioas asupra riscului de s r cie. M rimea loturilor de p mânt pe lâng cas i a terenurilor agricole de fermier nu este mare i nu este suficient o ocupare eficient în agricultur . De regul , utilizarea loturilor de p mânt pe lâng cas pentru gospod riile casnice în I grup quintilic este o strategie auxiliar de sus inere a nivelului de trai „normal”, i nu de ridicare a nivelului de bun stare material .

Gospod riile casnice rurale mai des de in loturi de p mânt (terenuri agricole de fermier, loturi de p mânt pe lâng cas) i într-o m sur mai mare activ utilizeaz aceste active economice (dau în arend sau utilizeaz pentru gestionarea gospod riei). Darea în arend a terenurilor agricole de fermier este una din sursele principale de venit pentru gospod riile casnice rurale atât pu in asigurate, cât i a celor mai asigurate.

O influen semnificativ asupra bun st rii gospod riilor casnice o are existen a gospod riei auxiliare pe lâng cas . Animalele domestice – înc un tip important de active, în special, în localit ile rurale. În multe ri animalele domestice reprezint unul din cele mai pre ioase tipuri ale propriet ii agricole i surs de venituri i acumulare a bog iei, precum i un factor important de protejare de la ocuri. Prezen a animalelor i a p s rilor este un sprijin important în supravie uirea gospod riilor casnice, în special în ora ele mici i localit ile rurale. Între inerea animalelor domestice i a p s rilor este caracteristic pentru toate gospod riile casnice rurale din republic . P s rile i vitele cornute mari exist într-un num r însemnat de gospod rii casnice rurale în I grup quintilic i se pare c au un caracter de marf . Fiecare a treia gospod rie casnic din I grup quintilic i doar fiecare a opta în a V-a grup quintilic are vite cornute mari (tabelul 3). În acela i timp fiecare a patra gospod rie casnic din I grup quintilic i fiecare a cincea gospod rie casnic din a V-a grup quintilic cre te porci. Marea majoritate a gospod riilor casnice rurale cresc p s ri. Peste 87,0% din gospod riile casnice s te ti în I grup quintilic i aproape 86,0 % din a V-a grup quintilic au p s ri de curte. Alte specii de animale (ovine, caprine) sunt pu in r spândite în gospod riile casnice. În 11,3% din gospod riile casnice pu in asigurate sunt oi i numai în 6,6% din cele mai asigurate gospod rii casnice. Cresc capre 7,7% din gospod riile casnice rurale în I grup quintilic i 5,0% în a V-a grup quintilic .

Tabelul 3. Ponderea GC, care au animale domestice în gospodării, %

	Total		Ora e mari		Ora e mici		Sate	
	I	V	I	V	I	V	I	V
Vite comute mari	23,7	4,0	1,6	-	3,4	0,8	29,2	12,6
Ovine	9,1	2,0	-	-	0,9	-	11,3	6,6
Caprine	6,7	1,8	-	-	4,0	1,7	7,7	5,0
Porcine	20,8	6,8	-	-	2,4	1,8	25,8	21,2
Păsări	75,7	33,0	2,7	1,6	39,4	32,2	87,7	85,8

Sursa: Calculat conform datelor CBGC Republicii Moldova în a. 2012.

În ora e mici gospodăriile casnice într-o anumită măsură depind de deținerea animalelor domestice în gospodării, dar gospodăriile casnice rurale sunt mai asigurate decât cele din ora e mari. De aceea cea mai mare pondere este creată de animalele domestice în gospodăriile casnice în I grup quintilic.

Pentru gospodăriile casnice din ora e mari deținerea animalelor domestice și a păsărilor nu este specifică. În ora e mari animalele domestice și păsările deținute în număr semnificativ mai mic de gospodării casnice, decât în ora e mici și sate. Totodată, 1,6% din gospodăriile casnice în I grup quintilic cresc vite comute mari și 2,7% – păsări de curte.

Astfel, prezența vitelor domestice și a păsărilor este un ajutor însemnat pentru gospodăriile casnice rurale în asigurarea produselor de origine zootehnică. În general se folosesc pentru hrana membrilor gospodăriei casnice, precum și ca sursă de venituri suplimentare ale gospodăriilor casnice, mai ales a celor sătești.

Concluzii

1. Prin urmare, prezența loturilor de pământ, a animalelor domestice și a păsărilor în calitate de active economice pentru gospodăriile casnice rurale sunt mai asigurate decât cele din ora e mari, ca sursă principală de consum și venit. Pentru gospodăriile casnice urbane aceste active economice sunt o sursă suplimentară de consum. Totuși trebuie de menționat, că cele din ora e mari sunt mai asigurate, de exemplu grupurile sociale vulnerabile (pensionari singuratici, familiile cu mulți copii etc.) sunt mai puțin asigurate și folosesc loturile de pământ în calitate de sursă de alimentare sau mijloace suplimentare de venituri. Motivele pentru aceasta pot fi imposibilitatea cheltuielilor pentru aceste gospodării casnice în vederea prelucrării pământului, lipsa de timp.

2. Producția crescută pe loturile de pământ atât a gospodăriilor casnice rurale sunt mai asigurate, decât în ora e mari și sate. În același timp inegalitatea în bunăstarea gospodăriilor casnice este mult mai mare, decât în localitățile urbane. La motivele, care determină inegalitatea în bunăstarea localităților rurale, poate fi adăugat în primul rând nivelul activității sectorului agrar în general pe republică. Acest lucru se manifestă printr-o îngrâșare a condițiilor agro-tehnologice (lipsa îngrășămintelor, întrebuintarea limitată a tehnicii agricole, lipsa specialiștilor etc.), precum și în productivitatea scăzută, caracterul sezonier al lucrărilor, lipsa piețelor de desfacere a produselor etc.

3. Gospodăriile casnice, care au terenuri agricole de fermier nu le folosesc după destinația lor, nu tuturor gospodăriilor casnice le este accesibilă prelucrarea acestor loturi. Astfel, proprietatea asupra pământului a avut un impact însemnat asupra nivelului de venituri a bugetului majorității gospodăriilor casnice rurale. În veniturile bugetelor familiale numai o parte revine veniturilor din activitatea agricolă individuală a gospodăriilor casnice și sunt mai asigurate decât aproape de zece parte a gospodăriilor casnice cele mai asigurate [1].

4. Menționăm, că majoritatea gospodăriilor casnice rurale nu au avut resurse tehnico-materiale și financiare, pentru prelucrarea pământului. Totodată, multe gospodării casnice nu au putut utiliza terenurile agricole. Din această cauză s-au redus volumele producției și realizării producției, s-a îngrâșat bunăstarea gospodăriilor casnice rurale.

Referințe bibliografice

1. ROJCO, A. *Inegalitatea în bunăstarea populației Republicii Moldova ca factor al excluziunii sociale: aspecte de metodologie, măsuri și analize*: raport științific. Institutul Național de Cercetări Economice. Chișinău: Complexul Editorial INCE, 2013. 188 p.
2. ROJCO, A. Inegalitatea în nivelul de bunăstare al populației: parametri cantitativi și calitativi. In: V. MOCANU (ed.). *Procese de stratificare socială în Republica Moldova: particularități și tendințe*. Chișinău: S. n., 2012. ISBN 978-9975-57-053-4.
3. FAO. *State of Food Security and Nutrition in the World 2006*. Rome, 2006, 58 (3), pp. 439-455 [accesat 11 aprilie 2013]. Disponibil: http://www.fao.org/fileadmin/user_upload/Europe/documents/ECA/ECA37/ECA37_ru/ECA_37_12_3_ru.pdf
4. FAO. *State of Food Security and Nutrition in the World 2011*. Rome, 2011 [accesat 15 mai 2013]. Disponibil: http://www.fao.org/fileadmin/user_upload/Europe/documents/ECA/ECA37/ECA37_ru/ECA_37_12_3_ru.pdf

Recomandat spre publicare: 15.05.2014

EVALUAREA INEGALIT II ACCESULUI LA SERVICIILE DE PROTEC IE A S N T II

LEONORA CIOBANU, cercet. t., INCE

The analysis of changes in access to medical institutions which are following in the development of market relations in society and in the sphere of health protection is carried out in the article. The analysis is performed by the quintile groups I and V. Concluded, that the differentiation in access to medical institutions depending on the households location is saved. The causes of the current situation and proposals for its improving are done.

Key words: insurance, healthcare, medical services, households, expenses.

Articolul este o analiz a schimb rilor parvenite în accesul la institu iile medicale în urma dezvolt rii rela iilor de pia atât în societate, cât i în sfera protec iei s n t ii. Analiza este efectuat pe grupele quintile I i V. Se p streaz diferen ierea în accesul la serviciile institu iilor medicale în dependen de locul amplas rii gospod riilor casnice. Se indic cauzele situa iei actuale i se fac propuneri în vederea amelior rii acestei situa ii.

Cuvinte cheie: asigurare medical , asisten medical , servicii medicale, gospod ri casnice, cheltuieli.

JEL Classification: I1, I3, R2

Introducere. În Republica Moldova s n tatea popula iei se considerat ca fiind una dintre principalele priorit i ale statului, ceea ce î i are reflectare într-o serie de programe i legi privind ocrotirea s n t ii. Astfel, în a. 1998 a fost adoptat Legea “Cu privire la asigurarea obligatorie de asisten medical ” [1], care reglementeaz punerea în aplicare a asiguratorilor obligatorii de s n tate în baza contractelor încheiate între subiec ii asiguratorilor de s n tate. Pe 26 decembrie 2002 a fost adoptat Legea Republicii Moldova privind m rimea, modul i termenele de achitare a primelor de asigurare obligatorie a asisten ei medicale. Mijloacele pentru asigurarea obligatorie de asisten medical se pl tesc atât din bugetul de stat, cât i din bugetele unit ilor administrativ-teritoriale [3].

Con inutul de baz . În elegând importan a consolid rii s n t ii popula iei, Guvernul anual îndreapt pentru scopurile ocrotirii s n t ii mijloace din bugetul de stat. Cheltuielile publice, alocate pentru s n tate (% din PIB), în a. 2000 au constituit 2,9%, i au crescut de 1,9 ori, atingând în a. 2010 cifra de 5,6% din PIB [5].

Totu i, gospod riile casnice (GC) cu nivel diferit de bun stare au respectiv i acces diferit la asisten a medical . Inegalitatea gospod riilor casnice privind mijloacele b ne ti disponibile dicteaz o atitudine diferit fa de propria s n tate. Gospod riile casnice pu în asigurate se îngrijesc mai prost de propria s n tate comparativ cu gospod riile casnice asigurate. Ponderea gospod riilor casnice, care se îngrijesc de s n tate mai pu în, în I grup quintilic din ora e mari este de 1,7% (figura 1). În ora e mici se îngrijesc de propria s n tate 5,3% din gospod riile casnice din I grup quintilic , iar în sate ponderea a astfel de gospod ri casnice constituie 8,9% din gospod riile casnice din I grup quintilic .

Se adreseaz în institu iile medicale cu privire la propria s n tate, în general, gospod riile casnice din a V-a grup quintilic . În ora e mari aproximativ 2/3 din gospod riile casnice din a V-a grup quintilic s-au adresat cu privire la s n tatea lor, sau de 38,4 ori mai multe GC, decât din I grup quintilic .

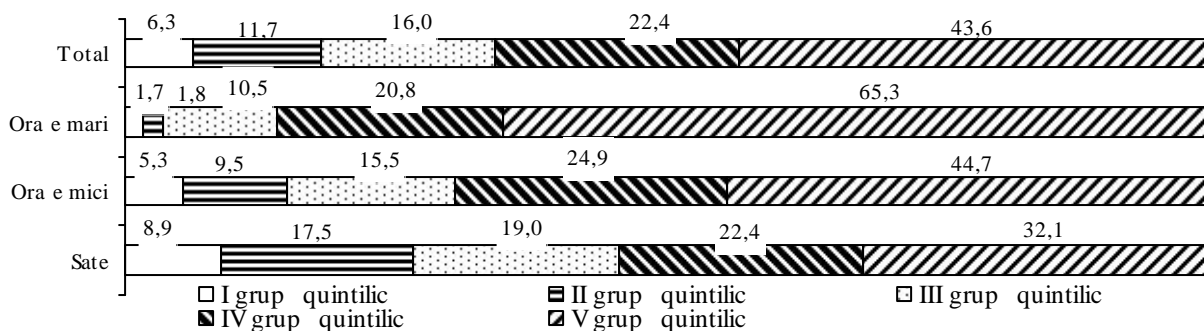

Fig. 1. Repartizarea gospod riilor casnice dup îngrijirea medical i s n tate, %

Sursa: Calculat conform datelor CBGC a Republicii Moldova în a.2012.

În ora ele mici aproape jumătate din gospodăriile casnice s-au adresat în unitățile medicale, ceea ce este de 8,4 ori mai mult, decât din GC din I grup quintilic. În sate ponderea gospodăriilor casnice din a V-a grup quintilic, care se îngrijesc de propria sănătate constituie aproape 1/3 din gospodăriile casnice sau de 3,6 ori mai multe, decât GC din I grup quintilic.

În Republica Moldova, pentru sporirea accesului la asistența medicală, anual se adoptă Legea fondurilor asigurării medicale obligatorii, cu indicarea mărimumii contribuției de asigurare obligatorie de sănătate. Sistemul de stat de asigurare obligatorie de sănătate asigură tuturor cetățenilor republicii condiții egale în obținerea asistenței medicale contemporane de calitate.

Pe baza poliței de asigurare obligatorie de asistență medicală, persoana asigurată are posibilitatea nu numai să primească un certificat medical, să se consulte cu specialiștii, dar și să urmeze un curs de tratament gratuit în spital. În plus, pacienții asigurati au posibilitatea de a dobândi medicamentele necesare la un preț mai mic, deoarece o parte a costului se plătește de către Casa Națională de Asigurări în Medicină. Lista medicamentelor, oferite gratuit sau cu scutiri parțiale la preț, se lungește continuu.

Totuși, inegalitatea în existența venitului disponibil duce la posibilități diferite de a dobândi polița obligatorie de asigurare medicală și de a avea acces la sistemul de asigurare obligatorie a sănătății, care permite primirea asistenței medicale gratuite. De regulă, majoritatea gospodăriilor casnice din a V-a grup quintilic cumpără polița medicală din contul contribuțiilor lunare. Ponderea lor în orașele mari este 48,4% din gospodăriile casnice din a V-a grup quintilic, în orașele mici și sate, ponderea lor este mai mică: 11,2 p.p. și 17,3 p.p. corespunzător (tabelul 1).

În orașele mari fiecare a patra GC din I grup quintilic, în orașele mici fiecare a cincea GC din I grup quintilic, precum și fiecare a treia GC din I grup quintilic din sate nu au poliță de asigurare medicală obligatorie.

Tabelul 1. Structura GC după prezența poliței medicale, %

	Orașe mari		Orașe mici		Sate	
	I	V	I	V	I	V
Metodele de obținere a poliței medicale						
Prin contribuții lunare	15,9	48,4	17,3	37,2	10,1	31,1
Pe cont propriu	1,6	2,7	2,1	5,3	1,0	3,4
Asigurare gratuit	58,9	34,4	60,3	40,3	56,0	43,4
Nu au asigurare medicală obligatorie	23,7	14,5	20,3	17,3	32,9	22,1
Total	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Motivele obținerii poliței medicale						
Lucrez neoficial	27,0	29,3	11,2	19,0	9,9	10,8
Nu sunt angajat	41,9	20,1	37,3	23,4	29,3	19,0
Lucrez în străinătate	–	6,2	10,1	19,8	5,6	18,5
Este prea costisitor	22,0	10,0	26,7	4,7	34,9	16,7
Nu are sens	9,2	18,7	7,3	19,0	11,5	22,9
Altele	–	15,6	7,3	14,1	8,8	11,9
Total	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Sursa: Calculat conform datelor CBGC a Republicii Moldova în a.2012.

În orașele mici și sate gospodăriile casnice din a V-a grup quintilic cumpără polița medicală pe cont propriu mai des, decât cele din orașele mari. Iar mai mult de jumătate din gospodăriile casnice din I grup quintilic beneficiază de poliță medicală gratuită. În orașele mari, polița medicală gratuită, este utilizată de fiecare a doua gospodărie casnică din I grup quintilic și fiecare a treia gospodărie casnică din a V-a grup quintilic. În orașele mici gospodăriile casnice din I grup quintilic utilizează de 1,5 ori mai mult polița medicală gratuită, decât cele din a V-a grup quintilic. Gospodăriile casnice sate din I grup quintilic utilizează polița medicală gratuită de 1,3 ori mai des, decât cele din a V-a grup quintilic. Nu au asigurare medicală obligatorie fiecare a 4-a gospodărie casnică din I grup quintilic din orașele mari, fiecare a cincea GC din I grup quintilic din orașele mici, precum și fiecare a treia gospodărie casnică din I grup quintilic din sate.

Costul prea mare al poliței medicale are un impact negativ asupra deciziei de a cumpăra sau nu polița de asigurare medicală obligatorie. Din această cauză, în orașele mari a fost menționat costul înalt al poliței de asigurare medicală de fiecare a cincea gospodărie casnică din I grup quintilic, în orașele mici - de fiecare a

patra gospod rie casnic din I grup quintilic , iar în sate – de fiecare a treia gospod rie casnic din I grup quintilic .

În Moldova o parte semnificativ a membrilor GC lucreaz în str in tate. Din acest motiv, în ora ele mari fiecare a 16-a gospod rie casnic din a V-a grup quintilic , în ora ele mici i sate – fiecare a cincea gospod rie casnic din a V-a grup quintilic nu utilizeaz poli a de asigurare medical obligatorie. Printre gospod riile casnice din I grup quintilic , care nu- i pot procura o poli de asigurare medical din acest motiv, fiecare a zecea gospod rie casnic din ora ele mici, iar în sate fiecare a optsprezecea gospod rie casnic .

La nonsensul procur rii poli ei de asigurare medical a indicat fiecare a 11-a gospod rie casnic din I grup quintilic din ora ele mari, fiecare a 14-a gospod rie casnic din ora ele mici i fiecare a 9-a gospod rie casnic rural . În a V-a grup quintilic acest motiv a fost men ionat de fiecare a cincea gospod rie casnic din ora ele mari i mici, precum i fiecare a patra gospod rie casnic din mediul rural. Astfel, motivele sus men ionate indic faptul, c membrii gospod riei casnice care nu sunt ocupa i pe pia a muncii nu pl tesc contribu iile individuale. În acela i timp, angajatorii nu pot efectua v rs mintele corespunz toare în sistemul financiar de asigur ri medicale obligatorii, i aceste gospod rii casnice nu au acces la setul minim de servicii medicale, prev zute de asigur rile medicale obligatorii.

Dup repartizarea GC asigurate/ neasigurate pe grupele quintilice, cele mai multe gospod rii casnice, care cump r aceste poli e medicale pe cont propriu se afl în a V-a grup quintilic din ora ele mari – fiecare a doua gospod rie casnic , fiecare a treia gospod rie casnic în ora ele mici, iar în sate – fiecare a cincea gospod rie casnic din a V-a grup quintilic (tabelul 2).

Tabelul 2. Repartizarea GC dup prezen a poli ei medicale, %

	Quintile					Total
	I	II	III	IV	V	
Ora e mari						
Prin contribu ii lunare	1,5	4,7	13,6	26,8	53,4	100,0
Pe cont propriu	3,3	3,1	16,2	9,4	68,0	100,0
Asigurare gratuit	5,2	8,6	20,6	29,9	35,7	100,0
Nu au asigurare medical obligatorie	5,8	10,8	20,0	22,0	41,4	100,0
Ora e mici						
Prin contribu ii lunare	9,4	16,8	19,7	27,9	26,2	100,0
Pe cont propriu	10,5	13,9	17,6	24,2	33,7	100,0
Asigurare gratuit	17,7	20,1	23,5	23,2	15,4	100,0
Nu au asigurare medical obligatorie	18,5	22,6	18,8	19,7	20,5	100,0
Sate						
Prin contribu ii lunare	18,1	21,5	22,1	18,6	19,7	100,0
Pe cont propriu	15,9	20,3	19,7	25,1	19,0	100,0
Asigurare gratuit	28,8	26,8	20,2	16,3	7,9	100,0
Nu au asigurare medical obligatorie	33,5	25,2	20,1	13,2	7,9	100,0

Sursa: Calculat conform datelor CBGC Republicii Moldova în a.2012.

Cei mai mul i beneficiari de poli e de asigurare medical obligatorie prin contribu ii lunare se afl în a V-a grup quintilic din toate localit ile rii. În ora ele mari acest surs de procurare a poli ei de asigurare medical obligatorie a fost men ionat aproape de fiecare a doua gospod rie casnic din a V-a grup quintilic . În ora ele mici acest surs de procurare a poli ei medicale obligatorii a fost men ionat de fiecare a patra gospod rie casnic din a V-a grup quintilic , iar în sate de fiecare a cincea gospod rie casnic din a V-a grup quintilic .

De procurarea gratuit a poli ei de asigur ri obligatorii de asisten medical a profitat fiecare a treia gospod rie casnic din a V-a grup quintilic în ora ele mari i numai fiecare a 19-a gospod rie casnic din I grup quintilic . În ora ele mici au procurat gratuit poli a de asigur ri obligatorii de asisten medical fiecare a asea gospod rie casnic din I grup quintilic , precum i fiecare a asea gospod rie casnic din a V-a grup quintilic . În localit ile rurale au primit poli de asigur ri obligatorii de asisten medical din bugetul administra iei locale fiecare a patra gospod rie casnic din I grup quintilic i fiecare a 13-a

gospodărie casnică din a V-a grup quintilic .

Anual în Legea fondurilor de asigurări obligatorii de asistență medicală sunt incluse mijloacele financiare pentru crearea **Fondului membrilor de profilaxie**, care se utilizează pentru:

a) promovarea unui mod sănătos de viață și b) realizarea membrilor de reducere a riscurilor de îmbolnăvire și efectuarea scringingului privind unele maladii cu impact social deosebit. În a.2011 acest fond a alcătuit 36730,3 mii lei, iar în a. 2012 a atins cifra de 39822,0 mii lei, deci a crescut de 1,08 ori. Pentru promovarea unui mod sănătos de viață în a. 2011 au fost alocate 3000,0 mii lei, iar pentru a. 2012 – deja 3500,0 mii lei, deci de 1,16 ori mai mult, decât în anul anterior⁴.

La analizarea instituțiilor de acordare a asistenței medicale, se poate observa că, în general, ea se acordă în centrele de sănătate a medicilor de familie. Aici sunt tratați 98,4% din membrii gospodăriilor casnice din I grup quintilic din orașele mari. În orașele mici au acces la centrele de sănătate a medicilor de familie cu 9,9 p.p. mai puțini membri ai gospodăriilor casnice din I grup quintilic . În localitățile situate din cauza distanței mari de la instituțiile centrale medicale de sănătate primesc acest serviciu de 3,8 ori mai puține gospodării casnice din I grup quintilic și aproape de 2 ori mai puține gospodării casnice din a V-a grup quintilic , comparativ cu gospodăriile casnice din orașele mari (tabelul 3).

Tabelul 3. Repartizarea serviciilor medicale obținute pe grupe quintilice, %

	Orașe mari		Orașe mici		Sate	
	I	V	I	V	I	V
Ajutorul medical a fost acordat:						
la domiciliul bolnavului	1,6	3,5	2,5	3,2	12,6	7,0
la oficiul medical	–	2,1	1,9	0,9	52,9	39,3
la centrul de sănătate (policlinic)	98,4	86,2	88,5	84,7	22,3	42,5
la spital	–	7,0	7,1	9,8	3,3	4,2
la farmacie	–	1,2	–	1,4	8,9	7,1
Total	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Sursa: Calculat conform datelor CBGC a Republicii Moldova în a.2012.

În punctele medicale situate se acordă servicii medicale populației rurale. Aici primesc ajutor medical peste jumătate din gospodăriile casnice situate din I grup quintilic și o treime din gospodăriile casnice situate din a V-a grup quintilic . În farmacii primesc ajutor medical, ca regulă, de 5,9 ori mai multe gospodării casnice situate din a V-a grup quintilic .

Ponderea membrilor gospodăriilor casnice situate din I grup quintilic cîrora li se acordă ajutor la centrul de sănătate (policlinic) este de 2,4 ori mai mică, față de a celor care se folosesc de oficiul medical. Fiecare a opta gospodărie casnică rurală primește ajutorul medical la domiciliu.

Cheltuielile gospodăriilor casnice legate de protecția sănătății cresc proporțional cu creșterea nivelului de bunăstare a membrilor gospodăriilor casnice. Dacă în orașele mari, aceste cheltuieli au alcătuit 44,89 lei lunar, în mediu, la un membru al gospodăriilor casnice din I grup quintilic , deja în gospodăriile casnice din a V-a grup quintilic a crescut de 2,9 ori, în mediu, pe lună la un membru al gospodăriei casnice. În orașele mici această depășire a fost de 6,6 ori, iar în sate de 4,6 ori mai mult (tabelul 4).

Tabelul 4. Cheltuielile medii ale unui membru al GC pentru protecția sănătății, (lei lunar)

	Orașe mari		Orașe mici		Sate	
	I	V	I	V	I	V
	În lei					
Total:	44,89	132,34	29,79	197,09	23,88	109,97
inclusiv:						
Consultațiile medicului, analizele de laborator, diagnosticarea și tratamentul fizio-terapeutic	0,00	22,13	0,29	27,23	1,40	6,39
– Costul tratamentului în staționar	0,00	3,39	0,00	3,33	0,80	4,85
– Serviciile dentistului	17,27	10,68	0,25	51,31	0,03	3,86
– Procurarea medicamentelor	27,62	96,14	29,25	115,22	21,65	94,87

	Ora e mari		Ora e mici		Sate	
	I	V	I	V	I	V
	În procente					
Total:	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
inclusiv:						
Consulta iile medicului, analizele de laborator, diagnosticarea i tratamentul fizio-terapeutic	0,0	16,7	1,0	13,8	5,9	5,8
– Costul tratamentului în sta ionar	0,0	2,6	0,0	1,7	3,4	4,4
– Serviciile dentistului	38,5	8,1	0,8	26,0	0,1	3,5
– Procurarea medicamentelor	61,5	72,6	98,2	58,5	90,6	86,3

Sursa: Calculat conform datelor CBGC a Republicii Moldova în a.2012.

Structura cheltuielilor gospod riilor casnice pentru protec ia s n t ii, reflect inegalitatea în posibilitatea de a o majora. Cea mai mare parte a costurilor de îngrijire a s n t ii, în toate grupele quintilice, sunt costuri pentru achizi ionarea medicamentelor. A doua grup de cheltuieli dup volum este grupa cheltuielilor pentru serviciile stomatologice. Gospod riile casnice din a V-a grup quintilic au mai multe posibilit i de a se adresa la un stomatolog, indiferent de locul unde se g se te acesta.

Totu i, gospod riile casnice din I grup quintilic situate în ora ele mari i mici cheltuiesc cu 5,3 p.p. mai mult, decât gospod riile casnice din a V-a grup quintilic amplasate în acela i loc. În localit ile rurale cheltuiesc mai mult pentru serviciile stomatologice gospod riile casnice din a V-a grup quintilic – de 35 ori (3,5%) decât gospod riile casnice din I grup quintilic (0,1%). Inegalitatea în cheltuielile pentru serviciile stomatologului, consultarea medicului, analizele de laborator, diagnosticarea i tratamentul fizio-terapeutic, la fel men ioneaz faptul c cele mai multe dintre aceste servicii sunt utilizate de c tre gospod riile casnice din a V-a grup quintilic în ora ele mari – 16,7%, în ora ele mici – 13,8%, i în gospod riile casnice s te ti – 5,8%.

Concluzii. Concentrarea institu iilor medicale în ora ele mari necesit dezvoltarea serviciului de ambulan i telefonie medical urgen , precum i dezvoltarea transportului între ora ele mici, localit ile s te ti i ora ele mari, unde sunt amplasate principalele institu ii medicale specializate. De a dezvolta serviciul ambulant de diagnosticare a s n t ii pentru localit ile îndep rtate de centru. Dezvoltarea industriei farmaceutice în republic va duce la o reducere anumit a importului actual de medicamente.

Referin e bibliografice

1. Legea cu privire la asigurarea obligatorie de asisten medical : nr. 1585-XIII din 27.02.1998. In: Monitorul Oficial al Republicii Moldova. 1998, nr. 38-39, art. 280.
2. Legea cu privire la ajutorul social: nr. 133 din 13.06.2008. In: Monitorul Oficial al Republicii Moldova. 2008, nr. 179, art. 625.
3. Legea cu privire la m rimea, modul i termenele de achitare a primelor de asigurare obligatorie de asisten medical : nr. 1593-XV din 26.12.2002. In: Monitorul Oficial al Republicii Moldova. 2003, nr. 18-19, art. 57.
4. Legea fondurilor asigur rii obligatorii de asisten medical pe anul 2011: nr. 55 din 31.03.2011. In: Monitorul Oficial al Republicii Moldova. 2011, nr. 63-64, art. 155.
5. Legea fondurilor asigur rii obligatorii de asisten medical pe anul 2012: nr. 271 din 23.12.2011. In: Monitorul Oficial al Republicii Moldova. 2012, nr. 15, art. 39.
6. PLUGARU, L. S n tatea popula iei în perioada transform rilor sociale. In: Academos. 2012, nr. 1 (24), pp. 112-116 [accesat 7 august 2012]. Disponibil: <http://www.akademos.asm.md/files/Sanatatea%20populatiei%20C3%AEEn%20perioada%20transformarilor%20sociale.pdf>

Recomandat spre publicare: 20.05.2014

ANALIZA CADRULUI LEGISLATIV AL REPUBLICII MOLDOVA PRIVIND TURISMUL VITI-VINICOL

TATIANA COLESNICOVA, dr., conf. cercet. INCE
TATIANA IAȘI, drd. INCE

Tourism is an economic sector, competitive and balanced developed, which effectively exploits the country's representative heritage, promotes moldovan hospitality at high standards, ensures leisure diversity of citizens. The main normative acts and development strategies of the wine tourism has been analyzed. Some problems in this domain are relevant.

Key words: wine tourism, legislative framework, strategic documents, tourist flows, national economy development.

Turismul este un sector economic competitiv și dezvoltat echilibrat care valorifică eficient patrimoniul reprezentativ la rău, promovează ospitalitatea moldovenească la standardele înalte, asigură diversitatea agrementului cetățenilor. În articol sunt analizate principalele acte normative și strategii de dezvoltare ale turismului viti-vinicol (enoturism). Sunt relevante unele probleme din acest domeniu.

Cuvinte cheie: turismul viti-vinicol, cadrul legislativ, documente strategice, fluxurile turistice, dezvoltarea economiei naționale.

JEL Classification: Q0, Q1, Q5, O1, K4

Introducere. Turismul este un sector economic competitiv și dezvoltat echilibrat care valorifică eficient patrimoniul reprezentativ la rău, promovează ospitalitatea moldovenească la standardele înalte, asigură diversitatea agrementului cetățenilor. În urma analizelor efectuate asupra rapoartelor despre starea turismului național și expertizele strategiilor sectoriale conexe turismului denotă un grad redus de implementare a documentelor de politici publice în domeniu. Majoritatea acțiunilor sunt efectuate pentru eficientizarea turismului de a valorifica resursele patrimoniului, sporirea fluxurilor de vizitatori și promovarea imaginii pozitive a rău.

Legea nr. 352 din 24 noiembrie 2006 cu privire la organizarea și desfășurarea activității turistice în Republica Moldova definește turismul ca unul din domeniile prioritare ale economiei naționale.

Conținutul de bază. Fiind un sector de prestare servicii, turismul contribuie la dezvoltarea economiei prin acumularea de capital în cadrul a cca 12 tipuri de activități specifice ramurii, atrăgând în activitatea sa cca 20 de ramuri conexe cu cca 140 de servicii aferente sectorului turismului: alimentație publică, transport, producere și comercializare de mărfuri, echipamente, suvenire, activități culturale, sportive, de agrement, servicii medicale etc. [5].

Organizația Mondială a Turismului, pentru a asigura dezvoltarea durabilă a industriei turismului în Republica Moldova, recomandă autorităților centrale de turism:

- ✓ să ofere un cadru optim pentru dezvoltarea diferitelor sub-sectoare a industriei;
- ✓ să aplice un sistem optim de monitorizare a performanțelor;
- ✓ să încurajeze competitivitatea rău ca destinație turistică.

În perioada anilor 1997-2012, în Republica Moldova activitatea turistică a fost de cît se știe prin elaborarea și implementarea cadrului legislativ și de reglementare a unor documente strategice de politici:

- Concepția dezvoltării turismului în Republica Moldova până în anul 2005 (Hotărâre de Guvern nr. 912 din 8.10.1997, Monitorul Oficial 1997, nr. 74-75, art. 769, abrogat prin Hotărâre de Guvern nr. 796, 25.10.12).
- Strategia de dezvoltare durabilă a turismului în Republica Moldova în anii 2003-2015 (Hotărâre de Guvern nr. 1065 din 2.09.2003, Monitorul Oficial 2003, nr. 196-199, art. 1118, abrogat prin Hotărâre de Guvern nr. 796, 25.10.12).
- Strategia de dezvoltare a turismului "Turism 2020" (proiect).

Aceste documente strategice de politici publice au un impact semnificativ asupra turismului moldovenesc în diverse etape:

- prezintă un cadru sistematizat de provocări, care sunt soluționate pentru dezvoltarea industriei turistice;

- coreleaz op iunile strategice cu alte strategii sectoriale, produse în aceea i perioad ;
- promoveaz o abordare clar a complexit ii industriei turismului;
- servesc drept fundament, pentru alte documente de politici publice în turism i ac iuni pentru îmbun t irea managementului sectorului;

Atât Concep ia cât i Strategia de dezvoltare a turismului au fost abrogate în vederea promov rii unui document strategic sectorial pentru o nou perioad . Ca rezultat al implement rii documentelor strategice a fost elaborat i promovat legea sectorial , actualizat la fiecare 6 ani:

- Legea turismului (nr. 798-XIV din 11.02.2000);
- Legea cu privire la organizarea i desf urarea activit ii turistice în Republica Moldova (nr. 352 din 24.11.2006, publicat în Monitorul Oficial nr. 14-17 art.40 din 02.02.2007) [3].

Legea cu privire la organizarea i desf urarea activit ii turistice în Republica Moldova nr. 352 din 24.11.2006, a suferit un set de modific ri substan iale. În perioada 2001-2012 pentru aplicarea acestora au fost elaborate un ir de hot râr i guvernamentale de stimulare a sectorului, dar care au fost aplicate fragmentar sau abandonate:

✓ Hot râr e de Guvern nr. 615 din 11.07.2001 pentru aprobarea Regulamentului cu privire la Registrul turismului (Monitorul Oficial nr. 78-80/641 din 12.07.2001);

✓ Hot râr e de Guvern nr. 1470 din 27.12.2001 cu privire la introducerea contractului turistic, voucherului turistic i a fi ei de eviden statistic a circula iei turi tilor la frontiera Republicii Moldova (Monitorul Oficial nr. 161/1484 din 31.12.2001);

✓ Ordin cu privire la aprobarea i punerea în aplicare a Nomenclatorului func iilor în domeniul turismului, Criteriilor pentru acordarea brevetului de turism i Regulamentului cu privire la brevetarea activit ii turistice (2001);

✓ Hot râr ea Guvernului nr. 74 din 28.01.2002 cu privire la ameliorarea situa iei din industria turismului (Monitorul Oficial nr. 017 art.139 din 31.01.2002);

✓ Hot râr ea Guvernului nr. 643 din 27.05.2003 cu privire la aprobarea Normelor metodologice i criteriilor de clasificare a structurilor de primire turistice cu func iuni de cazare i de servire a mesei (Monitorul Oficial nr. 099 din 06.06.2003 art. 680);

✓ Hot râr ea Guvernului nr. 979 din 12.08.2008 cu privire la impulsioneaz dezvolt rii turismului în mediul rural;

✓ Hot râr ea Guvernului nr. 796 din 25.10.2012 cu privire la abrogarea unor acte normative ale Guvernului (Monitorul Oficial nr. 228, art. 858, 31.10.2012).

În ultimii ani, sub form de programe na ionale privind dezvoltarea turismului au fost promovate:

✓ Programul Na ional de realizare a proiectului „*Rural-tur*” (Hot râr e de Guvern nr. 347 din 15.04.1997, Monitorul Oficial 1997, nr. 31-32, art. 365, abrogat prin Hot râr e de Guvern nr. 796, 25.10.12);

✓ Programul Na ional „*Satul Moldovenesc 2005-2015*” (Hot râr e de Guvern nr. 242 din 1.03.2005, Monitorul Oficial 2005, edi ie special , abrogat prin Hot râr e de Guvern nr. 796, 25.10.12);

✓ Programul Na ional în domeniul turismului „*Drumul Vinului în Moldova*” (Hot râr e de Guvern nr. 554, 24.05.2004);

✓ Hot râr e de Guvern nr. 433 din 18.05.2005 „Cu privire la fondarea complexului „*Ora ul Vinului*”;

Aceste documente au fost implementate dispersat, ineficient, dou din trei programe au fost abandonate, datorit instabilit ii ac iunilor, interpret rii largi a planurilor strategice i lipsei resurselor adecvate pentru finan are.

În Proiectul Strategiei de dezvoltare a turismului în perioada 2013-2020 sunt analizate i eviden iate probleme majore ale industriei turismului moldovenesc i inclusiv a turismului viti-vinicol. Prima în acest document este men ionat defini ia turismului viti-vinicol: **Turismului viti-vinicol** – form de turism practicat de turi ti pentru vizitarea întreprinderilor viti-vinicole i a regiunilor vinicole în scopul îmbin rii pl cerii degust rii produselor viti-vinicole cu posibilitatea de a cunoa te stilul de via local, mediul rural i activit ile culturale. Turismul viti-vinicol reprezint cartea de vizit a Republicii Moldova, iar pachetele turistice propuse spre comercializare pentru turi tii str ini, obligatoriu includ un obiectiv sau o cram vinicol . Turi tii de asemenea au posibilitatea de a cunoa te întreg procesul tehnologic de preparare a vinului, iar în satele în care este p strat tradi ia vinicol , turi tii pot vizualiza i se pot implica în procesul de producere a vinului i mustului [8] .

Principalelor probleme i disfunc ionalit i a turismului viti-vinicol sunt:

- lipsa de capacitate de administrare Programul Na ional „*Drumul vinului*”;
- neaplicarea normativelor pentru destina iile vinicole, spa iile de degustare i pentru traseele din

circuitul turiștilor pe întreg parcursul său;

- probleme în reorientarea potențialului de marketing spre piețele turistice, lipsa unei viziuni și strategii clare de atragere a fluxurilor turistice naționale și internaționale;
- lipsa unui sistem atractiv de deservire a turiștilor (organizații și individuali) la mai multe vinării repartizate echilibrat în țară;
- flexibilitatea redusă în agenda de lucru și la formarea pachetelor turistice pentru diferite categorii de vizitatori;
- subutilizarea potențialului gospodăriilor producătoare de struguri;
- lipsa de proiecte în extinderea afacerilor vitivinicole în domeniul turistic;
- amenajarea teritoriului vinărilor necesită îmbunătățiri esențiale;
- prestația personalului nu este de înaltă calificare pentru ghidaj specific;
- calitatea îndeosebi a serviciilor de alimentație;
- puține activități de marketing turistic, nu există materiale promoționale în limbă străină.

Conform Proiectului *Strategiei de dezvoltare a turismului în perioada 2013-2020*, una din propuneri pentru soluționarea acestor probleme și disfuncționalități este îmbunătățirea managementului Programului Național „Drumul Vinului”.

Republica Moldova prima tentativă de participare privind dezvoltarea turismului viti-vinicol a în calitate de partener cu țările Europei de Vest a avut loc în ianuarie 1996. Prin această colaborare s-a încercat includerea Moldovei în programul ECOS-OUVERTURE prin Proiectul Rural-tur, care a avut ca scop *“Integrarea Moldovei în rețeaua turismului cultural în mediul rural al regiunilor viticole din Europa”*. ECOS-OUVERTURE este programul de cooperare interregională externă a Comisiei Europene. Acest program favorizează cooperarea reciproc avantajoasă dintre regiunile și orașele Uniunii Europene și omoloagele lor din Europa Centrală, CSI și țările bazinului mediteranean.

Principalele obiective ale programului ECOS-OUVERTURE au fost:

- ✓ întărirea coeziunii economice și sociale, încurajând participarea la cooperarea est-vest și nord-sud a regiunilor și orașelor ce provin din zonele cele mai puțin favorizate ale Uniunii Europene;
- ✓ susținerea în procesul tranziției economice și politice, a regiunilor și orașelor din Europa Centrală și de Est, a CSI și a țărilor mediteraneene;
- ✓ contribuirea la dezvoltarea regională și la modernizarea colectivităților teritoriale din ansamblul zonelor ce participă la Uniunea Europeană, în Europa Centrală, în CSI și în țările mediteraneene.

Pentru Republica Moldova proiectul a avut ca scop două obiective de bază:

1) Stabilirea unei coordonări efective între 7 raioane viticole situate în centrul republicii (în jurul Chișinăului), Ialoveni, Criuleni, Strășeni, Hâncești, Cărlibaba, Nisporeni, Orhei în scopul de a valorifica *“Ruta vinului”*, care ar atrage după sine dezvoltarea turismului viticol de calitate.

2) Pregătirea unui program de dezvoltare a turismului cultural în regiunile viticole ale Moldovei, destinat pentru a servi drept bază unei cereri de finanțare comună globală.

Acest Proiect nu a avut succes, din cauza lipsei finanțării din partea Comisiei Europene și prin regimul de vize între ținut cu țările Europei de Vest.

Începând cu anul 2002 în luna octombrie se organizează *„Festivalul Vinului”*, anual, la inițiativa Ministerului Agriculturii și Alimentației Publice, Departamentului Agroindustrial *“Moldova-Vin”*, Agenției Naționale de Turism și Centrului Expozițional Internațional *„Moldexpo”*, care are ca scop:

- stabilirea legăturii între sectorul turistic și sectorul vitivinicol;
- promovarea pe plan internațional a imaginii Republicii Moldova ca destinație turistică viti-vinicolă;
- găsitarea noilor parteneri și a noilor piețe de desfacere pentru producția viticolă a Moldovei;
- atragerea turiștilor străini.

Obiectivele de bază ale sectorului *„Ziua Națională a Vinului”* sunt:

- a fi înfrântă cinștoarea vinului într-o țară, în care acest produs este un obiect de mândrie națională, iar istoria poporului se îmbină cu tradițiile vinificației;
- a pune baza tradiției de organizare anuală a sectorului vinului, care să ridice prestigiul producției viticole naționale și să stimuleze interesul populației faț de băturile de înaltă calitate, contribuind astfel la formarea unei culturi avansate a consumului de vin atrage în Moldova turiști din străinătate.

În anul 2003 în legătură cu sectorizarea Zilei Naționale a Vinului, a fost adoptat legea nr. 365-XV din 25.09.2003, privind stabilirea unui regim facilitat de vize, este prevăzut că în legătură cu sectorizarea Zilei Naționale a Vinului, anual, pentru o perioadă de 15 zile (7 zile înainte și 7 zile după data sectorizării), se acordă un regim facilitat de vize pentru cetățenii străini, eliberarea vizelor de intrare-ieșire în mod gratuit.

În anul 2004 a fost adoptat Hot rre de Guvern cu privire la aprobarea Programului Na ional n domeniul turismului "Drumul Vinului n Moldova" (Hot rre de Guvern nr.554 din 24.05.2004 Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 88-90/700 din 04.06.2004) n scopul dezvolt rii i promov rii turismului viti-vinicol ca una din formele prioritare ale turismului i ca instrument de recunoa tere a Moldovei pe plan interna ional [1].

Programul Na ional "Drumul Vinului n Moldova" a avut drept scop impuls ionarea dezvolt rii turismului vitivinicol i integrarea acestuia n re eaua interna ional a turismului vitivinicol. Ramura vitivinicol i industria turistic contribuie la atragerea unui num r c t mai mare de consumatori ai produc iei turistice vitivinicole, promovând adi ional toate facilit ile turistice existente n Moldova. Programul "Drumul Vinului n Moldova" include 7 trasee turistice.

Obiectivele Programului au fost:

- ✓ promovarea pe plan interna ional Moldova ca destina ie turistic viti-vinicol ;
- ✓ stabilirea leg turii ntre sectorul turistic i viti-vinicol;
- ✓ oferirea vizitatorilor produse turistice de calitate;
- ✓ amplificarea poten ialului economic i valorifica poten ialului uman din mediul rural;
- ✓ mbun t irea rentabilit ii ntreprinderilor vinicole i agen ilor economici ce practic activitatea de turism;
- ✓ protejarea, conservarea, dezvoltarea patrimoniului na ional de valoare turistic i a-l valorifica la nivel competitiv;
- ✓ extinderea procesului de con tinentizare a importan ei dezvolt rii turismului viti-vinicol.

În urma analizei efectuate putem men iona c transformarea turismului viti-vinicol ntr-un important domeniu de activitate a industriei turistice, este necesar adoptarea unor m suri:

- restructurarea politicii de produs turistic;
- adoptarea unei strategii flexibile n politica de pre uri i tarife;
- diversificarea canalelor de distribu ie i promovarea unei politici promo ionale active.

Realizarea acestor m suri vor duce la transformarea acestei forme de turism ntr-un important domeniu de activitate a industriei turistice, având n vedere rolul pe care l poate avea at t n completarea bugetului rii prin intermediul turi tilor str ini, c t i prin satisfacerea necesit ilor turi tilor care ne viziteaz ara. Totodat , se poate de men ionat c dezvoltarea turismului viti-vinicol este strâns legat de dezvoltarea sectorului viti-vinicol, i de aceea trebuie de luat n considera ie i dezvoltarea acestui sector. Viticultura i vinifica ia n Republica Moldova s-au afirmat ca ramuri economice i strategice de o importan major care aduce aport tot mai nsemnat la dezvoltarea economiei na ionale.

Referin e bibliografice

1. PLATON, N. Impactul turismului vitivinicol asupra dezvolt rii turismului receptor. In: *Economica*. 2007, nr. 1, pp. 95-97.
2. Hot rre Guvernului cu privire la aprobarea Strategiei de dezvoltare durabil a turismului n Republica Moldova n anii 2003-2015: nr. 1065 din 02.09.2003. In: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*. 2003, nr. 196-199, art. 1118. Abrogat prin Hot rre de Guvern nr. 796 din 25.10.12.
3. ASOCIA IA DE DEZVOLTARE A TURISMULUI ÎN MOLDOVA. *Propuneri pentru mbun t irea Strategiei de dezvoltare a turismului n perioada 2013-2020*. Chi in u, 2013. 36 p.
4. Hot rre Guvernului cu privire la aprobarea Programului Na ional n domeniul turismului „Drumul Vinului n Moldova”: nr. 554 din 24.05.2004. In: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*. 2004, nr. 88, art. 700.
5. DEPARTMENT OF ECONOMIC AND SOCIAL AFFAIRS. *International Recommendations for Tourism Statistics 2008*. New York, 2010. ISBN 978-92-1-161521-0.
6. Legea Viei i Vinului: nr. 57-XVI din 10.03.2006. In: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*. 2006, nr. 75-78, art. 314.
7. Legea Turismului: nr. 798-XIV din 11.02.2000. In: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*. 2000, nr. 54-56, art. 357.
8. GUVERNUL REPUBLICII MOLDOVA. Strategia de dezvoltare a turismului “Turism 2020” [accesat 24 mai 2014]. Disponibil: [turism.gov.md/files/files/Proiect%20SDT\(1\).doc](http://turism.gov.md/files/files/Proiect%20SDT(1).doc)

Recomandat spre publicare: 15.05.2014

One of the characteristics of households (HH) welfare is the process of forming their resources (income). The analysis of inequality of household disposable income by source in the temporal and territorial profiles is provided in the article.

Keywords: inequality, household income, the structure of disposable income, fund's coefficient.

Una dintre caracteristicile de gospodărie (HH), de bună stare este procesul de formare a resurselor lor (venituri). Analiza de inegalitate a venitului disponibil al populației de către sursă în profilurile temporale și teritoriale se oferă în articol.

Cuvinte cheie: inegalitate, venituri de uz casnic, structura veniturilor disponibile, coeficientul fondului.

JEL Classification: I3, R2, J30, J4

».

[1].

2006 . 3,2 – 2012 ., 2,9 , 3,1 2,9 , 3,6 1, 4,0

1. **1**

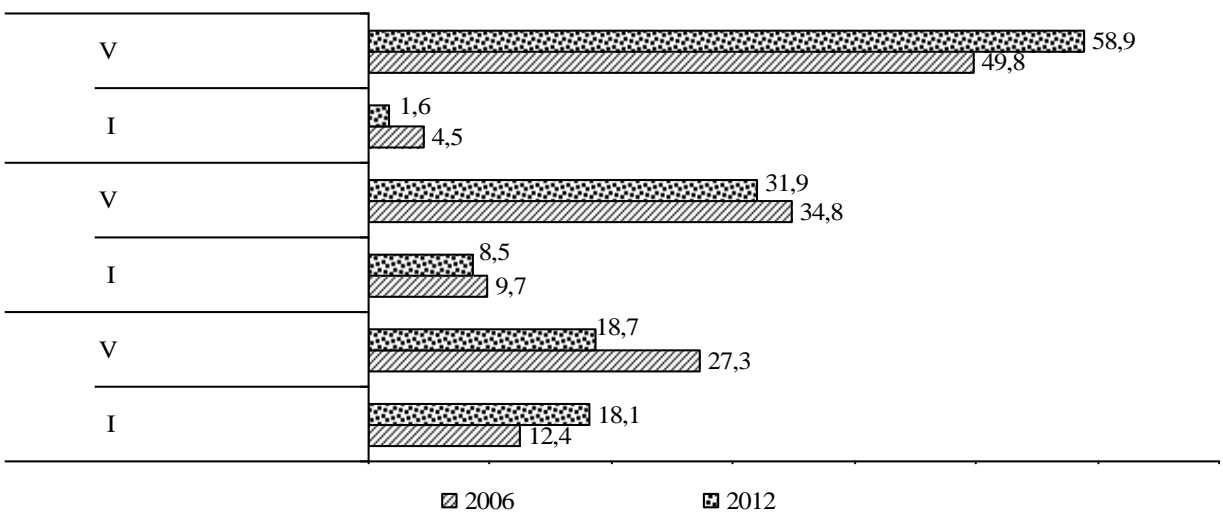
	I	V	I	V	I	V
–						
2006	437,53	1769,07	430,72	1356,59	374,61	1339,68
2012	887,14	2831,98	858,82	2492,3	800,23	2330,95
2006	244,12	1087,16	189,36	616,50	101,89	338,94
2012	359,88	1855,71	294,29	1027,57	213,98	784,99
2006	2,69	3,52	27,95	70,25	134,95	399,59
2012	5,03	3,64	39,97	54,78	197,53	224,05
2006	27,11	203,49	33,09	178,29	13,49	115,79
2012	62,85	206,30	59,06	408,07	22,80	161,24

	I	V	I	V	I	V
2006	138,34	124,89	102,05	92,25	75,73	116,00
2012	390,92	247,13	283,61	293,98	214,34	329,20
2006	112,95	91,27	86,64	67,46	61,12	101,44
2012	347,60	199,31	192,43	274,72	143,74	284,19
2006	5,45	7,85	8,30	4,45	9,88	6,26
2012	13,40	18,21	24,16	20,53	17,13	9,57
2006	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
2012	0,00	0,00	40,65	0,00	35,94	0,33
2006	25,26	350,00	78,27	399,30	48,54	369,37
2012	68,47	520,19	181,99	670,13	151,58	831,47

: 2006 . 2012 .

V « » – « I, » – « » , I , 3,3% (2006 . – 1,6%), , – 7,3% (2006 . – 15,0%), V , 13,6% (2006 . – 30,4%), , – 6,9% (2006 . – 1,3%),

(1,6%) V (58,9%), I 56,3 . . , 0,6 . . (1).

1. , % 2006 . 2012 .

V
2006 .
V
2012 .
I
2012 .
2006 . (V
- 15,2 . . , - 9,7 . . , - 0,5 . .),
(2).

2.

, %

	I	V	I	V	I	V
-	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
2006	55,8	61,5	43,9	45,4	27,2	25,3
2012	40,6	65,5	34,2	41,2	26,7	33,7
2006	0,6	0,2	6,5	5,2	36,0	29,8
2012	0,5	0,1	4,7	2,2	24,7	9,6
2006	6,2	11,5	7,7	13,1	3,6	8,6
2012	7,1	7,4	6,9	16,4	2,9	6,9
2006	31,6	7,1	23,7	6,8	20,2	8,7
2012	44,1	8,7	33,0	13,3	26,8	14,1
2006	25,8	5,2	20,1	5,0	16,3	7,6
2012	39,2	7,0	22,4	11,0	18,0	12,2
2006	1,2	0,4	1,9	0,4	2,6	0,5
2012	1,5	0,6	2,8	0,8	2,1	0,4
2006	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
2012	0,0	0,0	4,7	0,0	4,5	0,0
2006	5,8	19,7	18,2	29,4	13,0	27,6
2012	7,7	18,3	21,2	26,9	18,9	35,7

:

2006 . 2012 .

I, V
» - « » - « » ,

«

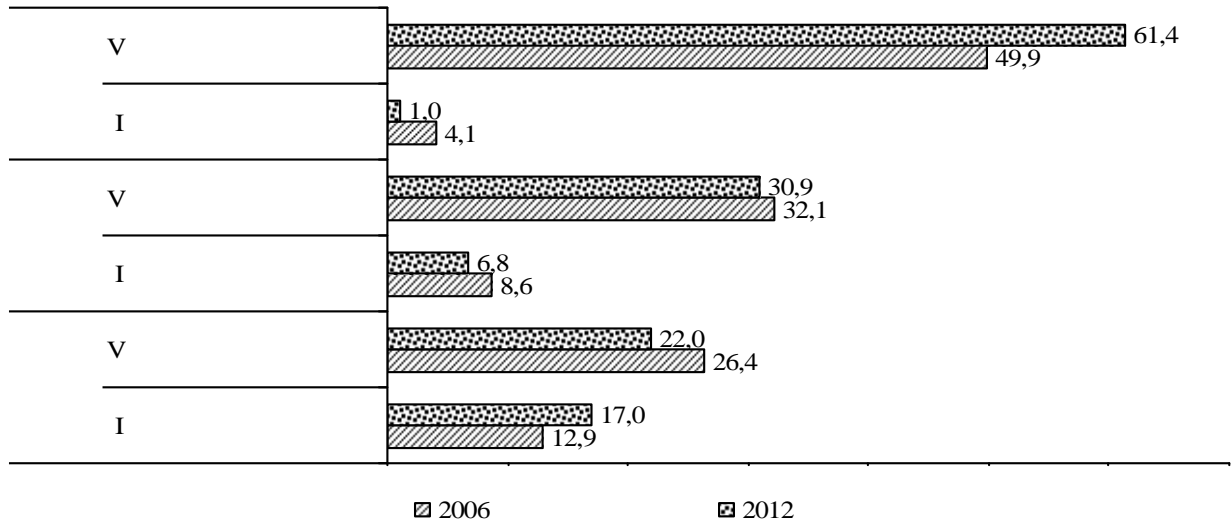
1

» . . . «

„Analele Institutului

Național de Cercetări Economice, anul 2014».

2012 . 2006 .
 2012 .
 I V
 60,4 . . , - 24,1 . . , - 7,0 . . (2).
 I
 2012 .
 44,1%, - 33,0% - 26,8%, 2006 .,
 , 12,5 . . , 9,3 . . 6,6 . . (2).

2.

, %
 2006 . 2012 .
 (2006 . - 0,9), - 1,03 (2006 . - 0,9), 2012 . 0,6
 2006 . - 1,5 (1).
 (93,4% V 67,1% I
 1).
 - I
 : 2012 . 5,6 (2006 . - 5,0),
 - 2,0 (2006 . - 4,0), - 1,5 (2006 . - 2,1).
 3
 , 2012 . 32,2%.
 2006 . V (1,6), I , I -

3.

	I	V	I	V	I	V
2006	23073	35660	26545	18564	78935	69959
2012	13320	55816	21341	29572	104047	56341

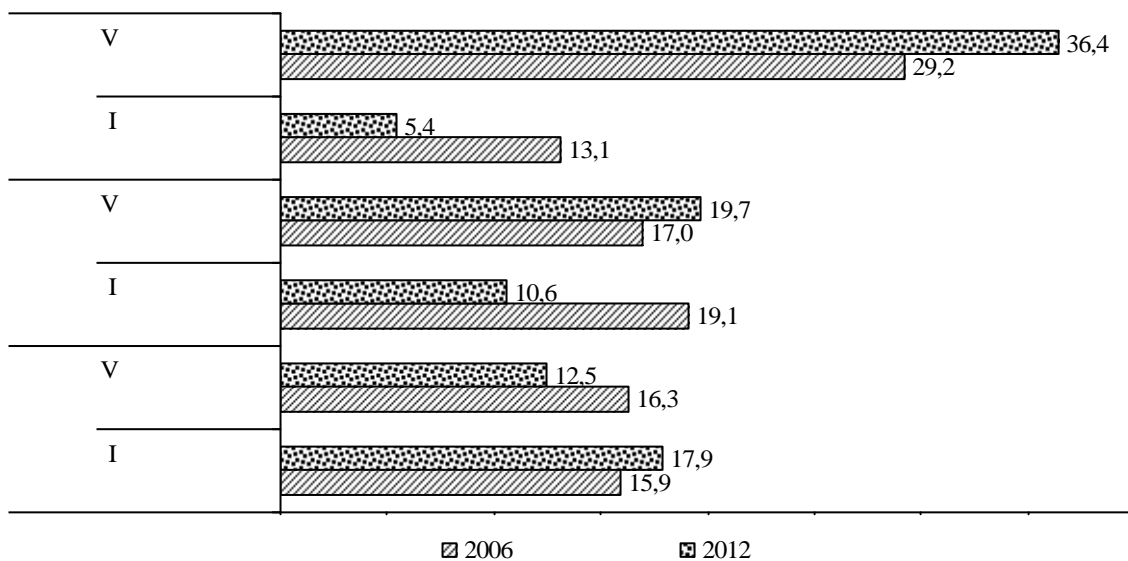
: 2006 . 2012 .

2012 . 2006 .

V - 2,2 - I
 , - 4,1 - V
 (2). 2012 . I - 347,6
 , - 143,74 (. . 2,4) - I

0,8 2006 . 0,6 - 2012 .,
 0,7 2006 . 1,3 2012 .,
 1,7 2006 . 2,0 2012.

2012 . - 31,0 . . (. . V 2) (. . 3). 2006 . 16,1 . . , 2006

3.

, %
 2006 . 2012 .

2009 . 4 , , 2009 . , 2012 .
 , 2012 . V

4.

	I	V	I	V	I	V
, 1 .						
2009	3,52	0,00	1,28	0,00	2,05	0,59
2012	0,00	0,00	40,65	0,00	35,94	0,33
, %						
2009	100,0	0,0	31,6	0,0	46,8	4,9
2012	0,0	0,0	74,8	0,0	57,1	0,2
, %						
2009	0,6	0,0	0,2	0,0	0,4	0,03
2012	0,0	0,0	4,7	0,0	4,5	0,01

: 2006 . 2012 .

I, V
V: 3,5 2009 .
108,9 – 2012 . I
17,5 , V I – 1,8 .
I

1. ROJCO, A. *Inegalitatea în bun starea popula iei Republicii Moldova ca factor al excluziunii sociale: aspecte de metodologie, m surare i analiz* : raport tiin ific. Institutul Na ional de Cercet ri Economice. Chi in u: Complexul Editorial INCE, 2013. 188 p.

2. , . . . : , 2000. 432 . ISBN 5-279-02337-X.

: 14.05.2014

UNELE CONCEPTE ȘI CARACTERISTICI ALE ÎMBĂTRÂNIRII

ANA TOMCEAC, cercet. t., INCE
RAISA TARAGAN, cercet. t., INCE

In this research reflected study results of population aging in two aspects: on the one hand – examining factors – determinants and, on the other hand – the consequences caused by population aging. So the aging phenomenon examined in two aspects:

- As "human aging" which is a challenge in determining the age limits aging and age a pension of state social insurance system;

- And that "population aging" or "aging of population" as a process demo-socio-economic impact on: demographic security, economic development, promoting of social policies, labor market sensibility public finance, infrastructure, environment etc.

Keywords: *aging, aging population, demographic security.*

În prezenta cercetare sunt reflectate rezultatele studiului îmbătrânirii populației în două aspecte: pe de o parte – examinarea factorilor – determinanți și, pe de altă parte – consecințele cauzate de îmbătrânirea populației. Deci, fenomenul îmbătrânirii s-a examinat din două aspecte:

- ca „îmbătrânirea omului (individului)” care constituie o provocare primordială în determinarea vârstei limită de îmbătrânire și acordul dreptului la pensie de vârstă din sistemul de asigurări sociale de stat;

- și, ca „îmbătrânirea populației” sau „îmbătrânirea demografică” ca un proces demo-socio-economic cu impact asupra: securității demografice, dezvoltării economiei, promovării politicilor sociale, pieței muncii, sensibilității finanțelor publice, infrastructurii, mediului etc.

Cuvinte cheie: *îmbătrânire, îmbătrânire demografică, securitate demografică.*

JEL Classification: J1, J18, J19

Introducere. Definiția bătrâneții ca stare fizică, psihică și socială depinde nu atât de calitățile fizice ori psihice ale persoanei, cât de normele sociale care stabilesc limitele de la care o persoană poate fi considerată persoană vârstnică. Sunt evidente deferite definiții ale noțiunii „de îmbătrânire”. Dacă la nivelul individului, îmbătrânirea poate fi considerată ca un proces biologic ireversibil, la nivelul unei societăți, putem vorbi de un proces al cărui evoluție poate fi încetinită cu condiția aplicării eficiente a unor măsuri specifice, a implementării unor programe desfășurate pe termen lung.

Conținutul de bază. Conceptul de „îmbătrânire”, ca un proces, stare, sau perioadă a vieții poate fi definit în mod diferit în funcție de domeniul de cercetare, obiectul cărora este îmbătrânirea:

- în biologie acest proces este definit ca un set de modificări în organism de la naștere până la moarte;

- în sociologie și psihologie se pune accent pe faptul că, în plus, față de modificări biologice, pot fi observate și procesele de dezvoltare socială și psihologică a omului care contribuie la modificarea funcțiilor individului. Prin urmare, obiectul lor de cercetare acoperă și problemele de integrare socială și adaptare a individului;

- în demografie, există două direcții în cercetarea procesului de îmbătrânire: *în primul rând* - ca un proces de schimbare în structura pe vârste a populației: creșterea numărului și ponderii populației în vârstă înaintată în total populație; *în al doilea rând* - ca un proces complex care include aspectele demografice, economice, sociale, de sănătate etc.

Îmbătrânirea demografică este un proces care se referă la grupuri, colectivități de persoane, și nu la individ ca un caz singular, și privește structura, compoziția populației, în raport cu caracteristica „vârstă” și este un factor de risc legat de evoluția populației și a structurii acesteia. Totodată, îmbătrânirea demografică este o problemă *multidimensională*: demografică, economică, socială, politică și juridică (privind libera circulație a persoanelor și a forței de muncă, migrațiune, dreptul la muncă etc.). În rândul celor expuse mai sus, fenomenul îmbătrânirii intră în sfera de cercetare a mai multor tipuri interdependente deoarece este o problemă *inter și multidisciplinară*, o problemă actuală sub aspect geo-demografic, economic, social, politic, etnic.

Problemele de îmbătrânire a populației, consecințele ei multiple, precum și aspectele demografice

i consecin ele economice ale îmb trânririi, atât în ceea ce prive te impactul asupra pie ei for ei de munc , sistemul de pensii, i sistemul de asisten social a persoanelor în vârst sunt dedicate o cantitate semnificativ de cercet ri tiin ifice¹. Deci, reie ind din analiza acestora pot fi eviden iate unele caracteristici comune ale procesului de îmb trânire i anume. Procesul de îmb trânire având un caracter *obiectiv* se dezvolt independent de voin a cuiva, totodat , refacerea dezechilibrelor în structura pe vârst necesit un timp îndelungat cu aplicarea unor m suri specifice. Problema îmb trânririi nu este numai una demografic , dar are un caracter *complex*, constituind i o problema economic , social , cultural , medico-sanitara i chiar moral . înând cont de situa ia creat pe glob putem vorbi despre procesul de îmb trânire cu un caracter *universal*, deoarece toate rile lumii, mai devreme sau mai târziu, se vor confrunta cu acest fenomen.

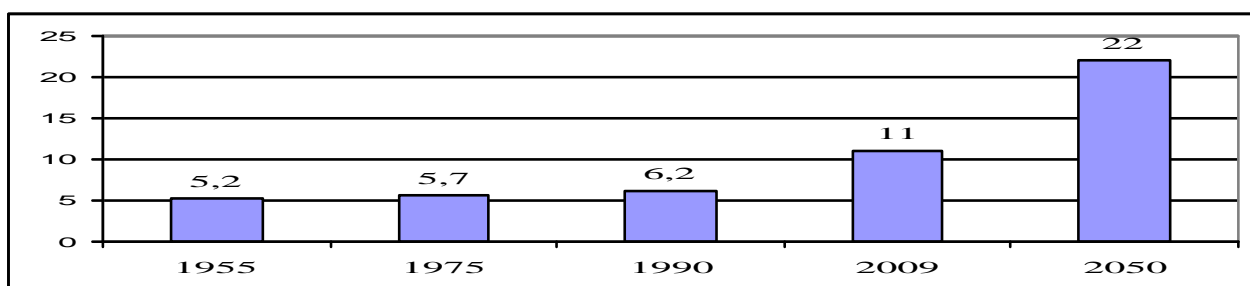

Fig. 1. Ponderea persoanelor în vârsta de 60 ani i mai mult în structura popula iei pe vârst, total pe glob²

Sursa: www.un.org.

Totodat , procesul de îmb trânire demografic are unele *tr s turi specifice* i în scopul promov rii unor politici eficiente este necesar ca domeniul men ionat s fie evaluat înând cont atât de particularit ile fiec rei popula ii, cât i de contextul economic-social, cultural, precum i cel politic al rii respective. Îmb trânirea demografica se manifest fiind un proces *ferm i de lunga durat* care odat instalat î i continu evolu ia în sensul accentu rii sale. Totodat , analizele i studiile în domeniul efectuate la un moment dat au o valoare limitat i concluziile acestora fiind valabile pe perioade nu prea îndelungate, faptul care convinge c îmb trânirea este un proces i de *actualitate, dar i de perspectiv* . Deci, îmb trânirea popula ie, ca fenomen, constituie o provocare nu doar ca proces biologic, care are loc la nivel individual, dar i ca fenomen social cu impact asupra tuturor sectoarelor publice, fiind: finan ele publice, politica social-economic , pia a muncii, infrastructura, rela iile sociale etc. Totodat , fenomenul îmb trânririi popula iei demonstreaz un impact negativ i asupra tuturor genera ii. Prognozele demografice confirm faptul c , în lumea întreag , pentru prima dat în istorie, num rul vârstnicilor, va fi pîn în 2050 mai mare decât cel al copiilor. Avînd în vedere factorii de îmb trânire a popula iei, procesul de îmb trânire demografic se caracterizeaz prin cre terea propor iilor de adul i i vârstnici dintr-o popula ie, în timp ce propor iile de copii i adolescen i scad, fapt care este caracteristic pentru reproducerea popula iei de tip îngust i duce la o cre tere a vârstei mediane a popula iei. Totodat , îmb trânirea are loc în cazul declinului ratei de fertilitate în timp ce speran a de via la grupe de vârst înaintat r mîne constant sau cre te.

Cre terea speran ei de via , ca un factor de îmb trânire a popula iei, este legat de succesul în medicin i economie prin: condi ii mai bune de trai, schimbarea structurii de morbiditate i reducerea impactului factorilor externi asupra mortalit ii precoce. Primul model matematic al îmb trânririi popula iei a fost elaborat de B. Gompertz³ care în baza analizei tabelelor de mortalitate a formulat legea îmb trânririi i concomitent a propus o ecua ie diferen ial , în func ie de intensitatea mortalit ii pe vârste, care continu s fie utilizat pîn în prezent i include un num r de modele contemporane de mortalitate i de îmb trânire.

În conformitate cu exprimarea demografului polonez Edward Rosset – speran a de via este un „barometru al progresului social”⁴, adic , prelungirea speran ei de via , constituie o reflectare a condi iilor de via , care constau din munc , alimenta ie, obiceiuri, mediu, s n tate i educa ie. i invers, îmb trânirea popula iei are o importan socio-economic i un impact semnificativ atât asupra societ ii în ansamblu, cât i asupra vârstnicilor, în special, o evaluare pozitiv a persoanelor în vârst i rolul lor în societate contribuie la progresul poten ialului economic i favoriaz integrarea eficient i cuprinz toare a vârstnicilor în societate. Cauzele care explica fenomenul de îmbatrînire a popula iei sunt: sc derea natalit ii, progresele medicinei i cre terea nivelului de trai, care maresc rata de cre tere numeric a popula iei vârstnice, prin ameliorarea morbidit ii i mortalit ii precum i intensitatea i orientarea migra iei popula iei. Totodat , în

cazul în care îmbtrânirea individului prezintă un proces ireversibil care se termină cu moartea, îmbtrânirea demografică constituie un fenomen reversibil. Întinerirea populației poate fi demonstrată doar cu creșterea natalității, ca rezultat creșterea în structura populației ponderii copiilor și tineretului, iar ponderea vârstnicilor respectiv scade. Astfel, *procesul demografic pe glob, este determinat de două modele de bază* :

1) *modelul „populației vârstnice”*, care corespunde zonelor cu un nivel scăzut al natalității și mortalității infantile și respectiv cu un nivel mai ridicat al speranței de viață ;

2) *modelul de „populație tânără”* care este valabil pentru zonele cu rate ridicate ale natalității, un număr semnificativ de mortalitate totală și mortalitate infantilă, cu sporul natural în creștere precum și cu speranța medie de viață redusă .

Înănd cont de cele expuse mai sus, îmbtrânirea populației se consideră :

- mobilă, cu ponderea persoanelor de peste 60 de ani din totalul populației la nivel de 12-14%;
- stabilă, cu ponderea persoanelor în această grupă de vârstă la nivel de 15-19%;
- depopulare „senilă”, cu ponderea respectivă de peste 20%.

De obicei, îmbtrânirea demografică este măsurată prin metoda propusă de demograful polonez E. Rosset, și conform scalei (gradației) propusă de statisticul-demograf suedez J. Sandberg. Totodată, E. Rosset unul dintre primii savanți care a indicat că societățile afectate de îmbtrânirea populației, sunt supuse unor inovații nu numai demografice, ci și sociale, economice, politice și psihologice⁵. În scopul evaluării nivelului de îmbtrânire demografică în practica tiințifică mondială sunt aplicate diferite criterii.

Conform scalei de îmbtrânire demografică a lui J. Good-Garnier – E. Rossett, pragul îmbtrâririi a fost determinat la vârsta de 60 de ani⁶. Înănd cont de acest criteriu:

- rile în care ponderea persoanelor în vârstă de 60 de ani și peste, din totalul populației, constituie mai puțin de 8% se determină, din punct de vedere demografic, ca rii „tinere”;
- în cazul în care ponderea acestui grup variază între 8-12% sunt caracterizate ca rii în „anticipare la bătrânețe”;
- în cazul în care ponderea acestui grup constituie 12% și peste, aceste rii, din punct de vedere demografic, se caracterizează ca rii „bătrâne”.

Ceea ce se referă la rile din grupul celor „bătrâne” clasificarea nivelului de îmbtrânire s-a propus următoarea:

- „nivelul inițial de bătrânețe” - în cazul ponderii vârstnicilor între 12-14%;
- „nivelul mediu de bătrânețe” - cu respectiv 14 -16%;
- „nivelul avansat de bătrânețe” - cu respectiv 16 -18%;
- „nivelul foarte înalt de bătrânețe” - în cazul ponderii vârstnicilor peste 18%.

Totodată, după clasificarea lui J. Sandberg, determinarea nivelului de îmbtrânire demografică se efectuează în baza schimbărilor care apar în structura celor trei grupe principale de vârstă : 0-19 ani, 20-59 ani, 60 de ani și mai mult. Conform scalei lui J. Sandberg, îmbtrânirea populației se manifestă în cazul când ponderea persoanelor care apar în primul grup de vârstă (0-19 ani) este mai mică de 30%, în timp ce ponderea persoanelor din grupul trei (60 de ani și peste) depășește nivelul de 15%. Deci, indicatorii principali, care caracterizează îmbtrânirea demografică a societății constituie numărul populației în vârstă de 19 ani și numărul populației în vârstă de peste 60 de ani.

Conform propunerilor experților al Diviziei de Populație a Departamentului de Afaceri Economice și Sociale al Organizației Naționale Unite pentru Populație (1959⁷) în scopul determinării procesului de îmbtrânire s-a utilizat ca prag vârsta de 65 ani precum și au fost propuse trei nivele, care caracterizează structura demografică a populației ca:

- o populație tânără, în cazul în care populația în vârstă peste 65 de ani constituie nu mai mult de 4% din totalul populației;
- respectiv 4-7%, prezintă o structură a populației mature, deci populația se află în pragul bătrâneții;
- și, în cazul în care populația în vârstă de peste 65 de ani constituie mai mult de 7% - populația bătrână .

Influența structurii pe vârste asupra îmbtrâririi populației se manifestă prin următoarele. Analiza piramidei structurii pe vârste a populației identifică două tipuri de îmbtrânire: *îmbtrânirea populației „de jos”*, în cazul fertilității scăzute (A. Boiarskii, Rusia, Jean Bourgeois-Pichat și A. Sauvie, Franța; Ansley Johnson Coale, SUA etc.) și *îmbtrânirea „de sus”*, ca o consecință a reducerii mortalității la persoanele în vârstă înaintată și în categoria celor bătrâni, care prezintă un rezultat al progreselor în domeniul medicinei, și prin urmare, creșterea speranței de viață în detrimentul tocmai acestui motiv. Astfel, reducerea mortalității contribuie la îmbtrânirea în următoarele cazuri: mai multe persoane ating vârsta de bătrânețe sau, creșterea

speran ei de via a vârstnicilor. Anume, înând cont de impactul factorului „cre terea speran ei de via a vârstnicilor”, demograful F. Notestein a subliniat c , „problema îmb trâniei – este ca atare nu o problem , ci mai degrab o vedere pesimist asupra triumfului umanit ii”⁸. Deci, viziunea în cauz , a permis savan ilor în demografie de a înainta un concept nou în determinare a vârstei individului. Unul dintre primii, în promovarea noului concept a vârstei, în sensul demografic, a fost demograful american Norman Ryder, care a subliniat, în 1975: „Noi m sur m vârsta cu num r de ani începând cu na terea. Acesta este util i are un sens ca indicator a etapelor de dezvoltare de la na tere pân la maturitate. Îns , pentru urm toarele etape, acest indicator este tot mai pu in i mai util, ar fi mai potrivit pentru a m sura vârsta în ani nu de la data na terii, dar în num rul anilor r mase pân la moarte”⁹. Conform propunerilor lui Ryder, *o alternativ la indicatorul „ponderea popula iei în vârst de 65 ani i mai sus” poate fi indicatorul „ponderea popula iei cu o speran de via de 10 ani r ma i de via ”. Asemenea abordare permite de a avea noi viziuni despre schimb rile în supravie uire i modific rile asociate acestora pe parcursul vie ii, precum i, respectiv, contribuie la revizuirea cuno tin elor privind nivelul limit de vârst care confirm b trâne ea.*

Analiza proceselor demografice efectuate în baza unor cercet ri tiin ifice i analiza rezultatelor ob inute ne demonstreaz c declinul natalit ii contribuie la îmb trâniea popula iei. Totodat , înând cont de faptul c evaluarea nivelului fertilit ii la nivel global, se efectueaz diferit, *exper ii ONU propun, în calitate de indicator, care elucideaz procesul de îmb trânie a popula iei, s fie utilizat vârsta medie a popula iei*, având în vedere c pe m sura îmb trâniei popula iei, vârsta medie se majoreaz ¹⁰. În prezent, cercet rile tiin ifice moderne în domeniul demografiei acord o aten ie deosebit impactului speran ei de via asupra îmb trâniei popula iei. De asemenea, în scopul determin rii vârstei medie, a fost propus spre aplicare *un nou concept de „vârst perspectiv ”. O analiz a indicatorilor alternativi de îmb trânie a fost aplicat în 2008 de savan ii din SUA i Austria (Lutz W., Sanderson W. and Scherbov din Institutul mondial de analiz sistemic aplicativ din Viena) pentru a studia evolu ia demografic a rilor europene în baza modelelor de probabilitate a major rii longevit ii. Aceasta a dat posibilitatea de a ob ine cuno tin ele precise asupra modific rii structurii popula iei dup vârste în total din lume i pe anumite regiuni, precum i au fost propuse unele viziuni noi asupra maturit ii popula iei p mântului, reactualiz rii asemenea no iuni cum sunt: de îmb trânie, vârst , speran a de via în contextul major rii continue a acesteia. Conform opiniilor savan ilor este "incorect s credem c omul de ast zi, în vârst de 60 de ani, este pe aceea i treapt a ciclului de via ca i oamenii de-o seam cu zeci de ani în urm . Ast zi, în medie, el are o s n tate mai bun i o speran de mul i ani înainte, cea ce acord o influen asupra comportamentului lui din punct de vedere al investi iilor. Deci, putem demonstra, c atât dimensiunea biologic cât i cea social a vârstei constituie nu numai o func ie a timpului de la na tere, dar, de asemenea, i a timpului estimat pân la moarte precum i completat cu o apreciere suplimentar – care va reflecta modific ri în durata estimat de via a persoanelor cu disabilit i”¹¹.*

Potrivit opiniilor savan ilor Scherbov S. i al ii din domeniu, la evaluarea vârstei popula iei este necesar de inut cont de faptul c , îmb trâniea într-o m sur mai mare prezint o cre tere a speran ei de via , decât cre terea num rului de b trâni fa de cei tineri. Drept baz a metodologiei de evaluare a vârstei a fost utilizat speran a de via rezidual corespunz toare a unei popula ii de anumit vârst dar nu categorii fixe de vârst , cum se obi nuia pân acum¹². înând cont de prevederile noului concept privind „vârst perspectiv ”, se propune, de a aplica în analiz , în afar de cei trei indicatori de baz ai îmb trâniei (ponderea popula iei în vârst de 60 de ani i peste, vârsta medie i vârsta median a popula iei), trei parametrii noi¹³:

- procentul popula iei cu num rul de ani r ma i pentru via (remaining life expectancy, RLE), sunt circa 15 ani sau i mai pu in;

- vârsta median prospectiv s-au standardizat (prospective median age, PMA), care are la baz calculul unui standard (spre exemplu anul 2000): ce constituie vârsta unei persoane în anul 2000, care are o speran a de via rezidual a unui om în vârsta median în anul de raportare;

- media anilor presupui de via a popula iei care prezint media ponderat a speran ei de via pe vârste, în cazul în care ponderile sunt determinate ca cota popula iei la fiecare vârst (Liebmann Hersch, autorul modelului de m surare a dimensiunii i structurii popula iei prin aplicarea, ca indicator, poten ialului viitor de via , deci a num rului de ani de via , care urmeaz s aib loc la oameni la anumit nivel de mortalitate la fiecare vârst)¹⁴. De men ionat c , o compara ie a parametrilor similari a vârstelor „retrospectiv” i „prospectiv” permite de a eviden ia natura dubl a impactului schimb rilor a mortalit ii asupra procesului de îmb trânie.

Concluzii: Îmb trâniea popula iei este un fenomen mondial i constituie una din tendin ele majore ale dezvolt rii demografice. În întreaga lume, popula ia vârstnic înregistreaz o cre tere rapid i constant

cu consecințele socio-economice ale acestui fenomen. Conform proiecției demografice a ONU, Europa de Sud va atinge diminuarea efectivului populației în câțiva ani, Europa occidentală după 2010 și Europa de Nord după 2030. Declinul va fi marcat în Europa orientală și meridională și mai moderat în Europa occidentală și septentrională. Estimările demonstrează că ponderea populației de peste 60 de ani se va mări de la 10% în 2000, până la 22% la mijlocul secolului XXI și la sfârșit va constitui circa 32%. Republica Moldova nu este o excepție, și problema îmbătrânirii demografice constituie o problemă primordială în asigurarea securității demografice a țării. Îmbătrânirea demografică a populației poate fi definită ca fiind rezultatul creșterii ponderii persoanelor vârstnice, în paralel cu reducerea ponderii persoanelor tinere, înregistrând schimbările structurale ale populației. Îmbătrânirea demografică este o problemă actuală și poartă un caracter multidimensional și, având în vedere sfera de cercetare este o problemă multidisciplinară, precum și afectează toate aspectele vieții sociale și economice și provoacă un impact negativ asupra promovării politicilor demo-socio-economice în asigurarea securității demografice și economice. Efectul îmbătrânirii provoacă durabilitatea sistemului de pensii, în cazul majorității numărului persoanelor în vârstă, precum și acordă un impact negativ asupra costurilor de ocrotire a sănătății și de îngrijire a persoanelor de vârstă înaintată.

Există unele caracteristici generale și speciale ale procesului de îmbătrânire, care țin de caracterul ei *obiectiv, complex, universal*, precum și constituie un proces cu *trăsături specifice, ferm și de lungă durată, de actualitate, dar și de perspectivă*. În definițiile privind îmbătrânirea nu există încă un consens în ceea ce privește limita de vârstă de la care o persoană poate fi apreciată ca fiind vârstnică. Sunt evidente diferențele între țări privind vârsta legală de pensionare, atât pentru sexul feminin, cât și masculin. Pe parcursul diferitelor perioade istorice noțiunea „pragul îmbătrânirii” a fost modificat în dependență de starea și dezvoltarea socio-economică și tipul societății. Dar, după cum arată experiența, determinarea tradițională a pragului de îmbătrânire a populației, privind vârstă medie, oferă o imagine incompletă a nivelului de îmbătrânire. De menționat că, potrivit prevederilor experților Națiunilor Unite – „secolul XXI-lea va fi martor, și chiar va demonstra, o îmbătrânire mai rapidă decât ultimul secol”¹⁵. Din acest punct de vedere a fost recunoscut și faptul, că extinderea duratei de viață constituie o formă motrice ale îmbătrânirii. La rândul său, îmbătrânirea populației a provocat atenția la conceptul propriu-zis al vârstei. Totodată, este necesar de menționat faptul că începând cu mijlocul anilor 1970 s-a stabilit o concepție de două vârste sau generații cu vârstă cronologică (numărul anilor împliniți) și vârstă de perspectivă (numărul anilor care urmează să fie trăiți). Astfel, în calitatea pragului de îmbătrânire a fost primită vârsta la atingerea căreia omul încă va trăi 10 ani (în loc de vârsta fixată a omului).

În afară de indicatorii tradiționali ce caracterizează îmbătrânirea demografică (ponderea populației în vârstă de 60/65 ani și peste, sarcina demografică și vârsta mediană) și se bazează la o anumită longevitate care urmează având în vedere regimul respectiv de mortalitate, în ultimii ani de cercetare s-au propus unii indicatori noi, înțelegând cont de *vârsta de perspectivă*, majorându-se și vârsta de a trăi de la 10 ani până la 15 ani, ceea ce se explică prin faptul că îmbătrânirea populației este un proces de majorare a longevității, iar nu este rezultatul majorității numărului cantitativ al oamenilor bătrâni comparativ cu cei tineri. Vârsta de perspectivă deja se utilizează ca un indicator de bază la monitorizarea realizării Planului de acțiuni din Madrid: (Michael Fuchs et al., List of Indicators (2008), www.monitoringris.org/documents/tools_reg/indicators_full_list.pdf). În acest caz, cum arată cercetările savanților internaționali (Lutz, W. și etc. 2008b; Sanderson, W. and Scherbov. 2008) dinamica populației demonstrează diferite tendințe. Utilizarea indicatorilor menționați mai sus este importantă din punct de vedere că dă posibilitatea de a determina politicile sociale și sistemul de acțiuni orientate spre susținerea și protecția socială mai eficientă pentru perspectivă, îmbinând acestea cu previziuni necesare de investiții financiare de lungă durată.

Referințe bibliografice

1. COUGHLAN, G., EPSTE, D. et al. Life Metrics: A toolkit for measuring and managing longevity and mortality risks: technical document. 2007 [accesat 31 martie 2014]. Disponibil: https://www.jpmorgan.com/cm/BlobServer/lifemetrics_technical.pdf?blobkey=id&blobwhere=1158472448701&blobheader=application/pdf&blobheadername1=Cache-Control&blobheadervalue1=private&blobcol=urldata&blobtable=MungoBlobs
2. PAPIE, M. Ageing Process of Population and Labour Market – Comparative Analysis in the European Union Countries in the years 1996-2005: Referat wygłoszony na 13th Slovak-Polish-Ukrainian Scientific Seminar in Svätý Jur, 7-10 november 2006.
3. DEPARTMENT OF ECONOMIC AND SOCIAL AFFAIRS Population Division. World Population

One of the component parts of the households (HH) disposable income is the transfers from abroad. The analysis of their impact on inequality in households welfare in the temporal and territorial profiles is provided in this article.

Keywords: remittances, households, inequality, disposable income of households.

Una dintre părțile componente ale venitului disponibil al gospodăriilor o reprezintă transferurile de peste hotare (remitențele). În articol este prezentată analiza impactului acestora asupra inegalității bunăstării gospodăriilor în profil teritorial și temporal.

Cuvinte cheie: remitențe, gospodării, inegalitate, venitul disponibil al gospodăriilor.

JEL Classification: I3, R2, J61, I31

... () ...

... « ».

... 2013 .

1 609,98 . . . , 7,7% , 2012 . [1].

« ».

[-].

2006-2013 .

116,7 (2006 .) 290,9 (2013 .), . . . 2,5

(115,1 2006 . 322,0 - 2013 ., . . 2,8),

(144,1 2006 . 251,7 - 2013 ., . . 1,8) [2, 3].

2006 .. , 3,8 , 1,4 , 2,4 1,03 (2013 . 2).

2.

	I	V	I	V	I	V
2006	1026	10181	5479	15014	17415	48771
2013	272	7290	2318	21991	19412	47404

2006 . 2013 .

(1031,3 2013 .) -
 2006
 3,4 . ,
 (39,5% 2013 . 23,6% - 2006
 15,9 . .) - 3.
 I
 - 3,3 2012 . 2006
 (9,9% 2006
 .. 13,3% 2013 .. - 3,4 . .). ,
 I
 (1998 . 2013 . 2006 .),
 -
 3%) - 2.
 (

3.

, %

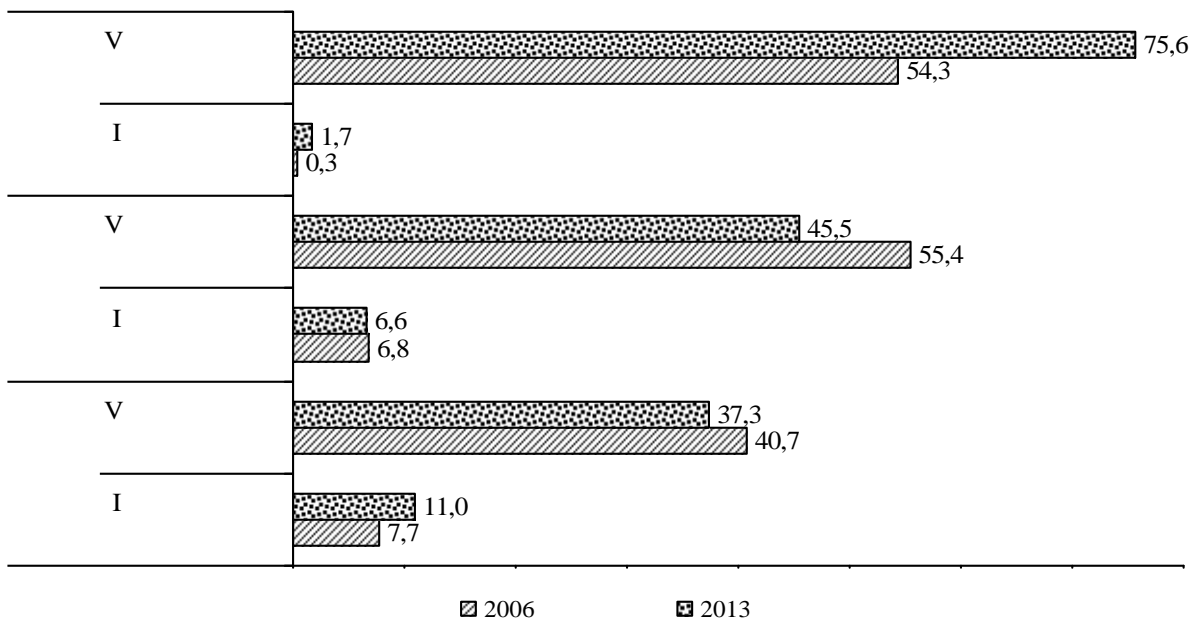
	I	V	I	V	I	V
-	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
2006	0,6	0,2	6,5	5,2	36,0	29,8
2013	0,2	0,1	4,4	1,5	23,4	10,1
2006	5,8	19,7	18,2	29,4	13,0	27,6
2013	24,7	19,4	21,1	35,7	17,3	42,4
-						
2006	0,6	10,8	10,8	24,5	9,9	23,6
2013	13,9	11,5	14,7	27,8	13,3	39,5

: 2006 . 2013 .

V

12,6 . . 2013 . 2006 . ,
 - 3,0 (3).

2006 ., 37) , - 2,1 (, 2013 . 2006 . 8,6 -
 2006 ., - 5,8 2013 . 7,1 - 2006 . (1).
 2006 .), 1,7% - I (5,6 2013 .
 (54,3%), 2012 .- V 3/4 (75,6%) - 2006 .
 I V 2006 . 48,6 . ., 2013 .
 2006 26,3 . .- 2012 . : 33,0 . .-

2.

- ,%
2006 . 2012 .

1.

[accesat 6 mai 2014]. Disponibil: https://www.bnm.md/ru/other_press_releases

2. BIROUL NA IONAL DE STATISTIC AL REPUBLICII MOLDOVA. Veniturile i cheltuielile popula iei n 2009. 2010, 31 martie [accesat 14 mai 2014]. Disponibil: <http://www.statistica.md/newsview.php?l=ro&idc=168&id=2934>

3. BIROUL NA IONAL DE STATISTIC AL REPUBLICII MOLDOVA. Veniturile i cheltuielile popula iei n anul 2013. 2014, 31 martie [accesat 31 martie 2014]. Disponibil: <http://www.statistica.md/newsview.php?l=ro&idc=168&id=4355&parent=0>

Recomandat spre publicare: 15.05.2014

AZILURI DE BĂTRÂNI CA FORMĂ INSTITUȚIONALĂ A ASISTENȚEI SOCIALE A PERSOANELOR ÎN ETATE

ECATERINA GARABAJII, cercet. t., INCE

The relevant system of the homes retirement can hardly be considered as sufficiently effective in our country and abroad. Although many beneficiaries are not satisfied with the standard of living in a retirement home and don't want to be institutionalized there. During the last years a need of the social centers is growing. This fact is caused by the migration of young people abroad. In this context, the creation of organizations that provide paid care services is sufficiently desirable.

Key words: social services, retirement home, communautaire system, social centers, adult persons / families and with disabilities.

Sistemul existent de aziluri de bătrâni poate fi cu greu considerat suficient de eficace atât în țara noastră, cât și în străinătate. Deși mulți beneficiari nu sunt mulțumiți de condițiile de trai în aziluri și nu și-ar dori să fie instituționalizați aici, în ultimii ani nevoia în centre sociale este în continuă creștere. Faptul dat este determinat de migrația tineretului peste hotarele țării care îi lasă bătrânii fără îngrijire. În contextul dat, crearea organizațiilor ce prestează serviciile de îngrijire contra plată este binevenită.

Cuvinte cheie: servicii sociale, aziluri de bătrâni, sistemul comunitar, centre sociale, persoane/familii adulte și cu dizabilități.

JEL Classification: I3, I30, I38

Introducere. Planeta noastră îmbătrânește vertiginos: fiecare secundă în lume două persoane serbează aniversarea de 60 de ani. În anii 2011-2013, populația în vârstă de 60 de ani și peste s-a dublat, totodată, spre anul 2050 ponderea sa va crește încă de două ori.

Procesul dat nu a lăsat la o parte nici țările dezvoltate care s-au confruntat cu problema în cauza mai bine de o sută de ani, nici cele în curs de dezvoltare în care problema dată a apărut doar în ultimele decenii. Pentru multe state contemporane bătrânețea devine o povară excesiv de grea.

Conținutul de bază. Trecerea funcțiilor sociale de la societate spre stat a început în a doua jumătate a secolului XIX, iar caritatea treptat devine una din funcțiile statului [4]. Având în vedere că modul cel mai eficient, din punct de vedere economic, de a asigura cetățenii, înapoi de muncă din cauza vârstei sunt aziluri pentru bătrâni. Această modalitate de lucru cu persoanele în etate a devenit în secolul XX una dintre cele mai populare, cel puțin în statele în care grija de bătrâni este considerată a fi obligația statului. În Statele Unite în azilurile de bătrâni trăiesc un procent mai mare de persoane în etate, decât în Europa.

Termenul generic „azil de bătrâni” înglobă un ansamblu foarte eterogen de structuri.

În Europa putem vorbi de trei tipuri de obiecte pentru pensionari [5]:

- locuințe obișnuite, adaptate la nevoile persoanelor în vârstă (de exemplu, casă sau un apartament, fără praguri, cu ușii largi pentru o deplasare mai ușoară într-un scaun cu rotile);
- instituții cu servicii specializate de îngrijire a bătrânilor (alimentarea, ajutorul în soluționarea problemelor uzuale);
- centre de îngrijire și asistență medicală deplină a vârstnicilor.

Pentru SUA însă avem o diversificare mai mare [6]:

- centre pentru pensionari, cu subvenționare statală, unde deservirea este minimală;
- Assisted Living – hotel cu pensiune, unde îngrijirea și alimentarea sunt combinate cu servicii medicale;
- Boarding House – pensiune pentru pensionari de 10-15 locuri;
- Nursing Home – instituție cu accentul pe servicii medicale;
- Adult DayCare facility – centru de zi pentru persoane în etate.

După statutul său, instituțiile destinate îngrijirii persoanelor în etate, se împart în trei categorii: publice, asociative / religioase, private.

Multe persoane în etate nu au familii care ar putea avea grijă de ele, de aceea pensionarii deseori preferă de a se stabili cu traiul în instituții sociale specializate. În țările înalt dezvoltate în listele de așteptare se înscriu din timp (putem vorbi aici chiar și de ani întregi). În acest context nu putem menționa doar

persoanele solitare. Nu sunt rare cazuri când cupluri manifest dorin a de a tr i în case de b trâni. În s i persoanele în etate care au familii deseori sunt plasa i aici din diverse motive, fie c copiii lucreaz i nu au posibilitatea de a avea grij de p rin ii s i, fie c dup suportarea unei boli persoana în etate are nevoie de o îngrijire specializat , care nu poate fi oferit la domiciliu etc.

Tipurile centrelor sociale pentru persoane/familii adulte i cu dizabilit i în Moldova sunt dup cum urmeaz :

- centre de zi;
- centre mixte;
- aziluri;
- centre de reabilitare socio-medical ;
- centre de plasament;
- servicii de îngrijire/plasament.

Pentru perioada anilor 2008-2012 dinamica cre rii centrelor sociale variaz de la an la an (fig.1), având o descre tere de 69 de instituii sociale în anul 2009 i apoi o cre tere treptat foarte nesemnificativ în anii 2009-2011, urmat din nou de o descre tere a acestora. De i, în anul 2012, are loc reducere a num rului de instituii sociale, se observ o majorare a num rului de beneficiari cu 1745 persoane, faptul dat se datoreaz în mare parte interesului acordat centrelor de zi i celor mixte.

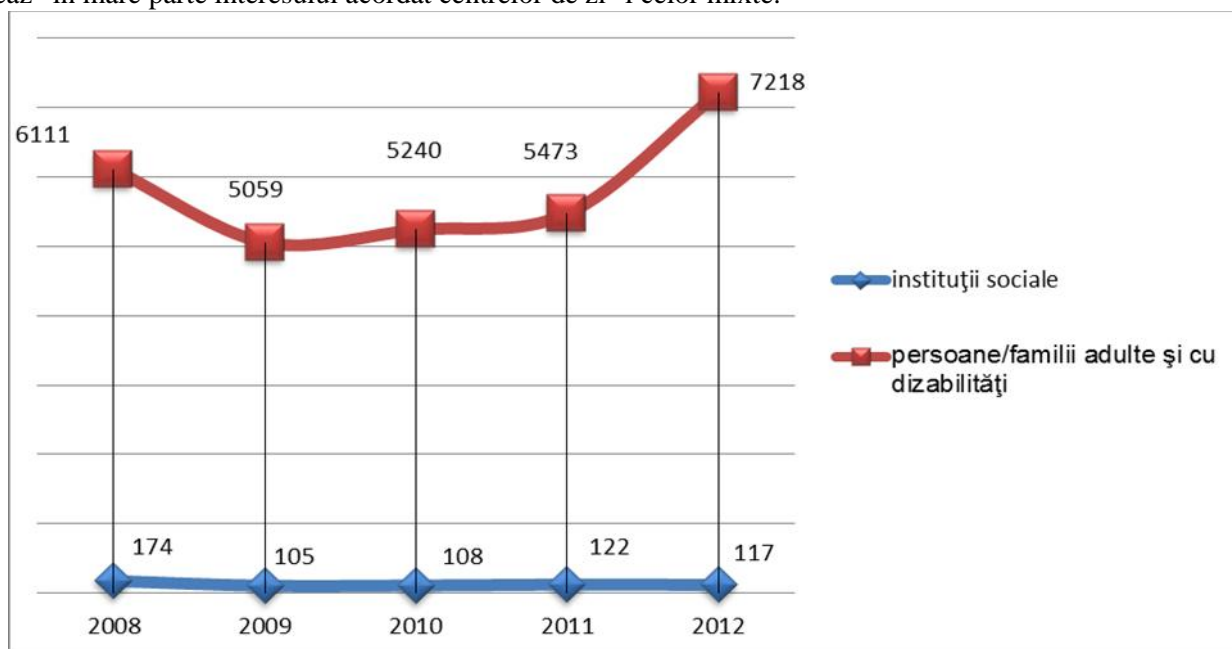

Fig. 1. Dinamica cre rii centrelor sociale i a num rului de beneficiari, anii 2008-2012

Sursa: Elaborat de autor în baza datelor Raportului Social Anual pentru anii 2008-2012.

De i moldovenilor nu le este proprie tendin a din propria voin de a fi plasa i într-o institu ie social , preferând de a- i petrece anii b trâne ii în propria casa, totu i în ultimii ani necesitatea în aziluri de b trâni este în cre tere permanent .

În Republica Moldova nu sunt rare cazuri de plasare a b trânilor în astfel de instituii din motivul plec rii peste hotarele rii a copiilor s i. Pe timpul rece al anului, azilurile de b trâni sunt tot mai c utate. „Înainte copiii î i îngrijeau p rin ii, dar acum în ar r mân doar minori i b trâni. Nu mai are cine s îngrijeasc de oamenii în etate. Neputincio i, ace tia ajung la azil, afirm Gheorghe Gher tega, directorul Azilului republican pentru invalizi i pensionari din Chi in u.

Problema prest rii serviciilor sociale persoanelor în etate în Republica Moldova este determinat de lipsa de resurse umane, financiare i institu ionale suficiente [2, p.196].

Spre deosebire de alte ri europene, unde instituiile sociale specializate pentru persoane în etate, tot mai mult de in caracter privat, în Moldova acestea sunt finan ate de autorit ile publice locale i societatea civil , fie fiecare în parte, fie în parteneriat.

În prezent, îns , se opteaz din ce în ce mai mult pentru Serviciul de îngrijire de tip familial i Serviciul de îngrijire la domiciliu a persoanelor adulte deoarece îngrijirea institu ionalizat nu acoper to i

cei care au nevoie, din cauza numărului limitat de locuri în astfel de instituții sociale.

În circumstanțele existente, crearea unor organizații care să se ocupe cu prestarea serviciilor de îngrijire contra plată, s-ar putea dovedi oportuna, și la noi deja se practică angajarea unor persoane pentru îngrijirea bătrânilor, de exemplu, pe un vecin sau pe altcineva. Își place să se aibă grijă de bătrâni. Dar nu toți pot să-o facă, nu toți acceptă la noi să îngrijească de cineva” (afirm specialiștii Agenției Naționale pentru Ocuparea Forței de Muncă). Însă sunt anumite obstacole: absența unui suport legal adecvat, atitudinea negativă a populației față de acest gen de activitate, un procent mic de persoane care ar putea să-și permită serviciile de îngrijire contra plată. [2, p.197].

Concluzii. Una din prioritățile statului în domeniul asistenței sociale a fost și rămâne modernizarea sistemului de servicii sociale prin reformarea și eficientizarea acestuia. Tot mai mult se tinde spre echilibru dintre calitatea serviciilor sociale prestate și cost-eficient.

Aparent, soluția optimă pentru rezolvarea problemei îmbătrânirii populației este dezvoltarea sistemului comunitar de îngrijire orientat spre asistența persoanelor în etate la locul lor de trai, fără a le exclude din contextul social obișnuit. Nu cu mult timp în urmă a apărut o nouă formă de asistență socială pentru pensionari – Serviciul de îngrijire de tip familial.

Referințe bibliografice

1. BÂRCĂ, A., CRAIEVSCHI-TOARTĂ, V. et al. *Îmbătrânirea populației în Republica Moldova: cercetare la nivel național*. Chișinău, 2012. 237 p.
2. CHEIANU-ANDREI, D., GRAMMA R. et al. *Necesitățile specifice ale copiilor și vârstnicilor și a familiei în îngrijirea membrilor de familie plecați la muncă peste hotare*. Chișinău: CEP USM, 2011. 254 p. ISBN 978-9975-71-124-1.
3. MINISTERUL MUNCII, PROTECȚIEI SOCIALE ȘI FAMILIEI AL REPUBLICII MOLDOVA. *Raport social anual 2012*. Chișinău, 2013. 175 p.
4. ... : ... 2002. 9.
5. Les EHPAD publics et associatifs [accesat 28 mai 2014]. Disponibil: <http://www.maisons-de-retraite.fr/Ehpad/Bien-choisir-sa-maison-de-retraite/Les-differents-types-d-etablissement>
6. U.S. DEPARTMENT OF STATE. Caring for Elderly Parents [accesat 29 mai 2014]. Disponibil: <http://www.state.gov/m/dghr/flo/c23141.htm>

Recomandat spre publicare: 05.04.2014

EVALUAREA CADRULUI LEGISLATIV PENTRU DEZVOLTAREA SERVICIILOR SOCIALE I MEDICALE A PERSOANELOR VÂRSTNICE DIN REPUBLICA MOLDOVA

RAISA TARAGAN, cercet. t., INCE
ANA TOMCEAC, cercet. t., INCE

The article was reviewed under the existing law on social protection and health care for the elderly in the EU and Moldova. Particular attention was paid to the EU legislative framework to bring it in line with EU legislation RM in the field. Identified problems in this field: a lack of normative acts at the level of law, specifically targeting social assistance and care given to the elderly; no private medical institution has stipulated in its offer geriatric health care.

Were outlined concrete steps necessary social and medical assistance to the elderly. Were developed conclusions and proposals for modernizing national legislation on social services and care provided to the elderly and adjust the values set in the European area.

Key words: Aging, social protection, social services, medical services.

În articol a fost evaluat cadrul legislativ existent în domeniul protec iei sociale i medicale pentru persoanele vârstnice în UE i Republica Moldova. O aten ie deosebit a fost acordat cadrului legislativ din UE pentru a aduce în concordan legisla ia RM cu cea a UE în domeniu. Au fost identificate problemele existente în acest domeniu: lipsa actelor normative, la nivel de lege, ce vizeaz în mod special asisten a social i medical acordat popula iei vârstnice; nici o institu ie medico-sanitar privat nu are stipulat în oferta sa servicii medicale geriatrice.

Au fost accentuate m surile concrete necesare de asisten social i medical a vârstnicilor. Au fost elaborate concluzii i propuneri privind modernizarea legisla iei na ionale privind serviciile sociale i medicale furnizate vârstnicilor i ajustarea la valorile stabilite în spa iu european.

Cuvinte cheie: îmb trânire, protec ia social , servicii sociale, servicii medicale.

JEL Classification: I1, I14, I18, I19

Introducere. Îmb trânirea popula iei este un fenomen mondial i constituie una din tendin ele majore ale dezvolt rii demografice, este una dintre cele mai importante provoc ri sociale i economice cu care se confrunt societ ile în secolul al XXI-lea. Acest fenomen afecteaz toate statele i influen eaz aproape toate domeniile de ac iune. În întreaga lume, popula ia vârstnic înregistreaz o cre tere rapid i constant cu consecin e socio-economice ale acestui fenomen.

Procesul de îmb trânire i modific rile în structura popula iei vârstnice spore te presiunea asupra diferitelor structuri publice preconizate pentru a avea grij de vârstnici, protejarea drepturilor i intereselor lor. Persoanele vârstnice reprezint o grup înt din principalele categorii tipice de persoane identificate ca beneficiari ai sistemului de protec ie social i medical . Schimb rile demografice în societate au o influen major asupra modific rilor acestor sisteme pentru persoanele în etate.

Domeniul serviciilor sociale. Serviciile sociale, în condi iile de accelerare a procesului îmb trânirii au drept scop sus inerea celor mai defavorizate grupuri de persoane vârstnice cu nevoi precum i crearea capacit ilor de asigurare a serviciilor de îngrijire, suficiente i de calitate, apte s r spund nevoilor unui num r crescut de persoane vârstnice. În RM drepturile vârstnicilor sunt asigurate în func ie de particularit ile economice, sociale i culturale create de tranzi ie la rela iile economice de pia . Procesul de îmb trânire care a provocat schimb rile demografice în societate pe parcursul ultimilor ani au influen at negativ asupra situa iei demo-socio-economice a popula iei, inclusiv a celor din categoria vârstnicilor. Persoanele în etate r mân a fi o grup vulnerabil i constituie o grup înt identificat ca beneficiari ale sistemelor de servicii sociale

Cadrul na ional: Reformele legislative, în domeniul *serviciilor sociale a persoanelor vârstnice*, pe parcursul ultimilor ani, sunt orientate spre armonizarea legisla iei RM cu standardele interna ionale i ale Uniunii Europene. Drept baz pentru elaborarea unor politici referitoare la persoanele vârstnice constituie ansamblul de documente elaborate de ONU, OMS, Consiliul Europei, UE i alte organiza ii interna ionale care promoveaz asigurarea protec iei sociale a persoanelor vârstnice în condi iile de îmb trânire a popula iei. În calitatea sa de membru al Organiza iei Na iunilor Unite (din 1992), al Consiliului Europei (din

1995) Republica Moldova la promovarea politicilor strategice în domeniul asistenței sociale a vârstnicilor, în conformitate cu principiile stabilite în Rezoluția 46/91 din 16 decembrie 1991 (aprobată de Adunarea Generală Națională a Republicii Moldova), care prevede ca scopul politicilor trebuie să fie în favoarea persoanelor în etate. În scopul îmbunătățirii semnificative a situației persoanelor vârstnice și reducerii gradului de vulnerabilitate a acestora, RM a aderat la Planul Internațional de Acțiuni de la Madrid privind îmbătrânirea și la Declarația Politică din Aprilie 2002 și a semnat Strategia Regională pentru Implementarea (SRI) a sus-numitului Plan prin care s-au luat angajamente prioritare pentru implementarea politicilor adaptate la nevoile persoanelor în vârstă. Conform prevederilor stabilite în sus-numitul Plan a fost elaborat și promovat programul național de implementare a Planului Internațional de la Madrid privind îmbătrânirea, scopul cărui este dezvoltarea și sporirea accesului la servicii de asistență socială orientate spre prevenirea efectelor temporare sau permanente ale situațiilor de risc pentru persoanele vârstnice care pot generaliza marginalizarea sau excluderea lor socială. În scopul ameliorării impactului tendințelor de îmbătrânire a populației asupra securității demografice a fost aprobat, prin Hotărârea Guvernului nr.768 din 12 octombrie 2011, *Programul național strategic în domeniul securității demografice a Republicii Moldova (2011-2025)*.

Drept bază pentru acordarea serviciilor sociale inclusiv și a persoanelor în etate constituie *Legea nr.123 din 18 iunie 2010 cu privire la serviciile sociale* (MO din 03.09.2010 nr. 155-158, art. nr. 541), care determină tipurile de servicii sociale, organele abilitate cu prestarea serviciilor sociale, drepturile și obligațiile beneficiarilor de servicii sociale, procedura de acordare a serviciilor sociale precum și stabilește prevederi generale privind inspecția serviciilor sociale. Totodată, principiile de acordare a serviciilor sociale, modul de stabilire a dreptului de a beneficia de acestea, determinarea beneficiarilor de servicii, inclusiv persoanelor în etate precum și a cerințelor față de personalul din sistemul în cauză sunt stabilite prin *Legea asistenței sociale* (nr.547-XV din 25 decembrie 2003, cu modificările ulterioare).

În scopul intensificării protecției sociale a persoanelor în etate, în urma reformei administrativ-teritoriale din 2003, au fost operate modificări referitor la crearea structurilor administrative de acordare a serviciilor sociale. Astfel, conform prevederilor Hotărârii Guvernului nr. 688 din 10 iunie 2003 „Cu privire la structura și statele de personal ale primăriilor satelor (comunelor), orașelor (municipiilor)” și Hotărârii Guvernului nr. 689 din 10 iunie 2003 „Cu privire la organigrama și statele de personal ale aparatului președintelui raionului, direcțiilor, secțiilor, altor subdiviziuni din subordinea Consiliului raional”, au fost operate modificări privind crearea Serviciului de îngrijire socială la domiciliu: cu o unitate de efecțiune de serviciu pentru 30 lucrători sociali și instituirea funcției de lucrător social în funcție de numărul beneficiarilor deserviți: 10-12 persoane deservite pentru o unitate de personal în localitățile urbane și 8-10 persoane deservite pentru o unitate de personal în localitățile rurale. Serviciile de îngrijire socială la domiciliu a bătrânilor singuratici se prestează în baza Regulamentului – tip cu privire la secțiile de ajutor social la domiciliu a bătrânilor singuratici și cetățenilor inapți de muncă, aprobat de către MMPSF în baza Legii asistenței sociale nr. 547-XV din 25 decembrie 2003 (art. 10, punctul 4, cu modificările ulterioare).

Adoptarea *Programului național privind crearea sistemului integrat de servicii sociale* pe anii 2008-2012 (Hotărârea Guvernului nr.1512 din 31 decembrie 2008), reprezintă un element-cheie în promovarea politicilor strategice preconizate pentru dezvoltarea serviciilor de asistență socială la nivelul administrației publice locale orientate spre prevenirea efectelor temporare sau permanente ale situațiilor de risc inclusiv și pentru persoanele vârstnice. Totodată, sistemul de servicii sociale, inclusiv gerontologice din RM, este în proces de tranziție de la un sistem de plasament a persoanelor cu necesități speciale în instituții rezidențiale la un sistem bazat pe oferirea serviciilor sociale la nivel de comunitate. În acest caz, RM, în 2010 a ratificat prin *Legea nr. 166-XVIII din 09.07.2010 privind drepturile persoanelor cu dizabilități care a promovat ajustarea cadrului legal-normativ național*. Astfel, întru ameliorarea vieții persoanelor singuratic și inapți de muncă, reabilitarea și integrarea lor în viața socială, inclusiv din rândul persoanelor în etate precum și conform prevederilor stipulate în *Legea asistenței sociale* (cu modificările ulterioare), au fost elaborate și aprobate următoarele acte normative: *Regulamentul-cadru privind organizarea și funcționarea Serviciului social „Locuință protejată” și a standardelor minime de calitate* (Hotărârea Guvernului nr. 711 din 09 august 2010, publicat în MO nr. 202-205 din 15.10.2010, art. nr. 1030); *Regulamentul-cadru privind organizarea și funcționarea serviciului social „Casă comunitară” și a standardelor minime de calitate* (Hotărârea Guvernului nr.936 din 08 octombrie 2010, publicat în MO nr. 202-205 din 15.10.2010, art. nr. 1030); *Regulamentul-cadru privind organizarea și funcționarea Serviciului social „Echipă mobilă” și a standardelor minime de calitate* (Hotărârea Guvernului nr.722 din 22 septembrie 2011, publicat în MO nr. 160-163 din 30.09.2011, art. nr. 794); *Nomenclatorul serviciilor sociale care contribuie la cartografierea serviciilor sociale și presupune includerea denumirii prestatorilor de servicii sociale, adresa juridică a acestora, tipurile de servicii*

pe care le presteaz ace tia, beneficiarii lor i num rul de locuri disponibile la moment pentru al i beneficiari.

Un component important în acordarea serviciilor sociale prezint servicii de alimentare în cantinele de ajutor social care ofer servicii conform prevederilor stabilite în Legea nr. 81-XV din 28.02.2003 privind cantinele de ajutor social i Regulamentul-tip de func ionare a cantinelor de ajutor social (Hot rrea Guvernului nr. 1246 din 16 octombrie 2003). Dintre acestea servicii fac parte: preg tirea i servirea zilnic a unei mese de persoan (de obicei a prânzului); transportarea gratuit la domiciliu a hranei pentru persoanele în etate, care nu se pot deplasa la sediul cantinei; preg tirea i distribuirea hranei prin centrele mobile de deservire.

Având ca obiectiv principal protejarea persoanelor care, din motive de natur economic , fizic , psihic sau social , nu au posibilitatea s - i asigure propriile nevoi sociale, serviciile sociale pot fi acordate i printr-o institu ie specializat – azil, care presteaz servicii temporare sau permanente i au drept scop crearea condi iilor de trai, de munc , reabilitare i asisten medico-social pentru persoanele în etate i persoanelor cu dizabilit i. Func ionarea azilului pentru persoane în etate se efectueaz în conformitate cu prevederile Regulamentului-tip aprobat prin Hot rrea Guvernului nr.1500 din 31 decembrie 2004.

Cadrul interna ional. Accelerarea procesului îmb trnirii în ultimii ani, este o provocare pentru politicile de modernizare a serviciilor sociale. În acest scop, Recomand rile Adun rii Mondiale a Persoanelor Vârstnice¹ propun o serie de m suri pentru dezvoltarea îngrijirilor i serviciilor acordate la domiciliul persoanei, promovarea accesului f r restric ii la serviciile de s n tate, îmbun t irea m surilor de prevenire a situa iei de dependen , diversificarea presta iilor destinate prevenirii riscului de marginalizare sau excludere social i cre terea calit ii vie ii persoanei în etate. Concomitent, *Pactul interna ional cu privire la drepturile economice, sociale i culturale*, adoptat de ONU în 1966 i ratificat de c tre Republica Moldova², poart un caracter obligatoriu i prevede în afar de dreptul la munc (art.6,7), dreptul la securitate social (art.9) precum i dreptul la un nivel de trai decent (art.11).

Necesitatea elabor rii unor politici strategice referitoare la îmb trnire i protec ia persoanelor vârstnice, care va contribui la dezvoltarea demografic i va promova coeziunea social a fost stabilit prin Declara ia de la Viena (1998) - "A îmb trâni în Europa: Solidaritatea între genera ii - baza coeziunii sociale", prima Adunare General a Na iunilor Unite consacrată îmb trnirii². Totodat , în aprilie 2002, la Madrid, în cadrul edin ei a doua, Adunarea Generala a Na iunilor Unite consacrată îmb trnirii a fost adoptat Planul Interna ional de Ac iune privind îmb trnirea i Declara ia Politic , fiind ca recomand ri privind implementarea m surilor rezistente provoc rilor induse de fenomenul de îmb trnire a popula iei. inând cont de cele expuse, în anul 2001, prin Legea nr.484 din 28 septembrie 2001 (intrat în vigoare din 01 ianuarie 2002) RM a aderat la *Carta Social European Revizuit* (ratificat par ial), care constituie un instrument de asigurare a coeziunii sociale i, de asemenea, demonstreaz recunoa terea principiilor democratice fundamentale i reglementeaz obligativitatea statelor membre de a asigura accesul cet enilor la drepturile sociale. Astfel, *Carta Social European* , constituie un instrument care consacr dreptul la protec ia împotriva s r ciei i excluderii sociale, fenomene cu impact negativ asupra demnit ii umane, inclusiv i celor vârstnice i vizeaz dreptul la ocrotirea s n t ii, la securitatea social i medical , dreptul de a beneficia de servicii sociale a mai multor categorii de persoane dintre care i *persoanele vârstnice*. De asemenea, dreptul persoanelor în etate la asigurarea protec iei sociale sunt stabilite i în *alte acte normative la nivel european*³. Aceste recomand ri propun o serie de m suri având drept scop dezvoltarea îngrijirilor i serviciilor acordate la domiciliul, promovarea accesului la serviciile de s n tate, îmbun t irea m surilor de prevenire a situa iei de dependen , diversificarea presta iilor destinate combaterii riscului de marginalizare sau excludere social i cre terii calit ii vie ii persoanei vârstnice, dintre care fac parte:

- *Tratatul de la Amsterdam* i *Carta Drepturilor Fundamentale* adoptat la 7 decembrie 2000 (în versiunea ratificat în 2007) în cadrul Consiliul Europei petrecut la Nisa, prezint acte normative la nivel UE care stabilesc drepturile persoanelor în etate i prev d eliminarea oric ror forme de discriminare legate de vârst . Astfel, articolul 25 "Drepturile persoanelor vârstnice" prevede c „Uniunea recunoa te i respect dreptul la o via demn i autonom i dreptul de participare la via a social i cultural ”, articolul 34 „Securitatea social i asisten social ” stabile te urm toarele „a). Uniunea recunoa te i respect dreptul la presta ii sociale i servicii sociale prin care s se asigure protec ie social în urm toarele domenii: maternitate, boal , accidente de munc , *dependen a vârstei a treia*, i în cazurile de pierdere a locului de munc , în concordan cu procedurile legale ale Comunit ii i cu legisla ia i practicile na ionale” i „b) În scopul combaterii excluziunii sociale i s r ciei, Uniunea recunoa te i respect dreptul la asisten a social i la locuin astfel încât s se asigure un nivel decent de existen pentru cei afla i în nevoie, în concordan cu procedurile legale ale Comunit ii i cu legisla ia i practicile na ionale”.

- *Codul European de Securitate Social (Partea a V-a)*, se prevede garantarea prestațiilor care se adresează riscului de bătrânețe;

- *Recomandarea Consiliului European nr. 1428(1999)*1 "Viitorul cetățenilor vârstnici: protecție, participare și promovare";

- *Recomandarea Consiliului European Nr. R (98) 9* privind dependența, adoptată de Comitetul de Miniștri ai Statelor membre la data de 18 septembrie 1998, care prevede necesitatea creșterii opiniei publice sensibile referitor la importanța problematichilor legate de situația de dependență, precum și promovarea măsurilor politice de prevenire a riscului de dependență, care ar trebui să constituie o parte integrantă a oricărui sistem de protecție socială;

- *Recomandarea Consiliului European nr. 92/442/CCE* asupra convergenței obiectivelor și politicilor de protecție socială care recomandă mai multe domenii de politici inclusiv și adaptarea și dezvoltarea sistemelor de protecție socială în baza principiilor determinate în următoarele domenii: boala, maternitate, omaj, incapacitate de muncă, bătrânețe, familie;

- *Recomandarea Comitetului de Miniștri nr. R(87)22* privind depistarea și supravegherea problematicii persoanelor vârstnice.

Domeniul serviciilor medicale. Republica Moldova este semnatară a două documente importante adoptate în cadrul celei de-a II-a Asamblée Mondiale a ONU pe Problemele Îmbătrânirii (Madrid, 2002), Declarația politică și Planul Internațional de Acțiuni de la Madrid privind Îmbătrânirea, prin care se obligă să activeze în 3 direcții prioritare, una dintre acestea fiind asigurarea sănătății persoanelor în etate și acordarea serviciilor necesare.

Politicile statului Republica Moldova în domeniul susinerii persoanelor vârstnice se regăsesc în conținutul Politicii Naționale de Sănătate pe termen lung, aprobat prin Hotărârea Guvernului RM nr.886 din 06.08.2007 și a Strategiei Naționale de Dezvoltare pe anii 2008 – 2011 aprobat prin Legea nr.295-XVI din 21 decembrie 2007. În legislație nu este o separare clară, sub aspectul asistenței medicale adresate populației vârstnice. Totuși persoanelor vârstnice le este garantat accesul la asistență medicală prin calitatea lor de pensionari, asupra cărora Guvernul RM are calitatea de asigurat, sau prin calitatea de persoană angajată, asupra cărora angajatorul are calitate de asigurat, (Legea cu privire la asigurarea obligatorie de asistență medicală, Nr. 1585-XIII din 27 februarie 1998). Suportul normativ, reprezentat de hotărâri de Guvern, ordine ale Ministerului Sănătății, este cu mult mai vast. În scopul realizării Hotărârii Guvernului RM nr.741 din 29 iunie 2007 „Cu privire la situația demografică în Republica Moldova”, Ministerul Sănătății al Republicii Moldova a elaborat un Plan de acțiuni urgente în domeniul demografic (Ordinul nr. 348 din 10.09.2007 al Ministerului Sănătății al Republicii Moldova), care include 4 obiective de bază, dintre care - dezvoltarea și extinderea la nivel național a serviciilor adecvate nevoilor speciale ale populației vârstnice. Una din sarcinile de bază, stabilite de Ministerul Sănătății este de a adapta serviciile medicale la noile necesități, în special pentru populația de 60 de ani și peste.

Serviciile medicale oferite populației de 65 de ani și peste, sunt cele din sistemul de asigurare obligatorie de asistență medicală și includ serviciile de asistență medicală urgentă prespitalicească, asistență medicală primară, specializată de ambulatoriu (inclusiv stomatologic), consultații și investigații medicale, îngrijiri medicale la domiciliu în volumul prevăzut de Programul Unic al asiguratorilor obligatorii de asistență medicală pe anii respectivi. Astfel, persoanele vârstnice, în conformitate cu legislația în vigoare, beneficiază de: asistență medicală urgentă prespitalicească; servicii medicale consultative; tratament de ambulatoriu; îngrijiri medicale la domiciliu; asistență medicală spitalicească; servicii medicale de înaltă performanță; servicii de îngrijiri paliative.

Dat fiind faptul procesului de îmbătrânire demografică existent, la care este expusă societatea moldovenească și a multiplelor probleme, care derivă din această situație a apărut necesitatea de a crea în Republica Moldova un serviciu medical specializat nou pentru persoanele vârstnice. Începând cu anul 2007, în RM s-au făcut eforturi considerabile de a adapta serviciile de sănătate la necesitățile persoanelor în etate. Decizia de a crea un asemenea serviciu a fost luată în urma examinării problemei stringente apărute la noi în țară. Conform ordinului Ministerului Sănătății nr.469 din 25.12.2007 „Cu privire la crearea Centrului Național de Geriatrie și Gerontologie” a fost fondat la 2 ianuarie 2008 în baza Spitalului Clinic al Ministerului Sănătății Centrul Național de Geriatrie și Gerontologie (CNGG). Pe parcursul anului 2008, cu ajutorul experților în domeniul Geriatriei și Gerontologiei din Franța, Israel și SUA, s-a reușit crearea tuturor subdiviziunilor CNGG cu demararea activităților respective și obținerea unor rezultate de activitate.

La 7 septembrie 2010 a fost emis Ordinul nr.619 al Ministerului Sănătății al Republicii Moldova „Cu privire la activitatea serviciului geriatric din Republica Moldova”.

Crearea unui astfel de centru are o semnificație istorică pentru țara noastră, deoarece astăzi putem afirma cu siguranță că suntem printre primele state din fostul spațiu CSI, care are un asemenea serviciu cu ramificații

pe întreg teritoriul rii. În același an, prin Hotărârea Consiliului Suprem pentru Știință și Dezvoltare Tehnologică al Academiei de Științe a fost creat Laboratorul Științific de Gerontologie. Direcția Științifică principală a Laboratorului și-a propus pentru anii 2009-2010 să determine factorii de risc ai senescenței (senescența- SIBIRE naturală a facultăților fizice și psihice cauzate de înaintarea în vârstă). Este un proces continuu, prezent de la începutul existenței și comun tuturor ființelor. El privește toate structurile organismului: moleculele, celulele, esuturile și organele specializate) precoce, elaborarea metodelor noi de diagnostic, tratament și profilaxie a bolilor cu incidență înaltă la vârstnici.

Paralel cu crearea centrului a apărut și problema cadrelor, de aceea în scopul formării cadrelor geriatrice, prin decizia nr.10 din 10.12.2008 a Consiliului Științific al USMF „Nicolae Testemițanu”, a fost creat Cursul de Instruire Universitară și Postuniversitară în domeniul Geriatriei și Gerontologiei. Astfel, în programul de instruire universitară pentru studenții anului VI, facultatea de medicină generală, s-a introdus o disciplină nouă – Geriatria, cu instruirea ulterioară în problemele speciale ale Geriatriei a rezidenților la specializările Medicină Internă și Medicină de Familie. Pentru medicii de diferite specializări au fost organizate școli de perfecționare tematică în domeniul Geriatriei, la care au participat peste 192 de medici⁴.

În scopul desfășurării Serviciului geriatric pe întreg teritoriul rii, la 25 decembrie 2008 a fost emis Ordinul Ministrului Sănătății al RM nr.502 „Cu privire la organizarea asistenței medicale geriatrice în RM”, în cadrul căruia se prevedea deservirea în spitalele raionale și municipale a unui număr de 386-400 de paturi geriatrice și 39,5 unități de medici geriatri, iar asistența specializată de ambulatoriu să fie asigurată de 38,5 unități de medici geriatri⁵.

Doar implementarea acestui serviciu de asistență medicală geriatrică nu este suficientă pentru ca acest grup populațional să beneficieze de servicii specifice și asistență medicală de calitate. Cu toate că există o structură acestui serviciu, acest serviciu încercu funcționează pe scară largă și nu oferă acele servicii specifice atât de necesare acestei categorii de vârstă, pentru că în marea majoritate a cazurilor, și la nivel de centre republicane, și la nivel de spitale raionale, se operează cu aceeași platformă de servicii terapeutice, dar nu cu aceeași platformă de servicii geriatrice specifice. Asistența medicală geriatrică diferă radical de asistența medicală obișnuită, pentru că pacientul vârstnic are multe alte necesități pe lângă cea medicală de bază, cum ar fi de mediu, de sprijin, funcționale, fapt care reiese din specificul vârstei și specificul bolii.

Asistența medicală geriatrică de stat este oferită prin intermediul instituțiilor subordonate Ministerului Sănătății, în RM, care după cum s-a menționat deja, este reprezentată de Centrul Național de Geriatrie și Gerontologie, care are rolul de nivel ierarhic superior și de elaborare a politicilor în domeniul și rolul de prestare a serviciului, în calitate de instituție republicană. Apoi urmează ramificarea firească care există în sistemul de sănătate - instituții reprezentate de spitale raionale și instituții de asistență medicală primară, servicii publice municipale, asociațiile medicale teritoriale și centrele medicilor de familie municipale.

În scopul modernizării și eficientizării asistenței medicale spitalicești, a creării unui climat favorabil pentru dezvoltarea spitalelor publice, în conformitate cu necesitățile populației rii, a fost semnată hotărârea de Guvern 379 din 07.05.2010 „Cu privire la Programul general de dezvoltare a asistenței medicale spitalicești pentru anii 2010-2012”.

Analiza legislației în domeniul a dat posibilitatea de a constata faptul că în principiu, persoanele vârstnice, în conformitate cu legislația în vigoare, beneficiază de: asistență medicală urgentă prespitalicească; servicii medicale consultative; tratament de ambulatoriu; îngrijiri medicale la domiciliu; asistență medicală spitalicească; servicii medicale de înaltă performanță; servicii de îngrijiri paliative.

Problemele existente în acest domeniu: lipsa actelor normative, la nivel de lege, ce vizează în mod special asistența medicală acordată populației vârstnice; nici o instituție medico-sanitară privată nu are stipulat legislativ în oferta sa servicii medicale geriatrice.

Măsurile concrete necesare de asistență medicală a vârstnicilor: adaptarea legislației în domeniul asistenței medicale incluzând vârstnicii; dezvoltarea de politici publice și de programe inovative de geriatrie și gerontologie, care să mențină starea de sănătate fizică a vârstnicului; introducerea în sistemul de sănătate din Republica Moldova a unui pachet de servicii geriatrice; completarea Programului Unic al asigurării obligatorii de asistență medicală cu servicii geriatrice cu referire la fiecare compartiment de servicii de asistență medicală.

Concluzii. Bârâne ea, fiind considerat în spațiul european, mai mult ca un risc de dependență și de excluziune socială, protecția socială a persoanelor în etate constituie o temă prioritară, inclusiv și în documentele Comisiei Europene îndreptate promovării politicilor strategice de combatere a excluziunii sociale (Summitul Consiliului European de la Lisabona din martie 2000). În vederea tendințelor RM privind integrarea în UE, RM are nevoie de modernizare a legislației naționale privind servicii sociale furnizate vârstnicilor, la valorile stabilite în spațiul european. Scopul principal al acestora modificări legislative constă

în asigurarea și respectarea drepturilor formulate la nivel european prin programele adresate vârstnicilor. Având în vedere că Anul 2012 este stabilit ca Anul european al îmbătrânirii active și solidarității între generații și cuprinde trei dimensiuni ale îmbătrânirii active: îmbătrânirea activ pe piața muncii; participarea în societate; viaa independentă, politicile strategice în favoarea persoanelor în etate, necesar să în cont o serie de acte normative, recomandări în domeniul, cum ar fi: *Art. 23. Dreptul persoanelor vârstnice la asistența socială* stabilite în Carta Socială Europeană Revizuită³, care nu este ratificat de Republica Moldova, dar pune în evidență sursele care au ca obiect garantarea de resurse suficiente, locuințe adecvate, diverse ajutoare, precum și îngrijirea sănătății în beneficiul persoanelor vârstnice și stabilete unele domenii de protecție foarte importante și principale pentru această categorie de populație unele din care următoarele: asigurarea „*unor resurse suficiente care să le permit să ducă o existență decentă și să participe activ la viaa publică, socială și culturală; punerea la dispoziție a unor locuințe corespunzătoare nevoilor acestora și stărilor lor de sănătate sau sprijin adecvat în vederea amenajării locuinței; îngrijirea sănătății și servicii pe care starea acestora le impune; să garanteze persoanelor vârstnice care trăiesc în instituții o asistență corespunzătoare în privința vieții private și participarea la determinarea condițiilor de viață din instituție*”.

Analizând actele legislative în vigoare ale Republicii Moldova conchidem, că nu sunt evidențiate separat pachetul de servicii medicale pentru vârstnici.

Problemele acestui important segment de populație sunt abordate, dar insuficient este necesar să se efectueze conservarea capacităților fizice, psihice, intelectuale și să se realizeze prin prestarea cât mai mult timp a vârstnicilor în viaa activă și valorizarea experienței acestora în folosul propriu și al societății. Totodată, fără o asistență medicală de lungă durată, existența însăși a persoanelor vârstnice dependente este compromis deoarece odată cu înaintarea în vârstă, riscul de a prezenta boli invalidante și implicit de dependență crește.

Platforma gerontologică preconizată să se implementeze se regăsește doar parțial în practica instituțiilor publice și a organizațiilor societății civile, fără a exista continuitatea și complementaritatea sistemului pe care o poate asigura parteneriatul public – privat, deoarece infrastructura în acest domeniu este insuficient dezvoltată și nu asigură condițiile pentru ca furnizorii de servicii să poată activa eficient în beneficiul persoanelor vârstnice aflate în dificultate. Dat fiind faptul, că modelul instituției geriatrice din România a fost propus de UE, preedintele OMS, ca model de institut de geriatrie rilor dezvoltate din Europa, ca model pentru institute similare, respectiv în cadrul legislativ al României ar fi mai aproape pentru țara noastră.

Referințe bibliografice

1. Planul Internațional pentru Vârsta a III-a, adoptat de Adunarea Generală Mondială pentru Vârsta a III-a, și aprobat de Adunarea Generală în rezoluția 37/51 din 3 decembrie 1982 [accesat 28 mai 2014]. Disponibil: http://www.ombudsman.md/sites/default/files/rapoarte/raport_tematic_c.pdf
2. Hotărârea Parlamentului cu privire la aderarea R.S.S. Moldova la Declarația Universală a Drepturilor Omului și ratificarea pactelor internaționale ale drepturilor omului: nr. 217 din 28.07.1990 [accesat 28 mai 2014]. Disponibil: <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=306843>
3. European Commission [accesat 28 mai 2014]. Disponibil: <http://ec.europa.eu/>
4. COMISIA NAȚIONALĂ PENTRU POPULAȚIE ȘI DEZVOLTARE. Populație și dezvoltare. 2010, nr. 3, septembrie [accesat 22 mai 2014]. Disponibil: http://demografie.md/files/7006_populatie_dezvoltare_nr3.pdf
5. ECO, C., MECINEANU, A. *ș.a. Necesități în dezvoltarea unui sistem național de asistență medicală pentru persoanele vârstnice*. Chișinău: IDIS “Viitorul”, 2010. 32 p.
6. Legea privind alocațiile sociale de stat pentru unele categorii de cetățeni: nr. 499-XIV din 14.07.1999. In: Monitorul Oficial al Republicii Moldova. 1999, nr. 106-108, art. 512.
7. Legea privind sistemul public de asigurări sociale: nr. 489-XIV din 08.07.1999. In: Monitorul Oficial al Republicii Moldova. 2000, nr. 1-4, art. 2.
8. Legea bugetului asigurărilor sociale de stat: nr. 270 din 23.12.2011. In: Monitorul Oficial al Republicii Moldova. 2012, nr. 15, art. 37.
9. JAEGER, M. *Guide du secteur social et medico-social*. Paris, 2001. 261 p.
10. Legea privind sistemul public de asigurări sociale: nr. 489-XIV din 08.07.1999. In: Monitorul Oficial al Republicii Moldova. 2000, nr. 1-4, art. 2.
11. Legea bugetului asigurărilor sociale de stat: nr. 270 din 23.12.2011. In: Monitorul Oficial al Republicii Moldova. 2012, nr. 15, art. 37.

Recomandat spre publicare: 07.03.2014

STATISTIC I ECONOMETRIE

**STATISTICA COMERTELUI INTERNAȚIONAL:
STAREA ACTUALĂ ȘI PERSPECTIVE**

Traian COLEA, manager, România
Iulita BÎRC, cercet. t. stagiar, INCE
Alexandru GRIBINCEA, dr.hab., prof.univ., USM

World trade is growing increasingly slow pace through accelerated dynamics is characterized only certain segments of trade in services, which open new opportunities for export growth from emerging countries in Moldova. Relevant in this case is to create a system of state export assistance services in our country has not yet received the necessary development.

Key words: international trade statistics, export of services, economy.

Comerțul mondial este în creștere cu ritmuri tot mai lente, prin dinamism accelerat se caracterizează doar anumite segmente ale comerțului cu servicii, care deschid noi oportunități pentru creșterea exporturilor din rile emergente în Republica Moldova. Relevant, în acest caz, este de a crea un sistem de asistență de stat în exportul de servicii, care, în țara noastră, nu a primit încă dezvoltarea necesară.

Cuvinte cheie: comerț internațional statistic, export de servicii, economie.

JEL Classification: C1, C15, N7

Introducere. Creșterea comerțului mondial, în termeni reali, în anul 2012, a fost de doar 2%, cea mai rea cifră din 1981. Acest rezultat a fost de 0,5% mai mic decât au estimat experții OMC în septembrie 2012, în conformitate cu revizuirea analitică anuală a comerțului internațional al OMC [14].

Încetinirea bruscă a comerțului mondial, în 2012, a fost unul dintre motivele pentru creșterea economică slabă în rile dezvoltate, care a condus la o creștere a scepticismului cu privire la viitorul zonei euro. Accelerarea volumului PIB-ului mondial în 2012 cu 2,1% și a comerțului mondial în termeni reali a constituit 2,1% pentru exporturi și 1,9% pentru importuri (în comparație cu 5,2% și, respectiv, 5,1% în 2011). În termeni nominali, în 2012, volumul comerțului internațional cu bunuri a crescut cu doar 0,2% până la 18,2 trilioane USD. În mare măsură, acest lucru s-a datorat diminuării puternice a prețurilor la nivel mondial pentru o serie de produse tradiționale de export, cum ar fi: cafeaua (-22%), bumbacul (42%), carbunele (21%) și minereul de fier (-23%). Cu toate acestea, prețurile la energie au rămas, practic, nemodificate (+1%).

Conținutul de bază. În 2013, conform datelor OMC, volumul comerțului mondial a crescut doar cu 3,3% (prognoza anterioară presupune un ritm de 4,5%), iar în 2014 – circa 5,0%. Pentru comparație, creșterea medie anuală a comerțului mondial în 20 de ani (1992-2012) a constituit 5,3%. Recesiunea în Europa va continua să aibă un impact negativ asupra importurilor mondiale, potrivit unui raport OMC. Criza va avea impact și asupra exporturilor din China, dar va crește și consumul în perioada 2013-2014.

Aceste date și previziuni sunt în contradicție cu estimările FMI, potrivit cărora volumul comerțului mondial a crescut în 2012 cu 2,5%, în 2013 – cu 3,6%, în timp ce rata de creștere pentru 2014 este preconizată la 5,3%. Această discrepanță a datelor OMC se datorează unei estimări mai optimiste a experților FMI privind dezvoltarea economiei globale. Astfel, rata de creștere a economiei mondiale, în conformitate cu previziunile FMI va depăși 3,3-3,4% în 2014. În general, FMI a estimat riscurile pentru economia mondială pe termen scurt ca fiind în descreștere.

Experții ONU sunt suficient de optimiști: potrivit raportului "World Economic Situation and Prospects 2013" de creștere a comerțului mondial, în 2014, se estimează o creștere ușoară pe termen lung de 5% [1; 2].

Tabelul 1. Creșterea economică globală

	Mondial	Economiile Țărilor avansate	SUA	Zona euro	Japonia	Țări emergente și în curs de dezvoltare economică
2012	3.2	1.4	2.8	-0.7	1.4	5.0
2013	3.0	1.3	1.9	-0.5	1.5	4.7
2014	3.6	2.2	2.8	1.2	1.4	4.9
2015	3.9	2.3	3.0	1.5	1.0	5.3

Sursa: World Economic Outlook: April 2014, IMF. Newsletter: Volume 7, No. 6.

În ciuda diferen elor notabile, în ratele de cre tere între diferite grupuri de ri, mi c rile ciclice în cre tere r mân sincronizate (figura 1). În timp ce media cre terii pe grupuri de ri cu venituri medii continu s fie cea mai mare cre tere pentru rile mai pu in avansate, este de a teptat s se consolideze în anii 2014-2015 (tabelul 1).

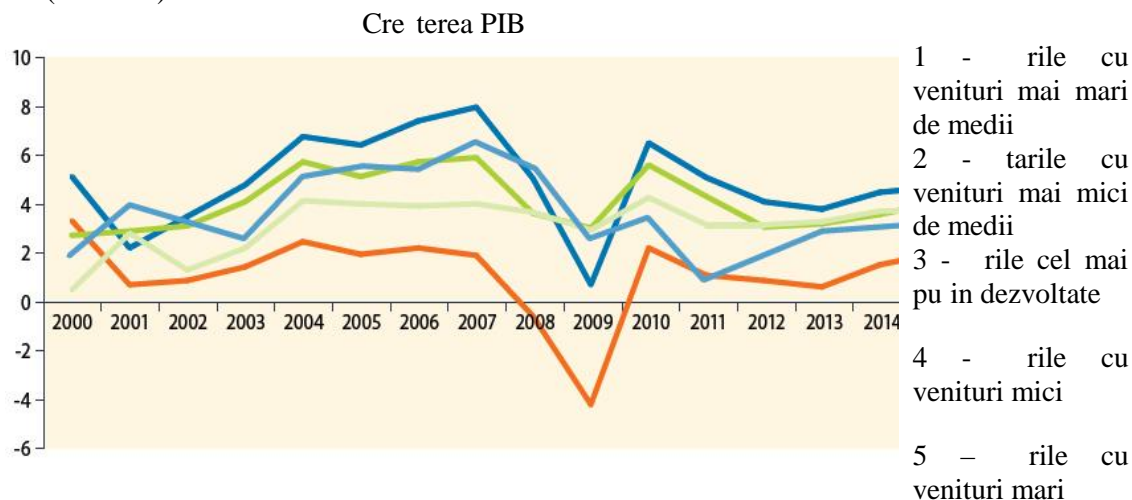

Figura 1. Cre terea PIB-ului pe cap de locuitor în ri dup nivelul de dezvoltare

Sursa: UN/DESA. A Growth rate for 2013 is partially estimated. Estimates for 2014 and 2015 are forecast.

Dintre rile dezvoltate, Statele Unite ale Americii au remarcat un ritm foarte mic, de 1,6 la sut în 2013, semnificativ mai mic decât cre terea de 2,8 la suta a anului precedent. În sprirea fiscal i o serie de blocaje politice pe buget, problemele în timpul anului au contat foarte mult privind cre terea economic . Politica monetar a fost extrem de elastic , dar a avut un efect mai mare asupra cre terii pre urilor de capital decât stimularea economiei reale. A tept rile, care au ap rut la mijlocul anului 2013 cu privire la strategiile programului de relaxare cantitativ au provocat unele bulvers ri de pe pie ele financiare, au deplasat în sus ratele dobânzilor pe termen lung. Îmbun t ireamoderat în 2013 din domeniul locuin elor i ocup rii for ei de munc spre sfâr itul anului au pierdut impulsul. În perspectiv , se presupune c dezvoltarea monetar va fi neted , PIB-ul este de a teptat s creasc cu 2,5 i 3,2 la sut pentru 2014 i 2015, respectiv, riscurile r mân în sensul deceler rii, cu toate acestea, în special pentru c se in dispute politice asupra bugetului poate pentru mai mul i ani.

Tabelul 2. Ritmul de cre tere a produc iei mondiale, perioada 2007-2015

	Perioada						Perspectivele i schimbarea situa iei economice mondiale	
	2007-2010	2011	2012	2013	2014	2015	2013	2014
Mondial	1,8	2,8	2,4	2,1	3,0	3,3	-0,3	-0,2
<i>Economia rilor dezvoltate</i>	0,3	1,5	1,3	1,0	1,9	2,4	-0,1	-0,1
SUA	0,3	1,8	2,8	1,6	2,5	3,2	-0,1	-0,1
Japonia	0,0	-0,6	1,9	1,9	1,5	1,2	1,3	0,7
UE	0,2	1,7	-0,4	-0,1	1,4	1,9	-0,7	-0,3
-UE-15	0,1	1,5	-0,5	-0,1	1,4	1,8	-0,6	-0,2
- Noii membri UE	2,0	3,0	0,6	0,5	2,1	2,7	-1,5	-0,8
- Zona euro	0,2	1,6	-0,7	-0,5	1,1	1,6	-0,8	-0,3
Alte ri europene	1,1	1,6	1,9	1,7	2,6	2,9	0,2	0,7
Alte ri dezvoltate	1,6	2,4	2,5	2,0	2,6	2,9	0,0	-0,4
<i>Economii în tranzi ie</i>	2,9	4,6	3,2	2,0	3,3	4,0	-1,6	-0,9
Sud-estul Europei	2,6	1,9	-0,9	1,8	2,6	3,1	0,6	0,0

CSI și Georgia	2,9	4,8	3,4	2,0	3,4	4,1	-1,8	-1,0
Rusia	2,4	4,3	3,4	1,5	2,9	3,6	-2,1	-1,3
<i>Economii în curs de dezvoltare</i>	5,9	5,9	4,7	4,6	5,1	5,3	-0,5	-0,5
Africa	4,8	0,8	5,7	4,0	4,7	4,3	-	-
Africa de Nord	4,6	-6,1	7,2	2,3	3,3	4,3	-	-
Africa de Est	6,5	6,5	6,0	6,0	6,4	6,4	-	-
Africa Central	4,8	3,9	5,8	4,2	4,8	4,1	-	-
Africa de West	6,0	6,1	6,7	6,7	6,9	6,8	-	-
Nigeria	6,9	6,8	6,5	6,5	6,9	6,7	-0,3	-0,3
Africa de Sud	2,6	3,5	2,5	2,7	3,3	3,7	-0,4	-0,5
China	10,8	9,3	7,7	7,7	7,5	7,3	-0,2	-0,5
India	8,1	7,3	5,1	4,8	5,3	5,7	-1,3	-1,2
America Latină și Caraibe	3,4	4,4	3,0	2,6	3,6	4,1	-1,3	-0,8
America de Sud	4,5	4,6	2,5	3,2	3,4	4,1	-0,	-1,0
Brazilia	4,6	2,7	0,9	2,5	3,0	4,2	-1,5	-1,4
Mexic	1,2	4,0	3,9	1,2	4,0	4,2	-0,6	-0,6
Caraibe	3,5	2,7	2,8	2,4	3,3	3,8	-1,3	-0,5

Sursa: UN, DESA, 2014.

Principalii exportatori și importatori

rile în curs de dezvoltare au fost mai rezistente la recesiune, dar importanța lor în comerțul mondial este legată de integrarea progresivă în lanțul de tehnologie la nivel mondial. Totodată, pe parcursul anului 2013, în lista principalilor exportatori și importatori de bunuri s-au produs modificări minime. Conform rapoartelor OMC, în 2012, China (2.049 de miliarde USD, 11,2% din exportul mondial) a ocupat din nou locul top în clasamentul celor mai mari furnizori, depășind SUA (1.547 miliarde USD, 8,4%) și Germania (1.407 miliarde USD, 7,7%).

Fruntea listei celor mai mari importatori o deține SUA (2.335 de miliarde USD, 12,6% din importurile mondiale), pe cea de-a doua poziție – s-a clasat China (1,818 trilioane USD, 9,8%), pe locul trei – Germania (1.167 de miliarde USD, 6,8%).

Recesiunea în UE, pe seama că revine o treime din comerțul mondial, va afecta, în mod negativ, dinamica importurilor mondiale și, în special, un impact semnificativ asupra dinamicii livrărilor de gaze către Europa din Asia și America.

Exporturile mondiale de servicii comerciale, în 2012, au crescut cu 2%, constituind 4,3 miliarde USD. Prestarea serviciilor de transport a crescut, în conformitate cu tendința globală, de 2%, exportul altor tipuri de servicii comerciale au crescut cu doar 1%, iar cea mai mare creștere (4%) a fost înregistrată de "culturii".

Printre alte tipuri de servicii comerciale, cele mai dinamice exporturi se realizează în domeniul calculatoarelor și serviciilor IT (o creștere de 6%). Dezvoltarea segmentului de servicii în domeniul global TIC formează creșterea centrului de informații economice, deoarece aici se creează umplutura intelectuală a bunurilor și serviciilor, tehnologiilor industriale, proceselor de afaceri. După volumul furnizării de produse "inteligente" și inovative lider în continuare este SUA și rile UE, unde este concentrată cea mai mare parte a potențialului intelectual la nivel mondial din acest domeniu.

De rând cu calculatoarele și serviciile IT, de asemenea, a crescut exportul de servicii de construcții și de asigurări (3 și 2%, respectiv), cu 2% s-au majorat și alte tipuri de servicii de afaceri, care acoperă servicii juridice și de contabilitate/audit, consultanță, publicitate, marketing, iar acest lucru este important pentru comercializarea pe segmente inovatoare – ca *engineering*.

Poziția pe piața mondială de lider în domeniul serviciilor de *engineering* este ocupată ferm, în mod constant, de către: SUA, Franța, Anglia, Japonia, Germania, Italia, Canada și Suedia. Geografia structurii pieței serviciilor de *engineering* se caracterizează printr-o predominanță a serviciilor exporturilor de *engineering* către rile în curs de dezvoltare, dintre care cea mai mare pondere cade asupra rilor producătoare/exportatoare de petrol din Orientul Mijlociu și Asia. În ultimii ani, companiile de *engineering*

din rile dezvoltate se confrunt cu concuren a acerb din partea firmele locale i operatorii economici din Brazilia, Mexic, India, Coreea, China etc.

Cu toate acestea, cel mai mult în 2012 a suferit exportul serviciilor financiare (- 4%). În general, în 2012 s-a remarcat o sc dere a ofertei serviciilor financiare din rile dezvoltate cu 6%, cu o cre tere paralel a exporturilor din rile în curs de dezvoltare i rile CSI cu 3%. În plus, oferta serviciilor comunica ionale s-a redus, inclusiv serviciile po tale, de curierat i de telecomunica ii (- 3%), precum i royalty (redeven e) i taxe de licen (-2%).

La nivel global, în furnizarea de servicii comerciale, în 2012, liderii nu s-au schimbat. Prima pozi ie a reocupat-o SUA (614 miliarde USD, cu ponderea exporturilor la nivel mondial – de 14,1%), Marea Britanie (278 miliarde USD, 6,4%) i Germania (255 miliarde USD, 5,9%). În rândul consumatorilor, pe prim plan se plaseaz SUA (406 miliarde USD, ponderea în importurile mondiale - 9,9%), cea de a doua pozi ie – Germania (285 miliarde USD, 6,9%), iar pozi ia a treia – China (281 miliarde USD, 6,8%).

Activitatea de comer exterior a Republicii Moldova în anul 2013. Biroul Na ional de Statistic informeaz , c **exporturile de m rfuri**, realizate în luna decembrie 2013, s-au cifrat la 202,1 mil. USD, cu 20,0% mai pu in fa de luna precedent i cu 7,9% mai mult comparativ cu luna decembrie 2012.

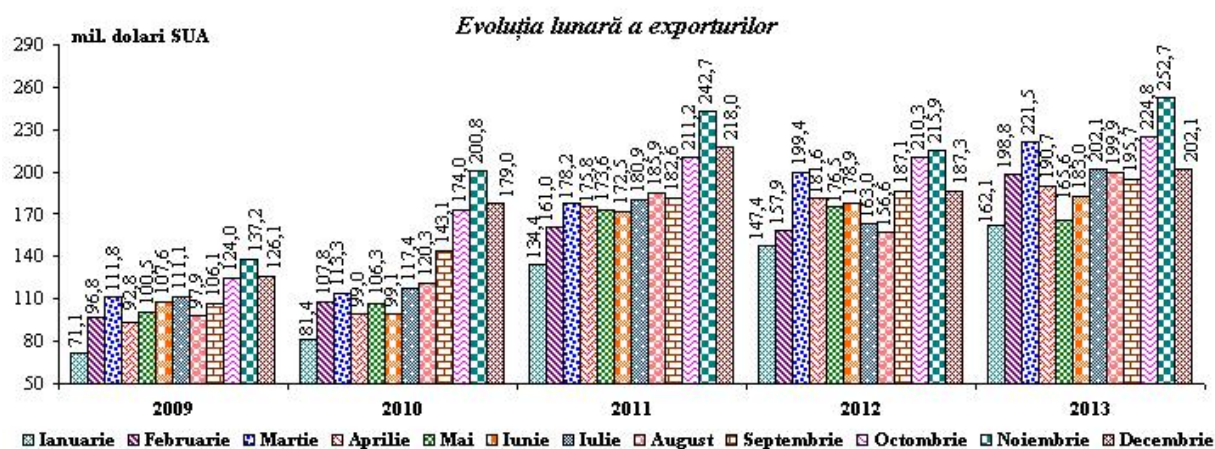

Figura 2 . Evolu ia lunar a exporturilor, 2009-2013

Sursa: BNS: <http://www.statistica.md/newsview.php?l=ro&id=4462&idc=168>

În anul 2013, **exporturile de m rfuri** au totalizat 2399,0 mil. USD, volum superior celui realizat în anul precedent cu 11,0%.

Exporturile de m rfuri autohtone au constituit 1617,3 mil. USD (67,4% din total exporturi), înregistrând o cre tere de 16,4% fa de anul 2012, care a contribuit la sporirea exporturilor cu 10,5%.

Reexporturile de m rfuri au avut o valoare de 781,7 mil. USD, care echivaleaz cu o cot de 32,6% în total exporturi. Comparativ cu anul 2012, reexporturile de m rfuri s-au majorat cu 1,2%.

Exporturile de m rfuri destinate **rilor Uniunii Europene (UE-28)** au însumat 1140,9 mil. USD (cu 12,5% mai mult fa de anul 2012), de inând o cot de 47,6% în total exporturi (46,9% în anul 2012).

rile CSI au fost prezente în **exporturile Moldovei** cu o pondere de 38,5% (în anul 2012 – 42,9%), ceea ce corespunde unei valori de 924,0 mil. dolari SUA. Exporturile de m rfuri c tre aceste ri s-au mic orat cu 0,4%, comparativ cu anul 2012.

În anul 2013, printre primele 31 de ri-partenere în derularea exporturilor, care de ineau 97,4% din volumul total (2399,0 mil. dolari SUA), au fost: Federa ia Rus (632,0 mil. dolari SUA), România (413,1 mil. dolari SUA) i Italia (185,3 mil. dolari SUA).

Analiza evolu iei exporturilor pe ri în anul 2013, comparativ cu anul precedent relev , c majorarea livr rilor c tre Turcia (de 2,3 ori), România (+15,8%), Germania (+61,2%), Elve ia (de 9,3 ori), Regatul Unit al Marii Britanii i Irlandei de Nord (+25,9%), Ucraina (+15,3%), Grecia (+89,7%), Polonia (+15,1%), Belarus (+11,9%), Georgia (+52,4%), Republica Ceh (+51,6%), Noua Zeeland (+21,4%), Fran a (+17,6%), Cipru (+95,4%), Austria (+13,1%), Slovacia (+33,7%) i Azerbaidjan (+20,5%) au contribuit la cre terea pe total exporturi cu 15,1%.

Totodată, s-au diminuat exporturile către Federația Rusă (-3,5%), Italia (-8,4%), Ungaria (-45,3%), Kazahstan (-22,0%), Irak (-41,3%), Statele Unite ale Americii (-15,7%), Spania (-27,2%), Belgia (-12,9%) și China (-21,2%), atenuând astfel creșterea pe total exporturi cu 4,0%.

Conform Clasificării Standard de Comerț Internațional, structura exporturilor de mărfuri indică o continuare a activităților tradiționale pentru economia noastră. Primele trei locuri au fost ocupate de:

Primul loc: exporturile de produse alimentare și animale, cu o pondere de 21,8% în totalul valoric al exporturilor.

Locul doi: exporturile de articole manufacturate diverse, reprezentând 21,3% în total exporturi.

Locul trei: exporturile de mașini și echipamente pentru transport, deținând o cotă de 15,2% în total exporturi.

Următoarele locuri în total exporturi au fost ocupate de: exporturile de materiale brute necomestibile, exclusiv combustibili (10,6%); exporturile de bătătură și tutun (10,5%); exporturile de mărfuri manufacturate, clasificate după materia primă (10,3%); exporturile de produse chimice și produse derivate (7,4%); exporturile de Uleiuri, grăsimi și ceruri de origine animală sau vegetală (1,8%).

În anul 2013, comparativ cu anul 2012, s-au marcat creșteri substanțiale la exporturile de cereale și preparate pe bază de cereale (de 2,7 ori), semințe și fructe oleaginoase (+67,6%), mașini și aparate electrice (+23,7%), articole prelucrate din metal (+89,2%), minereuri metalifere și de aur de metale (+76,2%), produse medicinale și farmaceutice (+20,3%), băuturi alcoolice și nealcoolice (+7,4%), mobil și piesele (+15,6%), articole din minerale nemetalice (+42,0%), legume și fructe (+4,5%), petrol, produse petroliere și produse înrudite (de 2,0 ori), îmbrăcăminte și accesorii (+2,4%), instrumente și aparate profesionale, tehnice și de control (+21,6%), hârtie, carton și articole din pastă de celuloză, din hârtie sau din carton (+46,0%), produse lactate și ouă de păsări (+53,9%), articole de voiaj; sacouri și similare (+10,1%), materiale plastice prelucrate (+33,2%), gaze și produse industriale obținute din gaze (+31,2%), cafea, ceai, cacao, condimente și înlocuitori ai acestora (+30,7%), metale neferoase (+65,3%), care au favorizat creșterea pe total exporturi cu 17,1%.

Totodată, s-au micșorat exporturile de grăsimi și uleiuri vegetale fixate, brute, rafinate sau fracționate (-50,9%), fire, esențe și articole textile (-14,7%), tutun brut și prelucrat (-38,9%), hrană destinată animalelor (-54,7%), vehicule rutiere (-9,0%), încălțăminte (-10,1%), zahăr, preparate pe bază de zahăr; miere (-10,1%), cauciuc prelucrat (-17,7%), mașini și aparate specializate pentru industriile specifice (-27,7%), îngrășăminte naturale și minerale naturale (-23,1%), uleiuri esențiale, rezinoide și substanțe parfumate, preparate pentru toaletă, produse pentru înfrumusețare (-4,4%), carne și preparate din carne (-13,3%), articole din lemn, exclusiv mobil (-21,3%), animale vii (-17,7%), aparate și echipamente de telecomunicații și pentru înregistrarea și reproducerea sunetului și imaginii (-31,9%), atenuând, astfel, creșterea pe total exporturi cu 5,5%.

În anul 2013, **importurile** au totalizat 5492,7 mil. USD, volum superior celui realizat în anul anterior cu 5,4%.

Importurile din **rile Uniunii Europene (UE-28)** s-au cifrat la 2472,8 mil. USD (cu 6,6% mai mult decât în anul 2012), deținând pondere de 45,0% în total importuri (44,5% în anul 2012).

Importurile de mărfuri provenite din **rile CSI** au avut o valoare de 1671,9 mil. USD (cu 3,0% mai mult decât în anul 2012), care echivalează cu o cotă de 30,4% în total importuri (31,2% în anul 2012).

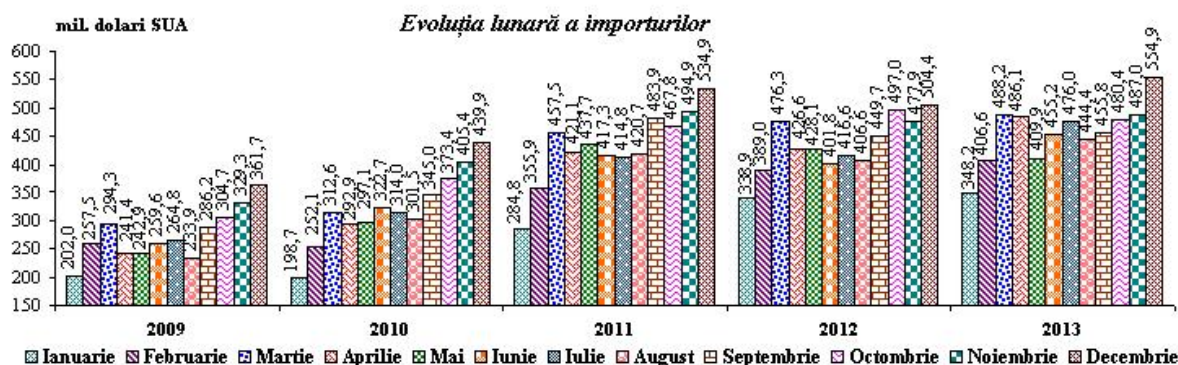

Figura 3. Evoluția lunară a importurilor, 2009-2013

Sursa: BNS: <http://www.statistica.md/newsview.php?l=ro&id=4462&idc=168>

În anul 2013, printre primele 36 de ri-partenere în derularea importurilor, care de ineau 96,1% din volumul total, au fost acelea i ca i în cazul exportului: Federa ia Rus (788,0 mil. dolari SUA), România (722,2 mil. dolari SUA) i Ucraina (659,0 mil. dolari SUA).

Analiza evolu iei importurilor pe ri, în anul 2013, comparativ cu anul precedent relev , c majorarea livr rilor din România (+16,4%), Ucraina (+10,9%), China (+15,2%), Italia (+5,3%), Germania (+2,3%), Ungaria (+12,7%), Belarus (+3,4%), Austria (+4,4%), Bulgaria (+6,2%), Republica Ceh (+6,5%), Regatul Unit al Marii Britanii i Irlandei de Nord (+7,7%), Spania (+12,2%), Elve ia (+15,7%), Belgia (+14,9%), Japonia (+20,6%), India (+14,9%), Kazahstan (+23,5%), Slovenia (+23,5%) i Serbia (+31,6%) a contribuit la cre terea pe total importuri cu 6,3%.

Totodat , s-au diminuat importurile din Federa ia Rus (-3,5%), Polonia (-6,2%), Grecia (-21,3%), Turcia (-1,9%), Statele Unite ale Americii (-7,0%), Suedia (-13,6%) i Brazilia (-31,5%), atenuând astfel cre terea pe total importuri cu 1,4%.

Structura importurilor de m rfuri, conform Clasific rii Standard de Comer Interna ional, indic dominarea în continuare a produselor necesare pentru func ionarea economiei, precum i celor destinate consumului popula iei.

Importurile de combustibili minerali, lubrifian i i materiale derivate au de inut 22,5% în total importuri. În cadrul acestei sec iuni de m rfuri preponderente r mân a fi petrolul i produsele petroliere (52,5% din total sec iune i 11,8% din total importuri), gazul i produsele industriale ob inute din gaz (37,1% din total sec iune i 8,4% din total importuri), energia electric (8,1% din total sec iune i 1,8% din total importuri), c rbunele, cocsul i brichetele (2,3% din total sec iune i 0,5% din total importuri).

Importurile de ma ini i echipamente pentru transport au avut o cot de 20,6% în total importuri. În cadrul acestei sec iuni de m rfuri ponderi importante au de inut ma inile i aparatele electrice (30,8% din total sec iune i 6,3% din total importuri), vehiculele rutiere (22,7% din total sec iune i 4,7% din total importuri), ma inile i aparatele industriale cu aplica ii generale (15,3% din total sec iune i 3,2% din total importuri), ma inile i aparatele specializate pentru industriile specifice (13,3% din total sec iune i 2,7% din total importuri), aparatele i echipamentele de telecomunica ii i pentru înregistrarea i reproducerea sunetului i imaginii (10,6% din total sec iune i 2,2% din total importuri), ma inile i aparatele de birou sau pentru prelucrarea automat a datelor (4,1% din total sec iune i 0,9% din total importuri), ma inile generatoare de putere i echipamentele lor (1,6% din total sec iune i 0,3% din total importuri).

Importurile de m rfuri manufacturate, clasificate mai ales dup materia prim , au de inut o pondere de 18,2% în total importuri, preponderente fiind firele, es turile i articolele textile (27,7% din total sec iune i 5,0% din total importuri), articolele prelucrate din metal (14,8% din total sec iune i 2,7% din total importuri), fierul i o elul (13,5% din total sec iune i 2,5% din total importuri), articolele din minerale nemetalice (13,5% din total sec iune i 2,4% din total importuri), hârtia, cartonul i articolele din past de celuloz , din hârtie sau din carton (10,5% din total sec iune i 1,9% din total importuri), cauciucul prelucrat (7,3% din total sec iune i 1,3% din total importuri), articolele din lemn, exclusiv mobil (6,9% din total sec iune i 1,3% din total importuri), metalele neferoase (3,1% din total sec iune i 0,6% din total importuri) i pielea i bl nurile prelucrate (2,7% din total sec iune i 0,5% din total importuri).

Importurile de produse chimice i produse derivate au reprezentat 14,2% în total importuri. În cadrul acestei sec iuni de m rfuri ponderi însemnate au de inut produsele medicinale i farmaceutice (33,3% din total sec iune i 4,7% din total importuri), uleiurile esen iale, rezinoidele i substan ele parfumate, preparatele pentru toalet , produsele pentru înfrumuse are (18,1% din total sec iune i 2,6% din total importuri), materialele plastice prelucrate (13,1% din total sec iune i 1,9% din total importuri), materialele plastice sub forme primare (7,5% din total sec iune i 1,1% din total importuri), îngr mintele minerale sau chimice (6,7% din total sec iune i 0,9% din total importuri), produsele tanante sau colorante (4,4% din total sec iune i 0,6% din total importuri), produsele chimice anorganice (2,3% din total sec iune i 0,3% din total importuri), produsele chimice organice (1,9% din total sec iune i 0,3% din total importuri).

Importurile de produse alimentare i animale vii au înregistrat o pondere de 10,3% în total importuri. În cadrul acestei sec iuni de m rfuri preponderente r mân a fi legumele i fructele (22,2% din total sec iune i 2,3% din total importuri), cerealele i preparatele pe baz de cereale (14,4% din total sec iune i 1,5% din total importuri), cafeaua, ceaiul, cacao i condimentele (10,1% din total sec iune i 1,0% din total importuri), pe tele, crustaceele i molu tele (9,4% din total sec iune i 1,0% din total importuri), produsele lactate i ou le de p s ri (8,6% din total sec iune i 0,9% din total importuri), carnea i preparatele din carne (8,5% din total sec iune i 0,9% din total importuri), zah rul, preparatele pe baz de zah r; mierea (6,7% din total

seciune și 0,7% din total importuri), hrană destinată animalelor (4,3% din total seciune și 0,4% din total importuri).

În anul 2013, comparativ cu anul 2012, au sporit importurile de produse medicinale și farmaceutice (+17,2%), energie electrică (+75,8%), petrol și produse petroliere (+4,8%), mașini și aparate electrice (+8,2%), mașini și aparatele industriale cu aplicații generale (+9,7%), fier și oțel (+15,6%), vehicule rutiere (+5,3%), mașini și aparate specializate pentru industriile specifice (+5,9%), articole prelucrate din metal (+9,2%), articole din minerale nemetalice (+7,9%), îmbrăcăminte și accesorii (+11,5%), hârtie, carton și articole din pastă de celuloză, din hârtie sau din carton (+8,8%), materiale plastice prelucrate (+9,0%), instrumente și aparate, profesionale, tehnice și de control (+14,2%), îngrășăminte minerale sau chimice (+30,1%), produse lactate și ouă de păsări (+22,8%), băuturi alcoolice și nealcoolice (+12,6%), articole din lemn, exclusiv mobil (+4,3%), carne și preparate din carne (+9,0%), zahăr, preparate pe bază de zahăr; miere (+22,9%), metale neferoase (+33,5%), cerbune, coșci și brichete (+11,9%), piele și blănuri prelucrate (+14,4%), hrana destinată animalelor (+12,6%), îngrășăminte naturale și minerale naturale (+20,0%), produse chimice anorganice (+44,6%), favorizând astfel creșterea pe total importuri cu 6,3%.

Totodată, au scăzut importurile de gaze și produse industriale obținute din gaze (-7,8%), fire, esuri, articole textile (-2,1%), tutun brut și prelucrat (-8,3%), construcții prefabricate; alte instalații și accesorii pentru instalații sanitare, de încălzire și de iluminat (-7,5%), atenuând astfel creșterea pe total importuri cu 1,1%.

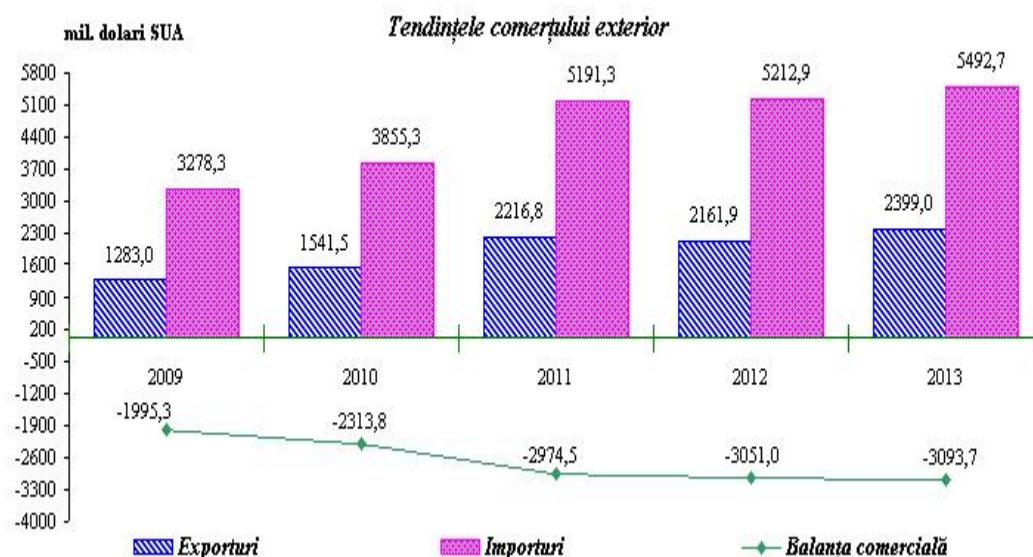

Figura 4. Tendențele comerțului exterior

Sursa: www.statistica.md/newsview.php?l=ro&idc=168&id=4319

Decalajul considerabil în evoluția exporturilor și importurilor a determinat acumularea, în anul 2013, a unui **deficit al balanței comerciale** în valoare de 3093,7 mil. USD, cu 42,7 mil. USD (+1,4%) mai mare față de cel înregistrat în anul 2012. Cu țările Uniunii Europene (UE-28) balanța comercială s-a încheiat cu un deficit de 1331,9 mil. USD (în anul 2012 – 1306,5 mil. dolari SUA), iar cu țările CSI – de 747,9 mil. USD (în anul 2012 – 695,6 mil. dolari SUA).

Gradul de acoperire a importurilor cu exporturi, în anul 2013, a fost de 43,7% față de 41,5%, în anul 2012.

Persoanele fizice au importat, în anul 2013, mărfuri și produse în valoare de 171,2 mil. USD, cu 9,9% mai mult decât în anul 2012. Creșterea importurilor a fost condiționată de majorarea livrărilor de autoturisme și autovehicule (+9,7%), cărora le-au revenit 91,7% din importurile realizate de persoanele fizice.

Concluzii. Redresarea economică a Europei, începută în trimestrul doi al anului 2013, este de așteptat să continue între ani, luând încet accelerare. Totodată, nu toate țările au același ritm de creștere economică post-criză. Cu toate acestea, redresarea rămâne fragilă.

Deci, tendințele economice pozitive privind creșterea PIB în acest an și pe viitor sunt destul de optimiste. PIB-ul UE s-a majorat cu 0,1% în 2013 și este de așteptat să crească cu 1,5% în 2014 și 2,0% – în anul viitor,

în timp ce cre terea în zona euro, care a fost per ansamblu de -0,4% în 2013, este de a teptat s fie de 1,2% în 2014 i 1,8% în 2015. Dup doi ani de declin, cererea intern tinde u or spre înt rire.

Pozi iile fiscale ale UE i în zona euro, în 2014, se a teapt s fie, în general, neutre. În acela i timp, cre terea cererii pentru import înseamn , c contribu ia comer ului la cre terea economic va deveni mai redus . În conformitate cu aceste evolu ii, rata omajului ar trebui s scad u or. Prognoza de infla ie în UE i în zona euro a fost redus semnificativ. Infla ia în UE este, în prezent, de a teptat s diminueze la 1,2% în 2014, înainte de a cre te din nou la 1,5% în 2015. În zona euro, infla ia este preconizat la 1,0% în 2014 i 1,3% – în 2015.

Republica Moldova are **mari perspective în dezvoltarea economic într-un termen mediu, FMI** remarcând o cre tere economic a **Republicii Moldova** pe parcursul anului 2013 i consider c acelea i succese va preceda i în anii urm tori. Restric iile impuse produselor din Republica Moldova de c tre Federa ia Rus impun exportatorii s caute noi pie e de desfacere. UE i-a propus serviciile de ajutor, deoarece are nevoie de stabilitate i dezvoltare economic la frontierele ei, iar într-un mod foarte pragmatic, **se d o speran de dezvoltare economic i de apropiere clar fa de Uniunea European** . Pe de alt parte, UE atrage într-un fel aten ia, c ea poate fi un ”furnizor de pace” i c probleme de ordin social pot fi rezolvate i altfel decât prin conflict.

Bibliografie

1. CEBOTARI, O., GRIBINCEA, A. Perspectivele dezvolt rii economiei mondiale în perioada post-criz i de cre tere economic . In: *Economie i sociologie*. 2013, nr.3, pp. 132-143.
2. GANEA, V., GRIBINCEA, A. *Managementul afacerilor economice interna ionale*. Chi in u: USM, 2011. 183 p.
3. GRIBINCEA, A. Competitivitatea rilor Europei Centrale i de Est în condi iile globaliz rii. Chi in u, 2009. 142 p.
4. GRIBINCEA, A. *Economie mondial* : manual Chi in u: ULIM, 2013. 280 p.
5. GRIBINCEA, A. *Rela iile economice dintre polii economici*: no iuni, concepte, experien . Chi in u: USM, 2009. 126 p.
6. GRIBINCEA, A., SÎRBU, G., ROZEMBERG, I., COREACHIN, S. Produsele intelectuale în protec ia mediului natural. In: *Studii Economice*. 2010, anul 4, nr. 1-2, pp. 60-72.
7. GRIBINCEA, A., BÂRDAN, V., EPURA , O. Global problem – substitution of traditional fuels. In: *Economie i sociologie*. 2011, nr. 3, pp. 47-57.
8. GRIBINCEA, A., NEGRU , V. Estimarea comer ului interna ional în perioada post-criz . In: *Studii Economice*. 2011, anul 4, nr. 1-2, pp. 50-58.
9. KOZAK, Yu., GRIBINCEA, A. *International economic relations*. Chi in u: CEP-USM, 2014. 168 p.
10. OWEIDAH, J., GRIBINCEA, A. . In: *Studii Economice*, 2009, nr. 3-4, pp. 106-113.
11. United Nations, Department of Economic and Social Affairs. 2014 [accesat 26 iunie 2014]. Disponibil: <http://www.un.org/en/development/desa/index.html>
12. DEPARTMENT OF ECONOMIC AND SOCIAL AFFAIRS. A Growth rate for 2013 is partially estimated. Estimates for 2014 and 2015 are forecast [accesat 26 iunie 2014]. Disponibil: <http://www.un.org/en/development/desa/index.html>
13. WORLD ECONOMIC OUTLOOK. *Recovery Strengthens, Remains Uneven*. Washington, 2014, april. 236 p. ISBN 978-1-47551-576-3.
14. WORLD TRADE ORGANIZATION. *Trade to remain subdued in 2013 after sluggish growth in 2012 as European economies continue to struggle*. Geneva, 2013, 10 april. 27 .
15. B:
16. . 2012, 11, . 71-79.
16. B: . 2009, 2, , . 82-85.
17. : . : . 2013. 240 .
18. Activitatea de comer exterior a Republicii Moldova în anul 2013 [accesat 25 iulie 2014]. Disponibil: www.statistica.md/newsview.php?l=ro&idc=168&id=4319

SPECIFICUL PROCESULUI DE PROGNOZARE A EVOLUȚIEI ECONOMIEI NAȚIONALE ÎN ACTUALA SITUAȚIE POLITICO-ECONOMICĂ

ZINOVIA TOAC, dr., ASEM
ZAHARIA OLĂRESCU, cercet. t., INCE

In the forecast of macroeconomic indicators appear a number of problems related to the inability to predict the behavior of different conjunctural economic situations such as risks and shocks received both internally and externally and often plays the decisive role in the development of national economy. Yet not as uncertain as the current situation, future forecasting and modeling situations is unquestionably imperative.

Key words: forecasting, economic development, macroeconomic models, growth factors.

În procesul de prognozare a indicatorilor macroeconomici apar un șir de probleme legate de imposibilitatea de a prevedea comportamentul conjunctural a diferitelor situații economice cum ar fi riscurile și ocurile parvenite atât din interiorul țării cât și din exterior și care deseori joacă rolul decisiv în evoluția economiei naționale. Și totuși, cât nu ar fi de incert situația actuală, prognozarea și modelarea situațiilor viitoare este un imperativ indiscutabil.

Cuvinte cheie: prognoza, evoluție economică, modele macroeconomice, factori de creștere.

JEL Classification: E17, E27, C00, C01

Introducere. În decurs de mai mulți ani, la comanda Ministerului Economiei, cercetătorii științifici ai Institutului Național de Cercetări Economice (INCE) sunt preocupați de elaborarea prognozelor indicatorilor macroeconomici ai Republicii Moldova pe termen mediu (în principal pe 3 ani). Elaborarea prognozelor este precedată de o analiză profundă a proceselor de dezvoltare economică din trecut cu depistarea principalelor tendințe și identificarea problemelor, impactul negativ al crizei influențelor distructiv procesul de dezvoltare a sectoarelor și ramurilor economiei naționale. Concomitent un grup de cercetători se ocupă de perfectarea și adaptarea modelelor macroeconomice existente la specificul economiei naționale și utilizarea acestora în procesul de prognozare a diferitelor scenarii de dezvoltare economică în concordanță cu direcțiile prioritare de dezvoltare a țării pe termen scurt și mediu.

O deosebită importanță ca valoare a acestor prognoze este determinată de gradul de veridicitate a lor, care la rândul său depinde în mare măsură de trendul explicit al fenomenelor economice prefigurate. Spre regret traiectoria dezvoltării economiei naționale nu se distinge printr-o stabilitate bine pronunțată. Atât în trecut cât și pe viitor economia țării este expusă unor ocuri și riscuri interne, dar și externe, care destabilizează situația și care nu pot fi prezise și cu atât mai mult-evitate.

Conținutul de bază. În procesul de lucru asupra prognozei s-a analizat un spectru larg de fenomene economice ca impactul negativ al crizei financiar-economice mondiale din anul 2008 și repercusiunile nefaste ale acesteia s-a înregistrat în situația socio-politică nefavorabilă din țară, de criza politică din țara vecină – Ucraina, de alți factori de influență atât negativi cât și pozitivi.

Evident este faptul că vulnerabilitatea statelor europene și a altor state din afara Europei începe să se manifeste și la începutul anului 2014, concomitent prognozele pentru perioada următoare sunt mai optimiste, presupunând finalitatea ei în viitorul cel mai apropiat pentru majoritatea absolută a țărilor. Economia unei țări, cum este cea a Republicii Moldova, nu poate fi cercetată și evaluată independent de evoluția economiei mondiale. Întrucât întrucât de nivelul înalt de dependență a țării de influxurile de remitențe, dar și de piețele de desfacere slab diversificate, materializarea acestor riscuri va depinde de situația economică din regiune. În aceste condiții, prognozele sunt influențate atât de evoluția remitențelor, consumului, cursului valutar și factorul climateric, cât și de evoluțiile economiilor UE și a Federației Ruse.

Deși economia țării în anul 2009 a avut de pierdut mult în rezultatul crizei financiar-economice mondiale, revenirea la situația de până la criză s-a produs destul de rapid. Deja în anul 2010 a fost depășit nivelul anului 2008 după volumul PIB. Anul 2011 a confirmat irenizarea din criză printr-un trend pozitiv al dezvoltării țării, însă, vulnerabilitatea la valul al doilea al crizei mai răsunătoare destul de mare.

Anul 2012, afectat de seceta dezastruoasă, dar și de reducerea cererii externe, a frânat într-o oarecare măsură ritmurile de creștere a economiei din anii de după criză, fiind când un pas înapoi, care se cifrează la o reducere a PIB față de anul 2011 cu 0,7%. Următorul an – 2013 s-a dovedit a fi foarte favorabil, în primul

rând pentru agricultura rii, care a contribuit în cea mai mare parte la o majorare record a PIB (+8,9%) în comparație cu anul precedent. Acest succes al economiei naționale ar putea servi drept o bază solidă pentru propunerea succesivă în următorii ani, însă întrucât situația geo-politică din regiune (conflictul armat dintre Rusia și Ucraina), dar și situația socio-politică tensionată din interiorul rii nu permite de a miza cu certitudine pe o evoluție pozitivă și stabilă pe viitor. E greu de presupus care va fi și componenta puterii politice după alegerile parlamentare ce urmează să aibă loc în noiembrie curent, de care în mare măsură va depinde vectorul politicii economice a statului.

În aceste situații incerte, nu este deloc ușor de a întocmi scenarii de prognoză pentru următorii câțiva ani cu un înalt grad de veridicitate și științific argumentate. În anul 2014, cu certitudine, va fi unul din cei mai problematici, având în vedere cele menționate deja. Rezultatele activității economice pe parcursul primelor luni ale acestui an deja dau semnale alarmante. În condiții similare prognozarea indicatorilor macroeconomici devine și mai dificilă, iar marja de eroare poate fi destul de mare. Deci, nu este exclusiv scenariul întririi economiei rii într-un nou ciclu al recesiunii. Și totuși, cât nu ar fi de imprevizibilă situația actuală, prognozarea și modelarea situațiilor viitoare este un imperativ indiscutabil.

Premise de creștere economică pentru următorii ani

În pofida tuturor riscurilor și ocurențelor care pot avea loc și care pot influența negativ evoluția economiei naționale, există o multitudine de factori stimulatorii, care pot și fără îndoială vor impulsiona benefic cursul ascendent al economiei rii, ori, în cel mai rău caz, vor fi în stare să atenueze la maximum impactul lor. Printre acestea se consideră următorii factori.

1. Îmbunătățirea contextului economico-financiar la nivel mondial

În acest sens, în anul 2013, deja au fost implementate anumite măsuri. Printre acestea poate fi menționat parafarea Acordului de Asociere cu Uniunea Europeană care a dus la trecerea la un alt nivel de integrare economică pe piața europeană. Condițiile optime pentru dezvoltarea economică sunt considerate *comerțul liber, libera concurență și lipsa barierelor tarifare*. Acțiunea întreprinsă în perioada 28-29 noiembrie 2013 la Vilnius a permis trecerea Republicii Moldova în zona de liber schimb. Această zonă prevede *eliminarea tarifelor, a cotelor de import și a preferințelor* aproape complet. Totodată, în zona de liber schimb nu există politici tarifare comune cu alte țări și pentru evitarea re-exporturilor se utilizează sistemul originii mărfurilor.

Până la finele anului 2014, Republica Moldova va beneficia de un regim preferențial de comerț cu UE, iar ulterior urmează să fie implementate norme care sînt în concordanță cu cele ale UE, în ceea ce privește comerțul cu mărfuri, serviciile, forța de muncă etc. Aceasta se va face în scopul ca agenții economici să se conformeze cerințelor existente pe piața respectivă și o liberalizare graduală pentru a putea pregăti piața Moldovei pentru o deschidere totală după semnarea acordului de liber schimb cu UE.

O verigă importantă a Acordului de liber schimb – concurența. Lipsa concurenței libere în țara noastră constituie un impediment în dezvoltarea pieței locale. Deci, armonizarea legislației cu cea a UE în cadrul Acordului de asociere va schimba substanțial starea de lucruri. La acest capitol sunt prevăzute principiile de bază care recunosc importanța concurenței libere și nedaturate în relațiile lor de comerț, sunt fixate prevederi referitoare la monopolurile de stat și întreprinderile publice și fiecare parte se obligă să supună aceste întreprinderi legilor cu privire la concurență. În plus, Uniunea Europeană și Moldova au fixat în alegerea să elimine distorsiunile create de subvenționare care afectează comerțul.

2. Suportul financiar acordat de către instituțiile financiare internaționale

Sovietul Directorilor Grupei Bancii Mondiale a acceptat acordarea Republicii Moldova a unui grant de 30 mil. dolari SUA. Aceste mijloace financiare sunt destinate într-o măsură în creștere în realizarea programului de reforme și stimularea creșterii economice, îmbunătățirea mediului de afaceri, consolidarea stabilității și dezvoltarea sectorului financiar, sporirea eficienței cheltuielilor de stat și promovarea proiectelor ecologice. Aceasta este prima tranșă din cadrul realizării Strategiei de parteneriat a Bancii Mondiale cu Republica Moldova pe anii 2014-2017. Următoarea tranșă se va teapă în a doua jumătate a anului. Suma totală a proiectelor în cadrul Strategiei va constitui 450 mil. dolari SUA, din care 250 mil. dolari SUA vor fi acordate de către Agenția pentru dezvoltarea internațională și 200 mil. dolari – de către Banca Internațională de Dezvoltare și Reconstrucție. Suma generală a mijloacelor, prevăzute pentru acordarea asistenței în cadrul aflării în vigoare în vremea de față a Strategiei de parteneriat a Bancii Mondiale cu Moldova pe anii 2014-2017 constituie 570 mil. dolari SUA.

3. Noua strategie a BERD pentru Republica Moldova

Consiliul de directori al BERD a adoptat o nouă strategie pentru Republica Moldova, care stabilește prioritățile și obiectivele băncii până în 2017. Strategia BERD pentru țara noastră se axează pe susținerea

sectorului privat, promovarea standardelor europene și a integrării regionale. BERD își reiterează angajamentul de a ajuta Moldova în continuarea reformelor necesare pentru a avansa la o economie de piață deschisă. Astfel, strategia BERD vizează trei aspecte:

1. *Crearea condițiilor pentru dezvoltarea sectorului privat:* BERD va sprijini măsurile de îmbunătățire a mediului de afaceri, atât prin proiecte investiționale care contribuie la atragerea investițiilor străine directe, cât și prin dialog cu autoritățile din Moldova întru promovarea reformelor.

2. *Promovarea standardelor europene și integrarea regională:* BERD va investi în proiecte care vor ajuta Republica Moldova să dezvolte exporturile cu valoare adăugată, în special în industria agroalimentară. În plus, BERD va continua să finanțeze modernizarea infrastructurii pentru a dezvolta legăturile cu țările vecine, precum și în infrastructura de transport local pentru a aduce producătorii interni mai aproape de piețele lor. Banca va contribui la consolidarea securității și eficienței energetice și va ajuta la dezvoltarea sectorului de telecomunicații.

3. *Consolidarea comercializării și sustenabilității întreprinderilor municipale:* BERD va continua să finanțeze companiile regionale și municipale de alimentare cu apă, va explora modalități de modernizare a sistemelor de termoficare și de gestionare a deeurilor solide și va promova parteneriatele public-privat în acest sector.

O atenție deosebită va fi acordată problemelor din sectorul bancar și va susține, de asemenea, consolidarea independenței Băncii Naționale.

4. Dezvoltarea durabilă verde a Republicii Moldova

Guvernul Republicii Moldova”, în parteneriat cu Programul Națiunilor Unite pentru Dezvoltare și Executivul Danemarcei își propune să promoveze dezvoltarea unei economii ecologice, în contextul Strategiei Naționale de Dezvoltare Moldova-2020, a prevederilor Acordului de Asociere cu Uniunea Europeană, dar și a discuțiilor din cadrul ONU privind noua agendă de dezvoltare, la care Moldova participă activ.

Programul ONU pentru Mediu, demonstrează că înverzirea economiei nu reduce nivelul de bunăstare și nici nu compromite procesul de creare a locurilor de muncă, ba dimpotrivă, impulsionează progresarea acestor procese. Consultările despre viitorul pe care Moldova și-l dorește au arătat că aspirațiile de dezvoltare și eradicare a sărăciei sunt legate de dorința de a avea locuri de muncă decente și un mediu ambiant curat. imedia.info/stiri/moldova-va-promova-economia-verde-si-dezvoltarea-durabila-74814.html

5. Programe de granturi pentru agricultori

Ministerul Agriculturii și Industriei Alimentare a lansat două programe de granturi pentru producătorii agricoli, care au drept obiectiv facilitarea accesului pe piețele de desfacere, dar și pentru sporirea productivității printr-un management durabil al solului.

În cadrul primului program, granturile investiționale vor fi destinate achiziționării echipamentului tehnologic și a utilajului destinat infrastructurii post-recoltare în horticultură cu un plafon maxim de 350 mii dolari SUA. Baniile vor fi acordate agricultorilor care se vor asocia în grupuri din cel puțin 5 membri (persoane fizice sau juridice). Grupurile de producători vor putea mai ușor să intre pe anumite piețe și să asigure cantități mai mari de produse decât producătorii individuali.

Cel de-al doilea program prevede acordarea suportului financiar nerambursabil post-investițional producătorilor agricoli care au implementat tehnologii de management durabil al solului. Plafonul maxim al granturilor în cadrul acestui program este de 20.000 de dolari pentru fiecare beneficiar și nu va depăși 50% din investiția efectuată. Eligibili pentru program vor fi producătorii agricoli, care începând cu noiembrie 2013 au investit în utilaje agricole și echipamente performante. Agricultorii pot participa în ambele Programe de granturi, precum și Programul național de Subvenționare. Ambele programe de granturi fac parte din proiectul Băncii Mondiale privind Agricultura Competitivă în Moldova, care a fost lansat în 2012.

Un suport substanțial în modernizarea sectorului animalier urmează să fie Acordul încheiat între Polonia și Republica Moldova. Acest Acord va permite restructurarea și modernizarea agriculturii, în special a fermelor specializate în producția de produse agricole tradiționale (lapte, carne), precum și a altor produse agricole competitive. De asemenea, această asistență va contribui la utilizarea investițiilor în tehnologii moderne pentru procesarea produselor agroalimentare.

Documentul prevede obținerea unui credit de asistență în condiții favorabile. Astfel, Guvernul Poloniei va acorda Republicii Moldova un credit în sumă de 100 de milioane de euro pentru o perioadă de 25 de ani, cu rata anuală de 0,15% și o perioadă de grație de cinci ani. Acordul va contribui la asigurarea punerii în aplicare a prevederilor Acordului de Asociere între Republica Moldova și Uniunea Europeană.

Guvernul Suediei va oferi Republicii Moldova aproximativ 100 de milioane de euro, în urm torii apte ani, pentru realizarea reformelor. Aceasta prevede Strategia Guvernului Suediei bazat pe rezultate privind cooperarea în domeniul reformelor cu Europa de Est pe anii 2014-2020.

6. Dezvoltarea i sus inerea întreprinderilor din sectorul privat

Pentru a putea fi realizat această premis este necesar simplificarea procedurii de ini iere a afacerilor, facilitarea fluxului de credite, dar i înl turarea barierelor neargumentate pentru comer . În acest scop a fost elaborat Strategia de dezvoltare a sectorului Întreprinderilor Mici i Mijlocii. În contextul continu rii reformelor structurale i în conformitate cu Strategia „Moldova 2020” Ministerul Economiei a elaborat alte strategii i planuri de ac iuni i 20 de legi de natur s desc tu eze economia na ional i s sporeasc competitivitatea întreprinderilor locale pe pia a european .

Calcul ri de prognoz a indicatorilor macroeconomici ai Republicii Moldova pentru perioada 2015-2017.

Prognozarea principalilor indicatori macroeconomici privind dezvoltarea Republicii Moldova în anii 2014 i 2015-2017 porne te de la ipoteza c , în ar , s-au înregistrat tendin e de ameliorare a situa iei socio-economice, influen ate de rezultatele benefice ale anului 2013, de apropierea Republicii Moldova de modelele de dezvoltare a rilor Uniunii Europene, în leg tur cu semnarea Acordului de asociere cu UE, ceea ce inspir la o evolu ie a economiei na ionale în viitor mai dinamic , decât în trecut.

Calcul rile de prognoz s-au efectuat în baza modelului macroeconomic [2] cu aportul pachetului econometric Eviews. Modelul econometric utilizat în 2014 pentru prognozarea principalilor indicatori macroeconomici con ine 52 de variabile endogene i 24 de variabile exogene, dintre care 12 variabile binare (Dummy).

Influen a extern asupra economiei na ionale este caracterizat de astfel de variabile mondiale ca evolu ia PIB-ului mondial, IPC mondial, evolu ia pre ului la produsele petroliere i gazele naturale. Ca factor extern poate fi considerat i evolu ia remiten ilor.

Factorii exogeni interni sunt: agregatul monetar M2; cursul mediu de schimb al dolarului; cheltuielile bugetului public.

O parte din factorii exogeni sunt prognoza i de institu iile abilitate în domeniu: indicatorii mondiali – de Fondul Monetar Interna ional [3], cheltuielile publice – de Ministerului Finan elor al RM [4], cursul de schimb al dolarului – de Banca Na ional a RM.

Al i factori exogeni sunt prognoza i în baza unor serii trimestriale, în afara modelului de baz ca remiterile, masa monetar cu implicarea exper ilor. Astfel se presupune o descre tere în continuare a ratei dobânzii la creditele acordate pân la 10% în anul 2017. o evolu ia anual a masei monetare în mediu cu 16,6%, o descre tere neesen ial a num rului popula iei.

În anul 2013 a avut loc o evolu ie peste a tept ri a volumului de remiten e (1609 mil. USD), cu toate c nivelul anul 2008 (1660 mil. USD) nu a fost atins. Exper ii în domeniu prognozeaz o evolu ie mai lent a remiten ilor pentru anii viitori.

În anul 2013 s-a produs o devalorizare pronun at a leului fa de dolar i se presupune c tendin a de devalorizare se va p stra astfel c , în anul 2017, acesta va atinge nivelul de 13,9 lei/USD. Cheltuielile bugetare conform prognozei Ministerului Finan elor în anul 2017 vor constitui 52215 mil. lei.

Evolu ia în dinamic a indicatorilor macroeconomici principali ai R. Moldova este determinat de specificarea regresiiilor i de valorile factorilor exogeni (Tabelul1)

Tabelul 1. Valorile indicatorilor exogeni pentru anii 2012-2017

		2012	2013	2014	2015	2016	2017
Rata dobânzii la creditele acordate	%	13,34	12,26	11,3	10,8	10,4	10,0
Indicele ratei dobânzii la creditele acordate	2000=100	40,07	36,82	33,94	32,4	31,24	30,0
Agregatul monetar M2, la sfâr it de an	mil. lei	34915	45117	53095	62199	71540	80236
cre terea anual	%	23,5	29,2	17,7	17,1	15	12,2
Num rul popula iei RM	mii	3559,5	3559,5	3557,6	3557,8	3556,3	3555,2
Remiten e de peste hotare	mil.USD	1494,2	1609	1649	1690	1733	1776

		2012	2013	2014	2015	2016	2017
creșterea anuală	%	3,5	7,7	2,5	2,5	2,5	2,5
Indicele prețurilor de consum mondial	2000=100	159,3	165	170,8	176,7	183,1	189,4
creșterea anuală	%	3,9	3,6	3,5	3,4	3,6	3,5
PIB mondial	mil.USD, prețuri anuale 2000	49537,8	51026	52856	54906	57075	59329
creșterea anuală	%	3,2	3,0	3,6	3,9	4,0	4,0
Indicele prețurilor mondiale la produsele alimentare	2000=100	214,3	214,1	206,4	195,6	195,1	194,7
creșterea anuală	%	-4,2	-0,1	-3,6	-5,2	-0,3	-0,2
Indicele prețurilor mondiale la gazele naturale	2000=100	285	273,8	266,7	266,7	266,7	266,7
creșterea anuală	%	11	-3,9	-2,6	0,0	0,0	0,0
Indicele prețurilor mondiale la produsele minerale	2000=100	371,9	365,2	365,9	320,9	285,7	263,8
creșterea anuală	%	1,0	-1,8	0,2	-12,3	-11,0	-7,7
Cursul de schimb al monedei naționale	lei/USD	12,11	12,6	13,2	13,4	13,6	13,9
Cheltuielile publice	mil.lei	35366	38654	43243	46741	49227,1	52215

Sursa: Elaborat de autori în baza datelor FMI [3] și a viziunilor experților în domeniu [4].

Evoluția indicatorilor exogeni mondiali, estimată de FMI, se presupune a fi următoarea:

Indicele prețurilor de consum va fi în creștere în mediu cu 3,5% pe an;

Prețul la gazele naturale va înregistra o descrescere în 2014 cu 2,6%, iar în următorii ani se va păstra la același nivel;

Prețurile la produsele minerale vor evolua în descrescere;

Prețurile la produsele agroalimentare se vor reduce anual în mediu cu 3%;

PIB mondial va crește anual în mediu cu 4%.

La prognozarea indicatorilor endogeni a modelului pentru 2014-2017 (Tabelul 2) au fost implicate experiențele astfel evoluția unor indicatori a fost modificată, în particular indicele prețurilor de consum și evoluția producției agricole în prețuri constante. În anul 2013 s-a înregistrat o creștere record a PIB-ului determinată, în mare măsură, de evoluția sectorului agricol. După o astfel de evoluție a producției agricole în 2013, este logic de a se aștepta la o descrescere în 2014.

Deoarece o cotă mare a industriei ocupă industria prelucrătoare, fluctuațiile de creștere a acestui sector sunt influențate de situația din sectorul agricol. Ritmul de creștere a PIB-ului pentru anii de prognoză este determinat de ritmul de creștere a acestor ramuri și a serviciilor. Pentru anii 2014-2017 cota parte în creșterea valorii adăugate în economia națională nu suferă modificări esențiale în comparație cu 2013: sectorului agricol îi revine 11%, industriei - 17% și serviciilor în jurul de 56%.

Calculările demonstrează că în anul curent ne putem aștepta la o creștere a PIB de 3,7%, iar în următorii 3 ani – de 15%, cu o medie anuală de creștere de 4,8%. Aceste ritmuri de creștere economică corespund potențialului existent la momentul economiei naționale și scenariul în cauză poate fi considerat ca unul de dezvoltare moderată. Creșterea PIB-ului pe perioada de prognoză va fi asigurată de creșterea componentelor de formare a acestuia: industria, agricultura, serviciile și a. Astfel producția industrială va crește cu 7,4% în medie pe an, producția agricolă – cu 5,7%, investițiile în active materiale pe termen lung – cu 5,4%. Exporturile vor crește cu cca. 11% anual, iar importurile – cu 5,7%. Creșterea cu ritmuri superioare a exporturilor față de import va duce practic la păstrarea la același nivel a deficitului balanței comerciale. Salariul nominal mediu lunar se va majora cu cca. 6,3% anual și va atinge în anul 2017 aproape 5 mii de lei. Va avea loc o descrescere ușoară a ratei omajului, influențată de evoluția economică, dar și de descrescerea populației economice active.

Tabelul 2. Evolu ia în dinamic a indicatorilor macroeconomici principali în 2012-2017

	Unitatea de m sur	2012	2013	2014	2015	2016	2017
		efectiv		estim.	prognoz		
PIB nominal	mild. lei	88,2	99,9	108,3	119,3	130,3	141,4
Fa de anul precedent în pre uri comparabile	%	99,3	108,9	103,7	105,4	104,7	104,2
Indicele pre ului de consum mediu anual	%	104,6	104,6	105,8	106	105,8	105,7
Cursul mediu de schimb al leului	lei/USD	12,11	12,59	13,18	13,43	13,63	13,85
Export de bunuri	mil.USD	2161,9	2399	2652,4	2940,4	3264,6	3625,4
Fa de anul precedent	%	97,5	111	110,6	110,9	111	111
Import de bunuri	mil.USD	5213	5493	5780	6164	6517	6844
Fa de anul precedent	%	100,4	105,4	105,2	106,6	105,7	105
Soldul balan ei comerciale	mil.USD	-3051	-3094	-3127	-3223	-3252	-3218
Produc ia industrial în pre uri curente	mild.lei	36,0	38,0	42,5	47,6	53,3	60,0
Fa de anul precedent în pre uri comparabile	%	98,1	106,8	106,6	107,1	107,3	107,8
Produc ia agricol în pre uri curente	mild.lei	19,9	24,4	24,2	26,6	28,9	31,2
Fa de anul precedent în pre uri comparabile	%	77,6	138,3	95	106,9	105,2	105
Investi ii în active materiale pe termen lung	mild.lei	16,6	18,5	20,7	23,0	25,7	28,7
Fa de anul precedent în pre uri comparabile	%	95,8	102,3	105,3	105,3	105,4	105,4
Salariul nominal mediu lunar	lei	3386	3765	4153	4423	4704	4994
Fa de anul precedent	%						
nominal		111,3	111,2	110,3	106,5	106,3	106,2
real		106,4	106,3	104,3	100,5	100,5	100,5
Fondul de remunerare a muncii	mild.lei	39,7	44,6	49,7	54,9	60,1	65,4
For a de munc	mii pers.	1214,5	1236	1225	1214	1205	1197
Num rul angaja ilor în economia na ional	mii pers.	1146,8	1172,8	1165,7	1157,5	1151	1144
Rata omajului		5,6	5,1	5,0	4,9	4,7	4,6

Sursa: Elaborat de autori în baza modelului macroeconomic cu utilizarea datelor statistice.

Men inerea ratei infla iei la un nivel redus i a stabilit ii cursului de schimb al leului reprezint o condi ie necesar pentru stabilitatea economico-financiar i dezvoltarea economiei. Pentru anii 2015-2017 se prognozeaz fluctua ii neesen iale ale cursului de schimb al leului i o reducere uoar a ratei infla iei. Astfel se prevede c în anul 2017 cursul de schimb al leului va fi de 13,85 lei pentru un dolar american, fa de 12,59 lei în anul 2013 ori o depreciere de 10% pe parcursul a 4 ani, iar indicele pre urilor de consum se va men ine în jurul la 105,8%.

De rând cu trendul pozitiv al indicatorilor preconiza i pentru perioada de prognoz , dup cum s-a mai spus, nu este exclus îns i pericolul unui ir de riscuri i factori negativi de influen , atât interni cât i

externi, care ar putea perturba evoluția normală a economiei naționale. Deci există o probabilitate ca parametrii indicatorilor macroeconomici prognozați pentru perioada 2015-2017 să difere de cei real obținuți în virtutea unor modificări în evoluția economiei naționale parvenite pe parcurs, vizavi de conjunctura economiei mondiale, stabilitatea situației politice din regiune și din interiorul țării, de ajutoarele acordate Republicii Moldova de către instituțiile financiare internaționale și de donatori, precum și de alte situații, care la moment nu pot fi prevăzute.

Referințe bibliografice

1. DOBRESCU, E. *Macromodels of the Romanian Market Economy*. București: Ed. Economică, 2006. 326 p.
2. TOACĂ, Z. Conceptul modelului econometric al economiei naționale a R. Moldova. In: *Creșterea economică în condițiile internaționalizării: conferința științifică internațională*, 20-21 octombrie 2011. Ediția a VI-a. Chișinău: IEFS, 2011, vol. I, pp. 405-411.
3. Report for Selected Country Groups and Subjects [accesat 26 octombrie 2013]. Disponibil: <http://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2014/01/weodata/weorept.aspx>
4. MINISTERUL FINANTELOR AL REPUBLICII MOLDOVA. CBTM pe anii 2015-2017 din 25 martie 2014 [accesat 6 mai 2014]. Disponibil: <http://www.mf.gov.md/middlecost/cbtm2015/25martie>

Recomandat spre publicare: 18.04.2014

CERIN E
de prezentare a articolelor tiin ifice spre publicare în revista
„ANALELE INSTITUTULUI DE ECONOMIE, FINAN E I STATISTIC ”

În scopul asigurării calității și evaluării echitabile a publicațiilor științifice, autorii, la prezentarea articolelor spre editare, sunt rugați să țină cont de următoarele criterii:

Conținutul articolului trebuie să corespundă unui nivel științific înalt al revistei științifice. Articolul trebuie să aibă caracter original și să conțină o noutate determinată. Formulele teoretice trebuie confirmate prin calcule practice. Lucrarea trebuie să prezinte interes pentru un mediu vast de cititori ai revistei. Obligativ, în articol trebuie indicată distincția dintre viziunea autorului sau rezultatele obținute de cele anterior publicate.

Articolele se prezintă la redacție conform cerințelor de prezentare cu două luni până la editare, pe suport electronic (Word 2003) și tiprite **în una din limbile: român , englez sau rus** . Textul va fi tiprit pe o singură parte.

Structura articolului:

1. **Titlul articolului** (TIMES NEW ROMAN, Bold, 14 pt, centrat);
2. **Autorul articolului (Prenumele Numele, gradul științific, titlul științific, instituția);**
3. **Rezumat** (Times New Roman, 10 pt, cursiv, cca 200 de cuvinte, în limba **român și englez**);
4. **Cuvinte cheie**, în limba **român și englez** ;
5. **JEL Classification** (Journal of economic Literature Classification System);
6. **Introducere;**
7. **Conținutul de bază ;**
8. **Concluzii;**
9. **Referințe bibliografice (5-8 surse).**

Textul va fi scris cu:

- *caractere* – Times New Roman; 14 pt; *interval* – 1,5; *Paper size*: A4 210 x 297 mm, *Margins*: top – 15 mm, bottom – 20 mm, left – 20 mm, right – 20 mm, *alineat* – 100 mm.

- lucrarea va conține **maxim 8 pagini A4**.

- **elementele grafice (tabele și figuri)** se vor plasa, nemijlocit, după referința din text. Toate elementele, obligativ, sunt însoțite de **denumire, număr de ordine (deasupra tabelului, sub figură)** și **sursă**, după necesitate, **informație suplimentară**: note, legendă (sub element). **La includerea în lucrare a elementelor grafice, autorii sunt rugați să țină cont de formatul de editare al revistei.**

Referințele bibliografice se plasează la sfârșitul articolului (*Nume, inițiala prenumelui, titlu, editură, an, pagini – Times New Roman, 12, Aliniere la stânga*). În text se vor indica trimiteri bibliografice (de ex., [5]).

Articolele tiprite se semnează de către autor și se fixează data. De asemenea, autorul semnează declarația privind responsabilitatea pentru autenticitatea materialului și că a fost cunoscut cu **cerințele de prezentare** a articolului spre publicare (**Nota: Declar pe propria răspundere că lucrarea prezentată este autentică, fără tentă de plagiere. Data prezentării: ___Semnătură:___**).

Decizia privind publicarea sau excluderea articolului în/din numărul revistei se ia la nivel al colegiului redacțional. Recenzarea articolelor științifice se face anonim. Colegiul redacțional nu duce discuții cu autorul articolului exclus și are dreptul să nu cerceteze articolele care nu sunt prezentate conform cerințelor de prezentare.

Manuscrisul articolului nu se restituie. Într-un număr al revistei, de regulă, se publică doar **un articol** al unui autor sau coautor.

Colegiul de redacție al revistei
Analele Institutului Național de Cercetări Economice

Bun de tipar: 20.06.2014
Formatul 84/108/16. Coli de tipar 18,35.
Com. 16. Tirajul 100 ex.